

MART TUISK
JOHAN TOMSON
KRISTOV MAASIK

Eesti rahvaväe 9. jalaväe polk

16. jaanuarist 1919 - 1. jaanuarini 1921

Tallinnas : Kool
1921

Trükise digitaalkoopia ehk e-raamatu tellimine (eBooks on Demand (EOD)) –miljonid raamatud vaid hiireklõpsu kaugusel rohkem kui kümnes Euroopa riigis!

Täname Teid, et valisite EOD!

Euroopa raamatukogudes säilitatakse miljoneid 15.–20. sajandi raamatuid. Kõik need raamatud on nüüd kättesaadavad e-raamatuna — vaid hiireklõpsu kaugusel 24 tundi ööpäevas, 7 päeva nädalas. Tehke otsing mõne EOD võrgustikuga liitunud raamatukogu elektronkataloogis ja tellige raamatust digitaalkoopia ehk e-raamat kogu maailmast. Soovitud raamat digiteeritakse ja tehakse Teile kättesaadavaks digitaalkoopiana ehk e-raamatuna.

Miks e-raamat?

- ⇒ Saate kasutada standardtarkvara digitaalkoopia lugemiseks arvutiekraanil, suurendada pilti või navigeerida läbi terve raamatu.
- ⇒ Saate välja trükkida üksikuid lehekülgi või kogu raamatu.
- ⇒ Saate kasutada üksikterminite täistekstotsingut nii ühe faili kui failikomplekti (isikliku e-raamatukogu) piires.
- ⇒ Saate kopeerida pilte ja tekstiosi teistesse rakendustesse, näiteks tekstitötlusprogrammidesse.

Tingimused

EOD teenust kasutades nõustute Te tingimustega, mille on kehtestanud raamatut omav raamatukogu. EOD võimaldab juurdepääsu digiteeritud dokumentidele rangelt isiklikel, mittekommertseesmärkidel. Kui soovite digitaalkoopiat muuks otstarbeks, palun võtke ühendust raamatukoguga.

- ⇒ Tingimused inglise keeles: <http://books2ebooks.eu/odm/html/utl/en/agb.html>
- ⇒ Tingimused saksa keeles: <http://books2ebooks.eu/odm/html/utl/et/agb.html>

Rohkem e-raamatuid

Seda teenust pakub juba tosin raamatukogu enam kui kümnes Euroopa riigis.

Lisainfo aadressil: <http://books2ebooks.eu>

9. jalaväe polk.

A491

A-3695₁₁

Eesti rahvaväe

9. jalaväe polk

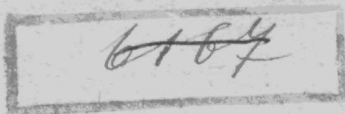
16. jaanuarist 1919 — 1. jaanuarini 1921

Korraldanud komisjon — alamkapten **Tuisk**,
alamkapten **Tomson** ja alamkapten **Maasik**.

Inm. 185

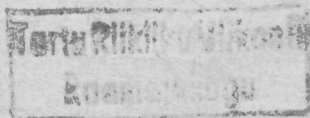
w 491

K.-Ü. „Kool“ Tallinnas
1921.

A- 3695

2

153505

L14565742

Eeslõna.

Käesolev raamat on kokku seatud sõjainistri käsul 9. jalaväepolgu sõja-päevaraamatu põhjal. Teda on korraldanud polgu ülema [poolt määratud komisjon kuuajalise tähtaja kestes. Raamat pidi juba aasta algul ilmuma, et vabaduse sõjasse puutuv materjaal värskemalt ja kiiremalt jõuaks lugeja lauale. Komisjoniit mitteolenevatel põhjustel on ilmumine viibinud terve aasta.

Komisjon oli sunnitud tööd väga lühikele ajaga lõpetama. Sellepärast ei jõudnud tema materjaali põhjalikult läbi töötada. Kirjatöös tunduvad veel selgesti kaevikus kirjutatud päevaraamatu stiil ja kuju. Paljude sündmuste kohta puudulid igakülgsed andmed, mis raskendas kirjeldamist ja õiglast hindamist. Paiguti on väiksemad sündmused võrdlemisi põhjalikumalt kirjeldud, kui teisel suurema tähtsusega sündmused, mis jällegi seletatav andmete puudulikkusega. Puudub teaduslik — ajalooline vaatekoht.

Komisjon on rahuldatud, kui võetakse „9. jalaväe polk“ mälestusraamatuna ja ajaloolise materjaalina.

K o m m i s j o n .

Pilt 1.

Vägede Ülemjuhataja **Kindral-Leitnant Laidoner.**

Pilt 2.

Flam-Polkovnik Schmidt.

Alam-Polkovnik Johann Schmidt,

9. jalaväepolgu ülem.

Al.-polkovnik Johann Hendriku poeg Schmidt on sündinud 5. septembril 1885 a. Kaarepere vallas Tartumaal. Alghariduse saanud Kaarepere algkoolis. Õppimist jatkanud Põltsamaa linna-koolis. Omanud kooliõpetaja kutseõiguse. Õpetajaks olnud Palmi ja Vihula ministeeriumi — ning Tallinna 8. linna algkoolis. Tallinnas viibides jatkanud õppimist õhtukursustel ja iseõppimise teel, valmistades küpsuse eksami vastu.

Õpetajate ringkonnas oli Schmidt tuntud kui idealist ja värskema õhu koolituppa kandja. Õpilastele on tema alati rõõmsa, sõbraliku ja edasipüüdja iseloomuga heaks eeskujuks olnud ja eneselt kauni mälestuse maha jätnud.

Õpetajate mobilisatsioon 18. juulil 1914. aastal surus ka Schmidt'ile püsi pihku. Lühikeleajalise õppuse järele tagavara-pataljoonis läks tema-295. Svirski polguga Galiitšia väerinnale. Seal võttis tema paljudest lahinguteist osa ja elas kõik lahingu-elu kibedused külmal talvel Karpaatides reamehena läbi. Kaasteenijad ja ülemus pidasid temast lugu kui vahvast ja teaduslikult sõjamehest. Sõjafelitsilistele meeldis ta iseäranis oma rõõmsa ja mureta iseloomuga.

Aprillikuul 1915 saadeti reamees Schmidt Petrogradi lipnikkude kooli, mille ta sama aasta 15. augustil lõpetas. Tema määrati Sadomski polku, mis võitles Minski ja Stohodi frontidel. Seal oli ta 11. roodu-nooremaks ohvitseriks. 16. detsembril

1915 määrati ta ajutiselt sama roodu ülemaks ja 17. veebruaril 1916 — 9. roodu ülemaks. Teda ülendati 5. jaanuaril 1916 alam-leitnandiks ja sama aasta 5. mail leitnandiks. Uute polkude formeerimise ajal 1917. a. algul latus tema 768. Graevski polku. 5. novembril 1917 a. määrati tema ajutiselt III. pataljoni ülemaks ja ülendati al.-kapteniks, vanusega 5. detsembrist 1916 a.

Ilmasõjas on kapten Schmidt'ile annetatud: 4. järgu Anna ordu aumärk pealkirjaga „Vahuse eest“, 3. järgu Anna ordu ja 2. ning 3. järgu Stanislaufe aumärgid.

6. novembril 1917 a. ilmus tema 3. Eesti polku teenima. 25. märtsil 1918 ülendati tema Eesti diviisiülema poolt kapteniks.

Okkupatsioonil ajal oli Schmidt jälle Tallinnas õpetajaks. Sakslaste lahkumisel ilmus tema vabatahtlikuna 3. polku 21. novembril 1918 ja määrati I. pataljoni ülemaks. Ühes 3. polguga algas ta sõjalist tegevust enamlaste vastu Võrus, Sealst taganes polk kaoseisus — 36 ohvitseri ja umbes 50 sõdurit. Tõtati Tartut pealtma. Aga oli juba hilja. Taganeti Viljandini. 1. jaanuaril 1919 a. algas Viljandist vastupealetungimine. Kapten Schmidt oli iseseisva kolonni juhataja, mis seisis koos polgu roodudest, Viljandi kaitseliitlastest, Tartu kooliõpilastest ja skoutidest. Hiljem tulid tema käsutada: 6. polgu 7. rood ja Balachovitš oma salgaga. Lahinguid algas tema 189 mehe, 9 kuulipilduja ja 8 suurtükiga. Ta valdas nende jõududega Karkli, Taagepera, Helme, Koorküla, Tõrva, Valga ja Pedeli. Viimases lahingus sai vahva juht 31. jaanuaril püsikuuliga jalast haavata. Vahepeal oli tema ajutiseks 3. polgu ülemaks nimetatud.

Selleaegsed sõjamehed olid täiesti dissiplineerimata ja lahingutes vilumata. Luuramiskäikele ei julenud keegi minna. Lahingus tarvitas meeste edalijamine suurt vaeva. Kapten Schmidt oli sunnitud tihti isiklikult luuramas käima ja lahingute ajal aheliku eel liikuma, seega mehi julgustades. Vaenlast lüüa aitas seal ainult juhi isiklik julgus ja kavalus. Karkli mõisa, näituseks, oli tema õõsel enne pealetungimist saatnud ühe talumehe teatega, et hommikul eestlaste poolt 7 polku soomlasi ja inglasi Karkli peale tulevad. Kartuses puhastanud punased õõ kestes

mõisa. Hommikul sõitis kapten Schmidt kahe ratsaniku saatel nelja mõisa sisse, ja peletas veel viimased punased nende kraami-voori juurest laiali ja võttis voori ühes rikkaliku sõjasaagiga vangi. Pärast Pedeli mõisa valdamist saadi teade, et vaenlane on kolonnis selja taha ilmunud. Kapten Schmidt seletas meestele seisukorra ära, paiskas roodud ahelikku ja liikus tagasi Pedeli poole. Seal oli vaenlane juba sees. Kapten Schmidt käskles ahelikku Vene keeles, nimetades endid üheksandaks Läti polguks. Punased olid ekshiarvamisele viidud, ei avanud tuld ja lasksid aheliku mõne saja sammu peale tulla, kus siis meie ahelikult ootamata tuli avati. Vaenlane jooksis suurte kaotustega laiali.

Kui kapten Schmidt'il haav paranenud ja ta polku tagasi tulnud, oli ta vahepeal 26. veebruaril 1919 a. juba 3. polgu ülemaks nimetatud. Ta läks polguga võideldes edasi, vallates Stakelni jaama, mille juures 11. märtsil teist korda haavata sai. Seekord rinnust ja raskesti. Raske haav kippus kangelaft murdma. Ta lamas kaks kuud aega Tallinna haigemajas halvatuna. Vaevalt jõudis ta aga toibuda, kui tema hoolimata tarvilisest ja lubatud neljakuulisest puhkusest, 17. mail jälle tegevasse väkke ilmus, nüüd juba 9. polgu formeerijaks ja ülemaks. 9. polgul oli seekord võrdlemisi vaikne front, mis pidi temale võimaldama tervise parandamist ja puhkust.

Veel täiesti haigena ja offalõppenuna asus ta energiliselt polku formeerima. Ei püüinud silmapilkugi paigal, vahetpidamata pikka Pärnu, Heinaste ja Jäärja vahet sõites. Käis 60 verstalisel frondil halva teega kõigi roodude seisukohad läbi. Heinaste ja Salatsijõe liinide valdamise ajal oli ta kohal. Sõitis läbi Uue-Salatsi ja Sepküla liini, vaadates isiklikult järelega ükliku rühma seisukoha. Vahepeal ilmus ta jälle Pärnu polgu sisemisi asju ajama. 6. juunil, kui landesvehr Võnnule peale kippus, sõitis ta polgu juure Lemsalusse. 20. juunil, Lemsalu lahingu päeval, asus ta lõpulikult polgu etteotsa, juhtides isiklikult kõiki lahinguid landesvehri vastu. Lemsalu, Engelhardshofi ja Zarnikau lahingutes on ta võitlejate esimeses reas. Engelhardshofi lahingus liikus ta ahelikku mõõda kahe käikjala saatel, kes mõlemad haavata said. Mühlgrabenisse

rallutas ta paari ohvitseri ja mõne luuraja saatel esimesena sisse ja uuris Dūūna kaldaid vaenlase püsi- ja kuulspilduja tule all.

Narvaeelses kaitseliinil õpib kapten Schmidt polgu fronti peensusteni tundma, käies tihti läbi ka kaugemad ja kardetavamad valvepostid ja tunnimeeste asupaigad. Väga tihti viib ta kaevikutes ja muldmajades sõdurite keskel, püüdes alati teadlik olla polgu tarvetes ja seisukorras ning jagada kaeviku kangelaste raskusi sõbraliku osavõtmisega.

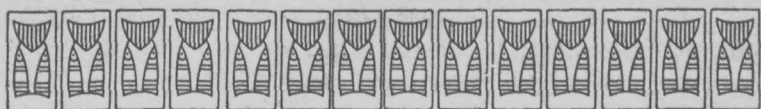
Enamlaste väljalurumine kodumaa rajadest ja Põhja-Läti-maalt kandis täiesti partilaani (siisi) - sõja laadi, kus kunagi rehkendada ei saanud distsipliini alla painduvate sõjaväe üksustega, vaid alati tegemist oli peaaegu juhusliste salkadega, keda koos hoida ja võitlema sundida võisid ainult juhtide isiklik eeskuju vahvuses, surmapõlgamises ja isamaaarmastuses ning nende leidlikkus ja energilised võtted kriitilistel filmapilkudel. Need omadused olid kehastatud kapten Schmidt'i isikus. Nende peale toetades võitis tema terve rea lahinguid Karksi kuni Stakelni jaamani.

Landesvehri sõjaks polnud 9. polk veel küllalt valmis. Ta küpses alles lõpulikult võitmatuks kapten Schmidt'i kindlates kätes. Sarnasena esines polk, kaitstes Narvat ülisraskeis tingimustes.

Novembrikuul 1919. a. ülendati kapten Schmidt al.-polkoonnikuks vanusega 3. juulist 1919 a. Hiljem annetati temale Vabaduse Risti II. liigi 3. järgu ja I. liigi 2. järgu aumärgid.

I

Pärnu kaifsepataljon.

1. Üleüldised jooned.

Eesti lõunaraja, Heinastest Mõisakülani, oli Vabadusõja algul niihästi meie kui ka punaste poolt tähelepanematuks jäänud. 1919. aasta algul hakkasid siin ja seal Läti partisaanide hulgad ilmuma, kes röövisid rajaäärseid elanikke ja kadusid jälle. Pärnu komandant, leitnant Laurits korraldas Orajõe, Laiksaare ja Jäärja kaitseliitlastest alalised kaitselalgad tähtsamatele teedele — Jkla, Dreimanni, Teaste, Tuuliku, Pupsi ja Kiisa kõrtsi sihtidel. Salkades puudusid ohvitserid, sellepärast said nad juhatafi Pärnu komandandilt.

Läti piiril ähvardasid iga silmapilk areneda tõsisemad sündmused. See sundis looma piirikaitseks Pärnu Kaitselataljoni. Pataljoni hälli juures seisid: Pärnu komandant, leitnant Laurits, tema abi, leitnant Zimmermann ja garnisoni ülema abi, lipnik Päts. Pataljoni ülemaks ja formeerijaks määrati leitnant Zimmermann.

Leitnant Georg Mihkli p. Zimmermann, tegelik põllumees Sauga-Jänasel ja mõisas; sündinud 25. märtsil 1874. aastal Tartumaal Vaimastveres. Hariduse saanud Tartu gümnaasiumis. Teeninud rahuajal Vene sõjaväes sõdurina. Ilmasõjalt algusest saadik osa võtnud. 25. augustil 1915 a. lõpetanud Gatschino lipnikkude kooli. Terve sõjaaja viibinud tegevas väes, võttes osa paljuist lahingutest ja saades haavata. Temale on annetatud aumärgid: Stanislause ordu 3. ja 2. ja Anna ordu 3. ja 2. järgu ordenid, Georgi risti 4. aste loorberipärjaga ja kuld Georgi mõõk.

Tööd alati 16. jaanuaril 1919. a. Esimesteks abilisteks pataljoni ülemale olid junkrud Friedrich Reinhold, August Sander, Rudolf Kehkla ja Hans Viikberg, reamees Reinhold Lahn ja kirjutaja Semper. Lahn sai adjutandiks.

Pilt 3.

P. K.-P. Ohvitserid 24. veebr. 1919, Pärnus.
1 p. K.-P. ülem, leitnant Zimmermann.

20. jaanuaril formeeritakse komisjonis vastuvõetud rahvaväelastest 3 roodu, need on vabatahtlikud, ehk kes ühel ehk teisel põhjusel senni registreerimata jäänud. Osa neist saadetakse kohe piirile kaitseväe lastele toetuseks.

Jaauarikuu keskel ilmusid pataljoni teenima: Ilja Ja h n o f f, kes määrati 1. roodu ülemaks ja kõigi piiril seisvate kaitseliitlaste salkade juhatajaks (tema saab hiljem nimetuse — Orajõe garnisoni ülem), sõjaväe ametnik Karl L ü d i g, kes nimetatakse pataljoni majandusülemaks ja kortermeistriks, 4. polgu lipnik Johann K o g g e r — jala maakuulajate komando ülemaks, vabatahtlik Christian Kommission — püsilmeistriks sõjaväeametnik Ernst G r e n z — majandusjaoskonna asjaajajaks ja laekahoidjaks ning Dr. Jaan K u k k pataljoni arstiks.

Pataljonis puudusid ohvitserid. Vabariigi ohvitseride reserv oli tühi. Oli aga teada, et Pärnumaal hulk õpetajaid ohvitseride on, kes Valitsuse määruse järele senni ajapikendusel viibisid. Neid käsutasid kohalikud võimud kokku. Veebruari algul ilmusid pataljoni teenima ja nimetati kohtadele õpetajad-ohvitserid: Alamleitnant Ernst Hanu p. R u n g i — Uue-Vändra Juurikaru kooli juhataja-adjutantiks;

Pilt 4.
Majanduse ülem Lüdigi.

leitnant Peeter Antoni p. Kolts — Pärnu gümnaasiumi inspektor — 2. roodu ülemaks;

leitnant Jaan Jaagu p. Kinge r — õpetaja Abjas — 3. roodu ülemaks;

al.-ltn. Arnold Jaagu p. T i s — Uue-Vändra Võiera kooli juhataja — 4. roodu ülemaks;

al.-ltn. Mart Jüri p. T u i s k — Jakobi kihelkonnakooli juhataja — sidemeeskonna ülemaks;

al.-ltm. Paul Hanfu p. Lili enblad t — Jakobi kihelkonnakooli õpetaja;

lipnik Karl Johani p. Talts — õpetaja Celleist;

lipnik Tõnis Ado p. Vent sel — Tori kihelkonnakooli õpetaja;

lipnik Peeter Mihkli p. Rosenblad t — õpetaja Kilingi-Nõmmest;

lipnik Johann Hendriku p. Tomson — õpetaja Taalilt; (Taali v.)

lipnik Johannes Henu p. Allik — õpetaja Laatreist;

lipnik Abram Jaani p. Valgemäe — õpetaja Penujalt;

lipnik Jüri Jüri p. Kibbar — õpetaja Vana-Vändraist — kuulipidurite k-do ülemaks.

Hiljem tulid juurde reserviist ja teistest väeosadest:

Al.-ltm. Christophor Jaani p. Maalik — õpetaja Tudu-
linnast;

al.-ltm. Joosep Jakobi p. Mühlbach — Pärnu Kaubanduskooli õpetaja;

leitn. Karl Juhani p. Laurits — põlluteaduse üliõpilane ja tegelik põllumees Tõstamaalt;

leitn. Mihkel Hendriku p. Tammann — õpetaja Toriist.

27. veebruaril asus pataljoni ülema kohale kapten Andres Jaagu p. Tomingas, sündinud 20. detsembril 1893. a. Toris. Hariduse saanud Treffneri gümnaasiumis. Vene sõjaväkke ilma sõja algul vabatahtlikuna astunud. Lõpetanud 1. Peterhofi lippnikkude kooli 14. mail 1915. Paljuist lahingutest osa võtnud. Leitnant Zimmermann paigutati üle 3. polku, kus ta võitluses landesvehri vastu kangela se surma sai.

Pikk kaitseliin seadis üles suuremad nõuded, kui seda 40—50 aastased kaitseliislased täitma kõlbaksid. Pealegi ilmusid Ikla vastas punaste Läti küttide roodud kuulipildujate, suurükkide ja ratsalalgaga. Tekkis tungiv vajadus pataljoni täiendada ja sõjavõimulise matelt ollustest moodustada. Leiti pääsetee, et 2. diviisi ülema loaga Pärnu maakonnas senni mobilisatsioonist vabad 1900, 1899 ja 1898 aastatel sündinud nooredmehed kokku kutsuti. Et asja kiirustada ja hõlbustada,

Tõitlid ohvitserid kahekaupa kihelkondadesse, kus ühes valla-valitsuse esitajatega komisjonid meeste vastuvõtmiseks moodustati. Vastu võeti kõik pealt näha terved mehed. Perekondlistel põhjustel vabastati ainult maata perekondade üksikud toitjad. Vastuvõetud mehed koondusid päev pärast vastuvõtmist Pärnusse, kaasa tuues riided, jalanõud ja nädalase lõõgi. Paljud ilmusid pastaldes. Siin vaadati mehed artiliselt läbi, jagati roodudeks, alati õppuift, ja juba nädala pärast võtsid mõned roodud lahingult Heinaste all osa. Kuu aja kestes, enne kui õppus kaugeltki veel polnud lõppenud, olid mehed kõik liinile saadetud. Järk järgult vabastati nüüd kaitseliitlali.

Raske oli tegutseda noorte sõdurite ja kaitseliitlastega, kellel sõjaväe teenistusest aimugi polnud, kes püüsi tarvitada ei osanud ega mingisulgult diiflipliini ei tunnud. Puudusid õppinud alamohvitserid. Ametmeeste kohtadele roodudes paigutati väheseid tagavara-väelali, aga tihti ka lihtsalt vahvaid mehi. Ohvitseri oli õige vähe. Olgugi, et pataljoni ülesanne teiste väeosadega võrreldes kerge oli, fiiski tarvines küllalt energiat, et kirjeldatud oludes punaste partifaani-falkade eest piiri kaitssta ja korralikkude punaste roodudega sagedasti lahinguid lüüa.

Varustuse suhtes oli pataljon ürgtingimustes. Kui sõjavarustusega Eesti väes igalpaol raske oli, fiis seda vilettam oli lugu juft hiljem tekkinud väeosades. Kaitsse-pataljonil

Pilt 5.
Kapten Tomingas.

tuli kõike varustust koha pealt offida. Püslid korjati. Need olid enamasti rikked. Paar rikked kuulipildujat saadi vaenlaselt sõjasaagina. Märtsi lõpul toodi Dreimannise 4 suurtükki, mis teistes väeosades juba kõlbmataks tunnustatud. Telefoni aparate ja kaabelit rekvireeriti koha peal teistelt asutustelt, voor puudus täiesti. Toimetati kõik kütthobustega: sõdurite, toidu, laskemoona ja haavatute vedu. Lahingu päeviks käsutati harilikult suured hulgad kütthobuseid meie vägede jelsukohtade juure ja kõigise etap-punktidesse Pärnu ja Jkla vahel. Aprillikuul, kui meri lahti läks, veeti produkte ja haavatuid aurik „Valter'il“ merd mööda. Riidevarustusest ei olnud juttugi, peale üklike frenchide ja talimütside Pärnu „Ühistöö“ poolt, ning Pärnu maakonnast rekvireeritud väheste riiete ja pefu. Elimeled rahasummad maksid pataljoni ülem ja majanduse ülem omaist taskust.

Heinaste piirkonnas, mis kujunes pataljoni tegevuse tähtsamaks punktiks, olid kohalikud elanikud meie vastu vaenulikud. Punaste huvides töötamisega sünnitasid nad meile palju raskusi. Ei puudunud aga ka isikuid, kelle teenustest meie kasuks vaikida ei saa. Need olid — neiu Meeri Meier, laevakapten August Veide ja taluperemees Albert Hennning. Heade ümbruste tundjatena olid nad alati meie luurajate ja lahingufalkade juhtijateks. Meier töötas telefonistina garnisooni ülema staabis. Veide organiseeris oma algatusel ja oma arstirohtudega elimele abiandmise haigetele ja haavatutele Dreimannis. Hennning korraldas Orajõe kaitseliidu ülemana meie vägede seljatagust. Lahingute ajal olid nad alati esimeste võitlejate ridades.

2. Esimene Heinaste valdamine.

14. veebruaril 1919 oli Pärnu Kaitsepataljonil esimene tuleproov. Juba mõni päev tagasi liikusid kuulujutud Heinaste pealetungimiseft, kuid alles 13. veebruari õhtul kell 6 saadi kindlad teated pealetungimise käsu üle, kui leitnant Jahnoff

— Orajõe garnisoni ülem — üklikute gruppide juhid Dreimanni külasse ühisele nõupidamisele kokku kufsus. Selleks ajaks pidi ka käskjalg Operatio-päevakäuga Pärnuft pataljoni staabi kohale jõudma. Tunnid kadusid; juba oli kesköö käes, kuid oodatav käskjalg ei tulnud. Ei võinud enam tundigi viivitada, kui vaenlasele õõ katte all läheneda taheti. Aluti omapead operatsioonikava kokkuseadimisele. Varsti oli see igakülgsest läbikaalutud ja gruppide juhtidel oma ülesanded teada. Ei suudetud aga veel laiali minna, kui käskjalg Pärnuft kohale jõudis. Põnevusega avati salajane ümbrik. Selgus, et ülemalt poolt kokkuseatud operatsioonikava täiesti sarnane oli sellele, mis koosolijad välja töötanud. Kindlas usus operatsiooni kordaminekusse, läksid gruppide juhid oma sõdurite juure väljaastumiseks tarvilikke eeltöid tegema.

Kell 2 alus esimene 15 meheline kaitseliitlaste salk lipn. Tomsoni juhatusel Selgema talust teele, et merd kaudu Heinaste alevile seljataha hiilida. Oli kottpime õõ. Sula tuul paiskas tihedat lumelortsu. Merel mustendasid sügavad veeloigud. Suurem osa kaitseliitlasi oli pastaldes ja neil ei tulnud mõttesegi oma jalgu hoida; üklikutel saapakandjatel tuli aga vahetpidamata jalgu ülespoole ajada, et vesi säärikutest välja nõrguks. Hiiliti kõige suurema ettevaatusega ja sügavalt mere pealt, et vaenlase valvepost, mis sadamasiiall alus, mitte enneaegu meie liikumist ei märkaks. Kella 5-eks jõudis salk Heinaste taha Plusijõe suhu ja seadis enese kahele poole alevikust väljaviivat teed ahelikku. Teine 15-meheline salk, Orajõe Kaitseliidu ülema Henningi juhatusel, läks läbi sügava metsatihniku Palschupi kõrtsi juure välja, lõikas vaenlase telefoni võrgu katki ja kangutas raudtee roopad lahti, peale selle sinnasamasle ahelikku jäädes. Kolmas samaarvuline salk, ühes kuulipildujaga, Jkla peremehe August Vide juhatusel, seadis end Heinaste eel lahinguvalmis. Umbes 30 meest, leitnant Jahnoffi juhatusel, jäi Selgemaale reservi. Seega oli enamlaste vastas Heinaste lihis umbes 80 meest. Saadud teadete järele polnud ka punaste jõud Heinastes üle saja — partisaanivalgad ja üks osa

7. Läti küti polgust, kahe kuulipildujaga. Suurtükid puudusid mõlematel pooltel.

Kell $\frac{1}{26}$ ajal lasi Heinaste taga raket üles. See oli märguanne teistele salkadele tegevuse algamiseks. Ja filmipilk täitis püsilpaukude ragin ümbrust. Heinaste oli kolmelt küljelt ägeda tule all. Æhelikud vajusid ikka ligemale ja ligemale. Ka punaste postid avasid püsil tule; varsti kähvatasid nende kuulipildujad, kuid juba poole tunni järele vaikus

Pilt 6.
A. Weide.

kõik: meie õine pealetungimine, pealegi kolmelt küljelt, oli vaenlasele ootamata tulnud ja suurt ärevust sünnitanud. Kõike maha jättes, põgenelid punakaartlased; ainult pimedus päästis neid vangilangemisest. Meie kätte langes rikkalik sõjasaak ja kolm vang. Surnutena jäi enamlasti 5 meest lahinguväljale. Meie kaotus — 2 haavatut.

Ühel ajal pealetungimisega Heinaste all algas tegevust Laiksaare - Uriisaare salk lipnik Valgemäe juhatusel, puhastas vaenlasest Kiufumetsa küla

ja tungis Tikmatšini välja, kuna Jäärja, Talli, Pati ning Nõmme grupid lipnik Allik'u juhatusel ühes lipnik Roosenbladt'i ja junkur Viikberg'iga kahe kuulipildujaga Kodjaku mõisa sihis liikusid. Tähtendatud grupid said pealetungimise käigus aeglasti kätte. Pärnuft toodud Saksa püsilokslud ja padrunid — 20 tükki mehe peale jagati välja. Kuna ohvitserid eelseisvat operatsiooni harutasid, afusid sõdurid all mõisa peretoas tanfukorraldusele. Endi kes-

kelt leiti viiulimees, kes pliidi peal püsti seistes viletsat viulit kääklutas, kunni ükshaaval kõik keeled katkesid. Ka mõned agaramad mõisaplikad olid tantfule ilmunud.

Õõ oli õudne ja külm. Mõis kubises hoostest ja regedest. Siin-seal vilkulisid küüdimeeste piibutuled. Lahtiselt uksest kajas trallimise kõmin. Eemal mustasid tundmatumad metsad ja lagedad mõisaväljad. Ootamises ei tundunud kartlikku ärevust, hoolimata kavatsetavalt esimesest lahingust. Endamisi kujutati seda õõd siiski ette, nagu viimasena elus, sest keegi ei teadnud, kuhu tema viiakse.

Keskõõl hakati edasi sõitma Tuulikule, Läti piirile, kus asus meie viimane eelpost. Õises pimeduses lookles kiirel sõidul pikk küüthooste voor, mille lõpp vaevalt filmapiiri mahtus. Ühetunnilise sõidu järele jõuti Tuulikule. Siin peatati, loojendati jalgu ja jagati mehed valdade kaupa rühmadesse. Kell 4 õõsel alati rännakut. Edasisiikumine võis nüüd sündida ainult piilurite valbe all. Varsti jõuti määratu suure metsa ääre. Siin lahkus grupist 40 meheline Kilingi-Pati valdade rühm, mis lipnik Rosenbladt'i juhatusel pahemale poole saadeti Muna talu sihis. Ülejäänud osa jätkas offe teed metsade vahel. Kõigil oli pidutuju täiesti langenud. Ainult pikkamisi jõuti ummises lumes hanireas edasi. Ümbrus oli kõigile tundmata. Mõlemil pool teed ägasid kõrged kuused pakslude lumekampade all. Korruga hakkasid eemal koerad haukuma — siin pidi asuma vaenlase „sala“. Et aga kõik jälle vaikseks jäi, jätkati rännakut Painiti metsavahi talu poole. Talu oli vaja kiiresti ümber piirata ning offustavalt edasi tungida, aga mees- tel polnud ahelridamast aimugi. Suure vaevaga suudeti siiski ahelik mõlemile poole teed talu suunas üles seadida ning talu piirati sisse. Selgus, et vaenlane oli rakkes olevatel hobustel juba „jalga lasknud.“ Seega oli pool teed Kodjaki mõisani käidud ning vaenlase väljakarauul põgenema aetud. Edasi läks tee läbi vähema metsa ja võsastiku. Juba paistid eemalt Glase talu siluetid. Seal asus vaenlase valvetõke. Varsti oli karjamõis kolmest küljest sisse piiratud. Pimeduses märkas vaenlane ahelikku alles saja sammu kaugusel

ja siis avati meie peale püsilituli. Meie poolt hakati kohe erutatult vastu plakutama. Silmapilgul arenes väike lahing. Et segadust vaenlase leiris ära kaotada, formati karjalautade ja teiste hoonete vahele sisse, kus püsilituli välkus. Korruga sattus meie pahem tiib, mis üksikut suurt maja pidi ümber haarama, ise segadusse ning läi kõikumale, sest neil oli juba üks surnu ja teine haavatu. Lipnik Allik aga ei annud aega mõtlemiseks, vaid kiirustas edasitungimist. Mõne minutiga oli vaenlane välja löödud.

Vahepeal hakkas juba koitma. Vaenlast tagaajades ja temale võidurõõmsalt järele paugutades, jõuti peagi Kodjaki mõisa. Asetati vahid igale poole ning saadeti luurajad välja. Mõisaelanikud olid uute peremeeste vastu väga sõbralikud. Mehed asusid tubadesse, kust punased hiljuti lahkusid. Viibimata pühitati vaenlaste täid välja, toodi uued õled sisse ning pandi ahjud küdema. Uued olud paistisid õige mõnusatena. Kuid polnud siiski aega kaua välimust puhata; oli vaja pooleldi mehed teistele gruppidele appi saata Tikmatschi raudtee silla valvama. Selle järele jäi Kodjaki kaitsealaks õige väikeseks. Kahelt küljelt ulatasid Salassi org ja metsad kaugele seljataha. Oli vaja valvel olla ja mõlemale poole sidet pidada, et mitte lõksu langeda. Kuuenda polguga sidet looma sõitid kaks meest saaniga. Alles hilja õõsel jõudsid nad tagasi ja tõid teate, et neilt pahemal pool on 33 versta laiune piirkond vaenlaselt täiesti vaba.

Heinastes leidisid meie väed kahelugult vastuõtmist. Jõukam kläss — majaomanikud, kaupmehed jne., ei suutnud küllalt meie võidu üle rõõmustada, ning püüdsid sõjaväelastele igapidi vastu tulla. Selle vastu olid aga need erakonnad, kelle liikmed punaväes teenisid ehk viimastega ühes Heinastest välja taganesid, meie vastu äärmiselt vaenulikud. Suure agarusega asus A. Veide, kelle garnisoni ülem Heinaste komandandiks määras, siin puhastustööle ja korra jalaletoomisele. Kaitsekorraldus ja seisukohtade kindlustamine jäi lipnik Tomsoni hoolde.

Vaevalt olid meie väed tarviliku valve välja pannud ja seisukohtade kindlustamisele asunud, kui vaenlane samal päeval esimest kätt tegi Heinastet tagasi võtta. Umbes kell 12 ligines ta pikas ahelikus meie seisukohtadele Pluslijõe joonel ja avas püstitule. Osa ahelikust tegi kätt meie seisukohtadest äbi murda, kuid meie salk kihutas nad energiliselt vastukalale tungimisel kaugele Salafsi poole meffa.

Järgmisel päeval olid punased abiväge saanud. Kell 10 hommikul algasid nad pealetungimist Tikmatšchi silla juures. Vaenlasel oli seal suur jõuline ülekaal: — 150 jalameest 3 kuulipildujaga ja 50 ratsanikku. Peale kahetunnilist võitlust taganes meie rühm Teaste sihis. See vaenlaste kordaminek ähvardas Heinastele hädaohtlikuks saada: oli ju Heinaste pika ja kitsa lõpina alalises äralõikamise võimaluses. Sellepärast, kui 16. veebruaril Pärnust abivägi päralt jõudis, käsutati al.-ltn. Maalik 20 mehega Teaste rühmale abiks. Selle kohta kirjutab üks osavõtjatest: „13. veebruaril peale lõunat jõudis teade Pärnu, et punaväelaste salgad Heinaste tagasi tahavad võtta ja sellepärast on frondile rutulist abi vaja. Ühes sellega hakkas arvamine maad võtma, et kui punastel tõesti korda läheb Heinastet uuesti tagasi võtta, siis nad ka edasi Eestimaa sisse võivad tungida. Asi oli laupäeval. Suure rutuga hakati mehi koguma ja nimekirju kokku seadma. Arvati tarvilikuks vähemalt 80 meest välja saata. Kolme—nelja tunni järele läks korda neid mehi kokku saada, kuid uus häda; paljudel puudusid liinile sõitmiseks kõlbulikud saapad ja riided. Väljas oli 15—18 kraadi külma, kuid ainult üksikuid suudeti rahuloldavalt varustada, teised aga pidid suvirietes ja kingades välja astuma. Vahepeal olid pataljoni staabi juure kokku käsutatud küüdimehed, kes liinile sõitjaid Heinastesse pidid viima. Ohvifferidest sõitsid kaasa al.-ltn. Maalik ja al.-ltn. Lilienblatt. Juhid ja käsualused olid üksteistele täiesti võõrad. Kell 9 anti padrunid välja ja võõr hakkas liikuma. Hele kuu valgustas mererannal looklevat lumeteed. Regede pealt, kuhu neli — viis meest oli paigutatud, kõlalsid elavad isamaalaulud. Laulude hulka kofsid ka üksikud püslipaugud, mida aga oh-

võltsid peagi suutlid lõpetada. Õigajalt jooksid mehed maas, et jalgu soojendada. Umbes kell 12 õõsel jõudis voor Tahkuranda, kus mehed endid vallamajas soojendasid ja kus ka hobuseid natukene sõõdeti. Teine peatus oli Häädemeeste vallamaja juures. Alles koidu ajal jõudis voor Dreimanni, kus Orajõe garnisoni ülem ltn. Jahnoff alus ja meeste kohta oma korraldused tegi. Al.-Int. Maafik ühes 20 mehega määrati Tikmatschi silla juure Tauste grupi toetuseks. Tee silla juure viis läbi Heinaste alevi. Tikmatschi sillani oli 8 versta, mis jala ära tuli käia; ainult padrunit vedamiseks võeti üks hobune. Ehk küll leitnant Jahnoff kindlasti rõhutas, et Tikmatschi sild meie käes on ja sinna viiv tee hädaohuta, offustati liiski sõjaliste ettevaatustega liikuda. Heinaste vallamaja juures, mis 6 versta alevist, tuli käänata raudtee liinile, sest et maanteel lumi sügav oli. Siin kohal läks raudtee mäenõlvakult läbi ja 20 meetrit ühes padrunkoormaga liikusid fingimustes, kus ainult ette ja taha näha võis. Eelseisva raudtee putka juures tuli äkitselt salk mehi nähtavale ja avas al.-Int. Maafiku salga peale ägeda püstitule sel ajal, kui mehed üheskoos madalal raudtee liinil liikusid. Selgus, et siin Läti punastega tegemist oli, kes vaheajal Tikmatschi silla oma alla võtnud ja suuremad salgad ette saatnud. Pärnu koolipoisid, kes kõige ees liikusid, jäid täiesti külmaverelisteks ja ilma käsuta laiskid endid üksteiste selja taha põlvili, et vaenlastele vastu hakata. Sarnasel kombel ei olnud aga võimalik tuld avada, sest tagumised võisid ju esimesi tabada, mispärast grupi juhilt käiklus anti kahele poole teed ahelikku minna. Sedasama tegid ka punased. Lühikese tulevahetuse järele jäi kõik vaikseks ja al.-Int. Maafik saatis ühe mehe Heinastesse kokkupuutumiseft vaenlasega teatama ning edasitungimiseks abi paluma, kolme-nelja tunnilise ootamise järele ei tulnud käikjalga tagasi; hiljem saadeti teine käikjalg, kuid ka selle ootamine oli asjata.

Sel ajal, kui al.-ltn. Maafiku salk Tikmatschi silla juures väljasaadetud käikjalgu tagasi ootas, arenes punaste peale tungimine Heinaste all vihaseks lahinguks. See oli 16. veebruaril umbes keskpäeva ajal. Enamlased olid abiväge ja kuulipil-

dujaid saanud. Purju joodetutena vajusid nende ahelikud Plusi-
jõe joonel üle lageda vahetpidamata meie seisukohtade peale,
kuid nende read harvenesid meie kuulipilduja ja püstitule all
ning nii mitugi kaffet lõppesid haledalt. Lahing kestis kella 3-ni.
Meie ainukene kuulipilduja läks rikki; pahemal tiival oli
vaenlane uusi kordaminekuid saavutanud ning ähvardas Hei-
naste eelset lipnik Tomsoni salka ümber haarata.

Heinaste tuli vaenlasele tagasi anda. Võidutuhinas tun-
gijid punased edasi meie seisukohtadele. Taganemine oli la-
hingutes vilumata kaitseliitlaste seas kabuhirmu sünnitanud.
Näis, et ükski võim neid seisma ei suuda panna. Üksikud kait-
seliitlased olid isegi metta põgenenud ja ilmusid alles mõne
päeva pärast oma salka tagasi. Et meie mehed siiski Jkla kae-
vikutesse püüma jäid, seda tuleb Heinaste salkade ainukele
juhi arvele kirjutada, kes, revolver käes, mehi sundis paigale
jääma ja võitlusle astuma.

Heinaste võtmine läks aga punastele kalliks maksma; suur hulk surnuid ja haavatuid, kes lahinguplatsile jäid, on
selle tõenduseks. Meie kaotasime 23 meest haavatutena ja
4 surnutena. Langesid järgmised:

- 1) Ja a k s o n, Johannes — Taali vallast, Pärnumaalt.
- 2) S a m m u l, Johann — Tori vallast, Pärnumaalt.
- 3) M a i s, Jaan — Häädemeeste vallast, Pärnumaalt.
- 4) L o o r e n t s, Jaak — " " "

Heinaste langemise tagajärjel tuli liini ühtlustamiseks ka
Kodjaki mõis maha jätta, mis ilma vaenlase pealerõhumiseta
sündis. Ainult al.-ltn. Maaliku salk oli vaenlase piirkonda jää-
nud. Kui juba püsilaskmise järele otlustada võis, et punased
Heinaste juures pealetungisid ja meie omad taganesid, otustas
ka see viimane salk enese tagasi tõmmata, et vaenlane teda
mitte ei saaks ümber piirata. Nüüd hakkasid punased tagant jä-
rele peale suruma ja kohalikud elanikud, kes nähtavasti püs-
sidadega varustatud, avalid majadest tule. Pidi tule all sõjas
vilumata ja distsiplineerimata meestega liikuma. Ka Heinaste

poolt avas vaenlane salga peale tule. Ei jäänud muud nõu üle, kui põhja poole meffa pöörda, kus sügav lumi ja Vene-Saksa aegsed traatfõkkesed liikumise raskeks tegid. Traataedade vahel tabas vaenlase kuul kahte kooliõpilast jalust; õnneks olid aga nende haavad sedavõrd kerged, et nad ise liikuda said ja endid vaenlase ning külma käest päästsid. Vaevarikka tee järelle jõuti viimaks Selgamaa talusse. Garnisoniülem ltn. Jahnoff luges juba al.-ltn. Maafikut ühes salgaga kadunuks ja oli sellest ka Pärnu pataljoni staapi teatanud. Järgmisel hommikul ei jõudnud garnisoniülem küllalt imestada, kui ta al.-ltn. Maafiku tagasituleku üle kirjaliku teate sai.

Pilt 7.
Dr. J. Kukk.

Heinaste lahingud näitasid, kui raske on õpetamata mees-tega võidelda. Nagu eelpool tähendatud, puudus isegi oskus pääsudega ümberkäimises. Dis- pliinist ei võinud juttugi olla.

Algus meeste õpetamine, nii kui see piiri kaitstes võima-lik oli. Punased said omale jõudu juure ja panid ka neli suurtükki meie vastu tegevusse. Ikla küla männik, kus meie seisukohad asusid, sai sagedasti suurtüki tuld. Mehed, kes küll suur-

tüki tulega harjumata, kannatasid selle liiski välja. Edasi: puudusid igasugused kaevikud; selle puuduse kõrvaldamiseks hakati vähehaaval tööd tegema. Kohalikkude peremeeste käest saadi laed, kirved jne., kuna sõdurid ise õõseti tööd tegid. Nii kadusid päevad kibedas ettevalmistuses uute sündmuste vastu, mis endid ka kaua oodata ei lasknud.

3. Selgamaa lahingud.

12. märtsil kavatsefid enamlased Karjamaa talu juurest Ikla solga seljataha tungida ja tema teistest rühmadest ära lõigata. Selle eesmärgi saavutamiseks demonstreeris jalavägi kuulipildujate toetusel Ikla küla all pealetungimise, kuna 4 suurtükist vahetpidamata Ikla-Selgamaa talude rajooni pommitati. Kolm korda järgimööda katkus vaenlane Selgamaa talu juures 100-mehelise salgaga, kahe kuulipilduja toetusel välja tulla, kuid meie 25 meest al.-ltm. Maafiku juhatusel löid nad iga kord tagasi. Selles lahingus said 6 meest haavata, kuna aga lahing ise vilumata sõjameestele heaks karastuseks oli. Vaenlane tahtis iga hinna eest oma operatsiooni läbi viia ja sellepärast jätkas ta järgmisel päeval jälle pealetungimise katset. Öhtul enne seda oli al.-leitn. Maafik I. rühmaga Iklasse asunud, kus sel ajal kaevikuid ehitati. Et vaenlase pealetungimist ja suurtüki tuld sinna oodata võis, pidi see töö lõpetatama. Öö kestes läks korda laskeauke valmistada ja üklikutes kohtades ka katused kaevikutele peale ehitada. 13. märtsi hommikul kell 6 paigutati mehed kaevikusse, et igaühele kohta kätte näidata — selleks juhtumiseks, kui lahing peaks tulema. Mehed olid vaevalt kaevikusse jõudnud, kui juba vaenlase suurtüki pauk kajas ja kranaat osse kaeviku ees lõhkes. Sellele järgnes teine ja kolmas ning veerand tunni pärast sadas kaeviku peale rahena granaate. Varsti peale selle hakkasid vaenlase jalaväe pealetungimised meie seisukohtadele, kuid igakord löödi nad tagasi. Samal ajal läks aga vaenlasele korda Selgamaa talu juures vahiliseisvaid kaitseliitlasi taganema lüüa ning Selgamaal ja Iklas asuvatele rühmadele selja taha tungida, seega eesliini rühmi reservi-osadest ära lõigates. Selgamaa rühmade juhiks oli junkur Friedrich Reinholdt. Hädaohule kõige lähemol seistes, ei kaotanud Reinholdt mehisust, vaid tormas oma meeste eesotsas vaenlase kallale, teda vihafes täägivõitluses taganema sundides. Peab fahendama, et vaenlasele kolm korda rohkem mehi oli, kui meil. Et ta aga siiski põgenema löödi, siis on see peaasjalikult junker Rein-

holdi teenus, kes paremate sõjameeste hulka kuulus ja igal juhtumisel valmis oli ennast ohverdama. Võib olla, et ilma sarnase juhita, nagu junkur Reinholdt, oleks Ikla seisukord sel päeval niioõrd hädaohtlikuks kujunenud, et meie ainukene kindlustatud positsioon tervelt vaenlase kätte oleks langenud ning Iklas olev rühm vaenlase poolt vangistatud.

Ka Ikla juures kestis lahing täies hoos edasi. Mehed, kuuldes laskmist seljataga, lugesid siin seisukorra juba lootusetuks, kuid al.-ltn. Maosik, kes ise külmavereliseks jäi, suulis ka oma rühma rahustada ja vastupidamist jätkata. Kell 3 päeval lõpetas vaenlane pealetungimise ja suurtükitle. Umbes 500 granaati laskis ta sel päeval 60 sammu pikkuse kaeviku peale välja. Junker Reinholdt'i rühmast said 4 meest surma ja mõned haavata; vaenlane kaotas surnutena ja haavatutena 30 meest. Lahinguväli oli õhtul granaatideft murtud puid ja okli täis ning lumi mustendas.

Pilt 8.

III diviisi, ülem kindral-majoor Põdder.

Teine Heinaste valdamine.

Päevakäsk.

Orajõe garnisoonile ja Tuuliku grupile.

Kablis, 27. märtil 1919.

1) Vaenlase vägedest on Heinastest Kodjakini: 7-ma Läti kätti polgu 3, 6, ja 9. roodud, kolm kolmetollilist suurtükki ja neli kuulipildujat. Eelmised vahipostid — 7 kuni 10 meest on meie paremalt tiivalt alates: Heinastes, Laipres, Putovis, Nerepis, Allikul, Lepikul, Vezmailtil, Lepistanis ja Jaunpezis. Reservid 10 kuni 30 meest: Laiperes (kuulipildujaga), Vigandis (kuulipildujaga), Puntšchuris, Marnapis (kuulipild.), ja Kodjakis (kuulipildujaga). Edasi pahemal tiival on kohalike Lätti partisaanide salgad. Suurtükid seisavad Heinaste surnuaia ligiduses; seelamas olla ka ratsafalk 30 kuni 40 meest.

Pilt 9.

Leitnant Ringer.

2) a. kolonn Nr. 1. II rood — juhataja leitn. Kolts. Paremal kolonnil vaenlase pealetungida Jkla-Veneküla liinilt ja teda lõuna poole ajada Jndo-Toschen-Schwarz-Tiller-Dömsfe-Vilsturi liinile, kus ennast kindlustada ja eelvahid välja panna. Roodule ligi 4 kuulipildujat. Sidet pidada II kolonniga.

b. Kolonn Nr. 2. I. rood — juhataja al.-lt. Maafik. Teifel kolonnil vaenlasele pealetungida Veneküla-Käära

liinilt, vaenlane tagasi ajada kunni Kulk-Marnap-Urnit-Kooschke liinini, seal ennast kindlustada ja vahid välja panna. Roodu juure 4 kuulipildujat. Sidet pidada kolonniga Nr. III.

e. Kolonn Nr. 3. 1-se roodu rühm-juhataja lipnik Rosenblatt. Kolonn Nr. 3 hakkab peale tungima Käära-Salepi liinilt ja läheb kunni Salafsi jõeni Klavin-Pets-Kunga-Linguri liinini; seal ennast kindlustada. Võtta Kaubaarult teine kuulipilduja. Sidet pidada kolonn Nr. 4-ga.

d. Kolonn Nr. 4. 2-se roodu rühm-juhataja junkur Viikberg. Peale tungima hakata Jankaln-Aukniti lähidusest ja vaenlast tagandada kunni Salafsi jõeni, Vezvet-Kodjaki liinini, seal ennast kindlustada. Üks kuulipilduja ligi võtta; sidet pidada Tuuliku grupiga.

e. Tiiva kaitse 2-se roodu rühm — Tuuliku grupp — juhataja lipnik Allik. Postid edasi viia kunni Kodjak-Lille-Kukis-Hange-Taufe-Kabsem-Kangro liinini. Silmas pidada paremat tiiva. Pealetungima hakata Purman-Hange liinilt ja Kodjakit ära võtta aidata. Lejas-Muna juure ja selle järele valvetõkke panna. Al.-ltn. Tis'il sidet pidada lipnik Allik'uga oma liini paremale poole pikendada.

f. Juhtiv on parem tiib.

g. Üleüldine refero — 3. rood Dreimannis — juhataja lipnik Tomion.

h. Patareil lahingu alguks Selgamaa-Jkla liinile üles leada ja käsku oodata.

i. Igal roodul kühthobused haavatute vedamiseks ja oma mehed padrunite vedajateks määrata. Liini kindlustamiseks ajada tööle kohalik rahvas. Telefonid roodude juures hoida.

j. Iga grupi juure, peale Tuuliku, üks jalgrattamees sidapidamiseks lähema telefoniga.

k. Teated saata Dreimanni külla.

l. Pea sidumispunkt Dreimannis, kõrvalised — Teastes ja Tuulikul.

m. Alguse ajaks pealetungimisele seniselt liinilt määratud kell 4 hommiku 28. III. 1919, lõpusihil peavad kolonnid olema samal päeval kell 6. Kohale jõudmise üle mulle teatada.

III. Meie vägedel vaenlane praegusest seisukohast välja lüüa ja ennast Indo-Tiller-Marnap-Salafijõe liinil ning edasi Kodjaki-Lille-Lejali-Muna raioonis kindlustada. Luurajate komandol 2. roodu aidata ja Heinaste ümber haarates ära võtta. Minu asetäitjaks on leitenant Kolts ja al.-lt. Maafik.

Garnisoni Ülem leitenant K i n g e r.

Eftenähtud ajal algas pealetungimine. Mere äärt mööda Iklast Heinastesse liikus 2. rood leitenant Koltsi juhatusel ühes kahe noorema ohvifleri — lipnik Koggeri ja junkur Reinhold'i-ga. 2. roodu kõrval tegutses luurajate komando al.-lt. Lilienblad'i juhatusel. Edasi pahemale poole Tikmatšchi sihis läks I. rood al.-lt. Maafiku juhatusel, noorema ohvifleri junkur Sanderiga. Veel enam hommiku poolt tungisid iseseisvalt läbi metsade Teaste grupid lipnikkude Rosenblatti ja Valgemäe juhatusel. Lipnik Allik ja junkur Viikberg pidid oma salkadega Kodjaki (Roosna) all ühinema.

Pealetungimisil aimates koondas vaenlane kõva suurtükiväe Veneküla liinile, kust junkur Sander oma rühmaga pidi läbi minema. Õnnetuseks sai Sander haavata. Juhita jäädes, põgenes salk laiali ning tuli Selgamaale tagasi.

Sellest kuulda saades, saatis garnisoni ülem lipnik Tomsoni 3. roodu rühmaga Sanderi peale pandud ülesannet läbi viima. Nüüd oli punaste peatuli Heinaste sihis tungivate vägede piirkonda koondatud ning vaenlane ise asus kõvasti kindlustatud kivivaitadesse. Sealt külvati vahetpidamata kuulipildujate rahet, nii et pealetormamisega otsejoones võimata oli tagajärgi saavutada. Seda aimates hiilisid al.-lt. Lilienblad'i salk ja lipnik Tomsoni rühm toreda manöövriga pahemalt poolt Heinastele seljataha ja ajasid enamlased täitma korratusse. Operatsioon hakkas nüüd võimsalt edenema. Punased plagasid oma nelja suurtükiga Heinastest Kuiste poole; arvuliselt oli neid üle

kolmesaja. Kell 12 langes Heinaste alev meie kätte. Hoolimata vihaseft võitluseft, pealegi lagedal väljal kaotasime surnutena ainult neli meest. Langelid :

1. Holm, Heinrich — Sauga vallast, Pärnumaalt ;
2. Eberhardt, Mart — Tammiste vallast, Pärnumaalt ;
3. Meyer, Johann — V. Vändra vallast, Pärnumaalt, ja
4. Reisko, Hermann — V. Vändra vallast, Pärnumaalt.

Umbes samaks ajaks sai ka 1. rooda l.-ltn. Maafiku juhatusel võideldes oma ülesandega toime, ning võttis Tikmatschi talu ja raudtee silla ära. Viga tuli ainult Roosna pealetungimises. Sellekohane ülesanne oli lipnik Allikul ja junkur Viikbergil täita. Et seda teostada, oli esimesel neist vaja Tauste-Hange-Muna ja Lille talude liinilt vaenlane välja lüüa. Üksel ettevõtetud pealetungimisel viidi see läbi ja jõuti hommikuks Roosna alla Seal aga selgus, et junkur Viikberg, kes enne kohale jõudis, polnud Tuuliku rühma ära oodanud, vaid alustanud pealetungimist **omal jõul** üle lageda mõisa välja, Glaase talu lihis. Sattudes vaenlase ägeda tule alla, oli rühm metsa tagasi valgunud. Vaenlane ajas neid taga Painiti taluni, kuhu rühm siiski püüma suutis jääda. Selle faganemisega oli kaugete vaenlase seljataha sisletunginud lipnik Alliku rühm langenud väga kardetavasle seisukorda, mille järele temale käsk anti Muna-Hange-Tauste talude liinile asuda. Vaenlane püüdis ka liin vastu-kallaletungimist ettevõtta, kuid löödi tagasi.

Ehk küll Kodjakit vaenlase käelt kätte ei saadud, olid päeva tagajärjed siiski rahuloldavad. Pataljon võttis vaenlase seisukohad Veber-Tiller-Tikmatsch-Salatsijõgi-Auknit-Muna liinil oma alla.

Järgmisel päeval arendas vaenlane tüfedat luurajate tegevust suurtükiväe toetusel. Iseäranis tigidalt kippusid punaste piilurite kolonnid Heinaste vallamajale, Tikmatschi sillale ja Roosna all olevatele falkadele kallale. Roosna pool läks vaenlasele õnneks meie falku tagasi rõhuda, kuid ainult ajutiselt. Tikmatschi juures paukusid püüdid kogu päeva. Ühel kokkupõrkel

vaenlasega oli Tikmatšchi rühm järgmise loo pealtnägijaks: Vaenlane otis tiku-võitluff. Vennaksed Hans ja Madis Lasn'id lebalid kõrvuti ahelikus, eemal teistest sõduritest. Äkki formas üks puna-kaartlane Hans Lasni kallale, teda tikuga läbi pista ähvardades. Seda nähes jooksis Madis Lasn punakaartlase juure. Kõlas pauk ja punakaartlane kukkus.

Mis Heinaste vallamajasle puutub, siis jääb see 3. roodu rühmale kauaks meelde. Luuramiskäigult pooleks päevaks tagasi jõudes, korraldati väljas tarvilik enesekaitse, kuna ülejäänud sõdurid vallamaja ruumidesse puhkusele asetati. Ühed noisid leivakottide kallal, teised kirjutafid pika laua taga või forisid punaste poolt mahajäetud arhiive ja paberikuhje. Ootamatalt kõlafid väljas ägedad püslipaugud. Kuulid tungisid läbi puuseinte. Keegi seesolijatest hoidis juba palet kinni, mida kuul riivanud. Loomusunniliselt haarati püsiide järele. Äknast võis näha, kuidas punaste salgad kahel pool maja puuvirnade taga kükitades tuld andsid; mõned neist olid isegi maja seinä ääre jooksnud. Üksikud seesolijad hakkasid akendest tuld vastu andma, kuna teised magajad välja pugefid ja poole-tunnilise tulevahetuse järele vaenlase salga taganema sundisid. Seal juures sai meie sõduritest ainult üks — Noorenberg Raimund, (Pärnu linnast) surma. Vereojad vaenlaste jälgil näitafid, et neil rohkesti haavatuid oli. Üllatusest toibudes oli kõigile selge, et vallamajasle võimata on õomajale jääda. Vaenlase pool asuv mets ulatas vallamajani; ka kõige hoollam valve ei suudaks maja vaenlase äkilise kuulirahe eest hoida. Meie pool maja oli aga lagendik ja selle ees traatfõke! järgmine õõ saadeti ahelikus mööda. Vaenlase luurajate salgad paugutasid kogu õõ mahajäetud maja.

30. märtili hommikul sai vaenlane rohkesti abiväge — umbes 400 jalameest (7. Läti küti polk) ja 100 rattanikku, kes Soonepi jaamas rongilt maha tulid. Saadud teadete järele tehtud vaenlasele kohuseks, maksku mis maklab, Heinaste tagasi võtta, meie väed purustada ja laialised seisukohad vallata. Hommiku kell 9 algas vaenlane meie seisukohtade pommitamist; tuli trehvas olavasti kaevikuid, kus teine rood

alus. Pool tundi pärast pommitamise algust hakkas suurearvuline vaenlase jalavägi tervel liinil Heinasteft kunni Tikmatšhini raske hooga peale suruma. Selles põrgumüras pidasid Heinaste ees olevad parema tiiva sõdurid visalt vastu, kuid Tilleri talu läheduses asuv 2 roodu pahem tiib ei jõudnud vaenlast kinni pidada ning taganes Schwarz-Pasupi liinile. Uuesti tungis vaenlane ägeda hooga Tilleri kohal peale. Seal ei jõutud enam vastu pidada.

Et vaenlasele Heinaste eelsete gruppide ümberhaaramist takistada, võttis lipnik Tomson 3. roodu rühmaga seisukohad Pasupi kõrtsi juures oma alla. Juba koidu ajal, kui vaenlase luurajaid liikumas nähti, mahutati mehed kahele poole raudteed vallide taha ahelikku. Ees oli suur lagendik. Vaenlase liikumisi võis selle tõttu selgesti näha. Meie ahelikku ei teadnud aga vaenlane, sest kogu aeg varjasid sõdurid endid piinliku hoolega. Mitmel korral lähenesid vaenlase luurajad meie seisukohale mõne saja sammu peale, ei märganud aga midagi kahtlast ja pöörasid tagasi. Kell 8 tuli jälle rood ahelikus, luurajate kannul. Raske oli kiufatusele vastu panna ja tuld mitte avada, kuid otsustati vaenlast võimalikult lähedale lasta ja siis teda ootamatult tule alla võtta. Juba ligines vaenlase ahelik umbes 400 sammu peale. Siis algasid püügid praginat, mis kaua palges hoitud, ning kõmistas meie automaat. Vaenlase ahelik laskus lagedale ja avas ka püüditule, mis aga meie sõdurid valli taha üsna rahulikuks jättis. Vaenlase pool nähti kord üht, kord feift haavades siplemas. Ahelik hakkas taganema. Meie trehvav tuli niitis, mis võis, kunni vaenlane võsastikku kadus. Lahingu väljal surnute ja haavatute kõrval korjas rühm rohkesti püüde ja laskemoona. Ühel punakaartlasel, kes jalast haavata saanud, sidusid meie kaastundlikud sõdurid haava kinni, ja vaevatafsuks saadi temalt tarvilikke teateid vaenlase üle. Selgus, nagu eelpool tähendatud, et enamlased raudteel Volmarist rohkesti abi väge on saanud ja iga hinna eest Heinaste seisukohti tagasi võtta tahavad. Ühel ajal pealetungimisega raudtee sihis kiilus üks vaenlase kolonn enese Pasupist ida pool asuva 1. roodu ja luurajate komando vahele. Rutulifelt aeti sinna appi viima-

sed Dreimannis kogutud 1. roodu varusalgalad lipnik Kibbari ja junkurst Reinholdt'i juhatusel. Veel kord suudeti pealerõhuvat vaenlast Tammiste juures kinni pidada, kuid varsti tuli teade 1. roodu taganemisest.

2. roodu paremal tiival, mis Heinaste eelseid seisukohti kaitses, oli juba võimata paigale püsima jääda, sest vaenlane võis neid iga filmapilk seljatagant ümber haarata, sellepärast käsutati nad Heinaste alevikuni tagasi. Aga ka siin ei saadud vastu panna, sest 2. roodu pahem tiib oli juba vanadesse kaevikutesse taganenud. Et ka Kodjaki eelsed salgad endistele seisukohtadele olid surutud, siis jäi väerinna keskelt 3. roodu kaks rühma ükli vaenlase rajooni. Neid rühmi juhatas al.-lt. Maasik. Õhtu eel, kui kõik meie grupid oma endistele seisukohtadele taganenud ja punased al.-lt. Maasiku salka Tikmatšchi silla juures ümber piirata ähvardasid, tõi viimane omad mehed, taganedes vaenlasega lahinguid lüües, õnnelikult Dreimanni tagasi.

Pilt 10.
Meeri Meier.

Kaks korda olime Heinaste alevi enda alla võtnud ja tervel liinil vaenlase tema seisukohtadest välja lõõnud. Pealetungimises olid meie mehed näidanud, et nad võidelda oskavad ja vaenlase kuulide eest tagasi ei kohku, kuid uutele seisukohtadele püsima jääda ei suudetud. Mis oli küll selle põhjuseks? Kõige pealt: — kaitsetas liin oli umbes **40 versta pikk**, mida 40 meest 8 ohvifleri juhatusel pidid kinni hoidma. See jõud, võrreldes liini pikkusega, oli liig väike. Teiseks ei tulnud siin kaitseda, mitte ülikuid teid, vaid kogu nimetus liini. Maastik andis vaenlasele võimaluse igas punktis peale

fungida. Telefoni ja ratsakäskjalge puuduse pärast polnud võimalik mingisugust sidet meie roodude, kui ka operatsioonijuhataja ja frondi vahel luua. Uus positsioon oli lahutatud meie seljatagusest läbipääsmata metsade ja soodega, mis toiduja laskemoona juureveo võimalikuks tegi. Varuvägi puudus täiesti 35% sõduritest olid jalanõud lagunened. Vaenlase suurtükivägi meie uute seisukohtade peale oli äge ja trehvav, kuna aga meie 57 mm. suurtükivägi enam vaenlasele ei ulatanud. Lõpuks oli vaenlasele ka suur jõuline ülekaal.

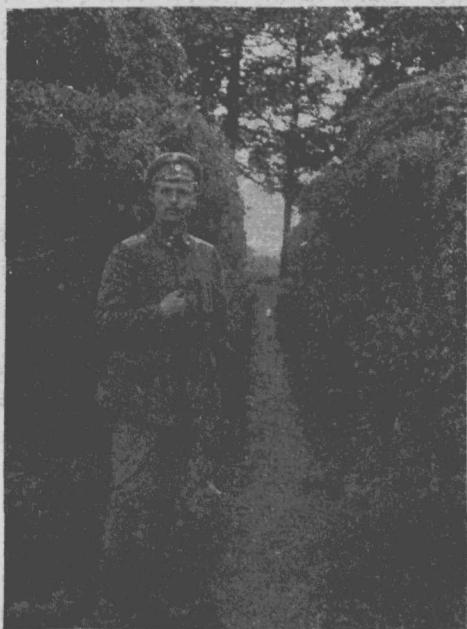
Pataljoni tegevus aprilli ja mai kuudel.

Kogu talve oli võrdlemisi vaikne pataljoni pahemal tiival, Jäärja, Kiisa ja Puppi joonel, kus asusid al-ltn. Tõis, lipnik Ventsel ja hiljem leitnandid Laurits ja Kolts. Esialgul seisid seal ainult üks rühm valvetõkkeks Kiisa kõrtsi juures ja kaitseliitlaste valvepost Puppi talus. Tähenatud sihti, Heinaste ja Salisburgi vahel ei pannud vaenlane tähelegi, mis tingitud oli maastikult. Piiril Salatski kallast mööda asusid üksikud talud ja tee viis piki piiri Zarnau juure välja, kus asus Kodjaki ja Kiisa sihtide üheajaliseks kaitseks punaste suurem valvetõke. Narva ilmusid vastase partisaanide salgad. Neile vastasime meie samasuguste luuramiskäikudega. Siin pildikene tegevuse iseloomustuseks:

Lätimaalt tulid põgenejad ja kaebabid, et punased neid homme pidavat rõõvima tulema. See oli 30. märtsil 1919. aastal. Kaebajad olid Nuki veski ümbruse elanikud. Tähenatud veski seisid punaste piirkonnas. Viimased hoolitsesid alati selle eest, et taludest, mida meie pealetungimise hädahoht varitses, kõik kraam, vili ja loomad ära viidaks. Nüüd pidi kord Nuki käes olema. Kaebajad olid nõus oma loomi ja vilja Eesti valitsusele annetama, kuid mingil tingimisel enamlastele. Järgmisel päeval läklimegi roodu ülema al-ltn. Tõis'i juhatusel sinna punaseid vastu võtma. Et Nuki

veskile 12 versta oli, kälutati vallaft ja mõisalt tarviline arv küüthobuseid. Juba hommiku vara olid hobused kohal. Mehi oli vähe — ainult paarikümne ümber. Teel, nimelt Ratschina talult, kus sel korral kaitseliidu rühm asus, võeti veel meest kümme juure, kuna kiila rühmast lipnik Ventffelilt automaaf võeti. Ratschina talus seadime endid korda ja liikumine ahe-likus eemalpaistva metsa poole algas. Metsa taga pidi Ruki olema. Ette saadeti

40-meheline luuraja-
jate salk. Kui met-
sani olime jõudnud,
kuuldus al.-ltn. Tiis'i
käsklus: „Püüsid las-
kevalmis“, mis ahe-
likku mõõda edasi
läks. Olime niiviisi
metsa mõõda tüki
maad edasi liikunud,
liis hakkas viimaks
läbi puude valgus
paistma, --metsa äär
oliligidal. Kuuldus jäl-
legi käsklus: „Seisk!“
Rooduülem võttis
paari vanemat sõja-
meest kaasa ja läks
ise metsa ääre, et
seisukohaga tutvun-
neda. Peagi ilmus

Pilt 11.

II pataljoni ülem, leitnant Laurits.

ta tagasi. Änti käsk võimalikult ruttu, aga ettevaat-
likult metsa ääre kraavi roomata. Mõne minuti pärast
jõudsimme määratud kohale. Uus käsklus: „Sihtraud 6!“
Meie laske eesmärk paistis selgesti üle lageda põllu: musten-
daliid talumajad; nende ümber nägime elavat liikumist. Terve
rida küüthobuseid seifid õues. Kuna ühed heinakoormaid
peale tegid, kandsid teised viljakotte jne. Selle toimetufe

juures paistis silma ainult vanad talumehed; harva vilkatas nende keskel mõni hallivatimees — punakaartlane. Ootatime ärevusega käsklust laskmiseks; talumeeste ja hobuste peale, kes nähtavasti sinna vaenlase poolt käsutatud, polnud mõtet lasta. Pool tundi läks mööda. Kusagilt nurga tagant tuli kolm ratsanikku nähtavale. Igaüks neist asus oma koorma juure, mis oletada laskis, et kõik minekuks valmis oli. Sõideti teele välja. Nüüd käskles meie roodu ülem: „Tuld ratsanikkele!“ Algus kõrvulukustav püsilagin. Kaks ratsahobust kukkus, kuna kolmas fardununa seisma jäi. Ratsanikke endid kuulis nähtavasti ei tabanud; neil läks õnneks majade taha ja sealt metsa põgeneda. Andlime tuld, kuid tagajärjeta. Kõik jäi vaikseks. Vabatahtlikult astusid mõned mehed üles, et majadesse vaatama minna. Taludes ei leitud midagi kahtlast. Ruttasime kõik kohale. Kuid kauaks sinna jääda ei võinud; vaenlase poolt küljest ulatas mets talu õueni; sealt oli iga minut hädaohtu oodata. Astuti kohe koduteele, vaenlaselt mahajäänud hobuseid ja koormaid kaasa võttes. Vaevalt saime õueväravast välja, kui vaenlane meie peale metsast tule avas. Algus pöörane kihutamine. Vaenlase kuulidest tabatuna langesid mitu hobust, seitse hobust aga ühes koormatega peastime siiski vaenlase kätte.

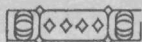
Kevade tulekul muutus tegevus tervel pataljoni liinil elavamaks. Tegevus kujunes rohkem demonstratsioonilisteks lühikesteks löökideks, mille otstarbeks oli vaenlase jõude kõita. Aktiivsemaks muutus nüüd ka vasak pahem tiib, kuhu Heinaste alt meie kaks roodu juhiti, et ühiselt 6. polguga tegutseda. Oli ägedaid kokkupõrkeid vaenlase salkadega. Meie tegevus olenes täiesti ära naabriist. Et temal suuremat edu ei olnud, siis oli ka meie poolteise kuulise võitluse tagajärjeks ükkikute alude valdamine ning Salatsijõe joone enda alla võtmine Blanka-Drona-Saklauri ja Zeupe piirkonnas.

Tähtsamaks sündmuseks paremal tiival oli see, et Heinaste alla ilmus meie sõjalaevastik desant-pataljoniga, ase-admiral Pitka isiklikel juhatusel. Laevade suurtükid pidasid Heinaste alevikku ja punaste seisukohti kolm päeva kõva tule all,

millele ebaõnnestanud desfandi maalefaatmine järgnes. Meie roodud katsusid mitu korda laevastiku ja desfandiga kontaktis, Heinaste ja Tikmatšchi sihtides peale tungida. Vaenlane oli oma seisukohti tublisti kindlustanud. Meie sagedased pealetungimise katsed olid teda sundinud alati tarvilikke kaitsejõude valvel hoidma. Peale selle sai tema abiväge Volmarist.

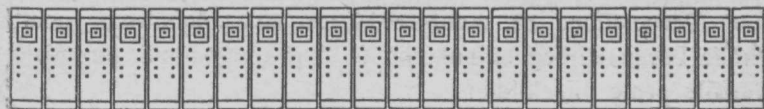
Operatsioon ei õnnestanud.

Pärnu kaitsesataljoni sünd ja elulugu on väike, kuid iseloomulik lehekülg Eesti rahvaväe tekkimise ja olemise loost. Oli ülesanne kergem, siis seda raskemad saamise ja töötamise tingimused. Kui pataljon hiilgavalt oma ülesande on täitnud, siis — au juhtidele!

II.

9. jalaväe polk.

1. Polgu formeerimine.

Sõjavägede Ülemjuhataja käsul on 9. jalaväe polgu formeerijaks ja selle ülemaks kapten Schmidt nimetatud. Avaldame pvk. Nr. 1 — 17. mailt 1919. a., millega uus polguülem formeeritava polgu sõdurite poole pöörab: „Vägede ülemjuhataja käsu peale 4. mailt 1919. a. peab vahva ennaftalgav isamaa vaenlaste vastu võitleja Pärnu kaitsepataljon 9. polguks ümber formeeritama. Polgu formeerijaks ja selle ülemaks olen mina, endine 3. polgu ülem, kapten Schmidt, oma haavadest paranemise järele diviisi ülema efekirjutuse Nr. 3431 põhjal, 12. mailt alates, määratud. Seda rasket ja vastutustrikalt tööd enese peale võttes, kutsun ma kõiki vahvaid Pärnu kaitsepataljoni sõdurid üles mind igapidi selles töös toetama ja igauhte oma jõudu selleks ohverdama. Panen kõik lootused selle peale, et Pärnu kaitsepataljonis ühtki meest ei oleks, kes sügavalt oma püha kohust isamaa vastu ei tunneks. Olen kindlas arvamises, et meie ühine püüe suudab vägeva ja kangela polgu luua, kes esimesena Eesti imevahvalt sõjaväest kaljukindlalt meie kallist kodumaad vaenlase ülivõimu vastu saab kaitsma. Ainult kindel ja kõikumata vaprus suudab meie kodumaad kokkulangemise eest hoida. Selle ülesande täideviimiseks käsen polgu adjutanti, Sidekomando ülemat, kuulipildurite ülemat, laekahoidjat ja kortermeistrit polgu staatide järele oma käfutada olevaid osalid ja komandosid formeerida. Nõuan igauhte käest täielist hoolsust ja püüdmist ettetulevate raskuste kõrvaldamiseks.“

Polguülem, kapten **Schmidt**.

Päevakäsuga 22. mailt 1919. a. on polguülema poolt endise Pärnu kaitsepataljoni ohvitserid ja ametnikud järgmiste ametite peale nimetatud:

Polgu adjutandiks — Al.-ltm. Rungi.

Sidekomando ülemaks — Al.-ltm. Tuisk, kes ka ühtlasi adjutandi abi ja operatiiv-adjutandi kohuseid täidab.

I. pataljoni ülemaks — leitnant Kinger.

1. roodu ülemaks — al.-ltm. Maalik.

2. roodu ülemaks — al.-ltm. Mühlbach.

3. roodu ülemaks — lipnik Tomson.

4. roodu ülemaks — lipnik Rosenblatt.

II. pataljoni ülemaks — leitnant Laurits.

5. roodu ülemaks — lipnik Ventsel,

6. roodu ülemaks — al.-ltm. Lilienblatt.

7. roodu ülemaks — leitnant Kolts.

8. roodu ülemaks — al.-ltm. Tis.

Kuulipildurite roodu ülemaks — lipnik Kibbar.

Õperoodu ülemaks — leitnant Tammann.

Jalamaakuulajate-komando ülemaks — junkur Reinholdt.

Tööroodu ülemaks — leitnant Jahnoff.

Suurtüki patarei ülemaks — junkur Kehkla.

Polgu majanduse ülemaks — sv. ametnik Lüdige.

Asjaajajaks — Anton Adamson.

Laekahoidjaks — Reinhold Laan.

Kortermeistriks — Johann Paulus.

Orkestri-juhiks — Johann Kasik.

Vanemaks arstiks — Dr. Johann Vares (luuletaja — kirjaniku varinimi Barbarus).

Kohtu asjaajajaks — Arthur Õis (üliõpilane).

Polguülema abiks kapten Tomingas.

Nooremateks ohvitseerideks:

Lipnik Talts — 1-se roodu.

Lipnik Koger — 2-se roodu.

Junkur Sander — 3-se roodu.

Junkur Viikberg — 4-se roodu.

Lipnik Buer — 5-se roodu.

Lipnik Allik — 6-le roodu.

Ohvitseri k. t. Sihk — 7-le roodu.

Lipnik Eiche — 8-le roodu.

Polk pärandas Pärnu kaitsepataljonilt juba viis kuud funktsioneeriva sõjaväeüksuse mehhanismi. Alus oli rajatud. Polgul jäi olevat edasi ehitada, täiendada ja kasvavate ülesannete kohaselt paremale järjele seada. Põhjapaneva tähtsusega oli see, et polk pärandas noored, aga juba lahingutes karastatud sõdurid. Nende õpeaeg oli vaevalt kümme päeva kestnud.

Varustus täiesti ürgajaline. Sellest hoolimata kaiffesid nad 60-ne vers-talist Eesti lõunapiiri mõnelaja mehega otse kangelaeliselt, ilma vahetu-seta viis talve- ja kevade kuud tuleliinil seistes ja õige sagedasti aktiivselt tegevad olles. Neil mees-tel ei puudunud armas-tust kodumaa vastu, kohusetunnet, vaprust ja arusaamist enda ras-kest, aga kõrgeft üles-andest. Ohvitserid olid vilunud. Neid oli vähe; jätkus üks, harva kaks roodu. Alamohvitseriil veel vähem. Pataljon oli

Pilt 12.
Dr. Joh. Wares.

teistest väeoladest hiljem formeeritud, kui alam-ohvitserid juba kõik ära olid mobiliseeritud. Sellepärast ei jätkanud neid isegi veltveeblike kohtadele. Arusaadav, kui suurt energiat, oskust ja vahvust nõudis ohvitseridelt õppimata kaiffeliitlaste või noorte sõdurite roodu juhtimine lahingutes. Selle ülesandega olid ohvitserid valmis saanud, seega väga väärtusliisi kogemusi omanud. Seäranis tuleb rõhutada aga seda, et ohvitserid

oskafid demokraatlikel alusel hiilgava difffipliini roodudes maksma panna. Mõjuva tegurina esines siin fakt, et ohvitserid kõik kooliõpetajad olid, kellel kogemusi hinge- ja kasvatusteaduse alalt. Nad lähenesid sõduritele nendesamade meetodidega, kui õpilastele koolitoas. Olalt mõjus ka see, et ohvitserid kui ka sõdurid Pärnu-maalt pärit olid ning paljud varemalt juba üksteist tundlid.

Transpordi küsimus, mis talve löbi valufoks kohaks olnud, oli korraldatud juba rahuloldavalt. Heinaste ja Pärnu vahet sõitis aurik „Valter“, vedas moona, sõdurisi ja posti. Jäär-

jasse 2. pataljoni vedas veoauto. Vaenelaps oli ainult 6. rood Tuuliku-Kaubaarul, kuhu ei autu ega laev ligi ei pääsnud. Veeti tööroodu- ja küüthoostega Voltveti jaamast.

Paratamata puudused olid. Esiteks, Pärnu kaitsepataljon oli üks vähemait vendadest Eesti väeosade keskel. Teiseks— kandis tema nimi lisekaitse maiku, millepärast varustuse jagamise ja teiste nõuete täitmise juures teda ikka tagumisele plaanile nihutati.

Pärnu kaitsepataljoni va-

Pilt 13.
Ülemleitnant Rosenblatt.

derid, kasvu ja eluseltfilised olid uhked, et hällilapsele түseda päranduse võisid üle anda, ning õnnelikud, et oma kallima vara võisid ufaldada samale mõistlikule majapidajale, vahvamale Eesti sõdurile, nagu kapten Schmidt. Pärnu kaitsepataljoni sõdurid uskusid seda kindlasti, et nende senine töö vastava nime all ja kapten Schmidti juhatusel täiufole saab viidud.

Polgu formeerimise tööd tehti vaenlase tule all, lahingute vaheaegade 1. Polguülem, ühes operatiiv-adjutaandi, al-ltn. Tuiskiga, käis läbi terve polgu frondi, vaatas roodud üle ja pidas igalpool sõduritele sütitavaid kõnelid.

2. Lõpulik võit punaste üle.

Juba oma esimisel elupäeval, 17. mail, sai polk käsu lenistelt seisukohtelt: Jkla-Lepin-Purma-Glaase-Muna-Saklaur-Zeipe liinilt edasi tungida ja asuda Salatsijõe liinile.

Polgu paremal tiival opereerisid 4. roodu leitnant Kingeri juhatusel, nimelt — 1. ja 3. rood ja 1. ja 2-ne III. diivisi tagavarapataljoni roodud leitnantide Morlati ja Viipsi juhatusel. Siis veel luurajate komando, polgu 2. roodu ja Tauste rühmad. Selle kolonni ülesanne oli ära võtta Tikmatšichi raudtee sild ja Heinaste alev. Peajõud liikus al.-lt. Maafiku juhatusel Dreimanni külast läbi metsa, Kadaka ja Vene külade kaudu Tikmatšichi poole, liginedes sellele põhjaõhtult. Põhjahommikult liikus sama eesmärgi poole lipnik Taltši kolonn. Üks rood, leitnant Morlati juhatusel, jäi Jkla kaevikute kaitseks. Pealetungimine oli alguses edukas. Oli pühapäev. Punased pidasid nagu pärast selgus, pidusid. Meie ettevõtte oli neile täiesti ootamata. Kabuhirmus põgenesid nad oma eelpostidelt, püües korratult paugufades. Kui vaenlane suurükitule avas, ol meie ahelik neile uskumata lähedale jõudnud. Nende granaadid ja schrapnellid lõhkesid kaugel meie selja taga. Vaenlase patarei taganes kiiresti. Tema tegevus rauges täiesti, kui olime jõudnud raudteeliinile Heinaste ja Tikmatšichi vahel. 3. rood, lipnik Tomsoni juhatusel, võttis seisukoha Urnita veskiist raudteeni Tikmatšichi silla vastu. 1. rood lipnik Rosenbladti juhatusel ja tagavararood leitnant Viipsi juhatusel Heinaste vallamaja liinile. Meie patarei Selgamaa talust pommitas kiviaitu Heinaste alevis. Puudusid reservid. Mehed olid väsinud. Lipnik Taltši kolonn polnud kohale jõudnud. Seega oli meie pahem tiib kaitseta. Operatsioon jäeti äsleks seisma. Hommikuks olid punased endid kogunud ja Volmarist abiväge toonud, mis neile raudteel iseäranis kerge oli. Kui meie oma operatsiooni 18. mai hommikul kella 3 paiku Tikmatšichi ja Heinaste aleviku sihtides hakkasime arendama, algas ka punaste vastupeatungimine. Võideldi visalt. Ei suudetud pikal kindlustamata liinil aga vaenlast kaua kinni pidada ja operatsioon ei õnnestand. Kuid faganeda oma endistele seisukohtadele, ilma et oleks mi-

dagi lõpulikult ära teha luudetud, ei tahtud. Roodud koguti raudtee ääre, korraldati lahinguvalmis, ja pealetungimine Heinaste aleviku sihis algas uuesti. Enne seda võeti aga raudteelt roodpad ära, et vaenlase loomusrong mitte kuklasle ei tuleks. Uus ettevõtte varises ka õnnetumalt kokku. Enamlased olid siin endid tubliste ette valmistanud. Vastast toetas kerge patareid nelja suurtükiga. Meie pealetungimine lõppes ja tulime endistele seisukohtele tagasi.

Samal ajal, kui parem tiib Heinaste-Tikmatš sihil opereeris, oli 6. roodul ülesandeks ära võtta vaenlase kindlustatud punkt — Kodjaki mõis — ja asuda Kodjak-Muna liinile. Seda operatsiooni juhatas al.-lt. Lilienbladt. Pool rood läks lipnik Alliku juhatusel Glaase talu kaudu Kodjaki peale, kuna aga esimine poolrood alam-leitnant Lilienbladti juhatusel valvetõkke Muna talu juure jättis ja Kodjaki hommiku poolt ümber haaras. Visa võitlus kestis otse Kodjaki all 6 tundi. Et polgu parema tiiva operatsioon ei edenenud, sai 6. rood käsu piisut tagasi tulla ja jääda Auknit-Muna liinile. Vaevalt sai 6. rood sellele liinile asuda ja vahipostid välja panna, kui äktselt enamlaste salgad meie Muna postide peale tormi jooksiid, pahemat tiiba ümberhaarata püüdes. Meie eelpostidele jõudis appi roodu reserv ja lõi vaenlase põgenema. Siiski ei õnnestanud operatsioon.

Polgu frondi pahemal tiival tungis teine pataljon leitnant Laurits'i juhatusel Peiduse sihis üle Salaffi jõe. Kolonni kuululid: 5. rood lipnik Ventfeli, 7. rood leitenant Koltfi ja 8. rood al.-lt. Tisfi juhatusel. Enamlased olid endid kõvasti kindlustanud Salaffi kõrgel kaldal, iseäranis Vedslize koolimaja juures. Koolimaja peale jooksti kolm korda tormi. Viimase võitluste järele langelid õhtuks meie kätte Vedslize-Silsemneek ja Upit.

Polgu koosseis: tääke 908, ratsamähi 6, ohvitseere 12, junkruid 1, autumaatpüsse 20, kuulipildujaid 2 ja suurtükke 4.

Naaber pahemal pool — 6. polk — oli eelmisel päeval oma alla võtnud Breslau alevi Burtneki järve ääres. Tema parem tiiv oli kaitseta ja võimaldas enamlaste poolt ümberhaaramist, 6. polgu tiiva kaitsmine tehti diviisiülema poolt meie II. pataljoni ülesandeks. Selleks pidi pataljon oma alla võtma Ngejõe liini. Vaenlase poolt tuntavat vastupanekut ei olnud. Raskusi

ünnitas ainult see, et tähendatud liin loufa rabas ja meffas afus. Sealjuures venis pataljoni front 10 versta võrra pikemaks. Pealegi oli pataljoni parem tiib 20 versta pikkusel liinil soos kaitseta, 1½ roodu jäid Sillemneek-Graudeni teele, millises teati aruurikkamaid vaenlase jõude opereerimas olevat, 8. rood venitati välja Ngejõe joonele. Mulscheni ja Milleni talud võeti enda alla. Terve päeva oteliti asjata ühendust 6. polguga. Ratsanikkude täielisel puudusel oli üpris raske. Naaber tuli vara hommikul Salatši liinile tagasi. II. pataljoni ülem sai seda alles õhtul teada. 8. roodul al.-lt. Tisli juhatusel läks korda alles järgmisel hommikul rabadest välja taganeda.

19. mail kella 1 ajal algas polk pealetungimisest Heinaste sihis. Kella 6 ajal jõudsid roodud Heinaste vallamaja — Pashupi-Heinaste raudtee liinile välja ja läksid Schwartzi sihis edukalt edasi. Urnit-Tikmatschi vastu sihitud roodud olid sunnitud seisma jääma kõvade kindlustuste ees, mis kaitsesid Tikmatschi. Kell 7.20 m. hakkas vaenlane õhtupoolt Heinaste vallamaja peale tungima. Teda toetas soomusrong. Meid suruti Heinaste poole. Ikla liinilt kaalus rood kaks korda Heinaste peale tormi joosta, kuid ei jõudnud vastase arvulise ülekaalu, ägeda suurtüki-kuuliprifsi-tule pärast Merikoolist kaugeemale. Raske oli võtta Heinaste kiviaitu vähete suurtükkide abil. Meie väed tõmbusid võideldes tagasi Ikla ja Raba liinidele. Kell 12 algas vaenlane pealetungimisest Ikla ja Raba juures, kus tal korda läks meie liinist läbi murda. Võideldes taganeme Läti piirile, Raudsepa talu juure. Iklas püüfime paigal, pealetükkimisest suurtüki, püsi ja kuulipildujate tulega tagasi tõrjudes.

Pahemal tiival tõmbus meie polk 6. polguga kontaktis tagasi, esiti väikfelft, pärast aga ägedate võitlustega. Lõunaajal algas äge pealetungimine Graudeni mõisa peale. Olime sunnitud afuma Salatšijõe liinile. Kodjaki liinil demonstreeris 9. rood, et kergendada teiste roodude võitlust. Tervel polgu frondil kaalus vaenlane peale tungida. Salatši jõkke uppufid:

- 1) Rm. Tamm, Georg Jüri p.
- 2) „ Tõnison, August Liisa p.
- 3) „ Pütt, Anton Ado p.

Meie vastu seisid järgmised vaenlase väeosad: mere äärest kunni Tikmatschi sillani — 1. pataljon 7. Läti Nõukogude küti polgust, Pataljoni staap, reserv ja voor olid Karkalni külas. 6. rood Heinastes, 9. rood Heinaste vallamajas, 3. rood Puntšcharis. Roodude suurus 150 kunni 160 meest. Kolm eskadroni, igaüks 70 meest, seisid Kuistes, Karkalnis ja Salafsis. Kaks 3-tollilist suurtükki seisid Heinaste vallamaja lähedal, kaks Besč-paali juures, patarei reserv Kuistes. Üks rood mehi toodi Volmarist raudteel Tikmatschi. Kodjaki mõisa seisid 150 kunni 200 partisaani. Igal roodul oli 3 kunni 4 kuulipildujat. Vahet Tikmatschi ja Kodjaki vahel valvalid osalt partisaanid, osalt 3. rood.

25. mail algas polk tervel Läti frondil uuesti pealetungimist ja seekord ei lõpetanud meie ainult seda, mis 17. mail pooleli jäi, vaid andsime punastele lõpuliku hoobi, neid kiirele põgenemisele sundides. Tähtsamaid kokkupõrkeid enamlastega selle operatsiooni ajal oli kaks; üks Kodjaki ja teine Graudeni mõisa all. 6. roodul oli ülesanne seefama, mis 17. mail lõpule jäi viimata, nimelt: Kodjaki mõisa puhastus enamlastest. Seekord jäid mõned üklilikud Glaase talu juure demonstreerima, kuna terve rood mõisa hommiku poolt ümber haaras. Õhtul videvikus jooksis rood mõisa peale tormi. Sarnane äge pealetungimine oli vaenlasele täiesti ootamata. Ta vastas ainult mõne pauguga ja taganes kiiresti üle Salafsijõe, silda oma järele ära lõhkudes. Vaenlane ei teinud enam katsetki vastu hakata. II. pataljon kuulus viimase operatsiooni ajal, tegevuse ühtlustamise suhtes, operatiivselt 6. polgu alla. Sideme loomiseks oli käsutatud diviisi ülema poolt II. pataljoni juure soomusrongi ülem-leitnant Kivi. Kaotuste mõjul Volmari all nõrgenes vaenlase vastupanek siin nii, et leitnant Laurits isiklikult juhutatava luurajate salgaga kerge vaevaga pataljonile tee kunni määratud liinile puhastas.

Siin Graudeni lahingu kirjeldus sõdur Nikolai Kingi sulest, kes tegelikult lahingust osa võttis:

„Ilus õhtupoolik 23. mail 1919. a. Luulelik Latvia loodus on õiffengul. Kafetukad, mis endid alles hiljuti helerohilise

lehekrooniga katnud, kohisevad tasase kevade tuule käes; tasakesti vulisevad ojakased lilledega ülekülbatud luhtade vahel. Helelinise taevavõlvi all lõõritavad lõokeled oma kiidulaule uuestisündinud loodusele. . . Aga selles looduse harmoonias on midagi ähvardavat. Õhk on nagu elektri põnevust täis. Täies sõjariistus kihutavad rattanikud staapide vahet, viies ja tuues rutulisi käske. Midagi on tulemas. Ja tõesti, varsti tuleb meie roodule käsk end liikumisevalmis seada. Tõliste nägudega valmistavad endid ette meie sõdurid — hallid kangelased. Kogutakse kokku. Kuulduvad komando hüüded. Rood on valmis. Hakkame liikuma. Musta lookleva maona liigub mööda teed rood. Mälla-Kiisal saame oma roodu lähemad ülesanded teada: meil tuleb mõned verstad edasi liikuda mööda maad, mis alles päeva eest vaenlase käes oli, aga praegusel filmapilgul, nagu teada saime, tähjendatud on, ja Utina talu kohal liikumist üle Salafsijõe korraldada, parve ja sildu ehitada ning üleminekut kaitsa. Peale väikeste puhkuse liigume edasi. Päike on juba kauge mätta latvade taha vajunud, värvides õhtupilvi purpurpunasteks, mis tuletab meele seda õudset verepulma, mis ees ootab. Läbi hämaruse liiguvad meie meeste tumedad kogud Utina poole. Varli jõuame ka Utina kohal jõe ääre. Et sillameistrid, kolm-neli meest, kes üleliikumise abinõude tegemiseks määratud, veel kohale pole jõudnud ja ka tööriistad puuduvad, võetakse kraavis aset, et vähe puhata. Viimaks jõuavad sillategijad kohale. Et ka neil tööriistad puuduvad, tuleb neid lähemalt taludest rekvireerida. Varsti pakkus kõrge Salafsijõe kallas huvitavat pilti: nagu sipelga pesas kihises töö, vuhisesid saed ja kirved, muutes suuri palke ja laudu sillaks ja parveks. Kõik mehed töötavad. Püslid on käest ära, nende aset täidab kirves ja saag. Lühikesed palgid seotakse raudtraadiga ühte, lüüakse laud ühte — ja parv ongi valmis; on ainult vaja veel vette lasta. Et parv järful mäerinnakul, siis tuleb alla pandud laudu mööda ja pikalt nõõrist kinnipidades allalaskmisi toimetada. Viimaks on parv siiski õnnelikult alla lastud ja ta õõstub Salafsi lainetel. Jõe keskel on saar, mis üleminekut kergendab. Parve kõis viiakse väikeste

paadi abil saarele, ja reis võib alata. Parv on nii suur, et parajasti neli-viis meelt peale mahub. Esimeks etapepunktiks on siis saareke, mis viimaks meestega on üle ujutatud. Saarelt viiakse parvekõie ots jälle teisele jõekaldale ja meeste transporteerimine algab sinna. 24. mai hommik hakkab juba koitma, kui esimesed ülesaanud sõdurid (1. roodu 3. rühm) luuramiskäigule lähevad Sillemneeki, mis Salatsijõeft umbes neli versta eemal. Esimene ja teine rühm hakkavad mööda jõe-äärset teerajakest Graudingi mõisa poole liikuma, sest on teada, et seal vaenlasel salkkond mehi seisab. Graudingi mõisa eel on org, mille kallakul mõned talumajad seisavad. Rühmad paiskavad endid talude eel ahelikku. Põnevas ootuses, püüdis laskevalmis, sammutakse läbi küla. Nagu teada saime, olid punased mõisast lahkunud, ja umbes pool versta eemal seisvasse metsa asunud, kus neil, nende oma jutu järele, nõu peatada ja vastu panna on olnud. Meie sõdurid hakkavad läbi oru minema. Seal märkavad nad jooksvaid inimesi, kes metsa poole hoiavad. Mehed jooksevad mäerinnakule, kust hea tuld avada. Kõige enne paneb oma masina hüüdma automaatpüslimees. Metsa peale avatakse äge, mahalõikav tuli. Metlast vastatakse. Äge vastastikune laskmisekestab umbes kümme minutit. Peale selle raugub tuli vaenlase poolt. Nagu näha, on meie tuli ta peale mõjunud, sundides maha jätma omad seisukohad. Lähevad ette roodu luurajad. Natukese aja pärast võib huvitavat naeratusele sundivat pilli näha. Samburg aeglaselt pikk, tüse mees, Vene punakaartlase tärn (5 nurgal punane täht) mütsi ees ja tema järele vahina väike päkapikune, umbes 16 kuni 17 aastane vabatahtlik (Grenzstein), kandes oma õlgadel kaht püsti, ise päris küürus koorma all. Selgub, et kaks vangi oleme saanud; väsinud, roidunud nägudega mehed, ükskõikne vaade silmis. . . Meie luurajad olid neid leidnud kraavis lamamas, püüdis volge rätiga püsti. Viit olid nad kogemata teistest maha jäänud ja kartes meie kuule, kraavis lamades varju otfinud. Nagu kuulda saime, olid kolm punakaartlast meie tulega haavata saanud. Nii siis olid vaenlase kaotused selles lahingus kolm haavatut ja kaks vangi.

Peale selle leiti metsast veel kuulipilduja osadid. Natuke aega peale lahingu jõudsid ka 3. rühma sõdurid oma luuramiskäigust, umbes 8 versta eelpool Graudingi juure. Peale väikest puhkust liikusime Zarnau mõisa poole. Teati rääkida, et Zarnau mõisas umbes 30. meheline salk seisvat kolme kuulipildujaga. Peale poole tunnise käigu jõudime metsa ääre, kust Zarnau mõisa hooned paistisid. Metsa ja mõisa vahel on lai põld. Lõime selle põllu ääres jälle ahelikku, et mõisa peale minna. Põnevuses, iga lihas pingul, valmis igal vaenlase väljatulekul tuld avama, liigume üle põldude mõisa poole. Äritus oli asjatu. Mõis oli vaenlaselt tühi. Vaenlane oli juba mõne tunni eest taganenud ja ka üks meie roodudest (5. rood) oli juba Zarnau läbi läinud, jälgides põgenevat vaenlast. Peale selle ei olnud mingit kokkupõrget vaenlasega, kes kiires tempos taganes, ja takistamata ahusime meie võitjatena sügavasse Latvia piiridesse.“

25. mail liikusid 6. roodu poolroodud ühes Tauste rühmaga ühelt poolt ja kolm roodu ühes luurajate komandoga teiselt poolt Tikmatšchi poole. Tervel õöl ei kuulnud meie luurajad Salatšijõe piirkonnas ühtki vaenlase pauku. Hommikul Ikla külas ületunud punakaartlane tõendas, et enamlased olevat eile õhtul Heinaste aleviku maha jätnud ja taganevat Salismüнди lihis. Kell 9 tulid 1. ja 2. rood Heinaste alevikku liise. Lahingu järele langes ka kell 11 Tikmatšchi meie kätte. Taganedes vigastas vaenlane raudtee silda, aga vigastus ei olnud suur. Selle järele seisid meie väed: 1. rood Roschepis, 3. rood Karkalnis, luurajate komando Norinis ja 4. rood Natikis. II. pataljon: Silla-Birken-Schmilke- ja Mitšhi liinil. Kell 16 jõudsid 1. rood Salismündesse ja 3. rood Salatšijõe ääre välja. 1. rood jatkas edasitungimist Vana-Salatšii mõisas. Suur kivisild jõel oli terve, olgugi et kaffet oli tehtud teda õhku lasta. Päev hiljem asetab polk oma seisukohad järgmiselt: 1. rood Uue-Salatšii mõisast kunni Üksküalani, 4. rood Ükskülast kunni Kuikülani, Vasta maanteed 2. Birkelnini, 6. rood Birkelnist kunni Tiirenini, 7. — Sepkülal, 8. — Erkülal ja 5. — Johannishofis. Luurajate komando jäi reservi;

patarei jäeti Vana-Salatsi mõisa. Polguülem ja operatiiv-adjutant vaatasid liini läbi. — Liin oli kõigiti sünnis. 6. rood asetis koguni ilma sõjakaegsete kaevikute traatfõkete taha.

Ilma suurema raskuseta jõudis polk 31. maiks Sepküla-Erküla-Kuiküla liinile. Kindlustati seisukohti. Raskemad ja offustavamad võitlused enamlaste tegevuse likvideerimiseks Lätimaal langesid osaks naabruses olevatele polkudele, kes Volmari ja Stakelni jaamad võitsid. Lõuna poolt ühenesid Saksa ja Läti väed. Enamlastel jäi ainukesteks pääseteeks

Pilt 14.
Leitnant Kibbar.

Romatskoje jaom, millises sähis nemad ka kabuhirmus põgenesid, loopisid laiali sõjavarustust ja moona. Taludest võeti vägisi küüt-hobuseid ja sunniti neid kunni 100 versta kaasa sõitma. Et kergem oleks põgeneda, laoti kõik kraam, ifegi püslid vankritele. Varustuse, mis maha jäi, peitsid kohalikud elanikud, lätlased, varakult ära. Sõjasaaki saime ainult frond piirkonnas. Läti punakaart põgenes metsa. Keegi ei tahtnud venemaale kaasa minna. Mehi sunniti ja viidi püslide vahel. Metfas pei-

dusolijad sünnitasid nõndanimetud „roheline kaardi“. Rohelise kaardiga seltsisid kommunistid ja erainimesed. Neid valdas hirm, et eestlased, keda „valgeteks“ ja „paruniteks“ nimetati, kõiki maha lasevad ehk üles poovad. Üõseti käilisid nad kodust süüa viimas ja kuulamas, kas palju seltsimehi on hukatud. Nähes, et kellelegi kurja ei tehta, ilmusid nad metsast kõik aegamõõda välja.

Kohalik kodanline valitsus oli korraldamata. Vahekorra sasi aetud. Igasuguste, peasjalikult kommunistide ja maa-

omanikkude vahekorda puutuvate külimuste ofustamiseks pöördi meie sõjavõimude poole. Meie poolt püüti piinlikku erapoole-
tult pidada, kus võimalik, seal vallavalitsusi korraldada ja
külimusi viimaste ofustada anda. Iseäranis vaenulikud olid
endiste piiriäärsete Jkla ja Vene külade väikemaomanikud ja
töölised. Nende vaenulikkus oli tingitud peasjalikult sellest,
et nad talve läbi sõjategevuse piirkonnas viibisid ja nende
kodukolletest mitu korda lahingud üle olid käinud. Kui polgu
itaap ja ladud Heinastesse asusid, siis määrati aleviku koman-
dandiks lipnik Kibbar, kes vahekorrad peagi lahendas, aru-
laamatused selgitas ja korra jalale seadis. Sise-Lätimaal võeti
aga meie sõdurisi päästjatena rõõmuga vastu. Jagati hinnata
toiduaineid. Senni olid Orjajõe garnisoni sõdurid kõrvalt oste-
tavate toiduainete puuduse all kannatanud, sest muidugi vaene
ja sõjast laastatud mererand oli talve kestes tühjaks lõõnud.
Siin aga avanes maa, mis piima ja mett jooksis. Mõistatelt
ja suurematelt taludest osteti sadade toopide kaupa piima.
Salatsijõelt ning järvekestest püüdsid sõdurid kalu. Toredail
Salatsijõe kallastel, keskk õitsevat loodust kevadise päikese pais-
tel kolusid võitlusist väsinud sõdurid varsti. Oli rõõmus ja õnne-
lik ajajärk. Õhtuti ürgalid pillid igas külas. Kõlas laul.
Tantsiti. Meeleolu oli ülev: tundsid ju meie sõdurid endid
lätlaste ees võitjatena. Võidujoovastuses tehti ka elanikkudele
mõndagi ülekohut. Õnneks olid need aga üksikud juhtumised. —

3. Landesvehri ootel.

Vaevalt olid lahingud punastega Lätimaal lõppenud 1919. a.
maikuul, kui Riia poolt hakkasid tulema teated Landesvehri
kahtlase ülespidamise kohta.

Nõndanimetatud Balti Landesvehri moodustasid peasjali-
kult Eestist ja Põhja-Lätimaalt välja taganenud Saksa 8. armee
jäänused, mis esinesid raudse brigaadi nime all. Vähemate
üksustena liitusid linna juure lätlaste roodud polkovnik Ballodi

juhatusel, venelaste roodud vürst Lieveniga eesotfas ja Balti sakslaste roodud parun Manteuffeli juhatuse all. Hiljem saadi Saksamaalt veel jõudufid juure.

See sõjavägi oli peatama jäänud Liibavi ümbruses, ennaft kaitstes enamlaste vastu. Esiialgu kaiffes ta oma isiklikke huvi-
fid — sõduritel oli lootus jääda asunikkudena elama Kuura-
maale, milleks Balti parunid oma päralt olevast maapinnalt
ühe kolmandiku lubafid. Ei pakkunud ka „Vaterland“ kus
revoluffioon ja nälg möllafid, kuigi suurt meelitavust sinna
tagafikippumiseks.

1919. aasta algul pöördus Saksamaa tagurlike elemendi
tähelpanu Kuuramaal viibiva sõjaväe peale. Siinsed sõdurid,
kes enamlast venelastelt saadud muljete najal ligemalt tundfid,
ei sattunud nii uifa enamlaste hävitava mõju alla ja suuffid
enam-vähem rahuloldava sõjaväelise korra alal hoida. Tagur-
line element rehkendas õieti, et kui selle väele olav juht saada,
nagu seda v. der Goltz oli, siis Kuuramaal veel viimane lava
monarhismi idudele võib sobineda. Ka vabameelne valiffus
vaatas asja peale heatahtlikult, heaks kiites von der Goltz'i
määramist ja toetades teda rahaliselt. Sakfa valiffus nägi
Kuuramaa väes Ida-Preisimaa kaitfsjat Vene enamlaste laine
vastu. Veel enam aga oli selge, et mislugune vool ka Sakfa
riigitiüüri juures oleks asunud, kõik nad oleklid näinud hea-
meelega Baltimaa liitumist Saksamaaga ehk kõigevähemalt
teda oma poliitilise ja majanduslike mõju all. Kaks viimast
oletust tundufid väga meeltnööda sakslastele. Lõpuks leppis
asjaoluga ka Läti ajutine valiffus Ulmanis'ega eesotfas, olgugi
olude sunnil ja ainult paremate väljavaadete ilmumiseni.

Von der Goltz läks esialgul välja Ida-Preisimaa kaitsemise
peale. Selles mõttes puhastas tema järk-järgult Kuuramaa
punastelt, laiendas oma võimupiire ja parandas kaitsetingimisi.
Kaugematelt kavotfustest tõmbas esialgu joone läbi halb vahe-
kord Läti ajutise valiffusega.

Von der Goltz hindas Baltimaa rahvuste vaenulist vahe-
korda õieti: Hulk aega suutis tema erapooletuks mõlemipool-
sete huvide kaitfsjaks — ja kirgede tallfutajaks olla. Ta mõis-

tis hukka von Stryck'i herftogiriigi afutamise plaani ja takistas jõuga parun Manteuffeli katsed kukutada Läti valitsust.

Sõjaline edu ja sakslaste pealekäimised meelitasid tema viimaks ikkagi kardetavale avantüürile. Ta otsustas kaasa võidelda Vene monarhiffliste salkadega nõukogude võimu kukutamiseks Venemaal, lootusega Venemaal Saksa mõju alla saada, teiseks Venemaa abil omakord Saksamaal keisrit troonile aidata ja kolmandaks Baltimaad nii taluna oma külge liita ehk, kõigevähemalt, täielise mõju alla võtta.

Enne sarnase suurejoonelise operatsiooni algamist pidi tema oma seljataguse kinnitama. Temal figureerisid neli vaenlast. Enamlased frondil. Enamlus nõukogude näol oma oäesades, peaaesjalikult Liibavis. Sellest vaenlasest sai ta pika-peale osava juhatajana jagu. Vaenuline Läti ajutine valitsus. Ka see pidi kõrvaldud saama enne operatsiooni algust. Selle ülesande täitsid ikkagi viimaks parun Manteuffeli sõdurid, eilalgul nagu v. d. Goltz'i tahtmise vastu, aga pärast näis see temale meeldivat ja väga kasulik olevat, nõnda, et tema samat ka Eestis soovis korda saata. Neljas vaenlane oli Saksa riigivalitsus, kes liitlaste nõudmise peale näo tegi, nagu nõuaks tema v. d. Goltzi lahkumist Baltimaalt ja ei toetaks avantüüri. See vaenlane ei murdunud, sellest sai von der Goltz väga hästi aru. Nüüd oli siis seljatagune kindlustud. Eesti vägedega ühel nõul aeti maikuu lõpuks enamlased ka Riialt ja Põhja-Liivimaalt välja.

Loogiliselt oleks pidanud nüüd järgnema ühemeelne piikide pööramine enamlaste vastu idapoole. Selleaemel aga märkasime landesvehril kavatsusi meie vastu välja astuda. Von der Goltz leidis, et on kardetav jätta enesele seljataha sakslastevaenulist ja poolenamlist Eesti valitsust oma sõjaväega. Kui Läti ajutise valitsuse kukutamise eel tema hulk aega kõhkles, siis siin pidi see tulema ilma kauase kaalumiseteta.

Ei saa siin teist arvamist olla, kui et Eesti valitsus oli Goltz'i juures viibivate Balti sakslaste läbi enamliisena esitatud. Arusaadav, ei võinud ju meie maaseadus ja demokraatlik kord meeldida tagurliisele parunitekihile. Tarvitati juhust ja loodeti

ennast jälle maavalitsejana näha. Ettekäändeks toob Golž eile Läti Needra valitsuse palve — avitada Lätimaad eestlastest puhastada, kes, vaatamata, et enamlasted löödud, Lätimaa lise peatama on jäänud. See põhjus on liig läbipaistev ja naiiv. Meie poolt hinnati seisukorda õieti ja just langesvehri hädaoht oligi, mis sundis meie vägefid ettevaatuse mõttes Läti pinnale jääma. Pealegi sündis see Läti seadusliku valitsuse esitaja Ulmanise nõusolekul.

Nii seisime mai lõpul fakti ees, et langesvehr major Fletcheri juhatusel Riiaft põhjapoolle liikumas on, kes mõne päevaga üle Valga, Viljandi ja Tartu kavatseb Tallinna jõuda — sarnane marsrut oli ära tähendatud vangide juurest leitud kaartidel.

Ulus vaenlane oli meile oma suurema meestearvu ja parema varustuse poolest palju kardetavam vastane, kui enamlasted. Kui ta aga siiski viimaks kiirele taganemisele oli sunnitud ja paari nädala jooksul lõpulikult löödud sai, on see suuremalt osalt seletatav vihaga, mis iga eestlase rinda seitsmeaja aasta jooksul kogunenud.

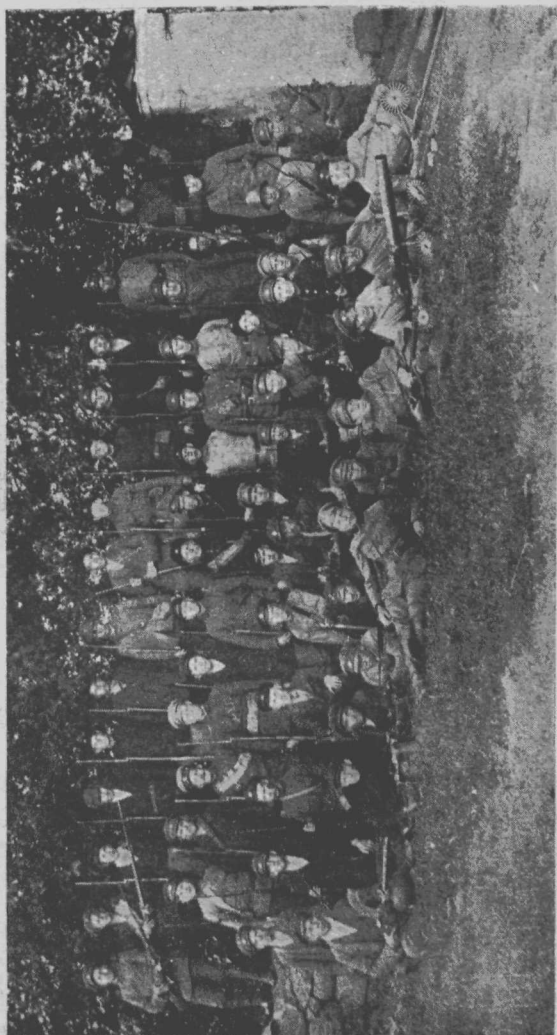
Langesvehr ei pannud Eesti sõjaväelise jõudu miskiks, mis selgus tema kiirest edasilikumisplaanist ja uplakatest teadetest, milles kujutati Eesti sõjaväge paljasjalgsete salkadena (teate redaktsioon parunlises keeles: „paljasjalgne salk“). Kuid siin ekliidid parunid rängasti. Ehk küll Eesti sõjavägi suuremalt jaolt palja jalu ja räbalais riietes, siiski soontes voolas iga mehel Eesti veri! Kõigil oli selge, kellega siin tegemist ja mis tähendab langesvehri võit. Siin puutus Balti mõisnik juba täieõiguslise Eesti vabariigi kodanikuga kokku, kes ütles:

„Kas meie või parunid — mõlemil meil siin kohta ei ole!“

Juunikuu esimesel poolel 9. polgul langesvehriiga suuremaid kokkupõrkeid ei olnud, kui maha arvata luurajate vastastikkune tegevus. 3. diviisi ülema käsul kõvendati valvet Riia poole viivatel teedel.

2. juunil läks luurajatesalk lipnik Allik'u juhatusel Riia poole saklastele vastu, et neile teada anda, kus asuvad Eesti

väed, ja nõuda, et Sakia väed meie asukohtadele mitte ligemale kui kümme versta ei tuleks.

Pilt 15.
Jalamaakuulajate meeskond.

Järgmise päeva hommikul jõuab lipnik Allik tagasi. Ta käinud Lemsalus, kus leidnud läti komandandi 50 mehega.

Sakslased afuda 20 versta Riialt põhjapool. Üks rattafalk feista Võnnus ja teine liikuda Smilteni poole.

Polk oli peale enamlaste lõõmise feisma jäänud — Salismünde-Vana-Salaffi-Kuiküla-Erküla-Sepküla liinile.

Vahepeal on polguülem ühtlasi diviisistaabist ja 6. polgust teateid saanud ja annab pataljoni ülemale järgmise käsu:

„Sakslaste liikumise kohta on tulnud halvad teated. Olge valvel. Roodud laske lahinguvalmis olla. Maakuulamine ja valveteenistus olgu kõvad. Saatke luurajate salgad feifukohtade ette ja laske nemad kunni Kirbilhi jooneni käia. Seisukorra üle teatage iga kolme tunni tagant. Kapten Schmidt.“

Selle käsu peale käis luurajate meeskond Karbilhis ja ja Degafhis, kus aga vaenlast veel märgata ei olnud.

4. juunil võttis leitnant Laurits 2. pataljoniga Lemsalu linna oma alla. Sakslastelt polnud seal veel midagi kuulda. Lätlased võtsid meie sõdurid vaimustusega vastu. Nad olid tänulikud punaste ikke alt vabastamise eest. Punaste hädaoht polnud veel täiesti möõdas, sest üklilud punakaartlased elustefid linnas ja ümbruskonnas endiselt edasi ja võifid kodanlisele elemendile iga filmopilkl hädaohtlikuks saada. Sõjavägi oli korra alalhoidmiseks tarvilik. Linna komandant meriväeleitnant Gelbe poolt endiselt punaväelastelt korraldud meeskond polnud kunagi kindel tagatis julgeolekus. Peale selle ligines päev-päevalt landesvehri hädaoht. Kaiffet nende vastu loodeti eestlastelt.

Kirjeldud olud tingifid sõbraliku vastuvõtte. Suvistepühil kord korraldasid kohalikud feltskonnategelased meie sõdurite auks pidufid Lemsalus, Pernigelis ja Salismündes.

4. juunil saadakfe diviisülemalt käsk:

„Balti „Schußpähiri“ ja von der Goltz'i Sakla väeolad on ilmunud meie 3. polgu eel. Meie ülesanded ja sihid ei ole meile lugugi teada. Al.-polkoonnik Reek on eila volitustega Võnnu sõitnud, et sakslastega läbirääkida. Käfen mitte lubada Sakla väeoladel feisma jääda ehk liikuda meie eelliinide eel 15 verstani. Kui sakslased neid nõudmisi ei täida, siis peab sõjariistad nende käest ära võetama ja nende sõdurid inter-

neeritama. Läbi rääkida nende parlamentööridega võivad ainult pataljoniülemad, kes neid tagasi saadavad polguülema nõusolekul. Eelpostid ja pataljonist väiksemate osade ülemad saadavad läbirääkijaid pataljoni ülemate juure ning ei tohi ise nendega mingisuguseid läbirääkimisi pidada, ega külimiste peale vastata. Keelan kõigile Eesti ja Läti sõduritele ära sakslastele mingisuguseid teateid anda meie väeosade ning eelpostide seisukohtade ja koosseisu üle.

Diviisiülem Kindral Põdder.“

5. juunil asetab leitnant Laurits 2. pataljoni roodud järgmiselt: 6. rood — Lemsaluft kunni Ubenormini, 5. — Lemsalu Riia teel Bulleni talu juures, 8 valvetõke Lemsalu-Pernigeli teel, 7. rood, maaluurajate meeskond ja pataljoni staap Lemsalu linnas ja patarei Riia teel, furnuaia juures. 1. pataljon leitnant Kingeri juhatusel asub Kalman-Kirbifh-Stabin-Kodrina liinile.

Terve päev luurajate tegevus. Alaliselt liiguvad piilurid 10—12 versta seisukohtade eel. Pernigeli pool tugavamad salgad roodud kindlustavad omi seisukohti.

6. juunil annab polguülem teada:

„Lõunapool Võnnu linna on sakslased meie soomusrongi peale tule avanud — seega on meil sakslastega sõjaline vahekord alanud. Diviisiülem käseb sõjalist tegevust sakslastega viibimata alata, mida pühalikult täita tuleb. Käsen mõlemad pataljonid olla lahinguvalmis.“

Pernigelis võttis meie luurajatefalk kaks salakuulajat parunit kinni. Üks neist oli Ettaku mõisaomanik leitnant Beyse, okkupatsiooniaegne Pärnu linna komandant. Nad olid Riiaist Riia tulnud. Kaasas oli neil mitu püssi. Kinnivõtmise juures hakkasid nemad vastu ja lasksid meie luurajate peale. Järgmisel päeval lasti need kaks parunit sõjaväljakohtu offuse põhjal Lemsalu komandandi poolt maha.

Mitroskis kohtasid meie luurajad Läti ratsaluurajaid, kes välja saadeti eskadronist, mis liigub Zarnikau poole. Sõdurid kõik Saksa riides ja vormis. Raske oli kõigiti selgeks teha, misuguse valitsuse poolehoidjad Riia poolt tulevad Läti väed olid.

10. juunil, põhjapool Koiva jõge meie vastas väenlast veel ei olnud. Teada saadi, et Riias seisavad: värst Lieveni Vene kolonn, Malmede kolonn, osa raudsest diviisist ja Balladi Läti väed. Iga kolonn 6—7 roodu jalaväge, üks patarei ja üks eskadron.

Läti polkoonnik Osol sõitis polgu mootorpaadiga Riiga Ballodiga läbirääkima.

Diviisistaabist saadi teade, et 10. juunil kell 7,30 algab sakslastega sõjariistaderahu, mis pärast igasugune ümberpaigutamine ja edasiliikumine ära peab jääma, kunni uue sellekohase käsu ehk vahekorra lõpuliku selgituseni.

Vaherahust hoolimata lendas 11. juunil meie seisukohtade kohal Saksa aeroplaan. Selle meie' luuramise pärast tõstab diviisistaabi ülem profesti ja käseb niisuguste aeroplaanide pihta tuld avada.

14. juunil lasklid meie eelpostid ühe meesterahva maha, kes hüüdmise peale seisma ei jäänud. Pärast selgus, see oli Saksa sõdur erariides, kes salakuulamise mõttes välja saadetud.

15. juunil teatab Läti komandant Widrišhilt, et Engelhardshofist 2 versta põhjapool on tema meeskonna luurajad Saksa ratsanikkudega kokku pörganud. Sakslased on enne tule avanud. Üks lätlane on haavata ja 2 surma saanud.

Sealsamas võeti varem kaks sakslast kinni. Üldse oli näha, et sakslased vaherahuqa kaasaskäivaid tingimisi ei täida. Näituseks oli kogu suvistepühade aeg väge Võnnu alla koondatud ja nende valvepostid Hinzenburgi juures Koiva jõel, kus neid varem ei olnud, välja pandud.

Samal päeval kell 16 ilmulid 18 versta Vidrišhilt lõunapool 8 Saksa ratsanikku ja tapsid seal ühe Läti perekonna ära. Sama taluõue peal oli mõni tund tagasi kokkupõrge luurajate vahel olnud.

Riia poolt tulnud inimeste jutu järele alanud sakslased kell 13 vägede üle Koiva toomist.

16. juunil annab polguülem käsu:

„Sakslastega lahingulõõmiseks 2. pataljonil asuda kindlustatud seisukohtadele, mis lõunapool Lemsalut. Kaitskraavid

tarvis aeglasti korda seada. 1. pataljoni pahem tiib on Tukkuris. Oma pahem tiib asetagu Seneschneeeki. Valvepostid peavad lahingut algama 4—5 versta pealiini eel. Pataljonideülematel ühes rooduülematega roodude tiivad kindlaks määrata. Hoolega uurida kõiki teid ja ligipääsevõimalusi. Looge kindel ühendus 6. polguga. Lahingu-ajal pidada filmas pahemat külge, kus 6. polguni hulk kaitseta maad. Pataljoniülematel igaks juhtumiseks valida välja teine kaitseliin põhjapool Lemsalut. Mõlemi tuleliini skeemid saatke minule viibimata. Esimese tuleliini mahajätmise korraks määrata ära 5—6 versta kaugusel seljataga kogumispunktid, et vastulööki võiks korraldada. Roodude ülematel hoolitseda korraldajate padrunite järelevoe eest. Tagavara koormatel olgu 300—400 padrunit iga püsi tarvis. Lahingu lahtipääsemise ajaks käsitada tarviline arv küüthobuseid haavatute vedamiseks. Küüthobuste korraldajateks määrake igaft roodust kolmemeheline salk. Vaenlase väikeste salkade seljataha minemist mitte karta. Nenda tagalilõõmiseks määrata igaft roodust üks rühm, Ratšasalga seljataha ilmumine ei tohi mitte kabuhirmu sünnitada, sest see ei ole jalaväele kunagi kardetav. Lahingu ajal olla õige ettevaatlik padrunite tarvitamisega. Tuld avada ainult 400—500 sammu pealt. Rooduülematel iseäraliselt tähelepanu pöörda korraldajate tuleavamise peale. Igal pataljonil võimalikult üks rood varuks pidada, teda tarvitada ainult äärmistel juhtumistel. Kõige soovitatavam on varu-roodu saata lühikeste löökide andmiseks lahingu vaheaegadel ja iseäranis õõsel. „Kapten Schmidt“.

Pilt 16.
Velto. Mihkel Kosk.

Roodud asetuvad järgmiselt: 1. pataljoni neli roodu numbrite järjekorras mere äärest peale endistes Vene kaevikutes, mis hästi kindlustud, lõunapool Pernigeli oja Toode-Mustkalm-Dreimann-Undrik-Tukkur joonel; 2. pataljon — 5. rood Riia teel Bulleni talu juures kaevikutes, 8. rood pare-

mal pool järvedid Stepneek ja Jaavneek joonel, 7. rood pahe-
mal tiival Stvasde ja Buke juures, 6. rood ja pool maaluura-
jate meeskonnast Lemsalus varuks. Patarei ja pataljoni staap
on Muffeneki talus. Vidrišchis, see on 20 versta Lemsaluist Riia
pool, on luurajate meeskonnast 30 meest junkur Reinholdi juha-
tusel. Roopis Tallinna eskadron ja 2 Läti roodu (Semitani väest).

On teated, et sakslastel siinpool Koivat juba 4 roodu
jalaväge, 20 rasknikku ja 4 kohurit. Luurajad on selgeks tei-
nud, et vaenlase leeris kibe vägede ümberpaigutamine on.
Engelhardshofis on 20 rasknikku nähtud.

Pilt 17.
Leitnant Schiffer.

18. juunil käisid luurajad Sasfen-
hofi mõisani. Vaenlast seal ei märganud.
1. pataljoni ülemal on teated, et esmas-
päeval peale lõunat on Saksa raudne
diviis Riiaist muusikaga välja tulnud
Peterburi teed mööda. Ka on Roden-
poisiist samal päeval Saksa ohvitserid
automobiilil läbi sõitnud. Hinzenbergi
juures ehitavat sakslased pantoniilla
üle Koiva, milleks Riiaist paadid toodud.
Sinna on sakslane 2 roodu jalaväge
juure toonud. Treideni ja Kremoni
ümbruses liiguvad Saksa raskafalgad.

Kohalistelt taluperemeestelt on sakslased loomi võtnud. 5.
meheline raskafalk on täna Intsemi mõisast mööda Roopi
poole sõitnud. Selles raioonis on sakslased mitu Läti ajutise valitsuse
liiget aresteerinud. Riias on kuulutused üles pandud, kus üles
kutlutakse vabatahtlikke Eesti röövlalkadega võitlema. Läti väeosad
on Riiga koondud. Teated on saadud agentidelt, kes Riias käisid.

Ülemjuhataja käib sakslaste pealetungimise vastu valmis
olla, iisegi aga sõjalist tegevust mitte alata.

* * *

Polguist lahkuib kapten Tomingas. Tema asemele nime-
ataks polguülema abiks III. diviisi ülema poolt 6. polgu III.
pataljoni ülem al.-kapten Trossi.

Alam-kapten Verner Johani p. Trossi on sündinud 29. juunil, 1890 a. Paide linnas. Hariduse saanud Paide linnakoolis. Sõjaväkke astunud vabatahtlikult 1. oktoobril 1910 a. Teeninud 21. Siberi kütipolgus. 10. jaanuaril 1915 a. lõpetanud Oranienbaumi lipnikkude kooli. Teeninud Vene sõja kestes 28. Siberi kütipolgus. Kolm korda haavatud. Eesti vabadussõjast enamlaste vastu osa võtnud 6. polgus 1918. a. novembrist saadik. Pataljoni ülemana Võnnu all landesvehriga edukalt võidelnud. Polguülem jättis al.-kapten Trossi ülesandeks polgu itaapi juhtimise ja majandusliste küsimuste laiendamise.

Polgu teenistuse ilmuvad ohvitserid — lipnikud Schiffer ja Kuusik ja al.-leitn. Ploom — reservist, leitnandid Ritt ja Karl Masik, kes punaste poolt üle tulnud. Lipnik Kuusik oli õpetaja. Leitnant Ritt nimetati 8. roodu ülemaks.

4. Lemsalu lahing.

19. juunil kell 8 hommikul, lõppes vaierahu. Juba mõni tund enne seda pörkasid meie luurajate komando rühm junkur Reinholdti ja Lemsalu komandandi meeskond leitnant Gelbe juhatusel suuremate Saksa jõududega kokku. Sealjuures said leitnant Gelbe ja viis Läti sõdurit surma, kuna teised võideldes taganefid.

Kell 12 oli meie eelpostil 4 versta Vidrišchiist lõunapool kokkupörkamine 20. mehelise Saksa jalavälgaga, 4 sakslast said surma. Meil kaotusi ei olnud. Junkur Reinholdt jäi 80 mehega Vidrišchi mõisa seisma. Esiolgu löid meie luurajad sakslaste pealetungimised seal mitu korda tagasi. Kui aga vaenlane suurtükiväele toetusel suuremate jõududega pealetungimist kordas, olid nad sunnitud Vidrišchi maha jätma. Võideldes taganefid luurajad elite Ayasch-Jdseli liinile ja sealt lahingu järele 20. juuni hommikul kindlustatud eelseisukohtadele Vanküla liinile, kus 5. roodu rühm valvetökkena seilis. Vastane jatkas

pealetungimist suurte jõududega Idfeli ja Loddigeri teedel. Püüdis meie seisukohti Loddigeri poolt ümber haarata. Rühmad olid sunnitud taganema peaseisukohtadele kaevikuisse Laddenhoff-Bulleni liinile. Et vaenlane hästi varustatud oli ja meeste arvu poolest meist üle käis, läks tal varsti korda tungida meie seisukohtadesse. Hävitava suurtükiväe toetusel vajus tema kolonn kaevikute peale, mille koitsjateks kõigest kolm rühma sõdurili oli. Surus meie sõdurid kõrvale ja haaras Bulleni kaevikutes

Pilt 18.
Alam-kapten Lillienblatt.

5. roodu teise poole järve poolt küljest ümber, teega omale teed Lemsaluse avades. Meie patareid oli sunnitud oma seisukohti tahapoole tõmbama. Lõppes liide roodude vahel. Vaenlase eelalgad ilmusid juba Baldaschi taluses. Polguülem käsutas välja viimased reservid. Sõitis ise lahinguplatsile laialipillatud roodudid koguma. Siiklikult andis patareile juhtnõu. Kõik näis kaotatud olevat. Kuid järsku sündis liin pöörang. Baldaschi talu juures olid junkur Reinholdt ja II. pataljoni ülem leitnant Laurits kümme-kond sõdurit kokku kogu-

nud ja avasid nendega üheskoos esimeste vaenlase salkade peale püües ja revolbreist tule, tõrjudes jultunuid sakslasi tagasi. Vahepeal jõudis luurajate komando varurühm ja 6. rood leitnant Lillienbladi juhatusel kohale. Neil oli kohuseks tehtud vaenlast vastu-formijooksuga meie seisukohtadest välja lüüa. Kuulipilduja tule all aeroplaanidelt jõudsid nad Baldaschi talu juure. Orus paiskusid ahelikku ja hiilisid vaenlasele külje peale.

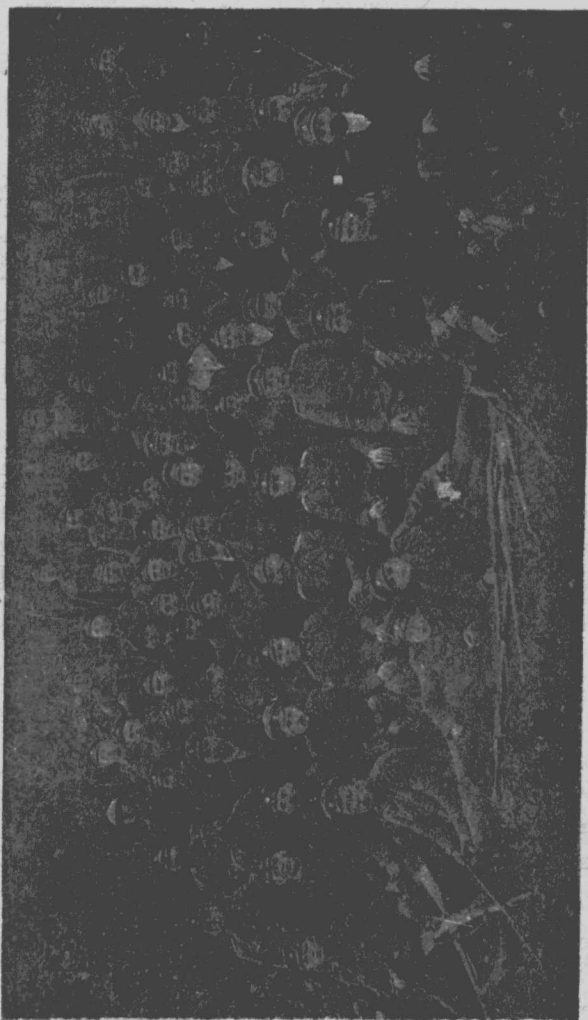
Võidujoovastuses formas vaenlane otse edasi ja ei pannud külje pealt varitsevat hädaohtu tähele. Rukkipõld võimaldas meie roodule vaenlasele 40 sammu peale nägematalt läheneda, kuit ta „hurraa“ hüüetega täakidega kallale formas. See ootamata hulljulgus lõi vastase read segamini, sundis teda koratumalt põgenema ja rukkis varju otstima. Hoop tuli ootamata ja sellepärast ka tema tagajärjed üllatavad. Vaenlane oli täiesti löödud. Meie seisukord päästetud. Vaenlane tarvitas siin lõhkevaid kuule ja mürgiseid gaasipomme, Leitnant Lienbladt sai haavata, viis aga operatsiooni lõpule, läks jala pataljoni staapi, kaasa viis Saksa automaatpüsti. Surmavalt sai haavata luurajate komando ülem junkur Reinholdt, kes juba Vidrischi mõisa eel julgesti saklastele vastu hakkas ja kuni Baldaschi taluni visalt võideldes sammsammult nende ülivõimu ees taganes. Siin astus ta aga uue julgusega neile vastu — siit mitte enam edasi. Reinholdti revolvi kuul uinutas siin kolm saklast, aga neljanda oma lõhkekuul tabas vahvat Eesti sõdurit, purustades tema põlve. Et meil ohvitserid juba enne suur puudus oli, siis andis kahe tubli mehe kaotus selles lahingus pärast ennat valustasti funda. Meie kätte langelid 8 kuulipildujat, umbes 100 püsti ja hulk laskemoona.

Vastane jättis võitluseväljale hulga surnuid. Hiljem saadud teadete järele olla nad väga palju haavatuid ja surnuid kaasa viinud küüthobustel. Surnute hulgas leiti dokumentide järele üks parun Volff. Surmavalt haavatuna oli kaasa viidud kolonni-juhataja, kapten Blanckenburg.

Enne, kui vaenlane esimeselt hoobist toibuda jõudis, kogus lipnik Ventsel oma 5. roodu ja pataljoniülem algas kohe vastu-pealetungimist kahe roodu ja luurajate-meeskonnaga. Vaimustus oli suur. Ööseks võeti seisukoht seisukoha järele vaenlastelt tagasi. Roodud jooksid üksteise võidu „hurraa“ saatel formi. Niisugust ühtmeelt ei kannatanud palgatud õnnekütid välja. Viimaks tarvitses meil ainult „hurraa“ karjuda, kas või kaevikus ehk põõsa taga ja juba vaenlane pages, ilma et paukugi oleks lasknud. Ööseks jädi Vanküla peaseisukohatadele peatama.

Korraldati luure.

Vaenlase jõud lahingus oli — 1 pataljon, 1 eskadron ja 1 patareii.

Pilt 19.
6 rood.

Lahingukäigust selgub, et vaenlane, peale eelväe lüüasaamise, enam tõilisemat vastupanekut ei avaldanud ja pealetungi-

mise kordamisest täiesti loobus. Jõudude vahekord oleks temale nii üht kui teist lubanud. Aga ta ei saanud kõiki roodulid lahingussegi. Nähtavasti puudus temal meie roodude kohta informatsioon. Energiline vastulöökk mõjus üllatusena — taganemine kujunes põgenemiseks, nagu seda v. d. Goltš ise nimetab. 8. roodu ilmumine teisel pool järve, seega kaugel Vanküla seljataga, suurendas vaenlase kabuhirmu märksa.

Puuduliku sideme tõttu ei saanud 8. rood oma eesõigustatud seisukohta kaitsta. Samal põhjusel jäi 7. rood täiesti kõrvale kuna temal väga hea võimalus oli vaenlase parematiiba ümber haarata. Lahingu tagajärjed oleksid sel korral, kui need roodud tegutsenud oleksid, palju paremad olnud — vaenlase kolonni täielik hävitamine. Selle asemel aga sattusid 5. ja 8. rood õõpimeduses vastamisi tulevahetusse, kusjuures rm. Otto Kirkmann surma sai. Tulekindlusest tundis pataljoniüleml viimaks ära, et oma 8. rooduga tegemist. Siis sõitis leitn. Laurits ise pataljonis oleval ainukesel ratsahobusel 6 versta ümber järve ja läi sideme 8. rooduga.

Side polgus oli väga nõrk. Telefoniliinid, kulunud kaabelliit, katkesid vahetpidamata. Kaabeli puudusel ei olnud võimalik ka liine nõnda korraldada, et nad liig kaitseliini ligidalt läbi ei oleks käinud. Suurem häda seisis aga selles, et telefoniliinid salakuulajate ja enamlaste poolt katki lõigati ja järkudekaupa ära keriti.

Ratsahobuseid polgus ei olnud. Ratsa-side puudus oli nii tuntav ja valus, et polguüleml meeltheites diviisiülemlale järgmise telegrammi saatis:

„Palun fungivalt minu käsutada saata pool eskadroni ratsanikke, ükskõik kullt. Vastasel korral ei vastuta mina operatsioonide kordamineku eest ja võin ratsasideme puudusel hullumeelseks minna“.

Selle peale tuli vastus:

„Ratsamehi ei ole saata. Tehke ka seda, mis võimalik ei ole“.

Ja tõesti, tehti ka seda, mis võimatu näis esialgul.

Esimisel filmapilgul ei paistnud Lemsalu lahingul kuigi suurt tähtsust olevat. Olid ju mõlemate vaenuleeride peajõud koondud Roopi ja Riia-Pihkva kivitee piirkondadesse. Nagu pärast selgus, oli Lemsalu sihile vaenlase kavatsustes siiski kaunis tähtis koht määratud. Kui tema poolt seal võrdlemisi väik-

Pilt 20.
Operatiiv-brigaad Lemsalus.

Temad jõud liikuma pandi, siis oli see tingitud asjaolust, et tema meie jõude ainult 40-meheliseks salgaks pidas. Enne operatsiooni aga oli juba otsustatud, et kui peaks Lemsalus suuremad meie jõud avalikuks tulema, siis telles sihis peajõudusid liikuma panna ja nendega Võnnule selja taha minna. Kerge võit meie luurajate-salga üle Vidrišchi juures kinnitas ekshiarva-

miit. Selle võidu joovastules unustati kõik ettevaatusabinõud ja mindi uifa edasi formates katastroofile vastu.

Lemsalu lahing kujunes saatuslikuks ja ohusstavaks tervele landesvehri avantüürile. 9. polgu võit seal ja kiire edasitungimine ähvardasid sakslastel taganemisteid eliti Roopi alt ja hiljem Hinzenbergi juures tervel v. d. Golz'i vael kes opereeris Eesti vägede vastu. Sakslaste sunnitud kiire taganemine tingis meie naabritel peasihtidel võidu hõlpsasti ja väheste kaotustega. Teiselt küljest — meie lahingu kaotus oleks võinud meile väga raske seisukorra kaasa tuua.

Lemsalu suurem tähtsus seisab aga selles, et see oli aastaladade järele esimene meie võit sakslaste üle. Sellepärast oli tema moraalne mõju kui võrd ülendav meile, sedavõrd halvem ja hävitav vastasele. Järsu meeoleolu langemist peavad landesvehri juhid ise operatsiooni ebaõnnestamise peapõhjuseks.

Lemsalu lahingul, on ajalooline tähtsus.

Vaenlast ära võitnud, saatis polgu-ülem diviisi-ülemale telegrammi :

„Seisukord on päästetud. Vastu-pealetungimise läbi sai vaenlane haledasti pekka, ja põgenema sunnitud“.

Sellepeale tuli al.-polkownik Reck'ilt vastus :

„Kiitus meestele — tänu Teile“.

Siin juures peab tähendama meeoleolu, mis valis kolm versta meie seljataga Lemsalu linnas. Linna elanikud olid suures ärevuses ja kindlas arvamis, et meie seisukord on kaotatud. Jutud lagunesid valgukiirudel laiali, et sakslased on murdnud polgu fronti läbi ja tungivad edasi Lemsallu.

Pilt 21.

V. a. o. Jakob Jakovi.

Suure kiirusega asuti Lemsalu evakueerimisele. Rahvas põgenes linnast. Juudid ja Saksa-loofst elanikud ilmusid lilledega tänavale, et sakslasi vastu võtta. Aga need vaefekesed said haledasti petta. Lahingu järele andis polgu-ülem Lemsalu komandandile käsu, et kõik linnaelanikud, kes lahingu-ajal sakslasi tänavail lilledega ootasid, järgmisel päeval, s. o. pühapäeva hommikul, saadetakse välja sakslaste korjuseid matma. Kalk täideti.

Meie kaotused selles lahingus — 1 haavatud ja surmaa-
 saanud ohvitser ja üks surma saanud ja 23 haavatud sõdurit.

Junkur Reinholdi haav oli väga raske ja ta laskis hiljem enese kangelasmeeles Tartu haigemajas maha.

5. Junkur Friedrich Reinholdt.

Junkur Friedrich Kaarli p. Reinholdt on sündinud 24. veebruaril 1897. a. Pärnu Raekülas. Hariduse saanud Pärnu linnakoolis 15. septembril 1915. a. vabatahtlikuna Vene sõjaväkke astunud. Rumeenia frontil ühe aasta viibinud ja paljudelt lahingutest osa võtnud. 1. septembril 1917. a. Odesa lipnikkude kooli astunud. Lahkunud koolist selle likvideerimise tagajärjel 10. detsembril 1917. a., ilma et kooli oleks lõpetanud.

Eesti rahvaväkke mobiliseeritud 16. jaanuaril 1919. aastal. Pärnu kaitsepataljonis teeninud noorema ohvitseri, rooduülema ja jalamaakuulajate komando ülemana.

Junkur Reinholdt näitas üles Pärnu kaitsepataljonis ja pärast 9. polgus teenides osavust, kiiret otsustamisvõimet kriitilistel olukordadel ja võrratut vahust. Ta oli esimeste ohvitseride hulgas, kes asusid jaanuarikuul kaitseliitlaste salkadega Eesti lõuna raja kaitsema.

13. märtsil tungisid punased peale. Neil läks korda Selgamaa talu juures meie Jkla kaevikuid ära lõigata. Junkur Reinholdt langes varurühmaga vaenlasele seljatagant tääkidega peale, sundis tema kiirele põgenemisele ja peastis seisukorra.

Märtsi lõpupäevil surusime vaenlase Heinasteft välja. Junkur Reinholdt oma rühmaga pani rohkearvulisele vaenlasele Venekülas visalt vastu. Vaenlane, nähes, et pealetungimisega eeftrinnult tagajärgi ei saavutatud, haaras rühma kahelt poolt ümber. Taganemise tee oli kinni. Junkur Reinholdt laskis mehed pagunid õlgadelt ära rebida, ja kui vaenlane ligidale jõudis, siis käikles vene keeles: „Rühm laskevalmis!“ Kuuldes emakeelift komandot, jahmatasid punased ja jäid peatama. Selle filmapilgu kasutas junkur Reinholdt, tormas tääkidega vaenlase peale ja päästis rühma ilma kaotusteta.

Maakuulajate salga ülemana käis ta sagedasti kaela-murdvail luuramiskäikudel punaste ja langesvehri vastu.

Kõige kaunima lehekülje kirjutas ta aga oma eluloosfe lahingutes Vidriši ja Lemsalu juures ning kangelase-väärilise surmaga.

Junkur Reinholdt oli olav kütt. Laskeolavuses harjutas ta ennalt ja oma mehi vahetpidamata. Ta oli nagu sõjameheks loodud. Oma väikeft kodumaad armastas ta palavalt, kallimat vara — noort elu selle eeft ohverdades.

Junkur Friedrich Reinhold on väärt auka kandma Kalevi võsu nime.

Pilt 22.
Junker Reinholdt.

6. Koltšeni lahing.

22. juunil jätkas polk pealetungimiss Loddigeri ja Koltšeni sihtides. Kella üheks käfutasi II. pataljoni ülem, leitnant Laurits 7. ja 8. roodu Vanküla juure kokku. Hiljem jõudis sinna 3. rood, kes Lemsalu lahingust saadik II. pataljoni alla kuulus. Kiirmarsiga liiguti suurt teed mööda Vidrišchi mõisa poole, mille vaenlane luurajate teadete järele maha oli jätnud. Mõni verst Vankülast Vidrišchi poole jäi pikk kühthobuste voor äkki seisma. Ees oli lai oja, mille silla vaenlane faganedes ära lõhkunud ja puud võsastikku vedanud. Korjati siit ja sealt puupakke, loobiti ojasse ja peagi liikus voor edasi. Juba naeratas päike meesatagant, kuid Vidrišchini jäi veel pool maad — ligi 10 versta. „Tankid“ hõõrusid jalgu, ruttamisest tekkis higi otsa ette. Kadedusega vaadati tagasi küüdimeeste peale, kes padruni- ja seljakottide koormate otsas kükitasid. Alles keikhommikuks kerkis filmapiirile Vidrišchi valge lõis, ümbritsetud toredast pargist. Mõisa hooned olid kui ehitatud selleks, et kolme perekat roodu enefesse mahutada. Kuid kauaks paigale jääda ei saanud. Vaevalt olid supikatlakeled tühjendud, kui mõisa kohal tugevat vurinat kuulus. See oli vaenlase aeroplaan, mis meie vägede liikumist luuras. Sõdurid peitfid hoonete varju, nii et vaenlane aeroplaanilt midagi kahtlast ei märganud ja edasi lendas. Seal aga hakkasid mõisa all püsivad paukuma: umbes paar versta mõisast lõid meie luurajad vaenlase eelpostidega lahingut. Läbi mõisa rukkivälja ruttasid ka 7. ja 8. roodu rühmad ahelikus kohale. Algas äge tulevahetus. Varsti teatas käskjalg, et vaenlane on asetunud Veeveri talude ette, kaitselõkete taha, Vene sõjaaegsetesse kaevikutesse. Otsesjoones oli võimata ilma suuremate kaotusteta teda välja lüüa. Otkustati hoop külje pealt anda. Ülesannet teostama asus kolmas rood al.-ltn Tomson juhatusel. Ettevaatlikult hiilis rood üle viljaväljade lähemasse metsa ja langes vaenlasele pahema tiiva peale. Veever sattus risttule alla ja teda ähvardas iga filmapilk ümberpiiramine. Vaenlane lahkus kaevikutest, faganedes Koltšeni mõisa. Siin saime sõjasaagiks mitu

kuulipildujat ja ühe aeroplaani, mis lahingu ajal ülevalt pomme pildus,] kuid meie püsi- ja kuulipilduja tulest tabatuna maha kukkus. Meie poolt langes selles lahingus 8. roodu vanem ohvitser lipnik K o g g e r.

Roodude vaimustus oli kirjeldamata. Sellest hoolimata, et edasitungimiseks käsku polnud, alustati pealetungimist Koltfeni mõisale. Omavahelisel nõupidamisel valmises pataljoni ja roodude ülematel järgmine plaan: paremalt poolt haaravad mõisa 3. roodu kolm rühma al.-lt. Tomsoni juhatusel, vasakult — pool 7. roodust leitnant Karl Maasiku juhatusel, kuna leitnant Ritt 8. rooduga otserinnas peale rõhub. Iga rood jättis mõned rühmad varuks (reservi.) Nii oli plaan, mille teostamisele kohe asuti. Kui 3. ja 7. rood oma kohtadele jõudsid, algas lahing. Ahelikud vajusid üle väljade mõisa peale, tihedat tuld andes. Vaenlane vastas vihase kuulirahega paljuist kuulipildujaist. Patarei pommitas marulisele ahelikku ja metsatukke, kuhu meie varurühmad jäid. Tund aega vihifisid kuulid, ümbrust kohutava mürinaga täites. Kuid meie ahelik, hoolimata kaotusest, jõudis mõisahoonetele ikka lähemale. Juba pugelid esimeled sõdurid mõisa parki. Vaenlase vastupidavus murdus, rauges tuli. Kiiresti taganedes ei suutnud ta isegi kuulipildujaid kaasa võtta; kuus sellenimelist sõjariista jäi meile sõja- saagiks.

Oli juba videvik. Pataljoni ülem jõudis kohale. Rutati, kunni veel näeb, maastikuga tutvunema ja enefekaitset korraldama. Oli see tehtud, leiti õõmaja suures mõisa lossis, kus vähik tubade rohkuses abitult ära võis eklida. Mõisavalitseja kaudu telliti sõduritele õhtusöögiks piima ja afuti roidunud kehade kinnitusele. Aga veel ei saadud õhtusööki lõpetada, kui hämaras mõisa pargis paugud kostma hakkasid. Erutatult jooksid roodud majadest välja ja jäid ärevusega kuulama. Raske oli tundmata kohas õises pimeduses orienteeruda, kuid igaks juhtumiseks läeti endid paukude poole ahelikku. Paugud vaikisid pea. Selgus, et salgake vaenlase rattanikke oli mõisa ära eklinud ning meie postide poolt tule alla võetud. Rattanikkudel õnnetus terve nahaga pääseda, kuid kaks hobust

Pilt 23.
Operatiiv-Itaap Koltfenis.

jäid korjastena mõisa õue. Jälle koguneti roodude kaupajadesse, et mitme õõ kohta kord puhkama heita. Üni ei last-

nud end väsinud sõduritel kaua oodata. Täies mundris ja püsi käes hoides uinulid kõik, kes vabad vahikorraft. Kell 2 äratas magajaid hirmus suurtükide mürin. Vaenlane oli kõik oma patareid Koltfeni pommitamiseks üles seadnud. Granaadid lõhkesid mõisa õues iga samm peal: nii mõnigi sattus hoone-tesse. Imelikul kombel ei saanud aga roodudes ükski haavata. Kell 3 vaikisid vaenlase suurtükid. Jälle võis uute üllatuste ootel puhkama heita.

Mitu korda on Saksa esitaja Vabariigi Valitusele seletanud, et von der Goltz'i sõdurid ja Saksa riigi alamad sõjategevuseft Eesti vastu mitte osa pole võtnud. Aga paljud tõendused räägivad selle vastu ja kinnitavad, et landesvehri hulgas oli palju Saksa alamaid. Nii on lahingutes surmasaanud sõdurite juureft leitud dokumente, mis tõendavad, et jpolgu vastu võitlesid Saksa raudse diviisi osad. Meie haavatuid on nad püsiidega peksnud, kohalikkude elanikkude juures igalpool vägivalda tarvitanud, mahalaskmisi toime pannud, aitade ja kapide uksti sisse murdnud, raha ja väärtasju röövinud ning faganedes palju hobuseid kaasa viinu'd. Vankülas on nad ühelt peremehelt 17000 rubla ära röövinud.

7. Lipnik Johannes Kogger.

Lipnik Johannes Johanni p. Kogger sündis 30. augustil 1897 a. Järvamaal Sauga vallas, Moka talus. Hariduse saanud Pärnu ja Viljandi linnakoolides; hiljem edasi õppinud põllutöökoolis. Vene sõjaväkke astunud vabatahtlikuna 26. aprillil 1916. Oranienbaumi lipnikkude kooli lõpetanud 15. septembril 1917 a. Eesti rahvaväe 4. polku teenima ilmunud 3. detsembril 1918 a. Lahingus Kolga mõisa juures haavatud.

Pilt 24.
Lipnik Kogger. †

31. jaanuaril 1919 a. määratud Pärnu kaittepataljoni. Pataljonis, pärast polgus, oli nooremaks ohvitseriks, jamaakuulajate komando ja 8. roodu ülemaks. Viibis veebruarikuultsaadik vahetpidamata liinil, võttes osa lahinguteft Heinaste, Tikmatschi, Kodjaki, Graudeni, Lemsalu ja Veeveri juures. Viimases lahingus tabas teda vaenlase kuul kaelast, kui ta kaevikus edasi tagasi liikudes roodu formijookule üles kuffus. Surm oli filmapilkne.

8. Engelhardshofi lahing.

Jaanipäeva laupäeval hakkas polk Engelhardshofi mõisa peale tungima. 3., 7. ja 8. rood, leitnant Lauritsi juhatusel, läksid Koltfenist teele; 2. ja 4. rood, leitnant Kingeri juhatusel, liikusid Loddigeri mõisast lõuna poole ja ühinesid enne Engelhardshofi leitnant Lauritfiga määratud kohal; 5. ja 6. rood, al.-kapten Koltsi juhatusel, olid 21. juunil III. diviisi ülema k. t. al.-polkavnik Reeki käsul saadetud Roopi alevi alla, kus 6. polk juba kolm päeva lahinguid lõi. Kolonni ülesandeks oli Roopi alevit seljatagant ümber haarata ja selle äravõtmist võimaldada. Enne alevikule ligipääsmist pidi al.-kapten Kolts Ingušchevi mõisast kaks eskadroni vaenlase ratsaväge välja lööma.

Ingulchevi lahing otsustas ära Roopi saatuse. Vaenlane jättis selle maha ja taganes Engelhardshofi. 23. juuni hommiku kell 9 maršisid 5. ja 6. rood alevikku sisse. Vaenlast polnud enam seal. Polguülem andis al.-kapten Holstile käsu otsekohe Engelhardshofi peale liikuda. Roodud olid aga kaks õöd magamata, lõõmata ja lahinguid lüües sedavõrd ära väsinud, et nad määratud ajaks teiste roodudega ühineda ei jõudnud. Nõnda jäi Engelhardshofi võtmine ainult viie roodu ülesandeks.

Siia oli vaenlane suured jõud koondanud: 5 pataljoni, 5 patareid ja 3 eskadroni, ja mõtles tõsiselt vastu panna, koguni uuesti pealetungima hakata, ennast ilma sõjaaegsetesse kaevikutesse ja traaffõkete taha mahutades. Pataljoni ja roodude ülematega pealetungimise võimalusi kaaludes, jäi polguülem järgmise plaani juure: 3. rood al.-ltn. Tomsoni juhatusel läheb paremalt poost vaenlase seljataha, kuna 2., 4. ja 7. rood eesrinnast ja külgedelt mõisale hakkavad peale tungima. Viimaste roodude liikumist juhtis polguülem kapten Schmidt isiklikult. Meie pealetungivad ahelikud olid vaenlase eelpostidele selgesti näha; siiski ei lasknud vaenlane ühtki pauku. Oli surmavaikus. Polguülem tähendas: „See on vaikus enne tormi“. Umbes poole versta kaugusele Engelhardshofi kaevikute ette jõudes, avas vaenlane aheliku peale mitmestkümneft kuulipildujast tule. Pahem tiib, kus 4. rood asus, võeti ägeda suurükitule alla. Meie patarei, al.-leitnant Viilipufi juhatusel, vastas trehuvavalt ja sundis lõpuks vaenlase patareid vaikima. Vastase tuli oli nii kohutavalt äge, et meie sõdurite närvide vastupidavus katkes. Umbes 15 minutilise tule all olemise järele taganes 8. rood ja osa 7. roodust seljataga olevasse metsa. Polguülem, kes ise 7. roodu paremal tiival viibis, märkas 8. roodu taganemist, läks meeste juure ja kihutas nad tuleliinile tagasi. Polguülema kõrval said haavata — ühelt poolt kuulipildur Theodor Teetsov ja telefonist Tõnis Kolk, ning teiselt poolt 7. roodu ülem leitnant K. Maasik. Vahepeal oli 3. rood niisama ägedasse tegevusse astunud, mis lasketulest selgesti kuulda oli. Eesrinnast edasitungimine kaevikute peale oli otse võimata. Sellepärast käis polguülem roodud isiklikult läbi ja andis käsu,

fiin liinil mitte edasi tungida, vaid ainult seisukohti kinni pidada. et suuri kaotusi kõrvaldada. Leitnant Lauritsale juhatusst edasi andes, tuli polguülem ligemasse telefoni jaama, et üleüldiselt seisukorrast ja 3. roodust teateid saada. Varsti peale selle tulid käskjalad kõmulise teatega, et 3. roodu on vaenlane täiesti hävitanud, kuna rooduülem al.-leitnant Tomson ja tema asemik, vahva sõdur, vabatahtline Richard Kirschbaum on haavatud. Selle järele ilmusid ka haavatud 3. roodu sõdurid ja teatasid,

Pilt 25.
Al.-Kapten Tomson.

et roodul vaenlasega verine lahing olnud ja rikkalik sõjasaak saadud. Nimetatud rood asus vaenlasele selja taha, tungis patarei kallale, hävitas patarei hobused ja meeskonna. Kaevikute peale edasi tungides sattus aga rood raskesse seisukorda: Vaenlane, pealetungimist mõisa all teiste roodude vastu seisma pannes ja väikest jõudu oma seljataga märgates, haaras roodu igast küljest ümber. Rood langes rüüstule alla. Rooduülem al.-lt. Tomson sai käelt haavata, kuid jäi lahingusse edasi ja juhtis roodu, et vaenlase ahelikult

läbi murda. Seal sai ta teist korda granaadikilluga rinnust haavata. See oli siis, kui taganemisetee juba läbi oli murtud. Sõdurid kandsid haavatud rooduülemat lahinguplatfiilt välja ja taandusid lähemasse metsa. Rood jättis lahinguplatfiile 13 surnut; haavata said 27 meest.

Ehk küll mõisa võtmine seekord ei õnnestunud, polnud hoop, mis vaenlasele antud, mitte väike. Ilma meie survest taganes ta, oma seisukorda kadunuks pidades, veel

Samal õöl üle Koiva. Vaenlase kannul marsis polk Engelhardshofi lisse.

Kiirel taganemisel oli vaenlane lugemata hulga varustult maha jätnud, 3. roodu. Võitluse väli oli üle külvatud vaenlase püside, padrunite, ranissate ja vankritega. Saadi mitu pommi-pildujat, 3 suurtükki ja viie suurtüki esimesed rattad. Sõjasaaki oli nii rohkesti, et selle koristamiseks eriti 40. meheline luurajate k-do van. al. ohv. Brandmani juhatusel määrati. Alles kolme päeva jookkul suutis nimetatud komando määratumat sõjasaaki Engelhardshofi kõrtsi juure koguda. Taganemisel oli vaenlane sillad Koiva- ja Murjanijõel ja kõigil ojadel ära põletanud. See takistas vaenlase tagaajamist. Polk jäi Koivajõe taha seisma. Öhtul Koiva jõge uurides sai 8. rooduülem, leitnant Ritt haavata, kuid jäi oma kohale.

Vangidelt saadud dokumentide järele selgus uuesti, et meie vastu ühes Balti landesvehriga ka Saksa riigi raudse diviisi osad võitlevad. 1. roodu luurajad teatasid, et sakslased Dunne kõrtsi juures üle Koiva tulnud. Seal oli nende jõud üks rood jalaväge nelja kuulipildujaga ja 50 ratsanikku. Viis versta lõuna pool Neubati ponid nad omad postid Intze jõe ääre välja. I. pataljon jõudis vaevarikka teekonna järele ümber loode ja rabade Meringi talusse. Luurajate salk käis kunni Sackenhofini, kust sakslased juba välja olid kolinud.

Engelhardshofi lahingus langenid vaprad isamaa kaitsjad :

1. Reamees Tõke, Johann Augusti p.
2. Kapral Lind, Johann Gustavi p.
3. „ M'ist, Peeter Aado p.
4. Reamees Mangelson, Heinrich Heinrichi p.
5. „ Enn, Mihkel Tõnise p.
6. „ Juurikas, Harald Jaani p.
7. „ Kulbok, Hans Kaarli p.
8. „ Kärstna, Johann Johanni p.
9. „ Lilienthal, Alexei Mihkli p.
10. „ Post, Heinrich Tõnise p.
11. „ Schvalbe, Max Jaani p.
12. „ Tamm, Alexander Vilhelmi p.

13. Reamees Veber, Alexander Vilhelmi p.
14. „ Verbak, August Johanni p.
15. „ Kiling, Voldemar Augusti p.
16. „ Lentsment, Peet Peedi p.
17. „ Vekram, Georg Pauli p.

9. Koiva kallastel.

Pärast Engelhardshofi valdamist jäi polk mõneks ajaks Koiva paremale kaldale seisma. Tema tegevus avaldus seal luuramistes ja ettevalmistuses edaspidisele tegevusele. 2. roodu ülema, al.-ltm. Mühlbachi kirjeldus ühe luuramiskäigu üle:

„Jaanipäeval, 24. juunil liikusid 2., 3. ja 4. rood, pataljoniülema leitnant Kingeri juhatusel, Engelhardshofist mööda Koiva jõge allapoole, et Smellingi talu kohal polgu paremat tiiva kaitsta ja teateid koguda, kus võimalik oleks üle Koiva minna. Õhtul kell 10 jõudsiime kohale. Järgmise päeva hommikul kell 1 läksin mina ühes 12 sõduriga jõe kaldale, et põhjalikke teateid muretseda: misugused on jõe kaldad, kus võimalik üle minna, kui suur on vaenlase kaitsevõgi, kui palju valveposte teisel kaldal ja kus seisavad kuulipildujad?

Ulesanne polnud kergematest. Ainult kohalikkude elanikkude vastutulelikkuse tõttu võisin ma selle täita. Eriti oli tiheda metsa ja pajuvõsastikuga kaetud kallaste varjul võimalik mööda jõekallast allapoole liikuda, ilma et vaenlane midagi oleks märganud. Kell oli 3. Vaenlane ei olnud valvel. Kergesti võis pöösaste vahel luurates üksikute postide kohti näha. Minuga ühes olid üks sõdur ja kohalik elanik. Muist sõdureid käis kõrgemal ratasteel rühmaülema juhatusel, et meid, kaldal olijaid, võimaliku pealetungimise eest selja tagant kaitsta. Jõudsiime nõnda 4—5 versta edasi; Murjani talu kohal oli kallas madalam ja jõgi tegi järsku käänaku. Puid oli õige vähe. Raske oli vaenlaseft fähelpanematalt liikuda. Seal kohal oli parv üle jõe käinud, sellepärast tingimata tarvilik põhjalikke

teateid saada. Kohalikud elanikud hoiatasid ettevaatlikkusele, sest sakslased olid juba käinud ja laskvat tihti. Mis teha? Minemata ei võinud jääda. Viskasid sõjaväelaste vormiriided, seljast, panid erasliku omad selga, ja reis vaenlaste poole algas. Katsusid vanamehe nurgelisi liigutusi teha. Minnes aga märkisid oma taganemistee valmis. Jõudsid juba õnnelikult ülesõidutee kohale ja said kõik järele vaadanud, mis tarvis oli, kui teisel kaldal, posti kohal, liikumist märkasid. Kõlas üksik pauk. Et ennast mitte välja anda, jäin paigale, vaatasin ringi. Teise paugu järele hakkasid varemalt väljavaadatud taganemistee poole liikuma. Kõlasid veel paugud. Kuulid lendasid üle pea. Olin jõudnud esimese põõsa ja selle taga oleva madalama koha juure, kui teisel kaldal kuulipilduja töötama hakkas. Õnneks ei tabanud mind ükski kuul. Jõudsin õnnelikult meeste juure tagasi. Andsin käsu mitte vastu lasta, et vaenlane meie arvu teada ei saaks. Töö oli lõpetatud. Kõik, mis tarvis, teada saadud. Seadime sammud kodu poole, kuhu kella kümneks jõudime. Sakslased aga ei saanud rahu: — paugutasid kõigilt postidelt küll püüsidest, küll kuulipildujatest.

Samal päeval liikus I pataljon jõe kaldale Murjani kohale, võttis seisukohad ja valmistas jõe üle üleminekule ette. 2. rood murettes lodja ja paadid. Paari päevaga löödi sakslased taganema ja pataljon läks Murjani kohal üle jõe.

Al.-lt. Mühlbachi luuramiskäigust selgus järgmiselt: pontonivägi Murjani juures oli hävitatud. Kõik erainimeste paadid olid sakslased kividega täis täitnud ja põhja lasknud. Al.-Detoni ja Abranti talude kohal on enne parv üle jõe käinud, sest seal kohal on jõgi umbes 10 sülda lai, ja voolus aeglaselt. Kohalike elanikkude jutu järele on Koivast vankriga raske läbi peafeda, sest jõe põhj on pehme. Vaenlastel olid teisel kaldal valvepostid kuulipildujate ja püüsidega, mis tervet jõge tule all hoidsid.

I. pataljoni staap asub Stoke taluses, kuna roodud Murjani kohta ja sealt paremale poole asetatakse. Alustatakse tegevust vaenlaste postide vastu. Mere poolt tagasilüüdnud luurajad seletasid, et sakslased meie eel Koiva taha Zarnikau mõisa läinud.

Meie roodud puhastasid terve rea külafid vaenlase salkadest ja tungisid igalpool Koiva ääre välja. Sakslased põgenesid, ilma et tõsisemalt vastu oleksid tahtnud panna.

Engelhardshoffi jõudes jäi polk pooleldi reservi. Vaenlase suuremad jõud olid üle Koiva taganenud. Meil oli tule all võimata silda ehitada ja polnud selleks ka hädaliist tarvitust. Nii kui nii liikusid meie suuremad jõud: — Kalevlaste maleva partisaanid ning 1. ja 3. polgu pataljonid Ramotzkist üle Sege-

Pilt 21.
Leitnant Mühlbach.

voldi Hinzenbergi poole. Ka 6. polgul läks korda üle Kremoni parve minna. Meie ülesandeks jäi kaitsta Koiva liini Suur-Murjanist mereni. 8. rood pidas valvet Suure-Murjani ülemineku kohal. Kuid rood ei püüanud paigal. 26. juuni hommikul, tähelepannes, et vaenlase vastupanek raugab, viis leitnant Ritt, ise roodu ees ratsutades, oma roodu üle Koiva, aidates teega vaenlast Hinzenbergist välja ajada.

Kohe Hinzenbergi mõisa langemise järele asus II. pataljon silda üle Koiva

ehitama. Tööd juhutasid pataljoniülem ja insener — leitnant Ritt. Neile kaasa aitas Läti insener, kes oma valitfuse ülesandel juba varem oli pidanud silla ehitama. Tema oli murestunud kohale kõik tarvilise materjali ja oli ka rohkesti eeltöid teinud. Sõdurid töötasid ennastfalgavalt. Poole päevaga tõmmati laiale Koivale sild peale, millest vöörid ja suurtükipatareid vabalt üle sõitsid. Jägi autod kergemate koormatega pääsivad üle.

26. juunil asub operatiiv-üstaab ühes II. pataljoni, patareide ja luurajate komandoga Hinzenbergi mõisa. Ilmasõja ajal on siin kui ka Engelhardshofis kõik majad purustatud. Ollakse viletlates korterites, mis juba inimestelt ja mõisateenijatest kubifelsid. Suurem hulk mehi suvitab mõisa pargis põliste puude all. Polk on diviisi reservis. 7. ja 8. rood lähevad al.-kapten Kallfi juhatusel Stalenti kõrtfi diviisi operatiiv-üstaabi juure reservi. I. pataljon asub jõe ääres metsas, endistes Sakia muld-majades, Villemai talu kohal. Eile õhtul prooviti siin vaenlase jõude. Selgus, et umbes 1¹/₂ versta maa peal on 6 kuulija 5 pommipildujat. Üks kuulipilduja sunniti vaikima. Meil üks haavatu. I. pataljoni luurajad käisid läbi Silsemneeki-Smelupi mere poole kunni Lillaste kõrtfini. Silsemneekist olid nad umbes 20 sakslast välja kihutanud, kes Zarnikau poole põgenenud. Täna on sakslased Lillaste kõrtsis olnud. Veel on sakslasi nähtud paar versta hommiku pool Silsemneeki, kus nad luurajate tule peale metsa laiali jooksnud. Zarnikau juures asuvad sakslased veel meiepool jõge kaevikutes.

Sel ajal, kui II. pataljon ja 2. 3. ning 4. rood Lemfalu-Riia teel opereerisid, liikus 1. rood leitnant Maafiku juhatusel, juba Ruthernis teistelt ära lahkudes, üklinda mereäärt mööda Zarnikau sihis. Tugevamat vaenlast seal ees ei olnud. Roodu peatülesanne oli opereerivate polgu osade parema tiiva kaitsmine. Rood liikus kõik aeg polguga ühel joonel, alati luurajaid kaugele ette välja saates. Vaenlast hoiti alati pingul ja lasti paista, nagu ähvardaksid siin suuremad jõud. Teiselt küljelt pidas rood siset meie laevastikuga, kes pealetungivate maa-väe osadega ühes liikus ja aegajalt randa pommitas. Kui sakslased Koiva taha olid surutud ja ümberhaaramist mere poolt enam karta ei olnud, sai rood 27. juunil Jntsupis käsu oma pataljoni juure tulla ja temaga Murjanis ühineda.

28. juunil langes meie kätte Stalenhof. I. pataljon asus nüüd: 1. rood Stalenhofi, 2. ja 3. Krumini ja 4. Purkalli. Kaks luurajate salka uurisid Koivajõe ja merekallast. Vaenlasel seisid Stalenhofi vastas kuulipilduja, mida ta iga 20 minuti järele pragistas.

Alalõpmata marslimiste tagajärjel olid sõduritel kõigil jalanõud lagunened, paljajalgseil jalapõhjad verised. Oli hädasti saapaid vaja.

Polgu täienduseks tuli III. diviisi tagavara pataljonist kaks roodu — kokku 320 sõdurit. Neid jaotatakse järgmiselt: 120 meest lähevad I. pataljoni täienduseks, kuna 200 sõdurit uue III pataljoni sünnitavad. Pataljoni ülemaks ja formeerijaks nimetatakse al.-kapten Kolts. Erialgu asutatakse 9. ja 10. rood, kelle ülemateks saavad lipnikud Volt ja Mänd.

Reserviit tulevad polku lipnikud Reimann, Meeks, Raamat, Lindmann, Kasekamp, Volt (kolm viimast on õpetajad) ja al.-lt. Troitzki. Lipnik Kasekamp nimetatakse 7. roodu ja lipnik Reimann jalamaakuulajate komando ülemaks.

Polgus on suur ohvitseride puudus, sellepärast määrab polgu ülem 12 tublimat sõdurit roodudest ohvitseride kohusetäitjaks ja paneb neid kinnituseks ette.

10. Zarnikau lahing.

Vaenlane ähvardas meie polke, kes Jäägeli jõe liinil võitlesid, paremalt tiivalt ümber haarata. Et seda ära hoida, sai polk käsu üle Koiva minna, Zarnikau mõisa enese alla võtta ja vaenlasele seljatagant omakorda peale tungida. Selle operatsiooni läbiviimiseks kogusid mõlemad pataljonid Dunge kõrtsi juure kokku, kus polguülem operatsiooni plaani pataljoni ülematele teada andis ja selle täideviimisele asuda käskis. II. pataljon pidi Achovi mõisa kohalt üle minema, kuna I. pataljoni Zarnikau juurest mere äärest sedasama tegema kohustati. Kell oli umbes 2 peale lõunat. Ilm oli palav ja suvine päike kõrvetas Dunge kõrtsi juures olevat liivalagendikku. Õhk oli raske ja kõikide tunnuste järele oli vihm oodata. Juba kerkisid ilmapiirile mustad pilved ja katsid kinni palava päikese. Mere poolt puhus tuul, mis varsti ka esimese, õige tugeva hoo vihma tõi. Vihmast hoolimata astusid roodud välja. Siin ja seal silma ees kerkisid üles kõrged liivamäed. I. pataljoni

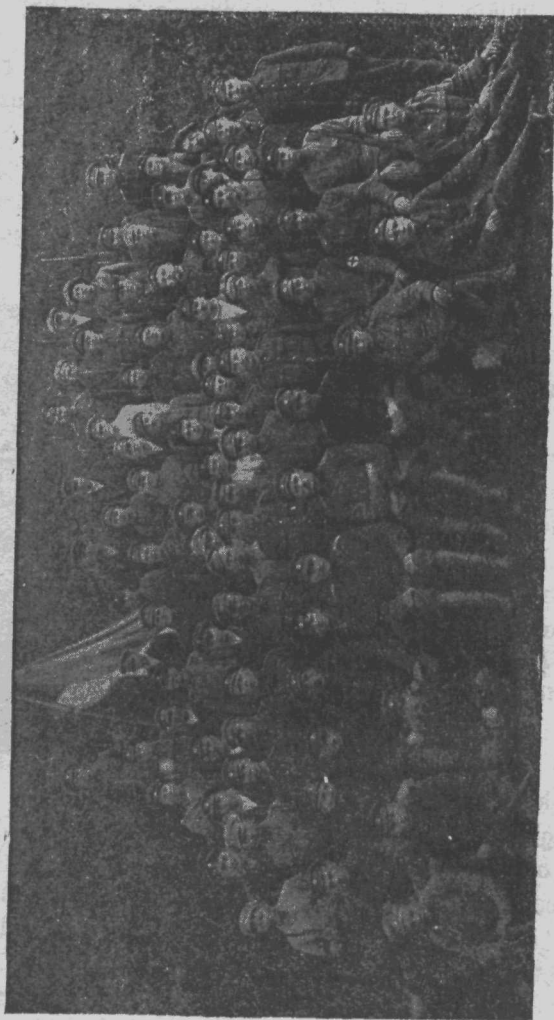
Ülem leitnant Kinger läheb mäe offa ja püüab binokli abil selgeks teha, kas vaenlast vahest jõe taga märgata pole: kuid igal pool on vaikne ja näha pole kedagi. Vaheajal aga muutus tuul tormiks ja vihma sadas vahetpidamata. Juba jõuab 1. rood jõekaldale välja ja jääb esimesel filmapilgul abitult teisatama. Ees voolab umbes veerand versta laiune jõgi, kus pole näha ei silda, ega ühtki paati, mille abil üle jõe võiks pääseda. Mereft jökke tormuvad kangest tuulest aetud valgete harjadega vihased lained. Ülepääsemine paistab otse võimatu olevat. Et käsk tuli täita, siis pidi siin aitama ainult nõu, aga mitte jõud. Seal filmab keegi sõduriteft teisel pool kaldas võsade vahel paati: Tekkib küsimus, kuidas seda kätte saada. Ohviffer k. t. Holsmann astub roodu ülema juure ja lootab naljatades paadi ära tuua, fingimiseega, et Riias selle eeft pudeli konjakit saab. Rooduülem on nõus. Silmapilk teeb Holsmann enese vihma käes riidest lohti ja hüppab jökke, et üle ujuda. Et aga vesi külm, pöörab ta umbes 10. sülla kauguseft tagasi. Samal ajal tuli üks naisterahvas vastas-kaldal nähtavale, kes meie märguandel paadi üle tõi. Paat oli ledavõrd suur, et 30 meest enesesse võis mahutada. Nüüd oli ülepääsemise abinõu käes. Üks rühm asendub kohe paati ja veerand tunni järele on ta teisel pool jõge. Vaenlase eelpostid, kes verift maad jõest eemal asufid ja üleminekut nähtavasti ei märganud, kihutati varsti laiali. 1. roodu järele läks ka 2. rood. Rohkem ülevalt poolft paatidega üle läksid 3. ja 4. rood. Veel enne kui pimedaks läks, oli terve I. pataljon üle ja võttis ilma suurema lahinguta Zarnikau mõisa oma alla. Et vaenlane siin tagane-

Pilt 27.

Kapral Martin Popp. †

mas oli ja õhtu kätte jõudis, jäi II. pataljoni hommikuni Koiva
paremale kaldale ja läks leitnant Lauritsi juhatusel määratud

Pilt 28.
5 rood.

kohalt 30. juunil üle jõe. Vaenlase suuremad jõud olid kõi-
detud Achovi mõisa alla 6. polgu vastu. Märku saades, et meie
väed Zarnikau all üle Koiva tulid ja tema seljatagust ähvar-

dolid, tõid sakslased omale õõ jookkul Achovi mõisa juurest kaks suurtükki ning jalaväge juure ja et I. pataljoni poolt polnud luurajaid küllalt kaugele ette saadetud, andlid hommiku vara 3. ja 4. roodule ja II. pataljonile ootamata löögi. Nii arvulise kui ka tehnilise ülekaalu tõttu sakslaste poolt, olid meie roodud sunnitud paremale kaldale tagasi tulema. Ainult 5. rood, lipnik Ventšeli juhatusel, jäi vaenlase jõulise ülekaalult ja tugevalt suurtükitulest hoolimata oma seisukohtadele püsima, ühinedes 6. polguga. Nii oli 5. rood terveks päevaks polgust lahutatud ja tema saatuse üle puudusid igasugused teated. Alles hiljem saadi osalised teated tema üle 6. polgu kaudu. II. pataljon oli jõeist üle tülles sattunud laande, kus raske orienteeruda ja võimata niipea välja pääseda. 5. roodu kõrvale tõrjudes liikusid vastase suuremad jõud Zarnikau poole. Hoobi täies suuruses pidi vastu võtma 3. ja 4. rood ükfinda. Vastase jõud oli suurem. Meie seisukohad liiga jõe ligidal. Hoop tuli järsku.

Pilt 29.

Al.-Kapten Maafik.

Sõdurid teadsid, et meil selja taga jõgi, ja see sünnitas kabuhirmu. Üksteise võidu jooksti lodja juure, et aga üle jõe pääseda. Keegi ei mõtelnud vastu hakata. Vaenlane andis ilma armuta ja takistamata põgenejate pihta tuld.

Selles lahingus kaotasime 20 surnut ja haavatut. Haavatuna teiste kargas kaotasime ka I. pataljoni ülema leitnant Kingeri. Tema asemele pataljoni ülemaks määrati 1. roodu ülem, Christoph Maafik, kuna viimase asemele 1. roodu ülemaks.

sai lipnik Talts. Surma sai al.-ltm. Tiis. Selles lahingus selgus jälle, kui suur puudus polgu ja pataljoni ülematel ratta-

Pilt 30.
Leitnant Ventfel.

jalanõusid eilse vihma ja Koivas ujumise järele vara hommikul päikese ja tuule käes piisut tähendanud. Suuremal jaol olid saapad siiski nii märjad, et jalga ei läinud. Paljud sõdurid ja ohvitserid läksid lahingusse palja jalu. Vaheajal oli langenud Achovi mõis ja vaenlase peajõud sunnitud kiirele taganemisele. Koivast üleminek õnnestas ilma suurema vaevata. Terve päev oli tegemist vaenlase ükkute piiluritega. II. pataljon jõudis õhtuks Kischi järve ääre Jaunzemsi vabrikusse välja. I. pataljon peatas Kalngalzemis.

sidemelt oli. Terve pool päeva kuulus asjata selle seisukorra selgitamiseks. Polgu seisukorraft diivi staapi aru andes, nõudis operatiiv-adjutant kategooriliselt sideme tarvis rattanikke. Sealt teatati, et üheksanda polgu ülema käsutada on määratud Tallinna üklik eskadron, kuid see jõudis vait siis kohale, kui kõik lahingud läbi olid.

1. juulil sai polk käsu, maksu mis maksub, Zarnikau juures Koivast üle minna. Õõkestes olid roodud koondatud. Mehed olid oma riideid ja

Pilt 31.
Ream. M. Tomingas. †

11. Alam-leitnant Arnold Tiis.

Alam-leitnant Arnold Aleksander Tiis on sündinud Vändras Sambliku koolimajas 19. augustil 1891. a. Tema isa oli seal kooliõpetajaks. Hariduse sai Viljandi linnakoolis. Kooliõpetaja kuffeõigused omandas Paide linnakooli juures ekfami teel. Oli kooliõpetajaks Vändras Juurikarul ja pärast Võieras, kust tema sõja algul maakaitseväelafena mobiliseeriti. 18. märtsil 1916. a. lõpetas ta

lipnikkude kooli. Eesti rahvaväkke astus 1. veebruaril 1919. a. Tema määrati Pärnu kaitsepataljoni ja nimetati roodu ülemaks. Selle rooduga läks ta Jäärjasse frondile, kus ta kunni mai lõpuni enamlaste vastu võitles. Lahinguteft landesvehri vastu võttis ta oia alguseft peale kunni 30. juunini, kus ta kangelafena Koivajõeft üleminekul langes, jäädes haavafuna sakslaste kätte, kes tema hirmsal kombel ära olid surmanud. Õpetajana oli Tiis tubli koolimees, kellel tähtmiit, oskust ja

armastust töö juures kunagi ei puudunud, kes kõrged ideaalid meie rahvakoolile üles seadis ja välimata nendele lähemale rühkis. Õpetaja mobiliseerimises, ilma sellekohase tungiva tarviduseft, nägi Tiis hoopii näkku meie Vabariigi kodanikuõigustele. Kuid selleft hoolimata andus ta ohvitserina oma tegevusele — oli sõduriteft lugupeetud ülem ja lahingus asjafundja roodujuht.

Pilt 32.

Al.-ltn. Arnold Tiis. †

12. Mühlgrabenis.

2. juuli õõsel tulid II. pataljoni staabi 6. Lätipataljoni parlamentöörid. Pataljon kuulus Ballodi väkke ja seisib Vanas Mühlgrabenis. Pataljoni ülem seletas parlamentööridele seisukorra ära, ja andes neile kaasa operatiiv ülesannet, saatis tagasi oma pataljoni ülema juure. Varsti tulid nad uuesti ohvitseri saatel, teatades, et pataljoni ülem kahtleb käsu täitmisele asuda. Siis läks leitnant Laurits ise Läti pataljoni ülema juure. Vahepeal seisid Saksa valvepostid, kellel aga aimugi polnud sellest, mis sündis. Läti pataljoni staabis olid parajaste kõik rooduülemad koos. Leitnant Laurits seletas veel kord seisukorra ära. Kui aga pataljoni ülem siiski veel kõhkles midagi ette võtta, ilma et Ballotiga läbi oleks rääkinud, siis pani leitnant Laurits kategooriliselt ette: Kas võtta Mühlgraben oma alla, sakslasi välja ajades, ehk pataljon saab interneeritud, ehk tuleb tervelt meie väeliini seljataha. Tund aega kestva mõtlemise järele valisid lätlased viimase ettepaneku ja tulid kella 3 ajal meie poole üle. Pataljonis oli 600 meest.

Kell 4 läksid mõlemi pataljoni luurajad välja, II. pataljoni omad — Vana-Mühlgrabenise ja I. — Magnusholmi, ajades sakslasi üle Düüna. II. pataljoni luurajad said sõjasaagiks 2 kahehobuse vankrit. Sakslased jätsid maha seal 6 furnut.

I. pataljoni luurajad tabasid sakslasi une pealt. Sakslased põgenesid aluspefu vael aknast välja ja ujusid üle kanaali, kõike varustusriideid, revolvreid, püsse, ühe kuulipilduja ja 3 furnut maha jättes.

Hommikul sõitis polguülem ühes operatiivadjutandi ja I. pataljoni ülemaga luurajate salga eesotsas Vana-Mühlgrabenise liise. Vaenlane oli täiesti üle Düüna Bolderaase ja üle kanali Uue-Mühlgrabenise taganenud. Mõlemil pool olid vaenlase postid selgesti näha. Meie laevastik pommitas Riiga. Üks väike aurik sõitis mööda Düünat üles Bolderaa kohale ja pommitas seal Bolderaa forte. Vaenlane avas mitmeist kuulipildujast laeva peale tule, kuid tagajärjeta. Patarei, mis Bolderaa jaama taga asus, põgenes kiirelt. Üle kanaali vagunite vahel liikusid vabalt

vaenlose sõdurid. Nende peale käskis polguülem patareiuülemat al.-ltn. Viilipuff tule avada. Sealt põgenes vastane esimeste paukude järele. Siis käis polguülem mere koolimaja tornis ümbrust vaatlemas ja määras ära roodude seisukohad. Samal õhtul marsis II. pataljon Mühlgrabenisse sisse. Osa pataljonist jäi Magnuse mõisa varusse. I. pataljon sai käsu Magnushofi poolsaart oma alla võtta. Vaenlane vastu ei pannud. Ta oli aegsasti paatidel üle Düüna taganenud, meie kätte sõjasaagina ühe ranna patarei suure hulga laskemoonaga jättes. Sealt võtsid kõik sõdurid ja ohvitserid endile 1½ arsinallised suurtüki püsirohu-kepid mälestuseks. Mühlgrabenist Pärnu minnes oli kogu polk sarnaste jalutuskeppidega varustatud.

Polgu operatiiv-ülaas alus ikka alles Zarnikaus, kuhu ka polguülem õhtuks sõitis. Sõjegi muusikakoor oli päralt jõudnud ja võttis polguülema tervitades vastu. Muusikaga loodeti Riiga võidurikkalt sisse marsida.

Järgmisel õöl võtsid 8. roodu luurajad sakslastelt ühe auriku ära, Koguti paate ja parv läeti korda, et kanaalilt üle minna Uue-Mühlgrabenisse. Kõik oli üleminemiseks valmis ja II. pataljonist pool parvele ja paatidesse asetatud. Patarei annab viimseid pauke, et teed puhastada. Leitnant Ritt oli luurajate salgaga mööda Düünat üles sõitnud. Seal tuleb ootamata teade vaherahu üle. Liitlaste nõudmisel peab vaherahu 3. juulil kell 12 maksma hakkama. Vaherahu tingimised olid järgmised: Saksa väed peavad Lätimaalt lahkuma, Riia peavad nad 15. juuliks kella 18 maha jätma. Eesti ja Läti väed jäävad praegustele seisukohtadele paigale. Riia kuberneriks määrati Inglise polkovnik Tallents. Landesvehri saatuse offustamise võttis enda peale Inglise kindral Gough. Kogu vaherahu ajal pidi polk valvel olema ja oma seisukohti kindlustama. Üle liini ei tohtinud keegi minna ega sakslastega mingilugustesse läbirääkimistesse astuda. Sõduritele tehti selgeks, et meie olime sunnitud rahu tegema, sest liitlased võtsid Lätimaa korralduse oma peale.

Polk jäi jõe ääre seisma, oma saatuse offustamist liitlaste poolt kannatlikult ära ootama. Tunti tõsi kahju, et vastast

lõpulikult ära kägistada ei saadud. Tuska sünnitas ka see, et meid võitjatena Riiga liise ei lastud.

Võitjatena Riia väravate ette jõudes oli võimalus hinge tõmmata kahenädalaste võitluste järele ning pilku tagasi heita. Enne lahinguid näis võimata olevat, et meie jõuame oma õpetamata ja halvasti varustatud sõduritega hästi varustatud ning vilunud Sakia väele vastu panna. Võidust ei juletud unistadagi. Kui meie aga liiski võitlimesse, siis oli peateguriks siin ajalooline viha parunite vastu ja selle tagajärjel kirjeldamata vaimustus. Mõndi välja elu ja surma peale. Põrgutuli kuulipriksidest ei olnud võimas meie sõdureid kohutama. Peale selle — tervele sõjakäigule oli saatuslikuks esimene, nimelt Lemsa lu lahing. Meie võit seal näitas vastasele, et temal mitte tegemist pole paljasjalglite sakslastega, vaid tuleb rehkendada vabariigi Eesti malevaga. Et vaenlane algusest meie jõudu liig madalalt hindas, siis fundusid temale esimesed lahingu tagajärjed üllatusena ja mõjulid demoraliseerivalt. Meeleolu langes ja võitluse isu kadus. Järgnevad lahingud tundusid taganemise kaitsena. Algatus oli täiesti meie käes.

Kuid kõikide nende võitude idu, kõikide sõdurite hinges peituvate isamaaliste kaitsetuside ärataja ja juhataja oli polguülem, õpetaja-ohvitser kapten Schmidt. Alati väsimata, alati rõõmus, alati isamaaline-idealist, oli ta polgus samasugune pereinimes, kui ta seda läinud aegil koolitoas oli olnud, millise otuse tema üle pärast III. diviisi ülem, Kindral Pödder Pärnus ohvitseride piduõhtul peetud lauakõnes andis. 50-verstalise frondist hoolimata jõudis ta igal pool ikka ise olla, kus ta sel filmapilgul juht kõige tarvilikum oli.

Juba esimese lahingu juures tuli ilmsiks, et polk väljasõja vastu halvasti varustatud oli. See asjaolu ei annud võimalusi võitlusi täiuseni arendada. Näituseks oli töörood mannetu osagi polgu vajaduste täitmises. Tarvitati suurel määral küüthobuseid. Viimaseid oli aga raske saada, sest teeäärtest olid punased ja sakslased taganemisel kõik hobused kaasa viinud. Mida ligemale Riiale, seda raskem on küüthobuseid leida: juba ilmasõda oli Koiva õitsva ümbruse varemeks muutnud. Hobuseid võeti terveks

nädalaks küüti. Rohkesti tüli sünnitas nende offimine, nii et osa luurajate komandost eriti selleks otstarbeks määrati. Et sarnastes oludes polku siiski korralikult toideti, on ainult veoautode teenus. Aga Koivalst üle minnes kippus toitlusküsimus jälle teravaks minema. Jõel polnud sildu. Rutuliselt ehitatud sild ei kannud koormat üleval. Ka oli tee põhjapoolsel kaldal Zarnikau poole niivõrd liivane, et autod liikuda ei saanud. Õnneks kestis sarnane seisukord vähe aega, sest kui polk Mählgrabenise jõudis, siis hakatiprodukte saama esiti Hintzenbergi, pärast Rodenpoisi jaamade kaudu. Polgu ladud ja staap olid vahepeal Võnnu asunud.

Energiliste korraldustega transpordi- ja toitlusalal sel kriitilisel silmapilgul on polguülema abi al.-kapten Trosli oma nime (polgu) ajaloosse aukohale asetanud.

Mida sügavamale Lätimaa sisse, seda suurema vaimustusega võtsid elanikud meie vägesid vastu. Oli ju siin parunite võim pikemalt püüinud ja sügavamaid jälgi järele jättnud. Teiselt küljest oli maa punase Riia rõhumist tunda saanud. Intelligentsetes ringkondades tunnustati avalikult: eestlased on lätlaste energilisemad ja ühemeelsemad; see võimaldas raske ülesande täitmise naabrite aitamisega. Ei suudetud varjata ka haavamise tunnet — arvuliselt suurem Läti rahvas pidi end alandama vähema naabri ees. Siiski oleks nähtud jõukamates ringkondades, et meie väed pikemalt Lätimaal püüksid ja rahu kindlustada aitaksid. Puudus usk oma vägedesse, kelle

Pilt 33.

~~XXXXXXXXXXXX~~

Al.-polkoonik Trosli.

punaalust kardeti. Parunite hädaoht rippus ka alles õhus. Selle tõenduseks allpool protokollis ära kirjutatud 2. juulil 1919. a.:

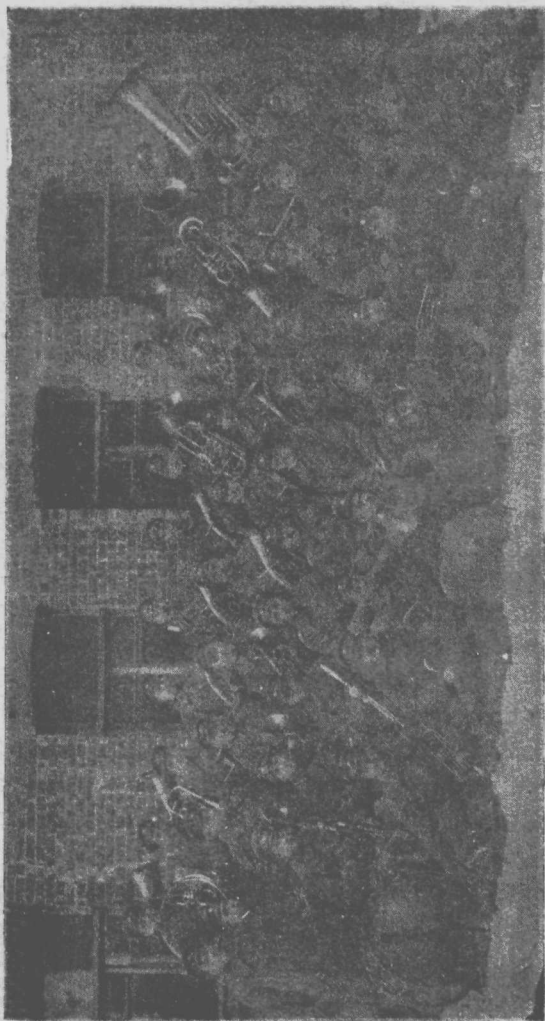
Vangivõetud O. Sch., 21 a. vana, Kotschenbrodest-Sakseni, ameti poolest käsitöölise, vabatahtliku Liibavi polgu 6. roodu, teatab: „Astusin teenistusse Liibavi vabatahtlikkude polku 28. mail 1919. a. vabatahtlikult, rahateenimise otstarbeks. Minu teada oli Liibavi polgu ülesanne korra alalhoidmine Memelis, Danzigis, Tilsitis ja Liibavis. Riiga toodi minu polgu II pataljoni 30. juunil l. a., et, nagu meile öeldi, Riias laevadele asuda arastõiduks Saksamaale. Danzigis olla inglased, mispärast sealt läbipääsemine võimata. Riistalt aga saadeti meid eestlaste vastu välja. Palka maksetakse Liibavi polgule Saksa riigi Valitsuse poolt 6 mk. ja „Kuuramaa Valitsuse“ (von der Kurländischen Regierung) poolt 4 marka päevas. Peale selle prii ülespidamine. Kuura Läti Valitsus lubas omalt poolt sõja lõpul igale sõdurile talu omanduseks anda. Lätimaal olla palju vaba maad. Maalaajad peavad Läti alamateks jääma“.

Eelpool toodud dokumendist on näha, milliste konksude ja pettuste abil Balti sakslased Saksa riigi alamaid meelitasid oma landesvehri astuma, et siis nende abil kõige mustemaid plaane teostada. Kuid siin ei aidanud ka need abinõud enam. Balti aadel, see väljalurev sõug, ei jõudnud lõusva Eesti vastu seista, vaid pidi peale surmaelsete krampe alla andma. Landesvehri sõjast ei jäänud aga Saksa riigi käed puhtaks. Selle järele, kui Saksa riigi kaitseminister Noske avalikult tõendas, et Saksa riik Balti landesvehri ei toeta ja tema teguviisi täiesti hukka mõistab, teatas major Fletcher oma päevakäsus järgmiselt:

„Ärge kartke, et Saksa riik meid ilma toetuseta jätab, kuigi seda minister Noske avalikult on sunnitud aitama“.

4. juulil asusid II. pataljoni roodud ja pataljoni staap Vana-Mühlgrabenisse. Järele tulid operatiivstaap ja muusika k-do. Maakuulajate komando asus Magnushofi koolimajas, patareid Magnushofi mõisa. I. pataljon paigutati Magnusbadi ja Vezakeeli, kuna 3. pataljon Aahofi mõisa jäi. Maapind oli tuisuliivaga kaetud; teed enamasti ristpuudest ehitatud, leht muidu

ei jõuaks hobused ka tühja vankrit vedada. Sarnaseid teid ehitas Vene sõjavägi kogu Riia ümbrusse.

Pilt 34.
Orkester.

6. juulil sõitsid mõned sõdurid ja ohvitserid väikse auri-
kuga, mis saklaste käest ära võetud ja polgu tarvitada oli,
Riiga. Riia oli üleni Läti lipuehtes; ainult Eesti konsulaadist

paistis sinine-must-valge Eesti lipp. Inimeste parved täitsid uulitsaid. Rohkesti liikus naisterahvaid, õredalt ka Läti sõjaväelasi. Kauplustes Eesti raha vastu ei võetud. Samal õhtul lagunes linnas jutt laioli, et Eesti sõjaväed Riiga maršivad. Uulitsad olid inimesi täis ja Eesti kangelasi oodati lilledega. Kuid ootajad said petta.

Ülemjuhataja direktiivi põhjal võttis polk oma alla kunni rahu lõpuliku allakirjutamiseni järgmise liini: mererannast alates mööda Düüna paremat kallast, Mühlgraabeni kanaali kallast ja Kischijärve äärt kuni Viljendscheri mõisani. Polgu peajõud koondati Magnushofi mõisa. 7. juulil võtsid meie sõdurid Riias neli Saksa mundert kandvat sõdurit kinni. Neist oli kolm ohvitseri ja üks orkestrant. Mehed toodi II. pataljoni staapi. Toojad seletasid, et sakslased neile kahtlased olevat. Et meie sõdurid täitsa ilma sõjariisteta olid, võtsid nad ühe Läti sõduri püksiga kaasa. Ülekuulamisel seletasid vangid, et nad Saksa maalt pärit on. Nad tahtnud Ballodi (Läti) väkke teenima astuda. Läti keelt keegi neist aga ei osanud. Paljaks oli näha, kuidas need, alles aasta eest võitmata Saksa riigi uhked ohvitserid, nüüd paljaste peadega Eesti sõdurite ees seifid ja nende küsimuste peale vastasid. Mehikelised ei suutnud küllalt imes teleda, kui neile luba anti müüsid pähe panna. Järgmisel hommikul saadeti hirmunud juhustestijad tagasi Riiga. Diviisiülem keelas meie sõduritele Riias käimise täitsa ära, kuid sellest hoolimata kordusid üklilikud Riias käimised. Meie sinised pagunid ja müüdid olid väga sarnased Saksa maakaitsvõelaste omadele, nii et meie sõdurid seal vaevalt tähele pandi. Kes elanikkudest siiski meie sõdurid ära tundis, see luges enda kohuseks neid lilledega ja külakostiga vastu võtta.

Oli paraad. Esimest korda Pärnu kaitsespataljoni ja polgu eluajal olid roodud kõik koos. Polguülem pidas sõduritele sütitava kõne, meie võitude tähtsust alla kriipsutades.

9. juulil sai polk 800 komplekti Inglise riideid. Need jagati proportsionaalselt roodude ja komandode vahel ära. Polgu väljanägemise peale ei jätnud see mõju avaldamata.

Polgu teenistusse tulid al.-leitnandid Korkmann, Schmidt ja Tafs, lipnikud Ōunapuu, Vahter ja Koik. Al.-leitnant Schmidti määras polguülem adjutandi abiks, kuna uuesti formeeritava ratlakomando ülemaks al.-leitnant Korkmann sai. Tundus vajadus õpekomandu järele. Selle ülemaks ja formeerijaks nimetati lipnik Ōunapuu.

Kindral Gough pööras Riias tsiviil-kuberneri juures kindral Burditi ja teiste kõrgemate ohvitseride juuresolekul kindral Põdderi poole järgmiste sõnadega :

„Kõige pealt soovin õnne Teile ja vägedele nende suurepäraste võitude puhul, mis väed on saavutanud, ja tänan selle õtte üllatava eeskujuliku korra eest, mis Teie väed kogu aeg on üles näidanud. Ma saan aru, kui raske on võidurikastel vägedel edasitungimisest loobuda, kuid seda nõuab allkirjutatud vaherahu ja selle ülesande on Teie väed hiilgavalt täitnud — kõik vaherahu tingimised on teie poolt täielikult täidetud. Ma armastan sõjaväge, kes nii tublisti võitleb ja nii hästi dissiplineeritud on. Sellepärast palun lubada mind tulla Teie sõjaväge vaatama, seda sooviksin teha, niipea kui võimalik. Veel kord tänan Teid ja palun minu tänu edasi anda Teie alamatele nende vahva võitluse ja eeskujuliku korra eest.“

Polgu laašareti likvideerimisega Pärnus jõuti lõpule, nii et vanem arst liinile sõita võis. Arstiabi puudus andis ennast suurte lahingute ajal kibedasti tunda. Vanem arst Dr. Vares oli kõitunud Pärnus laašareti külge, kuna noorem — üliõpilane Epstein — võimetu oli mingisuguste korralduste loomiseks. Velskerid ja õppinud sanitaare ei jatkunud. Haavatuid veeti üle 100 versta Sepküla jaama küüthobustel, sealt raudteel Heinastesse ja edasi laeval Pärnu. Haiged kannatasid palju. Raskemad haavatud surid teel. Seisukord oli südantlõhestav. Nii surid Zarnikau lahingu järele sidumise punkti arstiabi puudusel viis sõdurit haavadesse. Korraliku arstiabi juures oleks võimalik olnud nende elu päästa.

Kogu operatsiooni ajal kannatas side tehniliste abinõude puudusel. Telefoni aparate oli vähe. Alalise vedamisega põrusid nad ikka rohkem paigast ära ja ei vastanud nõuetele. Kaabel

oli kulunud. Telefoni liinid venisid ülearu pikaks. Baasis seisis Pärnus, hiljem Heinastes, seega tihti kunni 150 versta eelliinift

Pilt 35.
Telefoni keskjaam.

eemal. Oli äärmiselt vaevaline nii pika maa peale kõneleda. Üksikute sõdurite poolt vabatahtlikult foodud ratasest ei jatkunud

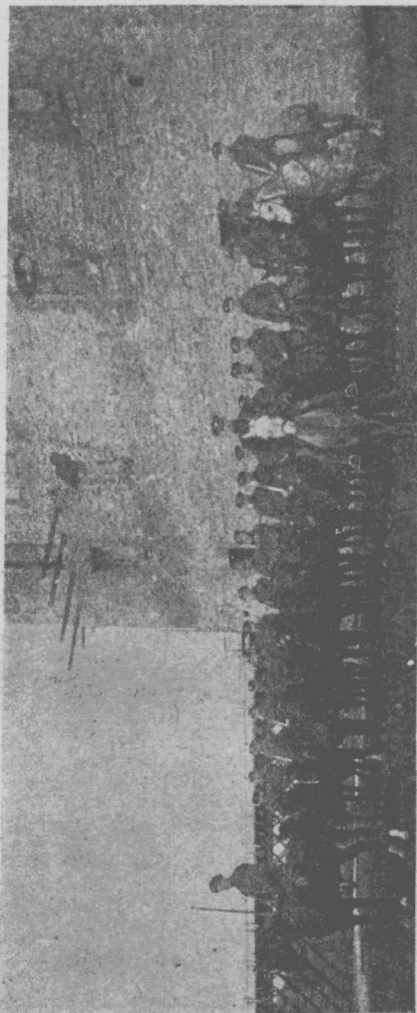
kauaks. Paranduse materjali ei olnud saadaval. Rattanikud sideme tarvis puudusid täiesti. Hoduseid polgu nõudmiste peale saadi väga välsalt. Kuid siiski oli enam-vähem korralik sids vaevaliste tehniliste abinõude juures loodud, mis võite võimaldas, siis tuleb see sids-meeskonna ülirohke jõupingutuse arvele kirjutada.

Käsk polgule Lätimaalt väljainemiseks läks lühikesel ajaga Mühlgraabeni elanikkude seas laiali. See teade avaldas nende peale rufuvat mõju. Ühest suult sooviti, et Eesti väed Lätimaale edasi jääksid. Avaldati kindlat kartust sakslaste tagasituleku kohta. Niisama kartis ka rahvas punaste väljaastumise võimalust. Üks Läti Valitsuse ja tema töö sisse oli rahva seas kõikuv. Polk oli aga Läti elanikkude seas suurt poolehoidmist võitnud. Põhjus: kufalgi ei püüdnud meie sõdurid vahekorda elanikkudega teavaks ajada ega teinud elanikkudele ülekohut. Sõdurite viisaka ülespidamise eest hoolitsesid ohvifseerid. Kõvasti oli keelatud igalugused inetumad ja alandavad väljaasted elanikkude vastu, sest Eesti sõjamehe ja rahva au pidi kõrgel hoitama. Polgule oli ära seletatud, et iga üksik ulakus heidab musta varju terve sõjaväe ja rahva peale. Ka alkoholi tarvitamine keelati ära. Selle asemel olid sõduritele võimaldatud täisfa mõistlikud ja viisakad lõbustused. Iga õhtu kella 6 peale mängis polgu orkester Mühlgraabeni Seltli aias. Sinna kogus muusika ajaks rahvast murruna kokku, niihästi noori kui vanu. Ühtki korratust neil õhtuil ette ei tulnud. Sellega võitsid sõdurid lätlaste hulgas suure lugupidamise. Uudisena paistis ka lätlastele demokraatlik kord meie sõjaväes, kus ei olnud vahet ohvitieri ega sõduri vahel.

13. Tagasitulek Eesti piirile.

13. juulil marsisid roodud Mühlgraabenist välja. Elanikkude meeoleu oli rõhutud. Ei puudunud piisarak. Sõduritele jagati lilli. Neäralise õnne osaliseks sai selle poolest orkester. Ilm oli pilves ja paras kõndimiseks. Liiguti jalgsi — ka polgu-

ülem ühes arvatud, mõõda Kirfchijärve kallast. Tee oli liivane ja raske, aga et kõigil kodu meeles mõlkus, siis ununesid

Pilt 36.
Ratfa meeskond.

raskused ja varsti oli kümnekond versta seljataga ning jõuti fuurele Pihkva-Riia teele välja. Pellenhofi mõisa juures tuli polguülemale auto vastu, mis tema ühes adjutantiga Rodenpoifi

jaama viis. Kogu operatšiooni ajal oli sõiduauto parandusel olnud. Kell 1/212 jõudis ka polk Rodenpoili jaama.

18. juuliks pidi polk järgmised seisukohad oma alla võtma : I. pataljon Tikmatšchi, II. Salisburgi ja III. Salismünde positiioonid.

14. juulil kell 5 hommikul algas liikumine muufika saatel. Roodenpoisist minna oli maastik elialgu liivane ja kehv, kuid mida lähemale Koivale, seda kaunimaks muutus ta. Juba kella 10 jõuti Neuhofi. Kell 13

hakkas liikumine Koltseni poole. Teel tuli ootamata vihmavalang, nii et Koltšeni jõudes olid kõik sõdurid läbi märjad. Siin nähti Riiaft tules, tee ääres elimeist mõisa, kus „herber“ (herrasemaja) väljaspoolt täiesti terve oli. Sees aga, nagu igas mõisas, oli kõik mööbel puruks pekstud või ära viidud. Ööseks ei jäänud pataljon Vidrišchi mõisa. Ka I. pataljon, kelle tee palju pikem oli, ei jäänud ööseks määratud Engelhardshofi mõisa : seal polnud ju ainuiski maja, kus vihma eest oleks võinud varju leida. Ta läks Koltšeni,

Pilt 37.

Alamp-kapten Rungi,

kus orkester tema vastu võttis. Siin joodi-sooja kohvi piimaga, ja peagi toibulid märjad ja kohmetanud liikmed. Varsti läks mõisa saalis isegi tants muufika saatel lahti. III. pataljon jäi õed taludesse enne Koltšeni.

15. juulil algas liikumine kell 7 hommikul. Vihma valas nagu oavarrest. Tee oli põhjatu ja porine, kuid sõdurite tuju siiski ülev. Talud olid siin juba korralikumad. Toiduaineid, millest Riia all suurt puudust tunti, oli küllalt. Elanikud olid

vastufulelikud. Peatuskohtadel jagati piima ja maasikaid. II. pataljon pidas lõunat 2—3 versta siinpool Lemsalut. Muusik asus etteotsa ja nii maršiti Lemsalu sisse. Ikka ladas vihma. Vastuvõtmine oli ootamata külm. Suurte sekelduste ja kauafe ootamise järele vihma käes leiti viimaks feroilikud korterid. Hiljem jõudsid kohale ka I. ja III. pataljonid.

16. juulil oli puhkepäev Lemsalus. Juba hommikul käisid linnapea abi ja maakonnaülem polguüema ees vabandamas, et

Pilt 38.

Kapelmeister J. Kask.

eiline vastuvõtmine vihmase ilma tagajärjel nii külm olnud; ka ei olla Lemsalu komendant polgu tuleku üle õigel ajal teatanud. Et eilist äpardust parandada, korraldati linna poolt õhtusõök, millest osa võtsid Lemsalu linna omavalitsuse ja seltskonna esitajad ühelt poolt, teiselt poolt aga — 9. polgu ohvitsierid ja roodude esitajad. Mängis polgu orkester. Peale mõningate muusikapalade algasid vestastikkused feroifuskõned. Lätlased tuletasid meelde, kui lähedale nende vanale linnale vaenlane juba

olnud ja kuidas linn ainult eestlaste vahuse läbi päästetud. Mõlemilt poolt toonitati ühtmeelt kahe väikele naaberirahva vahel. Lõpuks tänasid lätlased veel kord eestlasi abi eest, mis viimased neile annud. Orkester mängis Eesti ja Läti hümnne.

17. juulil lahkub polk Lemsalust. II. pataljon läks Salisburi poole, kuna I. ja III. Tikmatšhi ja Salismünde sihis edasi liikufid. Järgmisel päeval oli polk vara ettemääratud kohtadel. Polgu staap asus Ruhja. Sinna jõudis ka polguülem ühes operatiiv-adjutandiga. Kuuajalise eemalolemise järele oli polguülem

jälle kord staabis. Kuid siin on kõik eeskujulikus korras. Polgu adjutant leitnant Rungi, endine seltskonna tegelane ja vilunud organisaator, on siin oma võimist, loomisannet ja tööarmastust üles näidanud, staabi täiuseni viinud.

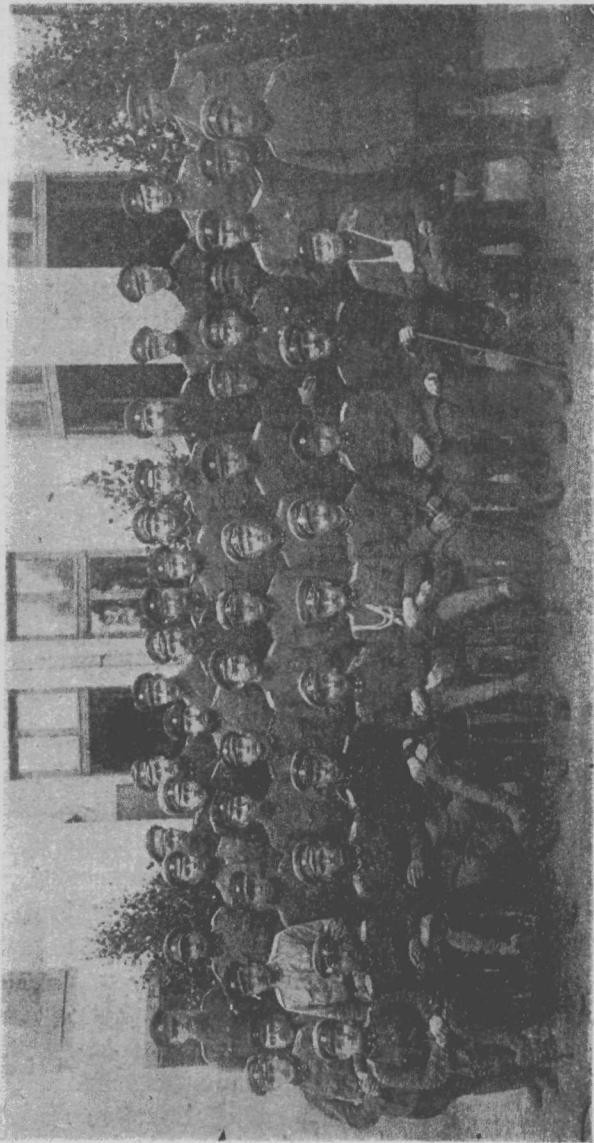
Ka muusikakoor jõuab Ruhja. Iseloomulik nähtus! Mühlgraabenis ja igalpool Lätimaa sees kogus meie muusika-õhtutele rahvalt hulgana kokku. Salisburgis ja Ruhjas aga ei tulnud peaaegu ükski inimene muusikat kuulama. Näitufeks ei olnud Salisburgis piduõhtul ühtki Läti neidu. Ruhjas mängis orkester esimesel laupäeva õhtul tühjale aiale. Sarnast vaenulikkust võis ainult kohalikkude elanikkude punasufega seletada.

14. Pärnu pidupäev.

21. juulil, kui polk end vaevalt uues kohas paigale oli seadnud, pika reisu väsimus alles luudes, saadakse kõik, terves koosfeelus Pärnu minna, et sealt laevadel edasi Narva poole purjetada. Polguülem ja operatiiv-adjutant sõidavad autol ette.

Pataljonid kolivad igaüks ise viisil: II. pataljon, staap, komandod, ladud, töörood ja suurlüki-pafareid lähevad raudteel; III. pataljon laevaga merd-mööda, ja I. pataljon jalgsi Heinaste kaudu. Samal päeval koonduvad II. pataljon Ruhja ja I. Heinastesse. Peale I. pataljoni, kes 23. juuli hommikul kell 5 pärrale jõuab, tulevad kõik teised juba 22. juulil Pärnu. Muusikaga marsivad sõidurikkad väed vaktsalist ja sadamast läbi kodulinna tänavate. I. pataljonile läheb orkester kaugemale Riia tänavale vastu, ja muusika helide ning võimlate ja rütmiliste sammude kaja all ärkab uinuv linn varem kui harilikult.

Linn on lipuehtes. Inimesed pidurõivais. Töö kõigis asustes seisab. Rahvalt tänavail palju. Uhketena ja rõõmalt hiilgavate nägudega liiguvad sõdurid omakste keskel. Rõõm ja õnn säravad kõigil filmis. Sõdurid, vanad kui ka noored, elavad omas elus üle tundmisi, mis täidavad, ja mis iganes

Pilt 39.
Polgu ohvitserid Pärnus.

võivad täita sõjamehe rinda, kui ta võitjana sõjalt tagasi omak-
sete ja tuttavate ringi ilmub. Kodulinn näeb esimest korda

oma poegi võidupärgadega kroonituina. Pärnu näeb võitjana jälle kodus oma nooremat poega, kelle ta Pärnu kaitsepataljoni nime all, suuri raskusi võites ja palju ohvreid tuues, sünnitanud ja kangeks kodukaitsjaks Kaleviks kasvatanud. Ühistöö õpetajad-kursuslased ja kõik kohalikud seltskonnategelased käivad ringi, õnnelik muretleja-ilme näol, ja on kibedasti ametus, et valmistada võitjatele väärilise vastuvõtte. Korraldatakse 23. juuli õhtul „Endlas“ tervele polgule piduõhtu ja pidusööki. Pidu avab ja tervitab linna nimel kangelasi Dr. Talvik. III. diviisi nimel tervitab pataljoni majanduseülem Jürvetson. Näitelaval astuvad üles kõik Pärnu filmapiisvamad jõud. Segakoori- ja sololauludega, näidendiga „Kalevi kojutulek“ ja elavate piltidega. Tantsitakse kaunistud aias, jalutatakse lõbusat juttu vestes. Kõigi sõdurite rinnad ehiteks lilledega. Hilja õffel vaft minnakse laiali.

24. juulil jõuab kohale III. diviisiülem, kindral Põdder. Kell 9 on polgul Glabe platfil paraad. Diviisiülem käib läbi sõdurite read, tänab polku :

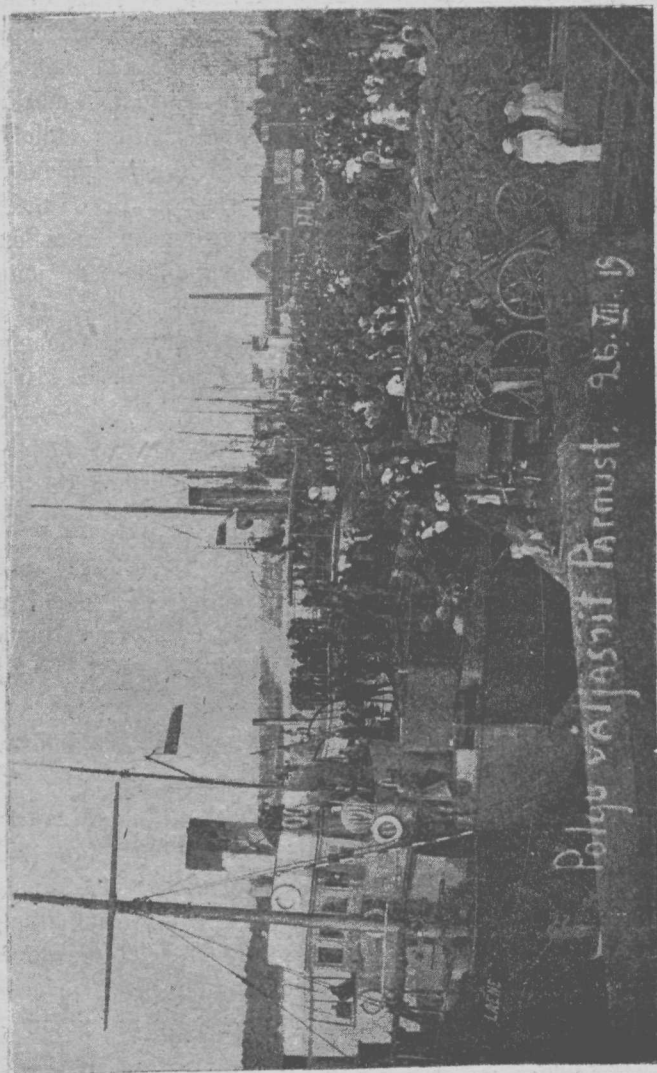
„9 polk on ennekuulmata vahvult üles näidanud, võideldes ja lüües landesvehri: ma loodan, et ta uuel frondil enamlaste vastu niisama vahvalt noore vabariigi iseseisvuse eest saab võitlema.“

Järgneb parad-marš, kus roodud sirgeis ridades diviisiülema ja rahvamurru eest läbimaršivad.

Õhtul on Endlas pidusööki ohvitseridele ühes seltskonnaleitajatega. Kauakestvavis lauakõnedes ei jõuta küllalt tänu ja kiitust jagada vahvaile juhtidele ja polgule. 25. juulil oodatakse kohale Vägede Ülemjuhatajat. Ta aga on tähtsate ülesannete pärast teelt teisale pöörnud. Siiski tuleb Prantfufe sõjaväeline esitaja colonel Hurstel, soovides näha Eesli sõdurisi, kes lõõnud sakslasi. Kell 17 on paraad, mis jätab väljamaa esitajale nähtavasti hea mulje.

Paaradi lõpul kasutavad ühistöölastel ja õpetajad-kursuslased filmapilku, langevad parves polgu peale, ja külvavad sõdu-

rid lilledega ja paberossidega üle. Muusikoga eesotlas, polgu-
ülema ja colonel Hursteli järele liigub polk läbi Rüütli tänava

Pilt 40.
Polgu väljasõit Pärnust.

ladamasle suure rahvamurru saatel, kes pilvena järele vajub.
Teel kestab lillefadu edasi.

Sadamas laetakse juba eelmiselt õhtust saadik kraami. Loodetakse töid lõpetada kella kolmeks hommikul. Sõdurid valivad korterid laevas, kuid enne valguvad veel omakete sellis linna laiali.

Hommiku kell 3 hakkab laeva „Vaasa“ lael muusik mängima, ankrud vinnatakse üles ja laevastik liigub Pärnu jõeluuft välja. Arvu poolest on laevu 13. Kõige suurem on „Vaasa“, mille peal asuvad polguülem, ltaap ja orkester. Varaselt ajast hoolimata on rahvaft hulganä sõdureid saatma kogunud. Karjutakse hurra, lehvatakse rätte ja pillutakse mütte üles.

Muusika helid kaugenevad. Laevastik kaob Pärnu lahte. . .

15. Pärnuft Narva.

Pärnu oli palgule kõige paremad mälestused järele jät-
nud. Siin võeti polk võidurikka lndesvehri sõja järele vääri-
lifel vastu ja niisama väärilifel saadeti ta uuele sõjakäigule.
Kõik see asjaolu ei jätnud oma mõju avaldamata sõjameeste
hingel. Jga sõdur sai nüüd selgesti aru, et tema raskef tööd
on õieti hinnatud, ja sellepärast ei alanud keegi uut teekonda
raske füdamega. Siin tehti ka kohe vahet lndesvehri ja puna-
võe vahel. „Kui lndesvehr ühes raudse diiviliga lüüa sai, siis
peab see punastega ammu lündima“, mõtles igaüks ja heifis
mitmepäevaseft välimuseft rahuga puhkama, kui laevastik hom-
mikul päikese kiirte saatel kõrgele merele jõudis. Jlm oli selge
ja puhus jahe tuul. Kella 9—10 paiku tulevad sõdurid kajuti-
teft laevalaele ja vaatlevad huvitusega ümbrust. Üksteife järele
fõidavad laevad pikana rändlindude rongina üht ja sedasama
laevateed. Kella 4 paiku jõuame juba Saaremaalt mööda.
Paremat kätt merepinnal paislab filma suur punane kogu. See
on Vene Soomuslaev „Slava“, mis merelahingus sakslastega
viimaste poolt vigastada sai ja liiva kinni jookkis. Selle hiigla-
kogu üle ei jõua sõdurid küllalt imesteleada. Päike vaob alla-

poole ja filmapiirile kerkib Haapsalu. Kell 10 õhtul peatab laevastik Haapsalu sadamas ja viskob ankrud välja, et hommiku tulekut ära oodata. „Vaasa“ pealt kostavad muusikaheled hilja õõni, sellele järgneb vaimustav laul, mis kaldalt vastu kostab. Meeleolu kõigil ülihea.

27. juuli hommikuse koiduga jätame maha Haapsalu. Taevast on selge ja meri vaikne. Kella 7 paiku tõuseb tuul, mis paari tunni jooksul valjeneb ja laevad tugevasti kii-kuma paneb. Mõned mehed jäävad merehaigeks. Seljaga-gant kerkivad filmapiirile kaks Inglise sõjalaeva, kuid kaovad varsti kaugusse. Kas olid nad meid kaitsmas, või sõitsid juhus-likult meiega ühel ajal seda teed, see jäi meile teadmatuks. Kell pool 7 peatame Tallinna reidil. Siin tehakse mõned liise-mised korraldused ja polguülem saab direktiivide edespäikeseks sõidu sihiks. Umbes kolme tunni pärast algab sõit uuesti, nüüd juba viimast järku tervest teekonnast. Ette sõidab üks Inglise veealune paat, nähtavasti merd luurama, kuna aga meie kait-seks kaasa aurutab sõjalaev „Lennuk“. Siin kestab sõit juba õõ läbi ja alles 28. juulil kell 4 jõuame lõpujaama, Naroova lõesuhu. Üksteise järele sõidavad laevad ettevaatlikult jõkke liise, ning pikk teekond on lõppenud. Mis nüüd polku ees ootas, — oli esimesel filmapilgul teadmata. Kuid varsti anti polguülemale teada, et siin meie kohta halvasti arvatakse. Polguülem jäi aga külmavereliseks ja rahulikuks ning ei pan-nud neid arvustajaid sugugi tähele. Algab maabumine, mis mitu tundi kestab. Olid ju kaasa toodud hobused, vankrid produktid jne.

Maabumise töö lõpeb hilja õhtul. Siis kogub polguülem polgu pataljonide kaupa kokku ja paneb kõigile lüdamise peale eelisevate raskete ülesannete vastu valmis olla, ära seletades, et kes küll meie peale siin ei peaks hakkama, kõiki peame tagasi lööma, et aga Eesti pind igasugusest vaenlasest tallamata jääks. Niisamuti tuleb ta meele, et igaüks ennast uuel kohal korralduslikult üles peaks, iseäranis selleks, et tundmata polguist siin igasugune paha arvamine kaoks. Lõpuks annab teada, et polk nüüdsest peale I. diviisi alla kuulub.

Pilt 41.

I. diviisi ülem kindral-major Tõnisson.

Polgu osadele on kohad juba kätte juhata tud: I. pataljon, õpemeeskond ja luurajate komando — Merikülasle, II. pataljon Lagena mõisa, III. pataljon — Fluvere külasle ja polgu Itaap, sudekomando, töörood ja majandusjaoskond — Repniku mõisa. Kell 11^{1/2} lahkuvad sadamast õpemeeskond, I. pataljon ja luurajate komando ning hakkavad muufika saatel tundmata teed Meriküla poole sammuma, kuhu nad ka kella 1^{1/2} 2 hom. jõuavad.

Natukene hiljem hakkavad ka teised pataljonid ja komandod oma seisukohtade poole liikuma.

Vaevalt oli polk korterisse jõudnud, kui temale paraad määrati. Pikalt teekonnalt Riia alt tagasi tulnud, väsinud, paljasjalgsed ja räbalais riietes sõdurid, kellel ka paljad jalad. Läti väljadel lahinguid läües katki hõõrutud, ei võinud paraadil hiilgada. Paraadi jaoks õppust teha ei olnud polgul ka ühtki päeva aega. I. diviisi ülem, kindral Tõnisson sai polgust võrdlemisi halva mulje ja ei pannud ka suuri lootusi tema peale. Et vana sõjamees ei tahtnud polgu endiseid teenuseid arvele võtta, sellest said polguülem kui ka ohvitserid ja sõdurid väga haavatud. Ainsamaks lahutuseks jäi — ära oodata tulevaid lahinguid, kus võiks oma võimist näidata ja halba arvamiist polgu kohta muuta.

Õfekohest ülesannet polk paraadi päeval ei saanud, sellepärast võis nüüd mõneks päevaks puhkele jääda. I. pataljonil Merikülas oli kõige parem seisukoht. Meri oli siin õige lähedal ja mehed käisid igapäev suplemas, et oma katki hõõrdunud jalgu parandada. Suplemas käis ka II. pataljon Lagena mõisast. Paaripäevase puhkuse järele oli meeste meeleolu märksa tõusnud. Õhtuti kõlased isamaalaulud siit ja sealt, kuna õõsel täieline vaikus valitses. Kohalikud elanikud, kes siin enne joomiist ja õõseti püsilaskmiist nägema olid harjunud, olid aina üllatatud selle eeskujuliku korra ja sõdurite ülespidamise üle. Hiljem, kui polk Narva asus, tulid elanikud, pisarad silmis sõdureid saatma ja neid eeskujuliku korra eest tänama.

Polgu teenistusle ilmub II. diviisi kohtuasjaajaja, leitnant Tang, keda polgu kohtu asjaajajaks üliõpilase Üfli asemele

määratakse. Polgust lahkuvad leitnantid Riff ja Karl Maalik ning al.-leitn. Öövel.

3. augustil saadetakse 5. ja 6. rood Narova-tagusele kontroll-piirile Kulgu ja Popovka vahele, 6. augustil läheb neile järele III. pataljon, asudes Kulgust kunni Omutini, 4. jala-väepolgu roodude asemele. Piirikontrolli ülemaks määrati polguülema abi al.-kapten Trosfi.

9. augustil (asub) Narva I. pataljon, kõik komandod ja polgu staap. Muusika saatel marsivad roodud linna sisse, mida elanikud huvitusega vaatavad. Korteriks polgule antakse Vesteralli kasarmud.

16. Esimene lahing Viru väerinnal.

Polgu kiire ja ootamata ümberpaigutamine Viru väerinnale oli ühendatud Põhja-Lääne armee taganemisega Gatschino alt. Vaevast saime reisivälisimusest puhanud, kui 8. augustil kaks roodu 4. polgule Narva ette toetuseks nõuti. Liisk langes 7. ja 8. roodu peale. Tuldi samal päeval kiirmarsiga Fluvere jaama, kus vagunitesse asuti ja Narva poole tosiutati. Narvas asus roodude etteotsa pataljoniülema kohusetäitja leitnant Eilienblatt ja sõit läks edasi üle Narova. Sala jaamas lahkuti rongilt, ja oodati korraldusi.

9. augustil raugesid pisut lahingud. Roodud seisid paigal. Ainult 7. roodust nõuti üks rühm 4. polgu I. pataljoni ülema kapten Steinmanni käsutada. Pataljon seisis lõunapoole raudteed. Meie rühm paistati pataljoni selja taha ahelikku ja tehti temale kohuseks kinni püüda ja tagasi saata need sõdurid, kes elimesest ahelikust lahkuda püüdsid.

10. augustil algas lahing uue hooga. Juba vara hommikul oli vaenlane 4. polgu 12. roodu Veerino seisukohtadelt välja löönud ja laiali ajanud, ähvardades seega 8. ja 10. roodu tiibu. Äparduse likvideerimiseks käsutati meie 8. rood al.-ltn. Kuke juhatusel. Lahing omandas aegajalt ikka ägedama laadi.

Soomusrongid ja autod sõitsid närviliselt ringi. Keskpäeval lai ka 7. rood leitnant Kasekamp juhatusel käsu liinile asuda — 8. roodult pahemale poole Alexandrovskja Gorka vastu. Liikumise siht ja seisukoht olid ainult umbkaudu ära tähendatud, sellepärast võttis rood kaardi järele sihi põhja-ida poole, offides punaseid ja oma tulevasti võitluseltfilisi.

Oli rood antud sihis mõne versta ära käinud, siis nõudis 4. polgu III. pataljoni ülem kapten Koch käskjala läbi roodu

Pilt 42.

Al.-kapten **Kasekamp**.

läinud. Leitnant Kasekamp paiskas roodu kolme kaare sihis ahelikku, et valmis olla vaenlase lööke igalt küljest vastu võtma. Saatis luurajad ida sihis vaenlast offima ja lõuna poole enda 8. rooduga sidet looma. Samal ajal tuli 4. polgu ülemalt teade, et meie väed Sala külast vastupealetungimist algavad ja käskis 7. roodu seda külje pealt toetada. Operatsiooni alguks läks leitnant Kasekamp 15 mehaga ja kahe kuulipildujaga pool versta lõuna poole Luuga veersele teele välja, et

pataljoni staabi juure tagasi. Änti uus ülesanne — vallata Veerino karjamõisa. Puudusid aga teated, kas ja kui palju on punaväelasi Veerinos ning kus asuvad praegusel silmapilgul paremal ja pahemal pool seisvad meie roodud. Rood läks, luurajaid eel saates, offiteed Veerino poole. Kohale jõudes kuuldi mõisa töölistelt, et Eesti väed (4. polgu roodud) juba kolm tundi tagasi Luuga kallast mööda Sala küla sihis taganenud, ja kahe tunni eest olevat mõisas olnud punaste luurajad, kes ida sihis jälle tagasi

taganevat vaenlast seljatagant ootamata tulega vastu võtta. Asjata oodati õhtuni. Operatiioon ei arenenud nõnda kiiresti, kui kavatsatud oli. Omapead teistest lahus olles, polnud mõtet

Pilt 43.
7 rood.

mingis sihis tegevust jätkata. Sellepäraast võeti mehed kokku, ilma et vaenlane oleks üldse salka määrganud, ja tuldi Veerino karjamõisa õõmajale.

11. augusti hommikul tegi 4. polgu ülema abi kapten Vende 7. roodule ülesandeks Veerino karjamõisale õhtu poolt peale tungida ja see oma alla võtta. Seda operatsiooni pidi kaasa aitama (4. polgu) 7. rood. Aluti kohe ülesande täitmisele. Varsti teatasid luurajad, et Veerino mõisas on kolm roodu punaseid. Metsas neil vahiposte ei olnud, mispärast Veerino seifukohtadele oli võimalus õige ligidale pääseda. Mõlemad roodud paisati ahelikku ja liiguti kiirel sammul mõisa poole. Punased märkasid meid alles siis, kui mõisast umbes sada sammu eemal olime

Pilt 44.

Kapral August Mägi. (6 rood).

Nad avasid kuulmata ägeda tule. Algas vastastikune laskmine mis pool tundi kestis. Siis hakkas punaste tuli raugema. Meie roodud jooksid kohe hurraa hüüetega formi ja mõis oli varsti meie käes. Sealtsaadi umbes 30 vang, ning sõjasaagiks püsi ja kaks kuulipildujat. Vaevalt oli mõis vallatud, kui paremalt poolt metsast punaste lask meie peale kõva tule avas. Punaste reserv oli meie parema tiiva ümber harranud. Neile vastu saadeti üks rühm, kes vaenlase varsti põgenema löi, sealjuures vange võttes. Nüüd oli Veerino täiesti meie käes 4. polgu roodud jõudsid ka sinna.

Ilma pikema peatuseta algas Veerinost uus pealetungimine Alexandrovskaja Gorka peale. Meie 7. rood asetati keskele, pahemale poole läksid 4. polgu 12. ja 3. rood ning paremale poole sama polgu 7. rood. Aleksandrovskaja Gorka alla välja jõudes selgus, et siin suuremate vaenlase jõududega tegemist on. Roodud asetati metskäe ahelikku ja avasid tule. Punased vastasid ägedalt. Tulevahetus kestis paar tundi. Meie patroneid aitasid kaasa. Kuulid langesid trehuvatult. Vaenlase read harvenesid ja tuli nõrgenes. Järelejääjaid valdas hirm ja nad page-

fid meie eest. Vaenlase leeris tundus järelandmine. Kohe formas meie ahelik hurraa hüüete saatel Al. Gorka külase lisse. Küla käidi ahelikus läbi ja puhastati kerge vaevaga ka Gorka mõis. Seal jäädi peatama, jõudes määratud eesmärgile. Meie roodud esiti 7. ja 8., pärast 1. ja 2. seifid seal mõned nädalad 4. polgu toetuseks kaitseliinil.

Lahingus langes kangelasena ohvitseri a. t. Pärtels. Haavatuid 11.

17. Ohvitseri-asetäitja Aleksander Pärtels.

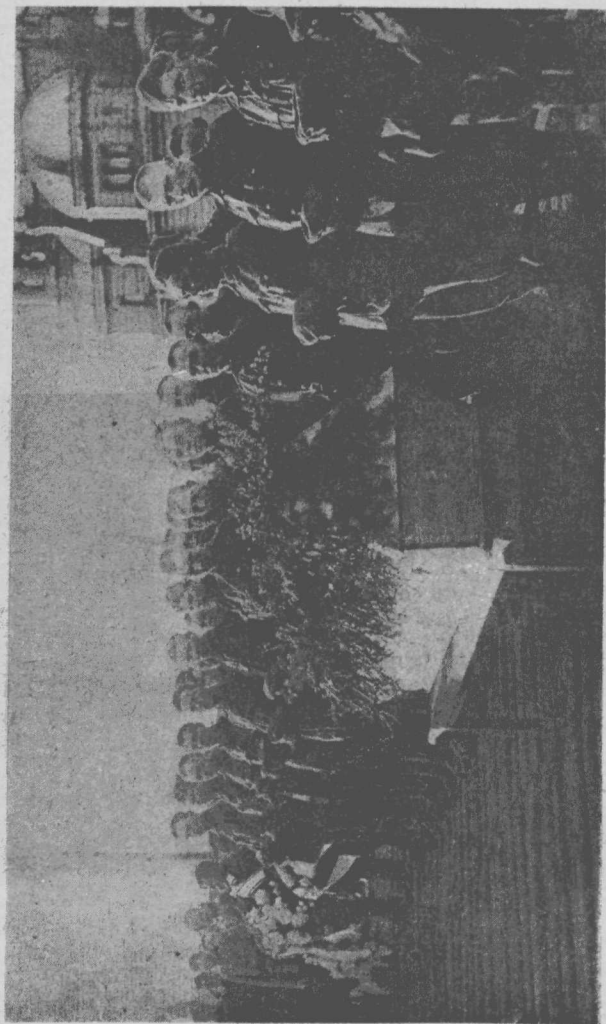
Ohvitseri-asetäitja Aleksander Jüri p. Pärtels on sündinud Pärnus, kehvade vanemate lapsena. Hariduse saanud kõrgemas algkoolis. Mobiliseeritud Pärnu kaitsepataljoni jaanuari kuul 1919. aastal. Märtsi algul 2. roodu rühmaga Ikla kaitseliinile läinud. Seal 13. märtil lahingus esinenud osava ja vahva rühmaülemana. Ta oli roodus alalifelt luurajate salga juhatajaks. Vahvuse eest ülendati ta 30. märtil noaremaks alam-ohvitseriks. Polgu formeerimise ajal sattus Pärtels 7. roodu. Lahingus landesvehri vastu võitis Pärtelsi osavus veel enam tähelepanu. Tema oskas alati rasketes seisukohtades pääseteed leida. Oma külma vere ja julgusega oli ta tervele roodule eeskujuks, julgustajaks ja võitlustesse kihutajaks. Rooduülem asetask Pärtelsi ohvitseri kohale roodus. Selle otsuse kinnitas polguülem. Veerino valdamisest võttis Pärtels poolroodu juhina osa. 11. augustil, kui ta poolroodu eesotlas Veerino peale tormi jookkis, tabas teda vaenlase kuul. Haav

Pilt 45.

Ohv. a. t. Aleksander Pärtels. †

oli raske ja murdis kangelase 22. eluaastal teel Narva Pärtelsi põrm saadeti kodulinna Pärnu. Saatmas oli terve polk.

Pilt 46.
Langenud A. Pärtels'i saatmine.

Pärgi panid puufärgile: 7. rood, I. pataljon ja polgu ohvitserid. Ohvitseri-asetäitja Pärtels oli kõigile armastatud ja lugupeetud sõjafeltiline. . .

18. Polk Narvas.

9. augustil asub polk lõpulikult Narva. Seal asuvad staap, ladud, kõik komandod ja osa roodudest. Kaks roodu seisvad kaitseliinil Al. Gorkas ja III. pataljon ning II. pataljoni kaks roodu kontroll-piiril Narva eel.

21. augustil on polk terves koosseisus Narva linnas. I. ja II. pataljon ühes maakuulajate komandoga asuvad Vestervalli kasarmutes, III. pataljon Hermannii kindluses, kaulipildurite, õpe-, side-, komandandi- ja raskakomandod erakorterites linnas, polgu staap Moonaladu tänaval; töörood Auvere jaamas. Ohvitserid elasid erialgul kõik kasarmutes. Alles aja jooksul leiti suure vaevaga erakorterid, sest linn oli Põhja-Lääne armee staapide ja ohvitseridega üle ujutatud. Staape loeti 70.

Augustikuul oli polgu koosseis järgmine :

Nimekirja järele: 43 ohvitseri, 9 ohvitseri k. t., 3 arsti, 3 ametnikku, 5 am. al., 13 velskeri, 18 veltsveebelit, 82 van. al.-ohvitseri, 115 noor. al.-ohv., 106 kaprali ja 1702 reameest.

Haigeid: haigemajades — 1 ohvitser, 2 v. a., 2 n. a. o., 1 kapral ja 24 reameest.

Polgu laaffaretis: 2 v. a. o., 2 kaprali ja 40 reameest.

Komandeeritud: 3 ohvitseri, 1 am. as., 1 n. a. o. ja 30 reameest.

Puhkusel: 6 ohvitseri, 1 arst, 1 ametnik, 2 veltsveebelit 4 v. a. o., 8 n. a. o., 7 kaprali ja 137 reameest.

Jooksus 3 kaprali ja 16 reameest.

Arreteeritud: 1 reamees.

Alal: 31 ohv., 9 ohv. k. t., 2 arsti, 2 ametn., 4 am. as. 12 velskeri, 16 veltsv., 74 v. a. o., 103 n. a. o., 94 kaprali ja 1450 reameest.

Hobuseid: 18 ratta-, 205 vohohobust — kokku 223. Nendest on 66 hobust vabatahtlikult polgu teenistusse toodud sõdurite pooff.

Heites pilku polgu koosseisu peale, paistab silma — 19 jooksikut. Peab arvesse võtma asjaolu, et puhkusel viibivad sõdurid ei tule alati õigel ajal tagasi. Paljud jäävad 1. kunn

3 päeva tagafitulekuga hiljaks, teised ifegi pikemaks ajaks. Neid kõiki loetakse kohe jooklikute nimekirja. Kuulsateks said Vee- ja Koonga vallad, kus kõhutõbi möllas. Seal jäid puhkuselelijad sõdurid juba sellepärast koju, et ümbruskonnas kõhutõbi möllas. Katkestatakse puhkusele laskmine nimetatud valdadesse.

Polgu koosseisus tulevad kuu kestes järgmised muudatused ette:

Ohvitseride nimekirjast kustutatakse lõpulikult maha leitn. Kinger ja al.-ltm. Tomson, kes mõlemad haavamise järele üle kahe kuu polgust ära olnud. Nende asemele määratakse: 3. roodu ülemaks al.-leitnant Karl Männi, kes 4. polgust tulnud, ja 9. roodu senine ajutine rooduülem al.-leitnant Volt.

Al.-leitnant Troitzki, kui umbkeelne venelane saadetakse reservi.

Vabatahtlikuna polgus teeniv Pärnu gümnaasiumi õpetaja Alex. Losmann, kes suve kestes polgu ajalugu kirjutas, lahkub, et asuda koolitööle. Polgu ülem määrab ajalookirjutajaks Side ülema ja senise operatiiv-adjutandi leitnant Tuiski. Operatiiv-adjutandi kohuste täitmisele asub adjutandi abi al.-leitn. Schmidt.

Polku tulevad ohvitserid — al.-leitnant O. Taalder, al.-leitnant Richard Taalder, al.-leitn. Tollbalt, leitnant Trafs, al.-leitn. Palitser ja sõjakoolist lipnikud Rea, Masing, Riemann, Toom, Karjel, Koikson, Gutmann, Otmann, Rotberg ja Alev.

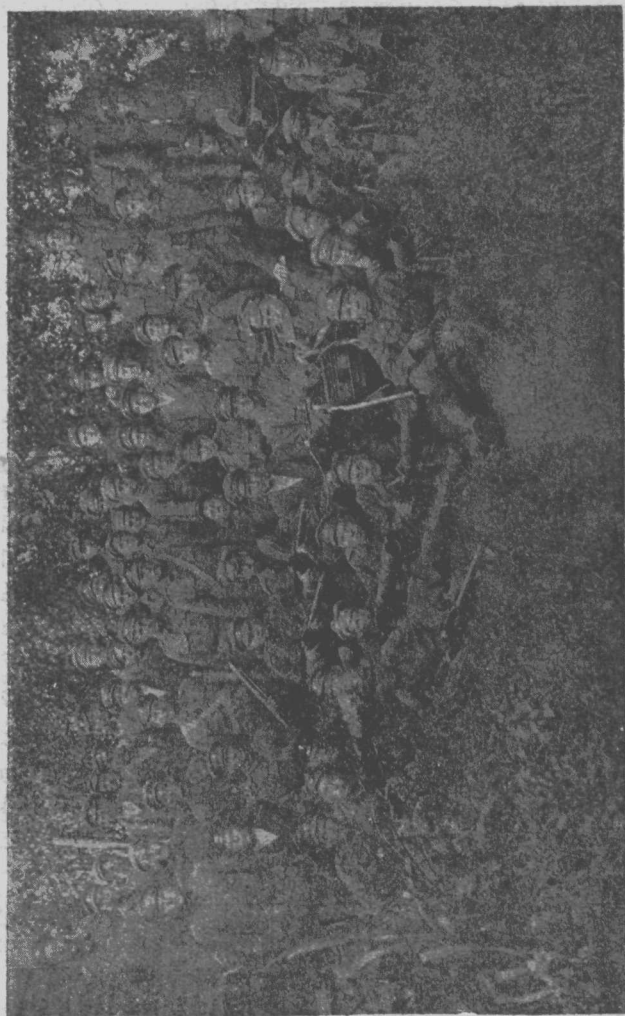
Lipnik Rosenbladt annab 4. roodu leitnant Trasilile üle ja asub ise vabatahtlikult õperoodu nooremaks ohvitseriks.

Puhkusele jõuab kohale kapten Oja, kes juba suvel polku määratud. Tema nimetatakse kuulipildurite roodu ülemaks. Lipnik Kibbar võtab vastu leitnant Jachnoff'ilt tööroodu. Leitnant Jachnoff läheb III. diviisi.

Vägede ülemjuhataja päevakäsuaga ülenetakse ohvitseri asetäitjateks al.-ohvitserid — Rehe, Holmann, Allikas, Vichmann, Mitt, Brandmann, Varik ja Sikk.

Rakverest 1. diviisi tagavarapataljonist tuleb polgu täienduseks 103-meheline rood. Sõdurid on Virumaalt ja osalt Narvast pärit, õpetatud hästi. Riided puudulikud. Narva kaitses-

pataljonist saadakse täienduseks 112 sõdurit, kes ka hästi õpetatud, kuid halvasti varustatud.

Pilt 47.
Koolilõpetajate rüga.

Vägede Ülemjuhataja pok. põhjal koondatakse koolilõpetajad linnades eri-rügodeks ja -pataljonideks, et neile võimaldada sõjaväeliste kohuste täitmise kõrval oma haridust jätkata. Polgus

teenis 25 kooliõpilast, kellest suurem hulk Pärnu läks. Kooliõpilased paistisid polgu ridades heledalt välja: — nende kangelasemeel kihutas teisi võitlustesse, nende palav isamaa-armastus fundis eeskuju võtma ja nende demokraatlik vaim oli tihti sillaks ohvitseride ja sõdurite vahel. Jseäraniis filma paistis Th. Teetsov.

Oli polk referoi tulnud, siis algasid kohe roodudes harjutused, mis igapäev kuus tundi kestsid. Pearõhku pandi reaõpuse, püsifundmise ja taktiliste harjutuste peale. Kavakindlate harjutuste mõju oli puhkeaja lõpul tuntav. Roodud elinesid paraadidel üksteist sõjaväelise korra ja väljanägemisega üle trumbata püüdes.

Pilt 48.

Al.-leitnant Karjel.

Polku käis mitu korda õpe- ja puhkeajal ning paraadidel diviisiüleml kindral Tõnisson vaatamas. 4. septembril külastasid polku pea- ja sõjaminister Strandmann ning liiseminister Hellat, diviisiüleml ja tema abi, polkoonnik Unt. Sell puhul oli paraad.

17. septembril vaatas Prantfufe esitaja kindral Etievant Narvas õperoodu, kus juures ta annetas landesvehri vastu

lahingufes ülesnäidatud vahvuse eest aurahad sõduritele: n. a. o. Johann Lipmann'ile, 21 aastat vana, Sauga vallast Pärnumaalt pärit; reamehele Nikolai Teetsovile, 21 aastat vana, Lue-Vändraast Pärnumaalt ja reamehele Kristjan Madisonile, 18 aastat vana, Räämalt, Pärnumaalt.

Diviisi infeneri nõudmisel käivad igapäev roodudest 25 meest sõdurite furnuaeda korraldamas. Siiverfis on Narva Ühistöö asutanud eriti furnuaia sõduritele. Septembri algul

käivad roodud Komarovka küla juures kordamisi sõdurifele talvekorferite tarvis barakke ehitamas.

Polk korraldab kaks pidu Eesti Seltsi saalis: Esimine 27. augustil, mille eeskavas on: orkestri ettekanded, kapellmeistri Joh. Kaski flöte-solo, sõdurite ja ohvifferide meeste oori laulud leitnant Maasiku juhatusel ja kunstnik Salme Hermannii viiulisoolo. Ainelist tulu jäi 4200 marka, mis läks orkestri ülevalpida-miseks. 7. septembril oli teine pidu, mille korralduse eesotlas teisis leitnant Laurits. Eeskava -- orkestri ettekanded kapellmeistri Joh. Kaski ja meeskoori laulud lipnik Rosenbladti juhatusel ning nalja-ettekanded sõdurite poolt.

23. augustil jagati suurem hulk saapaid, sineleid ja üli-kondi roodudesle. I. ja II. pataljõn said mustad Inglise sinelid, III. pataljõn ja komandod rohelised Belgia omad. Mustad olid uued ja pealt näha kaunimad, riie aga halvema väärtu-sega ja vähem vastupidav. Rohelised on poolpiduled, enamasti tühikesed — põlviniulatavad, riie aga parem, vooder all, — tuntavalt soojemad ja vastupidavamad.

Sõdurite hulgas laguneb kõhutõbi laiali. Haigus ilmus kohe Pärnust lahkudes. Jdud olid taudirikkast Pärnust kaasa toodud. Narva andis veel kõhutõvele hoogu ja lisas rõuged juure. Polguülema ettepanekul keelati ära marjade ja õunte müük linnas. Sõduritele soovitati uulitsal müüjatelt toiduaineid mitte osta. Tunnimeestele värvatel tehti kohuseks, kõvasti selle järele valvata, et saia- ja piimanaised sõdurite eluruumidesse ei pääseks.

Siin mõned arvud haiguse laialilagunemise üle: 31. juu-lil on haigemajades — 1 ohviffer ja 29 sõdurit; polgu laatsaretis — 2 ohvifferi ja 44 sõdurit. 15. augustil haige-majades — 1 ohviffer ja 29 sõdurit; polgu laatsaretis — 3 ohvifferi ja 39 sõdurit.

19. augustil läheb haigemajasse 50 sõdurit.

20. " " " " 32 " "

21. " " " " 38 " "

23. " " " " 64 " "

26. " " " " 22 " "

27. " " " " 25 " "

31. augustil on haigemajades — 1 ohvitser 268 sõdurit. Augustikuu kestes on 390 sõdurit haigemajadesse läinud.

Kõlbliselt kahtlane Narva õhkkond mõjus meie sõdurite kombelikkufe peale halvavalt. Lemsalus, Mühlgraabenis ja Pärnus andis seltskond polgule hea ülespidamise eest igalpool hiilgavalt aatetastioonid. Narvas aga nurisefi ja tehti märkufi sõduritele uuliffal, aias ja kinodes korratuste pärafft. Roodud laulfid roppe laule. Aga tarviffes ainult tähelepanu selle peale juh-

tida, fiis võiffid juhid asja fūdamesse, sõdurid parandasid endid varsti ja võiffid peagi lugupidamife.

Pilt 49.

Reamees **August Kurvits.**

et armees ilmusid landesvehri mundris mehed. Mõnda neiff tunti Riiafft faadik. Viiff olid nad vürff Lieveni vägedeff.

Viru väerinnale tultes võiffis I. diviiffi ülem polku väga külmalt vastu. Vahepeal oli ta aga teateid faanud polgumineviku üle. Punaste vastu lahingutes Luugajõe ääres augustikuu algul näitafid meie 7. ja 8. rood võrratut vahuvuff ja sõjaliff oskuff üles. Efiimesefft paraadiff faadud halb mulje kahvatas korduvate hiitgavate väljaastete mõjul. Diviiffiülema arvamine polgufft paranes. Nüüd juba tervitas ta ja faovis

Uuel väerinnal puutufime efiimeff korda kokku Vene Põhja-Lääne armeega. Kuulduste põhjal oli kõigil fappi kogunud nende vastu. Tekkiffid arufaamatufied. Õnneks muutis Vene Põhja-Lääne armee oma kursfi, mis võimaldas enam-vähem rahuloldava vahekorra. Mõjuva hoobi valgekaartlaste upfakufele andis nende taganemine Gattchino alt. Kibedufe tunne pelitas aga endiffelt falajas. Hambaid kokku surudes nähti,

õnne meestele, kes täienduseks polku tulid, et nad sattuvad „ühese vahvamasse Eesti polku“.

Pilt 50.
Polgu iteap.

Ka feltskond oli unustanud tühised vahejuhtumised. Ja kui võimalus tuli meie sõdureid teiste polkude omadega võrrelda, siis kaalus sümpaatia ikka meie poole.

Põhja-Lääne armee oli üllatatud vaimlifest diftsipliinist meie sõdurite keskel, ja polgu linnast lahkumise puhul ei jõudnud ta keelduda oma häälekandjas avalikult tänu avaldamast 9. polgule eeskujuliku korra eest Narvas.

19. Polk Narva kaitseliinil.

9. septembril asus polk Jamburi sihis kaitseliinile, vahetades 4. polku. Vahetamine sündis ilma vahejuhtumisteta õõsel. I. pataljoni staap asus raudtee putkasle nr. 228; 4. rood — parema tiiva kaitsjaks sügavamate ümberhaaramiste vastu, mis olid võimalikud läbi soode Balti pataljoni ja meie parema tiiva vahel, — Anneskajasle, kust tema valvetõkke Kasko-Saare soosaarele laatis ja postid külla ees soo peale välja pani; 1. rood paremale poole raudteed, loogas Badrakovski-jõekele joont mööda; 3. rood — kaitskraavidesle, mis lõikasid läbi raudtee ja Narva-Jamburi kivitee; valvepostid — raudtee putkasle nr. 260 ja metsa veeru Novo-Pjatnitzkoje vastas; 2. rood pataljoni varusle (reservi) kivitee ääre metsavahi majasle. II. pataljoni staap — Gorka külas; 7. rood kindlustatud liinil Padoga ojakese kaldal — eelpostid metsa veerel Novo-Pjatnitzkoje furnuaia vastas; 5. rood Alekサンドrovskaja Gorka mõisas; 6. rood Gorka külas, postid Luugajõe äärt mööda ja Padoga mõisa vastas; 8. rood Kalmotka ja Shabino külades; maaluurajate komando asus Veerino karjamõisa. III. pataljoni staap Marienhofi mõisas; 10. rood Sveiska ja Sahonje külas; 9. rood Koschkino ja Krikovo külas ning Marienhofi mõisas. Polgu operatiiv-staap, side-, kuulipildurite- ja raskakomandod Komarovka külas. Narva jäid rea- ja majandusjaoskonnad, õperood komandandi meeskond ja polgu ambulants vanema arstiga. Töörood asus Olgino mõisas.

Polgu käsutusse kuuluvad — 2., 3. ja 16. väljapatarei, kokku 10 suurtükki ja 7. 8. ja 9. raske patarei, kokku 9 suurtükki.

Varus Dubrovka-Sala liinil seisab 4. polgu pataljon. Meist paremal pool Priluuga mõisas seisab Balti pataljon, kes nõuab, et meie temaga piilurite läbi ühenduse looksimine. Pataljonil enesel ei jatkavat selleks mehi. Ühenduse loomine on raske, sest vahepeal on kaheksa versta lood ja raba, millest kuiva jalaga läbi ei pääse.

1. roodu seisukohad olid väga viletsad vesifel sool, kus ainultki elumaja ei olnud. Elati kuuseokladest pununud õnnides.

4. rood pääsis Kasko saarele läbi soo, püklid põlvini üleskääritud. 9. roodu rühm seisis Krikovos metsas, 7 versta oma roodust ja ka 1. polgust, kes Glubokoje külas asus, eemal.

1. ja 3. roodul oli toiduvedu raskendatud, sest kiviteed lasksid vaenlase suurtükid õige tihti. Liikumine teel oli vaenlase vaatlejal aeroftaadilt hästi näha. Raudteel liikus meie foomusrong „Kõu ja Pikker“, kellel oli tihti tulevahetust vaenlase patareidega. Eelposid seisis 1½ versta liini ees. Pealiini kindlustati hoolega, ehitades kaifletõkkeid, kaevikuid ja muldmajasid.

7. rood asus ka metsa all õnnides, kuid jõudis enesele varsti tublid muldmajad ehitada. Tublit kindlustustööd tegi 5. rood Gorka küla eel. Terve II. pataljoni frondil oli kibe töö käimas. Rukartust äratasid muldmajad, millel jämedatest palkidest kolmekordsed laed peal. Nad olid seest laudadega voodertatud, ukled ja aknad ette ning ahi fisse tehtud. Neisist mahtus igapähte terve rühm. Nad pakkusid varju isegi suurtükitule eest.

Vaenlase juures on polkude vahetus tähelepanu äratanud. Ta püüab rahus elada. Gorka küla juures liiguvad meie sõdu-

Pilt 51.
Al-leitnant Vahter.

rid ja kõõgid täiesti avalikult, mis selgesti Jurkino küla punaste postidele näha. Siiski ei lasta, kartes äritada meid ja suurtüki-

Pilt 52.
Töörood.

tuld välja kulsuda. Ööseli on aga vaenlane närvilik ja avab põhjufeta tuld meie 7. roodu posti peale Novo-Pjatnitzkoje küla juures.

Vaenlane kassub meie sõdurite hulgas oma üleskutseid ja ajalehti laiali laotada — küll sõdurite, küll erainimeste kaudu. Meie poolt on lendlehtede toojaid tulega minema kihutatud. 12. septembril sai üks punakaartlane, kes lendlehti kassus tuua, surma ja teine haavata. 7. roodu jaoülem Lõhmus pannud liginejaid tähele. Nähes, et neil sõjariistu kaasas polnud, visanud tema üleliigse kraami maha ja ainult püsi ning 5 padruniga roninud kraavi mööda punastele lähedale ja hüüdnud: „Käed üles!“ Mehed pannud jooksma. Lõhmuse kuulid tabanud. Neid aga olnud vähe.

Järgmise päeva hommikul tulnud punased oma surnut ära viima, aga meie valvepost kihutanud nad tulega minema. Vastuseks selle peale avas vaenlane suurtükitle Gorka mõisa ja 5. roodu seisukohtade peale. Laskis välja umbes 60 granaati ja Schrapnelli. Meie kaotused sealjuures olid 1 haavatu ja 1 põrutatud.

Enamlased ootavad igatfuslega rahu. 13. septembril läks III. pataljooni frondist läbi insener Kink, kes meie Valitfuslega rahuvõimaluse üle läbirääkimas käinud. Punastel oli teade, et 15. septembril pidid Petferis rahuläbirääkimised algama. Sel puhul mängis Suure-Lutzki külas muusika ja punakaartlased laulsid internatsionaali.

Punased kindlustavad hoolega oma seisukohti. Silde Luuga-jõe le ei ehitata aga mitte. Raudteed lõhutakse. Tähendab: — vaenlane ei mõtle peale tungida.

18. septembril vara hommikul avasid meie patareid järsku marulise suurtükitle Jamburi, Novo-Pjatnitzkoje ja teiste vaenlase seisukohtade peale. Demonstreeriti. Välja lasti kergeist ja raskeist suurtükkidest umbes 200 pommi. Jamburis olid terve päeva tulekahjud. Vaenlane vastas, pommitades meie seisukohti raudtee ja kivitee piirkonnas. Meil kootuli ei olnud.

1. oktoobril seisavad meie vastas järgmised vaenlase jõud:

1) 46. kütipolk — 1400 fikku, 10 kuulipildujat, 115 mõõka ja 7 suurtükki. Alub Pestaoja äärest vesiveski juurest alates üle Jurkino, Suure- ja Väike-Lutzki külade kunni Lutzkaja asunduseni. Polgu staap Lutzkaja asunduses. Voor asub Sapolje

külas; 6 rasket suurtükki seisavad Jamburist põhjapool surnuaia juures. 1 seniit suurtükk seisab surnuaialt põhjaida pool.

2) Kursantide salk — 10 suurtükki (muud arvud teadmata) asub Novo-Pjatnitzkoje külas. 2 kolmetollilist suurtükki seisavad Novo-Pjatnitzkoje küla juures. Kerged patareid Jamburis, Bretonskaia uulitsa otsas.

3) 48. kütipolk — 1500 tikku, 12 kuulipildujat ja 6 suurtükki. Kaitseb liini kunni Priluuga mõisani. Seisab Jamburis.

4) 153. ja 156. kütipolgud varus Tikopisli ja Veimarni jaamade vahel.

Jamburis seisab loomusauto. Jamburi taga on üles pandud üks kaheksatolliline ja kaks kuuettollilist rasket suurtükki.

Sideabinõudeks on meie frondil — 8 kunni 9 mootsükletti, 8 jalgratast, 3 kergelõidu- ja 3 veoautot, mis alluvad 1. autaroodule 6. sivedepataljonist.

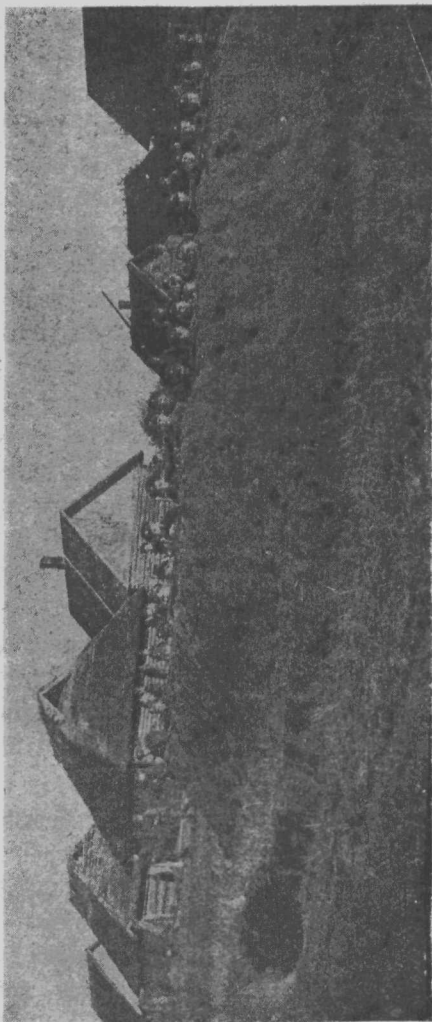
Septembri kuul liinil viibimise üle kirjutatakse pataljonidest järgmist: I pataljonist; 9. septembril 1919 a. astus polk Narvaist välja. Dubrovka küla juures lahkusid teised pataljonid Jamburi maanteelt, I jätkas oma teekonda. Väerind, mis pataljonile oli määratud, asus kivitee ja raudtee piirkonnas Novo-Pjatnitzkoje küla eel ja läks sealt paralleelselt raudteele Sala jaamast ja Annenskaja külalt mööda. Roodudest loeti kaks, mis Novo-Pjatnitzkoje küla vastas seisid, eelliinil olevateks, kuna teised kaks, Annenskajas ja meilavahi majas maantee ääres, varus olid. Eelliinil ja varus olevad roodud vahetusid isekeskis iga nädala tagant, sest elu eelliinil oli vihmaste ilmade pärast kaunis raske. Ei olnud ju korralikke ulualuseid olemas, kus ennat vihma eest võis kaitsta, pealegi polnud roodud veel täielikult linelite ja saabastega varustatud. Kohe pärast liinile jõudmist läks nii mõnigi mees tagasi ambulantsi. Muidugi said kõik aru, et see nii edasi ei või kesta, ja et selle vastu mingisuguseid abinõusid peab tarvitusele võtma. Suurt rõhku pandi algusest saadik eluruumide peale. Eest leidime rea okskest ja mätastest ehitatud viletsaid telke, mis ilusa ilmaga rahuldavad võisid olla, kuid vihma eest varju nad ei pakkunud, ega külma eest ei kaitsenud. Tuli uute ehitamisele asuda. Seal-

juures tekkivad aga jälle raskused tööriistade suhtes, sest kirveid, saage ega labidaid roodudes ei olnud ja sapöörid ei jõudnud kõikide nõudeid korraga rahuldada. Kuid kõik need raskused said võidetud, nõnda et pärast kuuajalist liinil viibimist elas juba suur osa sõduritest korralikkudes muldmajades, mille katused, kui ka mitte igakord kuulikindlad, siis vähemalt vihma-kindlad olid. Külma vastu võitlemiseks ehitati ahjud sisse. Elu muutus juba natuke mõnusamaks. Kahjuks sai oga väga vähe aega neis korterites istuda, sest mehi oli vähe ja tihti ei jatkunud täit kahte vahetult karauli teenistuse jaoks. Peale valveteenistuse suuremat sõjalist tegevust ei olnud. Vahelst, mõni kord nädalas, käis meie luurajate salk punaseid vaatamas, mille peale nemad niisamuti vastasid. Siis oli teinekord jälle, iseäranis õõleti, eelpostidel vastastikune laskmine, millele ka vahelst punaste kuulipilduja abiks tuli. Rohkem tegemist oli suurtükitulega, mis igapäev kordus. Kuigi ta igakord ei tea kui äge ei olnud, siiski paar pommi pidi ta päevas saatma. Vahetevahel ilmus liini lähedale ka meie soomusrong, et pommitada vaenlase vaatlemise punkte ning Jamburi silda. Punased avasid harilikult marutule soomusrongi peale. Raudtee ümbrus oli nagu ümber tustitud.

Varus oli natukene kergem, sest elasid vähemalt katuse all. Tööd oli siiski ka, sest raudteeäärne rood pidi valveposte raudteele välja panema ja tihti luurajad ning pildurid välja saatma. Peale selle käis üks rühm igapäev liinil tööl. Vabam oli elada Annenskajas.

III pataljoniist: III. pataljon asus Sveiska-Sahonje-Koschkino-Krikovo liinile 9. septembril. 9. roodu poolroodu asus Marienhofi mõisas, teine Krikovos; 10. roodu poolroodu Sahonjes, teine pool — Sveiskas. Muidugi polnud seal midagi niisugust, mis vahetpidamata liini meele tuletaks; olid ainult üksikud postid laiali pillatud metsade ja soode vabel, alates Luuga jõest kunni Krikovo külani. Kõik tulefas siin Pärnu kaitsepataljoni liini Lätimaal, Jäärja mõisa ümbruses, meele. Külad ja mõisad, kus roodud asusid, kujutasid päris kindlustusi (forte): Külad on traadiga piiratud, nende väljakäike valvavad meie

postid, — nad on kui keskajad feodaallosid kivimüüridega ümbritsetud. Ka Marienbofi mõisal, kus muu seas pataljoni

Pilt 52.
Sveitsi kaevik.

staap asus, oli õige lõjalik välimus: suurepärane mõisa park oli kaitsekraave täis, mis nüüd endiste varjurikaste puisteede aset täitsid; siin ja seal paistsid kõrged künkad — blindaalhid;

ümberringi traattökked. . . Igas niiugufes kindluses elab oma garnison — poolroodu. Sidemeks ükliikute kindlustatud punktide vahel on kas raskakäskjalad või jalamaakuulajad. Väljaspool kindlustatud piirkonda algab mets või soo, mis piiritu Siberi taigana ennast laiutab kunni Soome lahe kallasteni. Põlised on need metsad. . . Leidub neis isegi karusid, kelle peale mõnikord jahti peefi. Metsad vahelduvad peaaegu läbikäimatute soodega. Ainult mõned salateerajad, mis teada üksikuile, lõikavad salalikku turvapinda. . . Lookleva lindina keerleb metsade ja soode vahel põhjatu porine tee, mille kaudu raskakäskjalad Krikovo vahet sõidavad. Igapäev käivad luurajad Koschkino ja Krikovo vahel maad kuulamas, mööda pehmet pinda, kus vahel vesi põlvini ulatab.

Sõjaline tegevus punaste vastu avaldub meie poolt luuramiskäikudes, mida vahel sügavasse vaenlase maasse ette võeti. Peale igapäevaste käikude Solka kaldaid mööda, võeti vahetevahel suuremaid luuramiskäike ette, et vähemalt punaseid näha, kelle poolt mingit tegevust ei olnud.

12. septembril käis 10. roodu noorem ohvitser lipnik Rea 15 mehega Lutzki veski juures maad kuulamas. Ettevõtte õnnestas. Lipnik Rea tuli kolme vangiga hilja õõsel tagasi, kui juba arvamisel olime, et ta ise vangi on langenud. Nad olid tundide kaupa mööda metsi ja soid uidanud, kunni viimaks Lutzki eelsele lagendikule jõudnud. Metsa ääres peatades silmanud kolme punast, kes katlakestega lähemas külas piima läinud ostima. Meie mehed karanud neile peale hüüdega: „Käed üles!“ ja tõid nad kaasa.

Teine suurem luuramiskäik võeti ette 14. septembril. 9. roodu ülem al.-ltn. Volt 20 mehega käis sügaval soodes ja metsades, mööda suurt ja väikest kanaali kunni Tararaika jõeni, arvates sealt punaseid või nende eelposte leida. Ei leidnud aga kumbatki. Samal päeval käis 10. roodust 20 meest lipnik Rea juhatusel uuesti Lutzki veski ümbruses. Olid juba üsna veski ligidal olnud, kui piilurid järsku venekeelset käsklust kuulnud: „Rood paremale ahelikku!“ Et mehi vähe, pole lipnuk Rea võimalikuks arvanud lahingut vastu võtta.

Punased ei avaldanud mingit tegevust, — vahest ainult niipalju, et 29. septembril õhtul mõnda nende luurajat Sveiska küla juures meffas nähti. Meie poolt väljasaadetud luurajad ei saanud neid, kahjuks, kätte.

Oktoobri esimestel päevil muutus vaenlane väga elavaks ja närviliseks. Igapäev pommitas ta meie seisukohti Gorka mõisa ümbruses, raudtee piirkonnas. Õõseti avas ta iga vähe-magi liigutuse puhul, sagedasti üsna ilma põhjuseta, kuulipil-duja- ja püsitule meie

Pilt 54.
Leitnant Schmidt.

seisukohtade peale. See kestis nädalapäevad, siis muutus vaenlane jälle roh-kem pasliiosemaks. Võttis aga sagedamini luuramis-käike meie seisukohtade selgitamiseks ette ja püüdis kohalikkudelt elanikkudelt meie jõudude ja kavatsuste kohta teateid koguda. Sel otstarbel püüdis tema läheneda sõjapõgenejatele, kes erapooletul maaribal kartulaid võtmas ja vilja koristamas käisid. Meie energilised valvepostid aja-sid sarnased kassid alati nurja. Vaenlasel on tea-teid, et meie poolt kavat-

setakse peale tungida. Jamburise veetavat väga juure. Prokla-massioone ei ole ta meile enam saatnud.

20. septembril käis polku kaitseliinil vaatamas Prantfufe sõjaväeline esitaja, kindral Etievant. 22. septembril käisid ajakirjanikud Juhtund, Luiga ja Vestel, siis veel Rootsi konsul ja Soome ajakirjanikud. 26. septembril käisid frondil siseminister Hellat ja välisministri abi Piip. Viimaste ülesandeks oli tutvuneda sellega, kas piir vaenlase vastu küllalt kindlasti on kaitsstud.

Nad jäid rahule. 28. septembril viibis raudtee piirkonnas Inglise ja Vene inseneeride salk, kellel ülesandeks oli meie liini lähedal seljataga raudteele platvormi korraldada tankide mahalaadimiseks. Selle järele algas ka töö ja ettevalmistus Põhjalääne armee pealetungimisele Jamburi liinis.

Kaitseleiniil viibimise ajal asutatakse — kolm kuulipildurite roodu, kelle ülemateks määratakse: kapten Oja, al.-lt. Rikas ja al.-lt. Palitser. Formeeritakse 11. rood, mille ülemaks saab leitnant Allik.

Polk saab hinnata järgmisi ajalehti: „Postimees“ — 90 eksemplari, „Tallinna Teataja“ — 70 ekf., „Vaba Maa“ 60 ekf., „Päevaleht“ — 60 ekf., „Maaliit“ — 22 ekf., ja „Sotsiaaldemokraat“ — 12 eksemplari. Ajalehti jätkub. Soovida jääb ainult, et nad, sennise kolmanda ja neljanda päeva asemel, varemalt peale ilmumist kohale jõuaksid.

Haigete sõjameeste arv väheneb.

9. septembril haigemajasse läinud 10. väljatulnud — 41; haigeid 174; 25. septembril on haigemajas 2 ohvitseri ja 156 sõdurit.

Sõdurid liinil on juba kuu aega ilma vahetufeta. Pesu on must ja sõõdikud kallal. Oodatakse vahetust.

20. Jamburi langemine.

11. oktoobril andis kindral Tõnisson polgule käsu demonstratiivselt toetada valgete Jamburi peale tungimist ja võitjate reas marsida Jamburisse lisse. Terve operatsioon pidi nii ettevaatlikult läbi viidama, et sealjuures ainultki kaotust meestes ei oleks. Liisk langes II. pataljoni peale. Tema sai ülesandeks Suure-Lutzki oma alla võtta. Raudtee ja kivitee piirkonnas läks peale P.-L. armee jalavägi suurtükkide ja tankidega. Meie patareid toetasid neid ettevalmistuse ajal. Seisukord ja jõudude vahetuskord oli järgmine: II. pataljoni roodud

leifid oma kindlustatud liinil: 8. rood paremal tiival meffas, 6. rood Gorka mõisa eel, 5. rood Sabinos ja Kalmotkas pataljoni varuks, 7. rood Gorka mõisas ja luur ajad Gorka rentniku talus. Pataljoni käsufada on kolm kuulipildujat ja üheksa automaatpüsi.

Vaenlane asub kindlustatud liinil — Novo-Pjatnitzkojes kaks roodu, Lutzki mõisa eel meie pool jõge üks rood ja Suure-Lutzkist põhja poole Pesta oja kaudu kunni vesiveskini neli roodu. Targu talu juures patareid, mis 9. oktoobril alles linna paigutati. Terve liin on kõvasti kindlustatud ja traat-

Pilt 55.

V. al.-ohv. **Johann Lipmann.**
(7 rood).

aedadega kaitstud. Eelpostidel üks rood, millest valvetõke Jurkino külas. Vaenlase kaevikute ees on kolmeversta-laiune lage sooheinamaa, mis temale seisukohtade kaitsmist palju hõlbustab, sest kõik meie liikumised on temale täpselt näha. Pealetungijal ei ole aga mingisugust loomulikku kaitset vaenlase tule eest. Ulesande täitmine on pataljoniülema poolt järgmiselt roodude vahel jaotatud: 5. roodul võtta oma olla vesiveski ja sealt jätkata pealetungimist Pesta oja kaudu Suure-Lutzki poole; 7. roodul ära võtta Jurkino küla, siis viia terve rood

üle jõe ja oodata uut käsku Suure-Lutzkile pealetungimiseks. Luurajate komandol minna Padoga külasse, Luuga kaldale, Suure-Lutzki vastu, kuff tulega aidata 7. roodu üle jõe tungida ja võimalikul korral ka ise üle jõe minna; 6. ja 8. rood jäävad oma kindlustatud liinile ja on igaks juhuseks valmis; 5. rood asub kohe tervelt Sabinosile; 7. rood kahe rühmaga võtab postid Jurkino külast kunni Kalmotkani, Luuga pahemal kaldal, oma alla, kaks rühma aga asuvad Kalmotkasse. Pealetungimise algus kell 5, 30. 12. oktoobril.

Ilm selge. Esimene sügise külm. Juba kella 4. ajal algab roodudes elav liikumine. Jagatakse käsigranaate, padrunid ja sõdurid kohendavad ammunifiooni; kokad askeldavad katelde ümber.

Määratud ajal algab pörgu müra: — meie kolm patareid, valgete patareid, loomusrongid ja tankid pommitavad Jamburit. Meie roodud nihkuvad oma lähtekohtelt. 7. roodu teine rühm (15 meest) lipnik Rotbergi juhatusel liigub mõõda lagedat heinamaad Jurkino poole.

Meie ahelik jõuab 200 sammuni külast, kui punased ägeda püstitule nende peale avavad. Ilma segadusteta jookleb rühm tormi küla peale, jookkul lastes, granaate pildudes ja üklike meestega küla vasakult poolt piirates. Kell 7 oli küla võetud, kusjuures 16 vangi, 16 püsi ja üks telefoni aparaat saadi. Meie pool kaotuli ei olnud. Vaenlasel kaks surnut ja kaks haavatut. Kell 9 oli terve 7. rood Jurkinos.

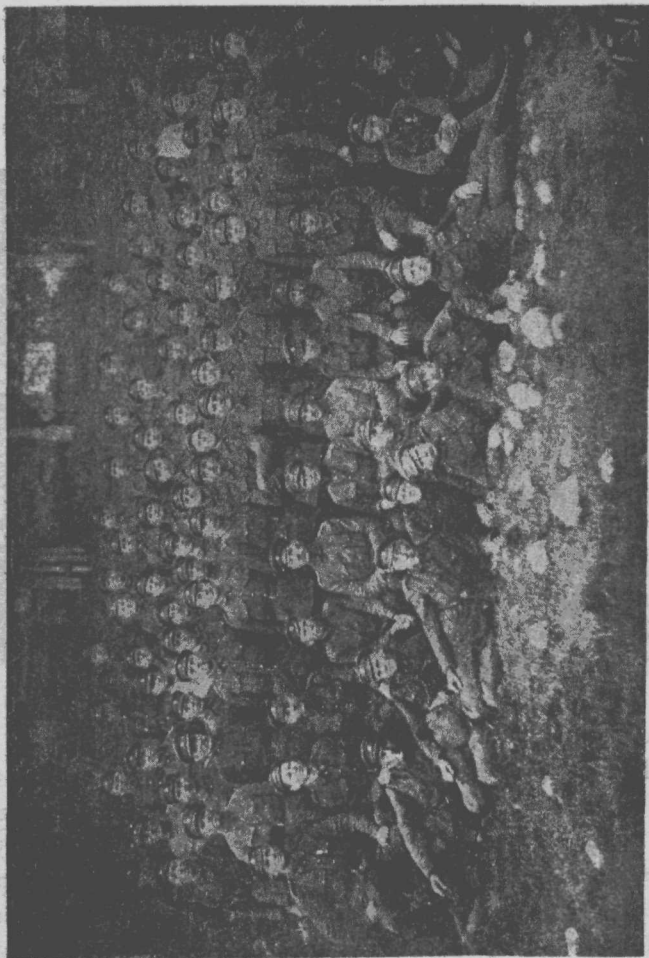
Kella kümne ajal oli järgmine seisukord: Novo-Pjatnitzkoje ja osa Jamburgi on valged ära võtnud. Lutzki mõisas

on veel punased. Niisama on Suure-Lutzki ja vesiveski punaste käes. Suure-Lutzkise oli võimata lenni minna, kunni Lutzki mõisas punased püüsid. 6. roodust läks üks rühm lipnik Koikloni juhatusel Lutzki mõisat võtma, et seega luurajate komandol võimaldada Padoga külast jõe ääre pääseda, kuid rühm löödi venelaste poolt, kes hästi kindlustud liinil, traatfökte taga seisis, tagasi. Ka 5. rood jäi seisma samal põhjusel vesiveski eel. Suurtüki tuli lõppes juba kell 6. 30, sest et korrekterimine edalitungivate väeosalde seisukohtade teadmatusel võimata oli. Punased aga pommitasid Gorka mõisat ja Padoga küla edasi.

Pilt 56:
Laekahoidja LaFu.

Kell 13 andis pataljoniülelem uued korraldused; luurajate komandol võtta ühes ühe 6. roodu rühmaga Lutzki oma alla; 5. roodul saata poolroodu pahemalt poolt ümber Targu talu

Pilt 57.
Õperrood.

peale ja vaenlase patarei ära võtta, ühtlasi veskile seljatagant peale minna; 7. roodul aga samal ajal Suure-Lutzki eel tulega demonstreerida.

Uuesti ettevõetud manöövereerimine õnnestas, kuid mitte täielikult: 5. roodul tuli ümberhaaramist üle lageda heinamaa toimetada, mida punased korralt märkasid ja selle tagajärjel Targu talu õuest patarei õigel ajal ära viisid. Kell 15 võttis luurajate komando Lutzki mõisa oma alla ja sundis punaste roodu läbi jõe jooksma. Jõgi, nende õnneks, oli seal madal. Kell 15. 20 võttis 5. rood veski oma alla, kuif punased ümberpiiramist kartes Suure-Lutzki poole taganesid.

Kell 16 hakkasime Suure-Lutzkile kolmest küljest peale tungima. Poole tunni pärast taganesid punased Kaporje teed kaudu välja. Et seisukord täiesti punaste kasuks oli, siis läks neil korda ilma suuremate kaotusteta taganeda. Küla võtmisega oli ülesanne täidetud. Kell 18 astusime ühendusse P.-L. armeega Lutzki asunduses ja kell 19 asusid roodud jälle oma endistele seisukohtadele, kuna P.-L. $\frac{1}{2}$ armee Jamburist edasi tungis.

Pilt 58.

Leitnant Rikas.

Kaotuli meil ei olnud. Saime 22 vangit, 55 püssi,

1 telefoni aparadi, 10.000 padrunit, 24 suurtüki kuuli, kuus versta kaabelit ja kaks kuulipilduja linti ühes kastiga.

13. oktoobril seisid roodud järgmiselt: I. pataljoni staap Novo-Pjatnitzkojes, 1. rood Priluuga mõisas; 2. rood Jamburgi eeslinnas liinpool jõge, 3. Frankfurtski asunduses ja 4. Novo-Pjatnitzkoje külas, II. pataljoni staap asus Gorka mõisas, 5. rood Kalmotka ja Shabino külades, 6. Gorka mõisas, 7. Lutzki mõisas, 8. Padoga mõisas ja luurajate komando Gorka rentniku talus; III. pataljon oli oma endistel seisukohtadel.

15. oktoobril on käsk hävitada vaenlase kaevikud, traat-tõkked ja vaatepunktid. II. pataljon hävitas Pesta veskiist kunni Novo-Pjatnitzkoje mõisani 1250 sülda kaevikuid, 1000 sülda traataedu, 16 suuremat ja 18 vähemat blindaalhi ja vaateorni Gravskaja mäel. I. pataljoni piirkonnas on hävitatud kaevikuid, muldmajapidid ja traataedu 12 $\frac{1}{2}$ verstapikkusel liinil Priluuga mõisalt kunni Lutzki mõisani. Lutzki asunduse ligidal oli paiguti kolm rida kaevikuid. Pandi kokku tuhat sammum traataeda ja anti diviisi infanterile üle.

21. Luuga kallastel.

Nüüd, kus punased Jamburit mahajättes Põhja-Lääne armee pealesurumisel Gatschino lihis taganemist, oli polgu front eest tühi ja see asjaolu andis võimaluse jälle vabamalt hingata. Kui kaua see vaheaeg pidi kestma, ei suudetud ette näha, ja teiseks — jäi teadmatuks tulevane vaenlane, kui niisugune vaenlane Eesti Vabariiki püüdis ähvardada. Põhja-Lääne armee, nii võidurikkalt kui ta ka edasi hakkas liikuma, ei suutnud omelt meid uskuma panna, et ta punaväe lõpulikult lööb — vähemalt Petrogradi ära võtab. Põhjust sarnaseks mõtteks andsid venelaste mitmekordsed katsed ühes või teises kohas kommunisti Venemaal kukutada, mis aga mitte ei õnnestanud. Ka väga selgesti oli veel meeles sellel armee esimene pealetungimine ja taganemine. Teiselt küljelt sai aga ähvardavaks P.-L. armee juures see sõjakas toon, mis oli Eesti vastu lihitud siis, kui Jamburilt mõnikümmend versta oli edasi mindud, kuna sellele edu õieti Eesti võimaldas. Mitte üks kord ei tulnud teated meie juure, et Eestiiga lubati arveid õiendama hakata. Kõik need faktid kohustasid meid aina valvel olema ja tulvate sündmuste vastu ette valmistama.

Et juust lahingute vaheaeg tuli, siis pidi polk seda kasulikult tarvitama, majapidamist korraldades ja mehi õpetada püüdes. Kõige pealt pidid saama puhkust raskahobused, kes käik-

jalgadel igapäev tarvitada olnud ja kiviteel poolvigasteks jäänud. Niisamuti olid ka veohobused väga kurnatud ja haiged. Hobuste ravitsemiseks nõuti välja Sinise Tähe õed. Majanduse-

Pilt 59.
Waiktel tunnii.

jaoskond ja roodud hakkasid raamatuid korraldama, mida alalised lahingud ja rännakud senni polnud võimaldanud.

Operatiiv koosseis :

48 ohvitseri, 9 ohv. k. t., 1215 fikku, 10 kuulipildujat, 19 automaatpüsi ja 19 suurtükki.

Polgu teenistusse ilmus lipnik Inthal, keda õpemeeskonda määrati. Polgust lahkus majanduseülema abi, ametnik Grenz, ja tema asemele sai ametn. af. Adamson. Al.-lt. Palifser määrati Narva linna politseiülemaks. Viimase asemele nimetati lipnik Vahter 3. kuulipildurite roodu ülemaks.

Polgu teenistusse palgati neiu Mikkelson oma trükimasinaga ja 18. oktobrist hakkasid rea-jaoskonna päevakärsud trükitult ilmuma, mis kantselei tööd märksa kergendas.

Pilt 60.

V. a. o. Anton Kose.

Sel ajal määrati ka uued palganormid, mille järele kuus palka saama hakati: reamees — 200 mk., kapral — 250 mk., jao-ülem — 300 mk., rühma-ülem — 400 mk. ja veltveebel 450 mk. Polk sai täienduseks Viru piirikaitse-pataljoniist 70 meest.

III. pataljoni roodud hakkasid I. diviisi infeneri juhatusel Sveiska ja Sahonje rajoonides kindlustuse töid tegema, kuna I. ja II. pataljon õppust pidasid. Diviisiülema poolt oli kuus tundi õppust päevas määratud. Ilmad olid ilusad ja sellepärast õppuse

pidamine õige kohane. Vaheaegadel kohendasid sõdurid oma riideid. Majandusejaoskonnast anti välja niiti ja paikamise riiet, kuna paikamine igaühe sõduri enese hooleks jäi. Niisamuti pidi ka igaüks sõdur omale õlemati tegema, et mitte külmal ja niiskel põrandal magada, kus külmetuse läbi haigusi võis saada. Õhtutel korraldati külades üleüldiseks meeletahutuseks tantsu. Muusikariistaks oli harmonik. Kohalikud plikad, kus õige palju eestlasi hulgas, olid väga õnnelikud, kui nad meie sõduritega tantsida võisid. 24. oktobril käis diviisi-ülem kindral Tõnisson roode vaatamas ja sai neist võrdlemisi

hea mulje. Iseäranis korralikud olid aga 3. ja 6. rood, milliste roodude ülematele al.-leitnant Männile ja leitnant Lilienbladtile päevakäsus tänu avaldati.

Polgu õpemeeskond viibis vahelpidamata Narvas, ja kui polguülem teda 31. oktobril vaatamas käis, andis ta järgmise päevakäsu:

„Õpekava on läbi võetud. Õpemeeskond on saavutanud kõige paremad tagajärjed. Sõdurid on filmapaifoalt väljaarenenud — kehaliselt kui ka vaimliselt. Omas vaimuerkuses on nad täis isamaa-armastust. Nad on õppinud eneselt lugu pidama ja tunnevad oma väärtust. Nende meeste õlgadel võib kodumaa julgelt oma tulevikku ehitada. Säen õpemeeskonna tervele polgule eeskujuks. Niifugust korralikult ja väljaarenemist peab iga sõdur polgus enesele ülesandeks tegema, liis võib olla ta kaljaks selles müüris, millest ükski vaenlane läbi murda ei suuda. Selle hoolda ja suure püüdmise eest avaldan kiitust õpemeeskonnale.

Pilt 61.
Leitnant Talts.

Niisama avaldan südamlikku tänu õpemeeskonna ülemale leitnant Õunapuule, vanemale ohvitserile leitnant Mühlbachile ja nooremale ohvitserile lipnik Rosenbladtile selle kava-kindla ja püsiva töö eest, mille viljakus igaühele silmaga näha. Lõpetan selle kursuse ja määrän eksami 1. novembril s. a. Eksamikommisjoni esimeheks määrän al. kapten Laurissi, liikmeteks: leitnant Lilienbladi, leitnant Kasekampi ja al. leitnant Männi.“

Polgu teenistusest lahkus leitnant Õunapuu, asutas Tallinna kooliõpilaste pataljoni, kuna õpekomando võttis üle al.-leitnant Mühlbach.

1. novembril aius I. pataljoni Narva puhkusele, kus ta aga neli tundi päevas õppust edasi pidas. II. ja III. pataljoni jäid Luuga ääre edasi. Sest nagu eeldada võis, ei käinud P.-L. armee käli Petrogradi all enam hästi, ja sellepärast ei julenud tervet polku liinist ära tuua.

Komarovka küla komandandiks nimetas diviisiülema kapteni Oja. Tema ülesandeks oli välja anda lube kohalikkudele elanikkudele Narva pääsemiseks. Kõigile Narva-Jamburi maantee ümbruse elanikkudele anti võimalus vedada Narva turule heinu, õlgi, puid, piima ja marju. See korraldus oli üliväga kasulik Narva linnale ja külaelanikkudele. Iseäranis aga just viimastele, sest senniajani polnud neil võimalust pääseda ei Narva, ega Jamburi turgudele oma majapidamise saadusi majapidamises tarvivate ainetega vastu vahetama. Elanikkude, keda ükski riik oma alamateks ei tunnistanud, seisukord oli kriitiline. Isegi nõnda tarviline aine nagu sool, puudus täiesti. Oligi midagi altkäe võimalik osta, siis puudus selleks raha. Kohustused aga olid neil rasked. Esimeses jones tarvitati küüthobuseid palkide vedamiseks barakkide juure. Hobused käifid ülepäeva küüdis. Suur osa korteritest oli sõjaväelaste tarvitada.

Kiiduväärt teenistuse eest Eesti rahvaväes ülendati polguülema kapteni Schmidt ja tema abi kapteni Trosi alampolkownikuteks.

22. Põhja-Lääne armee taganemine.

Põhja-Lääne armee sõjakäik Petrogradi vastu, mida nii suure entusiasmiga alati, varises punase pealinna all haledalt kokku. Arvuliselt suuremal kindral Judenitschi armeel puudus see ideeline sisemine jõud, mis meie väikeste Eesti rahvaväe võitmatuks tegi. Sõdurid täitsid omi kohuseid ainult palgalistena ja surve all ning valgusid igal parajal juhusel meesadesse laiali ehk läksid hulkadena punaste poole üle. Ka oli armee sisemine korraldus enam kui puudulik. Sel ajal, kui armee ootustavaid lahinguid Petrogradi all lõi, nägelesid kindralid tagaselja ise-

keskis ülivõimu pärast, luues endile sooje kohti nende linnade ja kubermangude valitsemiseks, mis punaste käest alles võtmata olid. Pea kõigil olid omad ametid sellekohaste rikkalikkude staapidega loodetava maa ala kohta: — kes oli Petrogradi kuberneriks, kes komandandiks, jne., nii et 52 kindraliit liinile ähtki ei jatkunud. Üleüldse oli P.-L. armee ohvitseride, eriti kõrgemais aukraadides ohvitseride poolest rikas, kuid liinil võis ainult vähesteid näha, ja needki alamais aukraadides; näitufeks pataljoniülemateks olid arutihti al.-leitnandid. Sisemise korra illustreerimiseks olgu siin järgmised arvud: Oktoobrikuul oli sõõgil 90.000 inimest, tikkuli aga kõigest 12.000; 20.000 sõõgilolejaist olid ohvitseride perekondade liikmed. Ohvitserid registreerisid oma abikaasad halastajaiks õdedeks. Need prouakesed — „õed“ olid ainult nimekandjateks, — halastaja õe kohuseid ei ole nad iialgi täitnud, ega osanudki täita. Haiged ja haavatud vedelelid ilma raavitluse ja abita.

Arusaadav, et sarnase mada sisemise korra ja ideevaesluse juures P.-L. armee omi suurejoonelisi plaane enamluse kukutamise suhtes Venemaal täita ei suutnud. Nagu eelpool tähendatud, algas Petrogradi all taganemine, mis katastroofiliseks muutus ja kogu armeele saatustlikuks sai. Miljonilised varandused sõjavarusluse näol langesid enamlaste kätte, sõjavägi valgus meeladesle; osa neist läks vaenlase leeri üle, kuna teised korratult Eesti piiri sisis taganesid. Jamburi sisis tuli neid terve korpus. Arvu järele oli väeosasid palju, kuna tikkude kogusumma üpris väike. Leidus polke, kus tikkude arv üle 120 ei ulatanud (Ostrovski polk). Tugevam täakide ja vaimu poolest oli Talapski polk. Diviis jõudis vaevalt enese alla võtta liini, kuhu harilikult meie polk mahutus.

Täakide vähehuselt hoolimata olid neil suured moonavoorid, õigemini rõõvitud kraami ja vägili kaalatoodud sõjapõgenejate rodud. Teel venis alaline offatu voor. Külad olid täis tuubitud. Suurem hulk valgekaartlastest pidas õõd maantee veerul, meela all, külade ümbruses ehk offe lagedal väljal. Hobused ja vankrid olid kogu Petrogradi kubermanguist kaasa võetud. Kõõdimeestele fatsu ei maksetud. Korralisest toitmiseft

ei võinud juttugi olla. Hobuseid lõõdeti enamasti varastatud heintega. Inimesed kerjalid ja sõid surnud hobuste liha. Hobu-

Pilt 28.
Sõdameeskond Komarovkas.

sed olid libedais raudades ning liikumine jäätand teil nendega vaevaline. Tee ääres vedelefid hunikus välimuse ja vigastuste tagajärjel lõppenud hobuste korjused.

Põhja-Lääne armee taganemine Petrogradi alt pani liikuma ka palju eestlasi — sõjapõgenejaid ja sõjaväelasi, kes ufu tähendatud armeesse kaotanud. Paljud neist kippusid Eesti väkke, kus aga nende vastuvõtmisega äärmiselt ettevaatlik oldi. Element, mis ühest paigast teise rändas, arvati sõjaliselt väärtusetuks ja poliitiliselt kardetavaks, — oli ju osa neist senni punases väes ja nõukogude teenistuses seisnud.

7. novembril olid Venelased taganemise järjega juba Jamburis. 11. pataljoni ülema al.-kapten Lauritfi korraldusel pani 6. rood Jamburi sildadele vahipostid välja, mille ülesandeks oli muu seas valvata valgete tegevuse ja saatuse järele, eriti aga, et nad ilma meie teadmata Jamburist ei lahkuks. Venelastele, kes upsakalt „Kartuli Vabariigi“ peale ülevalt alla püüdsid vaadata, paistis meie kontroll haavav ja meie sõdurid olid neile pinnaks filmas oli ju nende „riigis“ veel üks linn järel, milles nemad täielised peremehed — miks siis mitte uhkustada! Ühel valvepostil seilis 6. roodu sõdur Roosmann. Viimase juure tuli keegi P.-L. armee ohvitser ja küsis paberosli. Tasuks paberosli eest pakkus ohvitser Roosmannile Judenitschi raha, mida aga see tõrkus vastu võtta. Ohvitser sai ägedaks, miks nende raha põlatakse ja mis õigusega eestlased oma vahiposte siin peavad. Ta laskis sõduri arreteeritult polgu staapi viia. Asja selgitama sõitis ohv. k. t. Sander. See sattus kui lipelga pesasse. Uralski polgu ülem oli valmis juba ka Sander'it arreteerima, teda kui Eesti ohvitseri ignoreerides. Sander pääsis siiski minema ja kutsus 6. roodu ülema leitnant Lilienbladi kohale. Vahepeal oli ka sõdur Roosmann juba vabastatud. Juhtumine on iseenesest tühine, kuid siiski kujutab ta P.-L. armee ohvitseride tõlist nägu, mis ainult hädafunnil meie vastu päraspoole viisakaks ja lahkeks muutus.

14. novembril jätsid venelased Jamburi maha. Kerkis küsimus — venelasi Jamburi frondilt täitsa ära võtta ja neile eraldi liin anda. Lepitakse kokku: venelased asuvad lõunapoole raudteed, kuna põhjopoolne osa liinist meie kaitsta jääb. P.-L. armee ei suutnud aga ka liin ennast ustava ja teguõimisa piirikaitsena üles näidata. Vähemagi surve all taganes ta

harilikult oma seisukohtadelt. Alati võis oodata nende poolt üllatusi, sellepärast kadus nende vastu igalugune ufaldus ja valvet nende järele kõvendati.

Nii oli kuulsa Põhja-Lääne armee Venemaa „päästmise“ finaal. . .

23. Lahingud Aleksandrovska ja Gorka juures ja Punane armee.

Peale selle, kui vahetõrje P.-L. armeega selgitatud ja poliitiliste kohtade kokku lepitud, võtsid meie I. ja II. pataljonid 15. novembril eelliini oma alla, vabastades venelasi. Roodud afidid järgmiselt: raudtee ja kivitee vahel I. rood, siis järgemööda 3. ja 4. rood; 2. rood — Annenskajas, kunni venelased tema ära vahetasid; pataljoni staap putka nr. 258; II. pataljoni staap Kalmotkas, 5. rood Shabinos; 6. rood Paduga mõisa vastu; 7. Aleksandrovska ja Gorka; 8. Kalmotkas ja maa-loomade komando Gorka rentniku juures reservis; III. pataljon oma endiseil seisukohtadel.

15. novembril olid punased Padoga mõisast välja saatnud parlamentaare, kes kindlaks pidid tegema, kas Eesti või Vene väeosad nende vastu sõdivad. Kaasas oli neil kiri Eesti vägede. Läbi frondi tulles sattunud nad Talabski polgu juure, kus neil kiri ära võetud ja nad ise vahi alla pandud. Seal läinud neil korda põgeneda ja II. pataljoni staapi ilmuda. Nad tõendasid, et enamlastega sõdida ei mõtle, sest nõnda offustanud I. Moskva polk miitingul selle küsimuse. Nii kõnelesid ka vangid ja ülejooksid.

Kõigest sellest hoolimata hakkas vaenlane suurtükkidest meie seisukohtadele Shabinos ja Al. Gorkas lastma. Kell 10 ilmus ka Shabino ette esimene vaenlase ahelik. Meie 5. rood kihutas ta laiali.

16. novembril oli vaenlane tervel frondil elavalt maad kuulamas. Eelpostidest kaugemale ei läinud tal korda kusagi tungida.

1. roodu ohviffer k. t. Holzmann sai raudtee piirkonnas suurtüki kuuliga raskesti põrutada.

Vaenlase suured jõud olid koondunud Lutzkise ja Padogase. Neist punktidest oli suurt liikumist ja kisa kuulda. Vangidelt saadud teadete järele oli siin: 7., 161., 630. ja 8. kütipolk. Igas polgus kolm pataljoni, igas pataljonis kolm roodu. Roodudes läbistikku 90—150 tikku. Osa polkudest oli tulnud Põhja frondilt. Oli nõu kindlasti peale tungida. Vaenlase jõude rohkuist arvele võttes, kippus seisukord tõsiseks minema. Sellepärast käsutati igaks juhuseks linnast välja Pulkovosse õpemeeskond.

Meie naabrid olid: paremal pool Lisji Goris Uralski polk ja pahemal pool Mannovkas Balti pataljon.

17. novembril terve päeva pommitas vaenlane A.-Gorkat, Kalmotkat, Shabinot, ja raudtee piirkonda suurtükkidest. Keskpäeval katkusid jalaväe ahelikud nimetatud küladele peale tungida. Meie jalaväe tuli kihutas nad minema. Tõsisem kasse kordus kella 16 ajal Gorka eelsete seisukohtade peale, kuid meie 6. rood sundis vaenlase kaotustega taganema.

I. pataljoni liinil, raudtee piirkonnas, muutus keskpäeva ajal suurtükkituli väga ägedaks. Enne lõunat tulid siin ja seal luurajate salgad nähtavale. Aga kellu 15—18 ajal tormas vaenlane kolm korda terve pataljoni liinil peale, iseäranis ägedalt aga soomusauto toetusel kivitee ja raudtee vahel, 1. roodu

Pilt 63.
Kaptan Laurits.

peale. Meie patarei ja soomusrong võtsid aheliku ja auto hävitava tule alla. Rood andis kogupauke. Vastane taganes. Harv püstituli mõlemast laagrifest kestis hilja õhtuni. Kell 22 katus vaenlane veel siin peale tungida. Ka seekord asjata.

II. pataljoni piirkonnas lastsid vaenlase patareid õhtu pimedas marutulega Kalmotka ja Shabino külasid.

II. roodu luurajad käisid lipnik Altmanniga Krikovo külas. Mingisugust liikumist polnud seal märgata. Tagasi tulles jäid nad oote seisukorda. Teiselt poolt küla otsast tuli nähtavale punaväelaste salk, aga meie värskeid jälgi tulel märgates pööris ta tagasi.

Pilt 64.

N. al. ohv. Johan Muft. †

18. novembril päädsid vaenlase ahelikud Kusmino ja Jurniko küla varemete vahel õõsel üle jõe tulla ja meie kaevikutele läheneda. Püsi- ja kuulipildujatulega aeti nad tagasi.

Keskpäeval pommitas vaenlane ühtejärke Kalmotka, Shabino ja A.-Gorka külasid. Kella 16 ajal katusid ahelikud, Jurninost välja tulles, kaks korda üle Luuga jõe Gorka küla peale tungida. Kerge patarei ja jalaväetulega kihutati nad minema. Vi-

deviku ajal lähenesid S.-Lutzki küla poolt kaks soomusautot ja suured jalaväe ahelikud Jurniko poole ning algasid sealt pealetungimist Gorkasse. Samal ajal tuli ahelik Shabino küla kohal metsast välja. Patareide tuli viidi kanguse tipuni. Ka meie patareid ei suikunud. Pärast selgus, et meie kuuliga on vigastatud üks soomusauto.

Oli külm. Vaenlase patareid olid päeva jooksul meie kaevikud terase ja tulega üle külvanud, osa neist maaga tasa teinud ning paljuid kangelasid 7. ja 8-dast roodust haavanud ja põru-

tanud. Terve päeva asjatu külmetamise ja ootamise järele mehed olle sügelesid oodates vastase jalaväge pääsilitule piirkonda. Gorka all sulas tema kätte õõ pealetulekul iseenelest kokku. Shabino peale tormasid õhtu kestes mitu korda ahelikud. Jalaväe tuli hävitas nad.

Roodud olid paigutatud järgmiselt: 6. rood Gorka mõisa eelsetes kaevikutes; 7. ja 8. rood ja luurajad Gorka mõisa ja Kalmotka küla vahel ahelikus lahtisefes kaevikutes. 5. rood seisid Shabinos, kuna 1. polgu 11. roodust asus pool roodu loomusautoga Kalmotkas ning teine pool Kalmotka ja Sveiska vahel.

Meie roodud asendusid kõik eelliinile, seepärast määras diviisiüleml varuks 1-se polgu 11. ja 12. roodu. Eialgul seisid nad Sala karjamõisas ja Sala külas. Seisukorra tõsinemisega eelliinil, nõuti neid eialgul välja, peajasjalikult kaitseta Kalmotka ja Sveiska vahele. Neile järgnes ka õpekomando.

Gorka-Kalmotka liin oli mõeldud suvise kaitsle tarvis ja sellekohaselt ka kindlustatud. Järsk ja varone külm pani Luuga jõe kinni. Sellega jäi suur osa frondiist täissa kaitsetuks ja vaenlasel avanes võimalus meie seisukohti pahemal tiival ära lõigata. Rutuga raiuti külmetanud maa sisse vaevakõõlised kaevikud, blindaashe ehitada polnud mingilugust võimalust. Alamkapten Laurits nõudis tööle sapõõre. Diviisi sapõõrirood saatis aga kõigest 5 sapõõri ja 8 töölist. Nendega ei mõistetud pikal liinil midagi peale hakata. Parem polnud ka ses suhtes I. pataljonis. Siin olid roodud sügisel ise traataia ja kaevikud ehitatud, kohati ka blindaasid. Aga need kaitsesid ainult vihma ja tuule eest. 10-kraadilise külma eest olifti neis asjata pelgupaika.

Päevad ja õõd ilma vahetuseta ja riidest lahti võtmata teista pakase käes, surm suu ees, seda on võimlad ainult Eesti sõdurid, kelle veri kuum ilamaa-armastusest ja kes teavad, et nemad need Kalevid on, kelle kätte usaldatud noore Eesti vabaduse kaitsle.

I. pataljoni pommitas vaenlane terve päeva. Õhtu eel ilmus jalavägi loomusauto saatel 1. roodu vastu, kuid taganes tulduud teed. III. pataljoni liinil märgati kell 15. 30 vaenlase

30—40-mehelift luurajate salka, kes versta maa tagant metsa veerelt Koschkino küla peale püstitule avas ja ise varsti metsa kadus.

Pommi- ja miinipildujad olid liinil järgmiselt paigutatud: Kalmotkas ja Sveiskat kummagis üks 9 cm. pommipilduja, Sahonjes kaks samalugust, Koschkinos üks miinipilduja, Marienhofis üks 6-toll. pommipilduja, ja I. pataljoni piirkonnas üks 6-tolline ja kaks 9-cm. pommipildujat.

19. novembril kogu päeva külvasid vaenlase patareid pomme I. pataljoni seisukohtadele. Tuli oli trehvav. Isegi 3. roodu kaevikutesse paksu metsa sisse langesid kuulid. Mõni väev tagali langes siin kuul muldmajasse, surmates, haavates ja põrutades mehi. Osa tuld siin raionis tõmbas enefe peale loomusrong, mis 5. jalaväe seisukorda pifut kergendas. Ainult 4. rood, kes lausa metfas Rajevka talu vastas seisis, ei kannatanud.

II. pataljonis jätkasid vastase patareid ikka kordkorralt kasvava ägedusega Gorka, Kalmotka ja Shabino laskmift. Patareid seisis S.-Lutzki küla serval, kust meie seisukohad nagu pihu peal näha olid. Jamburift lasklid loomusrong „Tichernomorski“ laevasuurtükid. Külades aina lendasid kivid ja palgid. Elanikud pugelid metsa peitu, kuna sõdurid lagedale väljale kaevikutesse laiali varisefid. Armuta sai valu tühi Veerino mõis, selle ümbruses mets ja kändlik. Siin arvas vaenlane meie küladest väljapeletatud sõdurid ja ühtlasi ka reservid peidus olevat. Nurmed olid nagu ülesküntud ja lumi neil aina mustendas. Al.-Gorka külas oskasid 1-se polgu 12. roodu sõdurid siiski endid pommivihma eest kaitsta majades.

Kurb oli, et meie patareid ei jõudnud vastase omadega võistelda, ega neid vaikima sundida. Rasked patareid seisis liig kaugel. Vaatepunktid olid halvasti korraldatud.

Õõ kestes liikufid luurajate salgad tervel lõfrondil. Valvepostid peletasid jultunuid neift meie seisukohtadest tulega eemale. Kella 4 ajal avas tule. Sveiska küla peale suurem luurajate salk, Shabino vastast metfast kuuldufid terve õõ hääled, ja vilkulid tuled.

Keskpäeva ajal kerkisid vaatepiirile Lutzki küla pool vaenlase kolonnid. Jurkino küla varemetele lähenedes, paiskusid nad mitmeks pikaks ja tihedaks ahelikuks, kes järkjooksudega pealetungimist jatkasid. Meie II. patarei tabav tuli sundis neid aeg-ajalt peatama ja maha heitma. Julgustama ilmusid soomusautod, ja kaugel messa veerel kihutasid rattasalgad edasi-tagasi. Ahelikud pugesid Jurkino ja Kusmino varemete vahele peitu. Hävitav patarei tuli ja kommissaaride nuudid ei lasknud neid seal kaua peatada. Kella 15 ajal tormas esimene „laava“ Gorka ja Kalmotka peale. Meie raudsõdurid roodud asusid kaevikutesse, võffid seisukohad küla majade vahel ja andsid püüdlidest ning kuulipildujatest tuld, mis külvas armutumalt surma vastase ridadesse. Read muudkui harvenesid. Meie roodude rahulik ja tabav tuli lõi punakaartlased kõhklema ja — tagasi vajusid jäänused, peitu jõekalda varju. Aga põld oli üle külvatud furnutega ja abipaluvate haavatutega.

Veidi hiljem läks kätte, ainult väikemas maastabis, Rajeoka talu juures 4. ja 6. roodu vastu samuti nurja.

Ka Shabino kohta ulatas see ahelik, mis fungis Gorka peale. Siin aga needis Gorka alune nurjaminek punaväelased messa servale maa külge kinni. Alles õhtul kella 19 ajal pimedas, kordus tormijooks Gorka all; ka siin vajus ahelik meie seisukohtade peale, püüdes Shabino ja Sveiska vahelt läbi lüüa. Videvikkus koonduvaid rohutirtsuparvi nähes, kippus kõikuma lööma meie kangelaste usk oma vastupidavusse ja võimisesse. Ülemeelselt anti tuld kõigist laskeriistadest. Haruldast külma verd näitas üles meie õpemeeskond al.-leitnant Mühlbachi juhatusel, kes laskis vaenlased kunni 30 sammu peale läheneda ja siis niitis terve kolonni maha. Vaenlane pistis jookflu tervel frondil, kandes suuri kaotusi.

Esimised teated vaenlase jõudude rohkuse üle sundisid asja tõsiselt võtma. II. pataljoni ülem al.-kapten Laurits, alati optimist, laskis pea norgu. Palju peavalu sünnitas seisukohtade kindlustamatus. Gorka-alune kindlustatud joon läks risti vastu jõe. Sellele kindlustatud joonele mahtus ainult üks rood. Teiste roodude joon oli aga täiesti kindlustamata. Vaenlane

võis kerge vaevaga läbimurda kas Soeiska ja Shabino, või Gorka ja Kalmotka vahel.

Sarnasel korral oleks sattunud kõik Gorka- Rajevka ja raudtee joonel asuvad väeosad väga raskesse seisukorda. Veerino teed kaudu oleks ta võinud enne meid Dubrovka ette välja jõuda ja meie I. ja II. pataljoni teed ära lõigata. Sala teed kaudu oleks võinud ta terve Sala küla — Dubrovka liini oma alla võtta. Siis oleks meie seisukord täiesti kaotatud olnud, ja ka Narva saatus külitav. Peale seisukohtade kaotuse oleks me hulgaft elavast jõuft ilma jäänud. Seisukorra ülitõlitud arvele võttes, oli juba nõu jätta Luuga liin ja asuda Sala-Dubrovka liinise. Aga ka selle vastu kõnelesid kaaluvad põhjused. Dubrovka-Sala liini ei peetud nõnda kindlaks, et sealt Narvat paremate tagajärgedega oleks võinud kaitsta. Jamburi siid oleks pääsnud meie suurtükitule alt ja paranduste järele oleks võinud varsti sealt üle sõita, punaste soomusrong, mille laeva-suurtükid oleks ulatanud Narvat pommitama. Meie nõrgemini varustatud rong poleks suutnud Nõukogude riigi ilu ja uhkuse „Lenin'i,“ „Trotski“ ja „Tšernomorski'ga“ võistelda. Lõpuks oleks see rahuläbirääkimistel tuntavaks trumbiks Nõukogude esitajatele olnud.

Jäädi peatama senisele liinile kunni viimase võimaluseni. Aga samal ajal töötati peenlusteni välja teisele liinile asumise kava. Al.-kapten Laurits, kelle pataljoni peal pearaskus lamas, ütles, kui olid läbikaalutud kõik võimalused:

„Meie selt liinilt ei tagane, kas tapetagu meid kõiki siin mahal!“

Neid sõnu ütles oma juhi suu läbi terve II. pataljon, õpemeeskond ning 1. polgu 11. ja 12. rood. Sõna peeti imestuseväärilise visadusega. Oli päivi, kus haavatute ja põrutute arv 40-ni ulatas. Terved jaoskonnad sunniti korruga reaft lahkuma. Aga see ei kohutanud kedagi. Pea harjuti suurtükitulega ja leiti abinõusid tema eest kõrvalehoidmiseks. Ja kardetav oli ainult suurtükituli. Jalavägi harilikult sai esimese sauna, terve päeva väljal lumes lamades või Jurkino ja Kusmino vahelises metsas kogunedes—meie patareidelt. Ahelikud kuulipil-

duja ja püstituld välja ei kannatanud, nad tulid peale ainult siis, kui kindel näis olevat, et meie kaevikud ja külad meestest suurtüki-tulega tühjaks on tapetud või metsa jookku peletatud. Sarnast arvamisest laskis oletada see asjaolu, et punased kolonnides peale tulid, kusjuures neil püüdis tihti õlal ja kukele läetud olid. Üllatus oli neil muidugi ootamata suur, kui neile lühikese maa pealt äkki marutuld vastu anti. Punaväelased kaotasid julguse. Nad said aru, et neil pole enam „valgekaardi“ alati põgeneva lambakarjaga tegemist, vaid sõjaväega, kes liitunud ühte demokraatlikel alusel, kellel kandjaks on eneseohverdus-väärilised ideed, kes rikas on sisemisest jõust. . .

Meie sõdurid läkitasid punaväelastele üleskutteid ja kirju, kus selgelt öeldi, et meie nõukogude riigiga ei sõdi, aga kaitseme küll oma piire. Iga jultunud kätte, meie piiridesse tungida, lööme tagasi, võideldes kas või viimse meheni. Sedasama teletati vangidele, kellest mõned eialgu tagasi saadeti.

Meie sõdurite kangelaslikult ülespidamisest marulise suurtükiväe olli kõrvalt nähes ja kuuldes, ei jõudnud valgekaartlased küllalt imesteleda.

Iga päev saadeti vaenlaste poolt uued polgud tulde. Meie polgu vastas oli juba registreeritud 12 vaenlaste polku: 7., 8., 12., 13., 630., 161., 14., 15., 16., 17., 18. ja 1. Moskva polk. Järjest tuli uusi juure Soome ja Põhja frondilt, peale selle rahkearvulised täiendused.

Viimaste võitluste järele otustades, oli punaste taktika meie vastu umbes järgmisena kujunenud; hommiku aegsasti avati suurtükiväe Gorka, Kalmotka ja Shabino külade peale. Tule ägedus kasvas ühtelugu. Raudtee piirkonnas terve päeva harv suurtükiväe. Keskpäeva ajal ilmusid Lutzki poolt ja siit ning sealt metsa veerelt ahelikud. Nähtavasti olid nad pealetungimise vastu juba ammu metsas koondatud. Vangid tõendasid, et neile 3—4 päeva produktid korruga välja anti ja siis sunniti päevade kaupa metsades elama. Metstast välja tulevaid ahelikke sundis meie patareid tulla maha heitma. Ja seal lumes lamalid nad tihti nõutult õhtuni. Suurtükid olid külast juba kõik välja kihutanud, kaevikud maatafa peksnud, kaitsjad, kes

püsinud, kõik uinutanud, juba hulk aega kõrvetanud arvatavaid referoe, — ja siis alles koguti nii palju julgust, et ahelikus või kolonnis meie peale formata. Tihti aga ei jõudnud ahelikud tulepiirigi, vaid lamasiid terve päeva väljal ja õõleks kadusid meffa. See ärritas meie mehi kõige enam: — kui juba, siis tulgu välja, et nendega korraga lõpuarvet teha! Õõleks tegevuseks polnud nähtavasti punane vägi veel küps — pimedo varjul jooksiid nad enne vastatleni jõudmift laiali. . .

Seisukohtade kaitfe ja õife rahu kindlustufe mõttes laafis al.-kaptlen Laurits paar roodu videvikus Kusmino ja Jurniko külade peale vastu-pealetungimifele. Kerge hoobi all jättis vaenlane nimefatud külad maha ja pages S.-Lutzki fihis.

Kell 21 püüdis luurajate falk Kofchkinole läheneda. Valveposti tuli kihutas nad aga minema.

Meie kaotufed: 8. roodu vanem ohv. lipnik Ruuben Kuulik — haavatud, sama roodu noorem ohvitfer lipnik Toom ja 6. roodu Junker Auguft Sander põrutatud. Sõdurid 47 haavatud ja põrutatud. Paremal tiival, üle raudtee seisva vene-laste polgu olid punafed taganema fundinud. Meie 2. roodu varu-rühm tõttas appi, kogus laiali jooksnud roodud kokku ja võttis ühes vastupealetungimifel endifed seisukohad tagafi. See oli efimene, aga ka väga ifeloomulik fakt, mis peegeldas nii hästi ühe kui teife vae võimifit. Siin kindla vaimliffe dif-fipliiniga patriotiliftelt tundmufelt kihutatud väike falk, ja seal — lodev, ükskõikne orjakari, kellel liduvaks fremendiks puuduvad fägavamad ideed. Nende hool ja mure oli — ainult päev üle elada. Kõrgeid eesmärke leiduks Vene mehelgi, aga puudufid juhif, need energia allikad, mis fütitaks tuld ja paneks masfi liikuma. Sennikaua kui Vene valgete valiffuftele on demokraatline ilme ainult filmakirjaks ja puuduvad vaimufatud tõlifed demokraatlifed juhif, — on liitriikidel kodanliffe Venemaa älesehitufe püüded ainult tühja koti püftiajamine.

20. novembril pööris polguülem sõdurite poole järgmiffe päevakäfuga:

„Kallid ifamaapojad, teie, 9. polgu sõdurid! Juba mitmendat päeva võiflete ennaffalgavalt, kaitstes meie kodumaa

idapiiri vägeva enamluse laine eest. Teid ei kohuta ei külm, ei maruline suurtükivägi, ega kümme korda suurem ja ägedalt pealetungiv vaenlane jalavägi. Teie seisate kui kalju, — teie

3. Pilt 65.
Punaväelased-18jaovangid.

vastu on juba nii mitu vaenlase tormijooksu kokku varisenud. Teie olete need, kes kindlustavad meie koduse rahuliku töö ja elu. Teie õlgadel on kodumaa oma saatuse ja õnne loonud. Teie kaiffete teda ka igal ajal oma verega.

Ma ei leia küllalt lõnu, et hinnata teie vahvust ja kangelaselist meelt. Meie ühine armastatud kodumaa ei unusta kunagi neid ohvreid, mis teie iganes tema eest valmis olete tooma.

Teie hulgas ei ole praegusel raskel filmapilgul ükski oma pühamate kohuste eest kõrvale hoidnud. Teie hulgas ei ole ühtegi väejooklikut, ega ei võigi olla. Sellepärast käsen kõikide roodude ülemaid ettepanekuid teha nende meeste kohta, kes senni ühel ehk teisel põhjusel väejooklikute nimekirja on sattunud ja praegusel filmapilgul vahvasti kodumaad kaitsavad, et neid jooklikute nimekirjast maha kustutaks. Ühes sellega annan ka mina andeks kõigile väejooklikutele, kes kohtulikku karistust saanud, ja saan paluma, et ka seaduslikul teel nende endine süü andeks antaks ja nad kõik seaduslikud õigused tagasi saaksid.

Kangelased, avaldan Teile teenistuse nimel südamlikku tänu ja kiitust.

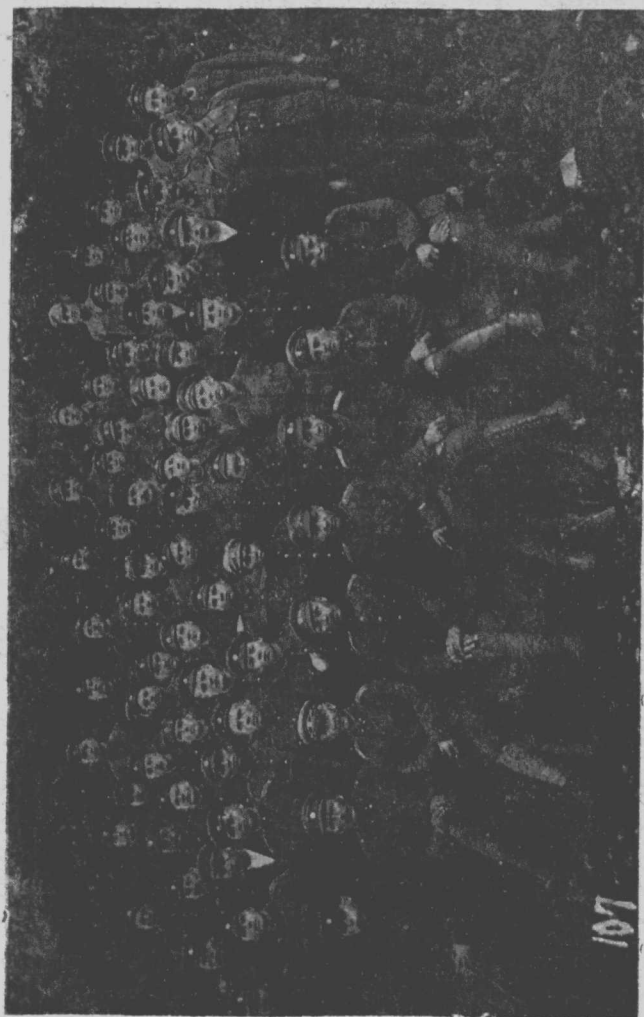
Siinjuures annan ka diviisiülema suulõnalise tänuavalduse edasi: „Tänan teid südamest, vahvad mehed! Mul on kahju tublidest meestest, kes langenud ja haavatud.“

Alam-polkovnik Schmidt.

20. novembril asus 8. rood, kelle Al.-Gorka külas ära vahetas 1. polgu 12. rood Kalmotka külasse reservi.

Päeva kestes äge suurtükiväe Gorka, Schabino ja Kalmotka külade peale. Patareid olid eelmistel päevil juba märgid kätte saanud. Seepärast oli tuli väga trehvav. Ühtlasi kasvas ägedus. Al.-Gorkas süütusid kolm maja põlema ja paljud langesid rusudeks. Veel rohkem kannatas Kalmotka. Vaenlane oli ülesaadetud küüdimeestest, nähtavasti teada saanud, et Kalmotkas pataljoni staap asub. Siin aina kivid ja palgid lendasid. Majad on purustatud. Hulk kariloomi otta saanud. Elanikud meelades pelgus. Pataljoni staap asus väikeses puumajas vaenlase pool küla servas. Selle ümber langesid kuulid rahena. Lõhkemiste rõhumisel kerkisid kordamisi üks ja teine maja ots. Õhtu eel alles läks vaenlasele korda langetada üht pommi akna alla, mis purustas aknad, osa teina, rebis katki kõik telefoni-traadid ja paiskas telefonisti ühes aparaadiga vastu teina

Side-jao ülem Voldemar Andreson, kes kunagi julgust ja rõõmuft meelt ei kaotanud, fäädis filmapilk ühendufe korda ja julgustas

Pilt 66.
8 rood.

kõiki staabis olijaid. Nüüd alles lahkus staap ja afus kõrvalolevasse kivi koolimajasse, seal õõ läbi katkipeksetud aknaid ja ukli külma vastu kinni toppides.

Kell 11 alates vältsid jalaväe ahelikkude pealetungimised hilja õhtuni, mis kogu aeg olid sihitud Al.-Gorka ja Kalmotka vahelise joone vastu. Õhtul pimedas kattus vaenlane Shabino ja Kusmino vahel peale fulla. Tema katted löödi jalaväe tulega tagasi. Meie püsi- ja kuulipildujate tuli oli väga trehva, sest seda avati ikka lühikeste maa pealt ja ainult suuremate kogude peale. Vaenlane oli tuld mitu korda oma naha peal proovinud. Kui ta seda oma teeris, padrikus peidus olles unustas, siis lagedale tulles tuletasid temale seda meele furnute virnad. Sellega osalt ongi seletatav nähtus, et vaenlase ahelikud, kes väga julgelt ja sõjakalt meesalt välja tulid, jõudes endise lahingu platsini, ilma et meie poolt ainustki pauku oleks veel kuuldavale tulnud, maha heidsid ja kohe või õhtul videvikus mees ära aurafid. Kui neil siiski mõnikord julgust jätkus eeldada, et nii hirmus äge patareide tuli meie sõdurid viimasteni pihuks on peksnud, ja nad usaldasid astuda meie tule piirkonda, siis sundisid juba esimesed paugud tervet kolonni või ahelikku kabuhirmus põgenema. Puuhävälaste vaimuvaesus oligi see ime, mis meie arvulise vähesuse juures ja võimatu halvadel seisukohtadel meid ei lasknud lämbuda.

I. pataljoni piirkonnas keskmine suurtükituli. Paar korda sõitsid välja vaenlase loomusautod; jalaväe tegevus avaldus ainult luurajate salkade liikumises ja püsisüles.

III. pataljoni piirkonnas elav luurajate tegevus. 9. roodu luurajad pörkalid kokku vaenlase omadega kella 12 ajal Solka jõe ääres. 10. roodu omad kihutasid kella 16 ajal 30-mehelise luurajate salga Sveiska ja Shabino külade vahel laiali. Need olid vaenlase kattumisevarved, mis otisid meie nõrku kohti. Vaenlase ilmumine neil nõrkadel kohtadel tegi meie juhid pisut närvlikuks.

Vaenlasele olid rasked kaotused. Meie kaotused umbes 20 haavatut ja põrutatud. 8. roodu ülem lipnik Karjel ja noorem ohvitser al.-leitn. Kukk — põrutatud. Mõlemad jäid ritta edasi.

21. novembril II. pataljoni vastas lamafid vaenlase ahelikud õõ läbi lumes. Ülejooksiikute jutu järele tunginud eisse päeva ja õõ jooksul siin peale vaenlase 478., 479., ja 17. küti-

polk. Paiguti olnud korraga kunni kuus ahelikku väljas. Mitu korda asjata katseid tehes edasi tungida, kadusid nemad valge hakul metsa, jättes valveposta metsa veerele. Nimetatud polgud olid juft enne lahingut täies kokkuseades Jamburist välja tulnud. Nendega kaasas olnud üks kerge patareid, mis asenenud Lutzki veski juure.

Solka ja Sveiska ümbruses märgati õõ kestes vaenlase luurajaid, kes värvilisi rakette õhku lastid.

Kella 7 ajal võtsid 10. roodu luurajad Sveiska juures neli punakaartlast vangi. Päeval võttis leitnant Ploom pool-rooduga puhastuskäigu Sveiska eelsesle metsa ette. Ta sattus punaste õise seisukoha peale. Punased olid siin varju leidnud sõjapõgenejate sivistes onnides. Teise kerge patareid tuli oli nad siif ära peletanud. Luurajad põletasid onnid ja heinakuhjad seal ümbruses maha. Nad käisid kunni Shabino kohale välja. Vaenlast polnud küsagil näha. Ainult Lutzki veski poole viivad põgenemise jäljed tunnistasid tema siinolemist õõsel. Terve päeva kestes peaaegu täielik vaikus, väljaarvatud vaenlase patareide kahevõitlus meie soomusrongidega. Väga trehva tuli sundis soomusrongi taanduma.

Vaikus oli kahtlone. Vilunud juhid nägid selles paha tunnust. Õhtu eel algav harv suurtükivõit kujutas enesest märgilaskmist. Üksikud pommid langesid Gorka ja Padoga eesle kaevikute pihta, siis arvatavaste taganemise teede ja reservide asukohtade peale. Õõsel püüdsid luurajad traataedu 5. roodu seisukohtade ees läbi lõigata. Tervel frondil väga elav luurajate tegevus. Loobiti rakette. Pilluti käsigranaate. Lutzki veski sihis valgustati Shabino ja Sveiska seisukohti profhektoriga.

Haruldane juhtumine 2. roodu varurühma majakeses Posjolokis: Vaenlase 3-tolline pomm kukkus maja ees asuva küüni kõrvale maha, kargas sealt uuesti õhku, lendas üle katuse ja kukkus hoovi peale hobuste sekka. Keerles seal pisut aega, ilma et kahju oleks sünnitanud, ning siis, jällegi õhku paisatuna, lendas veel üle elumaja, kus lõhkematalt maha kukkus.

24. 22. november.

Tormi tunnustes polnud vilunud sõjamehed ekfinud: täna löödi tervel polgu frondil väga palav lahing.

Enne lahingut seisid meie rood järgmiselt: raudteest pahemale poole järjekorras — 1., 3. ja 4. rood (Rajevka talu vastas); 2. rood Pasjokis reservis; 6. rood Padoga mõisa vastu kaevikutes; 1. polgu 12. rood Al.-Gorka külas; 1. polgu 11. rood ja õpemeeskond Al.-Gorka ja Kalmotka vahel;

5. rood Shabinos; 8. rood Sveiska ja Shabino vahel; 7. rood ja luurajate komando Gorka rentniku majas reservis; 10. rood Sveiskas, 9. rood Sahonjes, 11. rood Marienhofis ja 1. polgu õperood Sala külas reservis.

Vaenlase poolt tungisid Gorka peale — 1., 2., 7., 8. ja 12. polk. Raudtee piirkonnas — 13., 14., 15. ja 16. polk. Reservis seisid eelmistes lahingutes lüüa saanud 478., 479. ja 17. polk. Suurtükkide arv ei olnud kindlasti teada.

Kell 6 avas vaenlane tule kõigilt patareidest ja loomusrongilt. Ta oli eilse päeva kestes kahurvõäge juure toonud ja

tublisti laskemoona kohale vedanud. Tuli oli endiselt tuntavalt tugevam. Esialgul oli suurtükivägi koondatud Al.-Gorka, Kalmotka ja Gorka eelsete 6. roodu kaevikute peale. Kuulid langesid väga trehvavalt. Varsti oli traat purustatud, oia kaevikuid maatafa tehtud ja kaks suurt blindaashi lõhutud. Vaenlane tarvitas ka gaasipomme. II. pataljonil katkes telefoni side oma parema tiivaga. Ka I. pataljoniga polnud enam ühendust. Eiine parandada polnud võimalust.

Pilt 67.

Alam-Kapten Korkmann.

Pealetungivast jalaväest mustendas väli S.-Lutzki pool. Enne aga, kui jõudlid Lutzki poolt väed meie seisukohtadeni, formalsid Padoga mõisast punased 6. roodu peale. Nad löödi legamini ja tagasi. Siis juba vajus jõekaldalt, kus puudus traat-aed, vaenlase parv laavana 6. roodu pahema tiiva peale. Rood, hoolimata sellest, et juba hulk mehi haavatud, surnud ja järelejäänuid kõik põrutud, pani mehiseft vastu. Kaks ohvitseri olid saanud võitlusevõimetuteks. Kriitilisel filmapilgul oli rooduülemal paremaks käeks ohvitser k. t. Hendrik Rehe, kes oma arukate ja energiliste korraldustega ning külma vere ja kangelaselise surma põlgusega mehi pörgutule all vaimustas, olles ise kord meelemärkusetalt põrutatud. Kõige valusama ja raskema löögi võttis vastu 6. roodu kolmas rühm ja temale appi rutanud 2. rühm, kes seisid pahemal tiival. Kangelasena esines siin noor jaoülem n. a. o. August Eckbaum. Et mehi vaimustada, tõusis ta oma kaevikus püsti, keerutas rusikat vaenlasele, kes juba korra tagasilöödult eemal lamas, ja hüüdis: „Tulge, kuradid!“ Sealjuures tabas teda vaenlase kuul surmavalt. 2. rühma juhtis osavalt kuulide ja pommide saju all rühmaülem Aleksander Tamson. Sai ise kaks korda põrutada ja viidi viimaks meelemärkusetult lahinguplatšilt ära.

Suurtükituli kõvenes ühtelugu. Padoga mõisa eel lamavad ahilikud pidasid 6. roodu kaevikuid alalise kuulipildujatule all. Jurkino külas ülespandud kuulipilduja hoidis sama roodu kaevikuid risti- ja osalt seljataguse tule all. Jõge mõõda vajus uus laava peale, seekord ägedamalt kui enne, ja ulatas Al.-Gorkas 12. roodu vastu. Oli võimata neis tingimustes edasi vastu panna. Rooduülem leitnant Lilienblatt tõmbas käskkäes 12. roodu ülema leitnanti Simsoniga oma pahema tiiva mõisa rehe juure tagasi ja saatis käskjalad — ühe ratta pataljoniülema juure, teise jala reserviülema leitnanti Kasekampi juure. Reserviülem oli juba teateid saanud meie seisukorra üle tervel frondil. Sellepärast leidis tema tarbetu olevat mehi tulde saata, pidades seisukorda päästmatuks. 7. rood ja luurajate komando seisid meiega serval I. ja II. pataljonide vahel kohal ahelikus, et kaitsta I. pataljoni pahemat tiiba ümberhaaramise ja tervet pataljoni äralõi-

kamile eest. Varu-roodu tegevus oli tingitud varem kavandatud plaanist ja ka sellest, et tule järele otsustades oleks jõudnud varurood läbi peksetud 6. roodu seisukohti päästa, pealegi oleks marulise tule all liikumine asjatuid ohorid kaasa toonud.

Leitnant Lilienblatt sai ühest küljest 4. roodu ülemalt Leitnant Trasillt teate, et I. pataljoni front paremal tiival läbi on murtud ja pataljon taganeb teiselt küljest. 12. roodu ülemalt, et ka Gorka ja Kalmotka vahekoht on vaenlane läbi murdnud. Siis, nähes, et seisukorda on võimata päästa, jättis ta varem kavandatud vastu-pealetungimise ja andis käsu taganeda. Siimaale aga püüis tema roodu 1. rühm Padoga vastas paremal tiival metsa kaevikutes, kus polnud risttuld. Seljatagune oli armuta suurtüki- ja kuulipildujatule all. Oli raske käsku rühmale edasi anda. Rooduülema üleskuffe peale läks vabatahtlikult käsku viima Johann Kull. Rühm tuli õnnelikult 4. roodu poole metsa veerde välja. Roodud taganesid varem määratud korras teisele liinile.

Kalmotka ja Shabino piirkonnas ei raugenud suurtükituli fugegi. Kolm kuuli üksteise järele kukkusid II. pataljoni staapi. Õnneks ei teinud nad kahju: — üks ei lõhkenud ja teised olid gaasipommid. Jalavägi ilmus hiljem. Kui juba telefoni ühendus pataljoni parema tiivaga varakult katkes, siis otsustas tule ägeduse järele pataljoni ülem al.-kapten Laurits, et seal lood enam kõigeparemad ei või olla. Ta kogus varus oleva 8. roodu ja tahtis temaga isiklikult minna paremale tiivale appi. Jõudis aga vaevalt Veerino mõisa juure, kui mustendav punaväelaste hulk pilvena Kalmotka ja Gorka vahel 11. ja õperoodu peale vajus ja need, fronti läbi murdes, seisukohtadelt välja surus. Pealegi oli 12. rood Gorka juba maha jätnud ja 11. rood sattus risttule ja ümberhaaramise ähvarduse alla. Pataljoniülem nägi, et võimata on veel seisukorda parandada ja senniseid seisukohti tagasi võtta, sellepärast jättis ta parema tiiva saatuse hooleks, teades, et seal taganemiseks kõik tarvili- sed korraldused tehtud ja reserve kõigiks juhusteks jätkub. 8. rood paiskus ahelikku ja toetas naabri roode taganemise juures.

5. rood alus veel Shabinos, kus ta traataia taga feistes pealetungimised kergesti tagasi läi. Vaenlane, kes kiirelt Kalmotkasle sisse formas, ähvardas 5. roodu taganemise ees ära löigata. Seda hädaohtu aimas õperoodu ülem al.-leitnant Mühlbach ja otsustas, maksu mis maksab, anda naabrile võimalust Shabinost välja taganeda. Arvuliselt mitu korda tugevama vaenlase püüsi- ja kuulipildujatule rahe all taganes tema samm-sammult, iga natukese aja tagant oma roodu kinni pidades ja pealetükkivale vaenlasele hävitavat tuld silme vahele andes. Külmavereliselt ja hulljulgelt liikus al.-leitnant Mühlbach ise ahe-likku mööda, mehi paigale sundides. Rood taganes järkjooksu-dega eeskujulises korras ja rahuliselt, nagu poleks see sündinud kuulifaju all, vaid kufagil õpeplatsil.

5. rood pääsis õnnelikult taganedes jõge mööda. Kalmotkalt võttis vaenlase kuulipilduja küll jõe tule alla, aga õnneks jooksid kuulid liiga kõrgelt ega teinud mingisugust kahju. Tihe lumeladu vaenlasele vastu silmi takistas tublisti teda meile trehvavalt tuld järele andmast. Roodud liikusid mõnifada sammu vaenlase eel, aga kahjutult. Jõuti Sveiska kohta välja. Vaenlane jäi kaugele maha. Võeti roodud kokku ja kolonnides liiguti teisele liinile. Tuju oli hea. Ei puudunud palju, siis oleks ka laul lahti läinud.

Kuigi vaenlase pealetungimise raskuse keskkohal II. pataljoni vastu oli sihitud, siiski polnud saadud hoopis saatusel otsustaja. Veel oleks võidud varu-roodude abil seisukohti Kalmotkas ning Gorkas parandada. Otsustavaks sai lahing paremal tiival I. pataljoni piirkonnas.

Suurtükitali polnud siin väga kange. Jalavägi ainult demonstreeris soomusautode toetusel. Peahoobi sihtis vaenlane samasle kohta, kust meie front juba varemalt nõtku andis, see on paremale poole raudteed Semjonovski polgu vastu. Kerge vaevaga läks tal korda paigalt viidata ja kabuhirmu ajada distsipliinikehvi Vene roode. Pealetungimine oli kaunis äge ja kiire. Enne kui aimasime hädaohtu õiget suurust, olid punased juba raudtee vallil väljas ja venelased mees laiali jooksnud. Varu-rood al.-leitnant Koiki juhatusel paiskus

maantee veerele ahelikku. 1. roodu parem fiib taandus ka riisttule all maantee liinile. Pataljoni staap ühes telefoni aparaatidega ja kõige muu siseleladega jäi vaenlase kätte. Pataljoni ülema k. t. leitnant Leiur sai püsfikuuliga raskesti haavata. Tema kandsid sõdurid suures hädaohus välja. Iseäranis vahva sealjuures oli 2. roodu reamees Noor. 1. ja 2. roodu read harvenefid kuulide rahe all tuntavalt. Meeleolu langes. Peaafi, puudus pataljoni ülem ja katkes telefoni ühendus seljataguse ja naabritega.

Pilt 68
Alam-kapten Leiur.

Roodud ei jõudnud peatada maanteel ja taganefid sügavamale metsa vastu II. pataljoni, kartes, et kiviteel võidakse neid äralõigata sügavamalt seljatagant. Teade I. pataljoni õnnetuse üle jõudis kõljaljalgade ja haavatud leitnant Leiuri läbi II. pataljoni, mis muidugi kaasa mõjus seisukorra kaotatuks pidamisele ja õigustas alumise teisele liinile.

3. ja 4. rood taganefid täies korras ja peaegu ilma vaenlase surveta Veerino tee liinile. Siin koondus ka 2. rood ja lipnik Talts kogus ükfikud

1. roodust järelejäänud mehed kokku. Seisukorra üle koguti fiin kindlad teated ja, kokkukõlas II. pataljoniga, afuti teisele liinile. Roodud liikulid täies korras.

Vahepeal oli loomusrong kohale jõudnud ja oma desandiga puhastanud I. pataljoni seisukohad punastest. Semjonovski polk organiseeris vastu-pealetungimist ja ka I. pataljon oli valmis afuma endistele seisukohtadele. Aga teade II. pataljoni tegevuse üle tõmbas kriipsu plaanist läbi.

Katastroofis süüdi oli loomusrong, mis pidi valvama vaenlaste järele ja kindlustama meie julgeoleku parempoolse ümberhaaramise vastu. Tema oli aga parajasti vett tooma sõitnud ja jäi kohale jõudmisega 20 minutit hiljaks. Ja see 20 minutit oli ohusstav terve lahingu käigule.

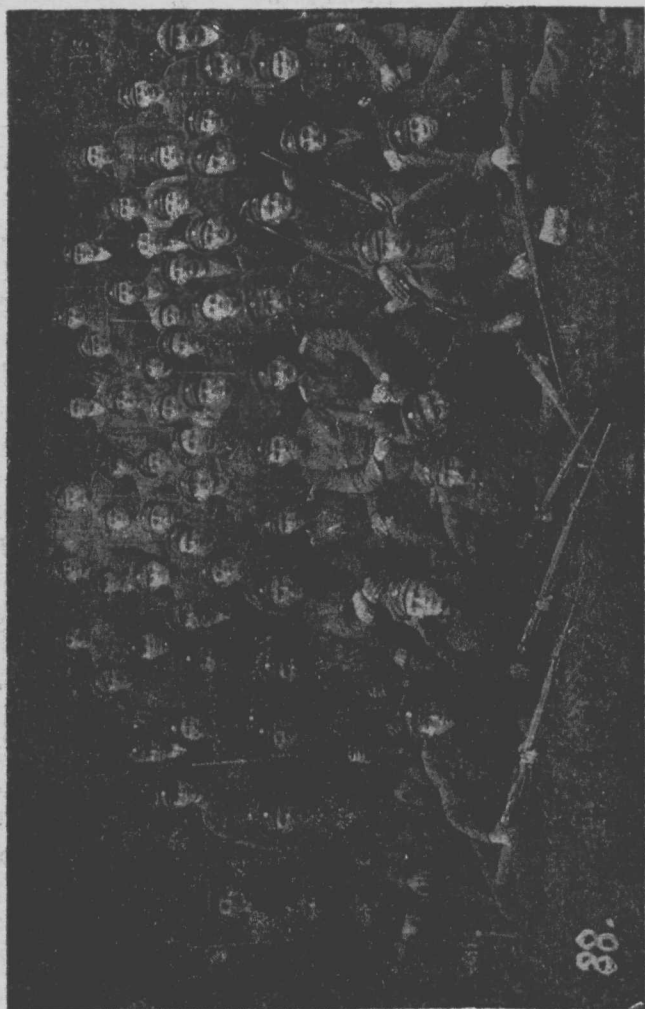
Tafakaalus I. ja II. pataljoni tegevusega jättis ka 10. rood Sveiska küla siis maha, kui taganevad roodud sealt juba õnnelikult mööda olid. Kella 15. ajal algas vaenlane umbes 500 mehelise ahelikuga Sahonjele kolmest küljest peale tungima. 9. rood leitnant Volti juhatusel pani siin poolteist tundi vastu ja taganes siis võideldes Koschkino eelseile kindlustatud seisukohtadele. Kiiluna etteulatavate Sahonje seisukohtade enese käes hoidmine oli nüüd juba loomuvastane, kuna nende mahaajamine oli loogiliseks tagajärjeks päevasele operatsioonile. Koschkino-Krikovo teel ilmunud luurajad kihutati minema.

Teisele liinile asumise kord oli juba ammu ette määratud. Roodud tulid neljas sihis; neid vastu võtma ja liinile asetama olid operatiiv-staabid käsutud polguülema abi al.-polkownik Trosi Sala piirkonda ja sideülem leitnant Tuisk Dubrovka piirkonda. Rafiakomando ülem al.-leitnant Korkmann organiseeris komando reserviga juba taganemise ajal ratfa liideme pataljoni vahel.

I. pataljoni roodud taganesid osalt kiviteed mööda, suurem osa aga Veerino ja kivitee vahelt lagendiku kaudu. Nad asenesid Dubrovka liinile — 1. rood raud — ja kivitee vahele, 2. rood kivitee kohale, 3. rood Dubrovka pahemale tiivale ja 4. rood külasel varuks. Pataljoniülema kohuste täitmisele asus al.-leitnant Männi. Dubrovka peale tulid välja veel osad jalaluurajate komandod ja 12. roodust. Sala karjamõisa tulid 6. ja 7. rood ja osa luurajate komandod. Sala külasel taganesid 5. ja 8. õpe- ja I. polgu 11. ja 12. rood ning asenesid järgmiselt: Sala karjamõisast kunni Luuga jõeni — 7., 6., 8., 11. ja 5. rood. Maaluurajate komando jäi reservi Sala karja-mõisa, 12. rood, I. polgu ja meie õperoodud Sala ja Pulkovo küladesse.

Kahenädalifest alalifest lahinguis viibimisest surmani väsinud ja tüdinunud, jõudsid roodud Sala-Dubrovka liinile. Meestel

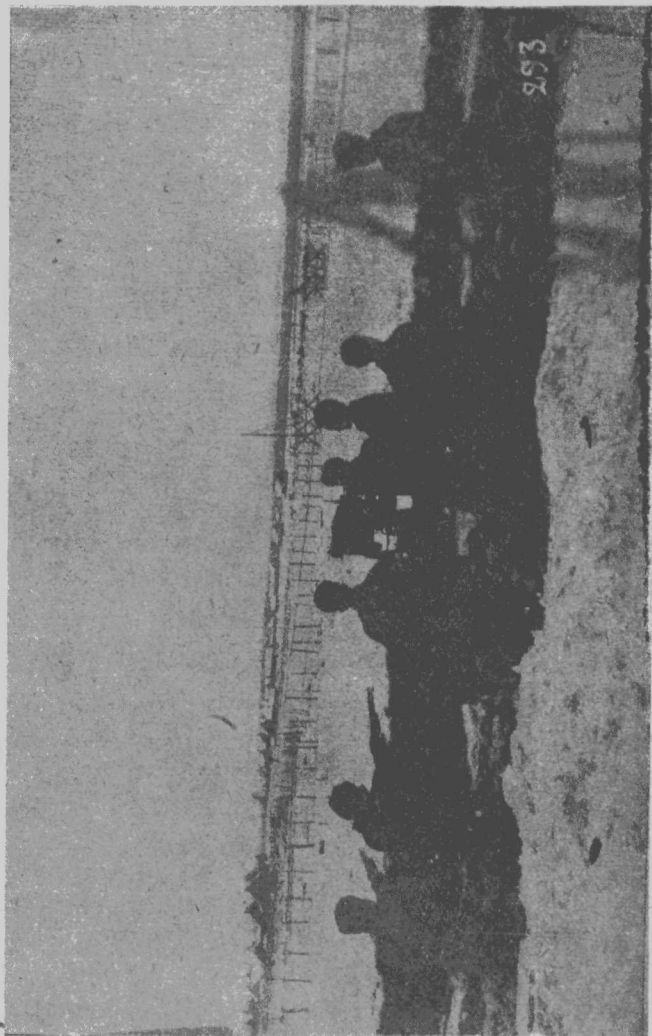
oli täiesti õigustatud arvamine, et neid suurepäraseid kindlustuseid
foojade blindaashidega ees ootavad. Pettumus oli väga suur, kui

Pilt 69.
2. rood.

siin traataed samalugune kolmerealine oli, vahelt aga nõrgemalt
ehitatud kui eelliinil, kuna blindaashidest eelliini omadega võr-
ainult paroodiad leiti. Väsinud ja külmanud mehed pidid

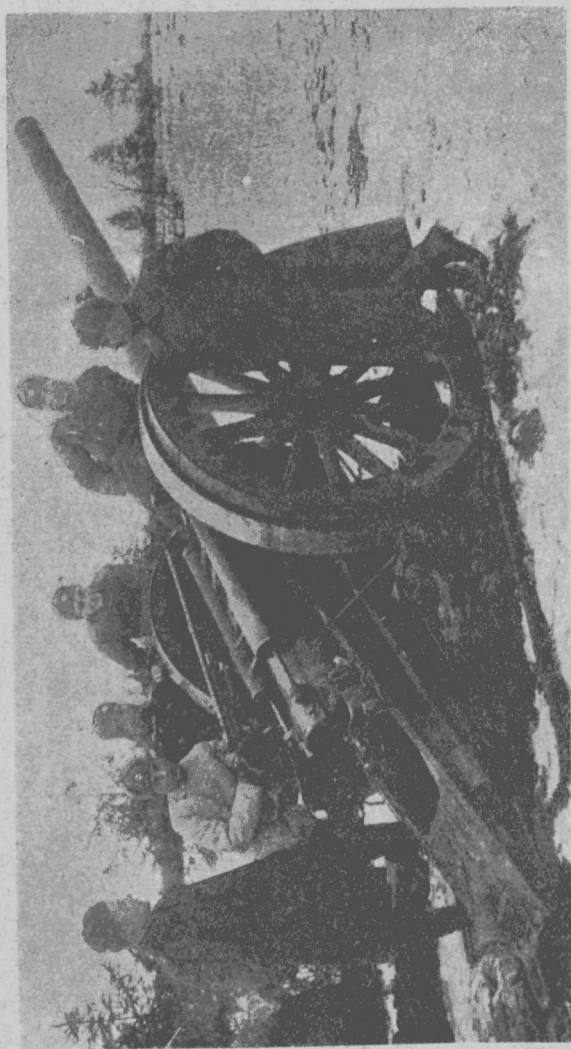
Peale lõunat avas ta Dubrovka peale tule neljast kergeft ja kahest raskest suurtükift. Suurtüki tulele järgnes pea jala-

Pilt 71.
Dubrovka.

väe pealetungimine kahe — 14. ja 13. kütipolguga. Videvikus lõikasid sapõõrid traataiad läbi. 8. polgu kaua aega varus viibinud roodud ei kannatanud suurtüki-tuld ja jalaväe formijooksu

välja. Vaenlase surve all jätkid nad seisukohad maha. Esimesena taganes 4. rood ja sünnitas kabuhirmu kõigis roodudes. Dub-

Pilt 72.
Raske suurtükk.

rovka jäeti maha. Meie 4. roodul, kes teisel liinil siinpool Dubrovkat asus, läks korda energiliste abinõudega leitnant

Trais'i juhatusel peatama sundida üht osa 8. polgu meestest. Suurem osa neist aga jooksis laiali Sala karjamõisa ja Kobõl-
jaki külasse.

Polguülema käsul läksid meie 2. ja 3. rood al.-polkownik Tros'i juhatusel vastu-pealetungimist korraldama. Hommikul alles varusle tulnud ja väsinud roodud, seisukorra tõlidust enesetele täies ulatuses ette kujutades, ruttasid kiirel sammul kohale. Nad kogulid teel taganejaid ja korraldasid neid vastulõõgi tarvis Dubrovka teisel liinil. Aga enne veel avasid meie kerged ja rasked patareid ennekuulmata kiire tule Dubrovka peale, mis tõi põrgu maa peale. Ei olnud enam üksikuid pauke ega lõhkemist kuulda. Taevas punetas tulest kogu aeg. Vaenlane sattus kabuhirmu ja, kes pääsis, see näitas päkke. Nälgaseid ja saagihimulisi punaväelasi, kes majadesse laiali valgunud, langes hulganäna oma himude ohvriks.

Vahepeal olid roodud lahingukorda säetud. 8. polgu roodud eel ahelikus ja meie kaks roodu järele. Sala karjamõisast tuli välja 6. rood, kes parajasti luurajate komando poolt vahe-
tult varusle pääsenud, valmis oli vastast Dubrovkas vastupaneku korral risttule alla võtma.

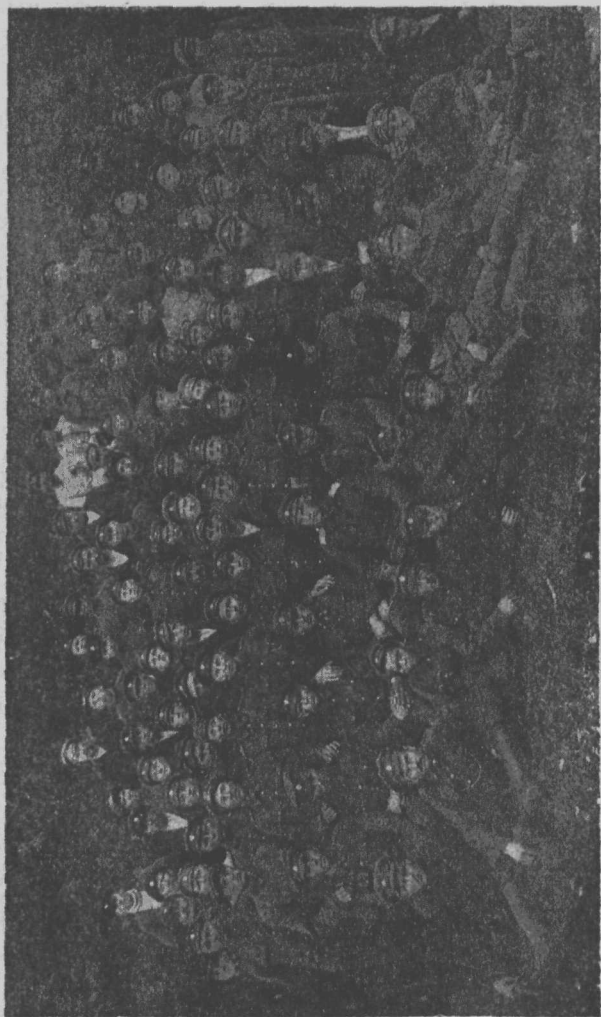
Vaikis suurtükituli. Jalaväe ahelikud vajusid tormihoona Dubrovka peale. Ilma pauguta jõudsid 8. polgu roodud oma seisukohtadele. Vaenuvägi oli meissa laiali jooksnud. Haavatud ja need, keda surmahirm hurtsikute ja kaevikute nurka kinni needinud, võeti vangi. Neid oli 28 meest.

2. ja 3. rood jäid julgeoleku kindlustamiseks Dubrovka teisele liinile, kuna 4. rood Komarovkasle puhkusele tuli.

Teisel liinil seisvad roodud võisid ainult esialgul õõseti majades viibida. Päeval ja pärast ka õõsel ei annud seal vaenlase suurtükituli enam asu.

24. novembril kell 1 tungis vaenlane kahe rooduga Krikovo ja Sahonje poolt Koschkino-eelsete 9. roodu seisukohtade peale. Ahelikkude püssi- ja kuulipilduja tuli võttis küla risttule alla. Punased jõudsid traataiani. Koschkino eel puudusid kaevikud ja muldmajad. Vabal ajal viibisid mehed majades ja alles vaenlase ilmumise korral asusid nad oma määratud kohtadele.

Mehed lahkliid maja nurkade ja palgihunikute tagant. Vaenlane oli ootamata ligidale tulnud. Mehed roomasid ägeda tule

Pilt 73.
3. reed,

all oma seisukohtadele. Väga vahvad olid meie kuulipildurid. Kuulipildujaid oli vähe. Vaenlane tungis aga mitmest küljest peale. Sellepärast pidid kuulipildujad oma seisukohti ja laske-

märke peaaegu iga 10. minuti järele vahetama, et olla alat kõige tarvilikumal kohal. 9. rood kaotas siinjuures kaks sõdurit haavatutena. Dubrovka ja Sala-Marienhofi peale avas vaenlane suurtüki tule juba kell 8. Dubrovkas valmistas tema alguses kohe pealetungimist ette. Kell 9 ilmuski jalavägi, kelle aga 8. polgu roodud patareide toetusel tagasi löid. Kell 11 kordus pealetungimine suuremas ulatuses. I. pataljoni ülema k. t. al.-leitnant Männi saatis oma kaks roodu raud- ja kivitee vahel eelliini seljataha ahelikku. Vaenlase kasse varises kokku.

Neis katsetes torkas filma vaenlase jõuetus. Et ajutiselt end kindlustada nende narrimiste vastu, andis polguülem käsu Dubrovka garnisonil lühikest pealetungimist seisukohtade esise puhastamiseks ette võtta. Ses suhtes oli varem välja saadetud 6. roodu ülem leitnant Lilienbladt 60 mehega Sala karjamõisa kohal vaenlasele seljataha kabuhirmu sünnitama. Seda oli vaenlane märganud, ja sellepärast olid Dubrovka all opereerivad väeosad kogu aja väga ettevaatlikud. Dubrovka garnison puhastas seisukohtade esise kerge vaevaga ja tuli oma kohtadele tagasi. Hilja õhtul märgati vaenlast metsa veerel. Neid peletati püüsi- ja kuulipildujatulega eemale.

Vastu-pealetungimise algul oli al.-leitnant Männi palunud soomusrongi jalaväe toetuseks välja sõita. See aga teatas, et raudtee oli eespool suurtükitle läbi purustatud. Toetus piirdus suurtükitlega.

Meie kaotused: 2. roodu noorem ohvitser lipnik Riemann haavatud ja umbes 30 sõdurit haavatud ja põrutatud.

Kell 6.30 püüdfid vaenlase luurajad Kofchkino eel traat-aeda läbi lõigata. 9. roodu eelpostide tuli ajas nende kasse nurja. Sealjuures sai üks punane surma ja teine langes vangi. Kell 7 ligines Sveiska poolt ahelik, mille suurtükitle laiali ajas. Õhtuni pommitasid vaenlase patareid Marienhofi ja Kofchkinot, kusjuures said haavata 9. roodu sõdurid Kumm ja Metfamart.

Kell 11 kuni 17 pommitas vaenlane üheft kergeft kuue-suurtükilifest patareist, mis seisis pahemal pool Shabinot, Kofchkinot ja Marienhofi. Selle ettevalmistuse järele hakkas Sahonje

ja Krikovo vahel jalavägi kahes ahelikus pealetungima. Edasi-
liikumine järkjookludega kestis neli tundi, enne kui ahelikud
meie püstitule piirkonda jõudsid. Suurtüki-, kuulipildujate- ja
püstituli riisus isu ja hoo edasitungimiseks. Punavägi jookkis
välja mööda laiali. Usu kinnitamiseks ja julgustamiseks anti
uus, kaks tundi kestev leiflak suurtükilt, mis peaaegjalikult
Košchikino peale oli koondatud. Kuulid trehvasid. Põrgu läks
lahti. Külamajad hävinesid hoopis. Isegi viimased kuurid ja

Pilt 44.
Kapten Trafs.

küünid, kus meie asulime,
langesid rusudeks. Üks
pomm kukkus rehte, kus
rooduülem ja telefonistid
asulid. Telefoni aparaat
sai purustud, rooduülem,
telefonistid ja käikjalad
põrutatud. 9. roodus sai—
reamees Alexander
Jürri p. Bormann sur-
ma ja paar sõdurit haavata.
Tunni aja pärast ilmus
jalavägi uuesti. Ka seekord
löödi ta tagasi.

Mõlemad ahelikud ja
pommitus ulatasid ka Sala
küla eel ja sellest paremal
pool seisvate II. pataljoni
8. 5. ja 11. roodu vastu,
aga vähema hooga.

Kell 17 jätkasid vaenlase patareid otse maruliseft tuld.
Muldmajade ja kaitsekraavide puudusel ei leidnud 9. rood
kusalgi varju ja oli sunnitud Koshkinot maha jätma. Ainult
veltveebel ja I. rühma ülem mõne sõduriga ja kuulipilduri Modest
Küppariga, kellel automaatpüüs kaapas, jäid oma seisukohtadele
paigale. Kell 19.30 tormas peale vaenlase jalavägi. Nimetatud
sõdurid püüsid kangelaseliseft paigal ja sülgasid oma riistadeft
tuld vaenlasele silme vahele, tema pealetungimise himu märkka

kahandades ja hoogu tagasi võttes. Marienhofis oli 9. rood end vaheajal jälle kogunud ja afus veel õigel ajal oma seisukohtadele tagasi. Vaenlase formijooks löödi lõpulikult suurte kaotustega tagasi. Meie kaotused liin — 10 pörutatut. Seisukohad endised.

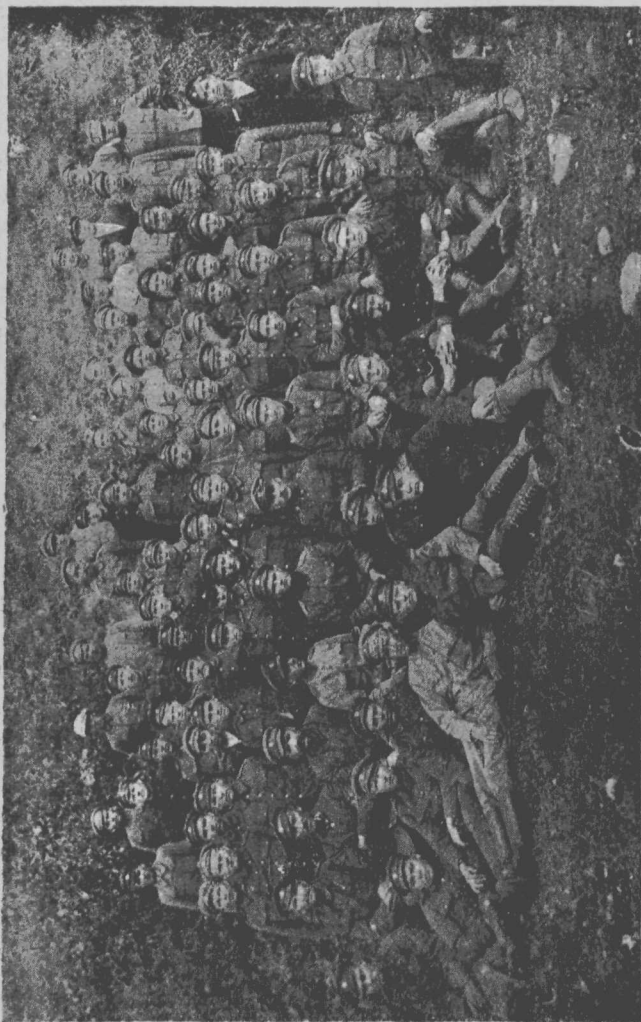
Viimaste lahingute kirjeldustes vilksatab tihti sõna „teadmata kadunud.“ Selle sõna alla koguneb juba kaunis suur arv sõdureid. Vangid tõendavad, et neilt „teadmata kadunuiht“ paljud vaenlase leeri üle minevat. Nähtus on polgus alles viimisel ajal filmapiirile kerkinud. Ei saa kuidagi uskuda, et keegi vanematelt sõduritelt, kes küpsenud 9. polgu demokraatlikes vaimus, sarnase oma rahva, oma sõjaväe häbistamisega ja omaenese vaimuvaesuse tunnistamisega valmis saab. Seletatav on see viimisel ajal polku saadetud f ä i e n d u s t e kohta, kes osalt Venemaalt pärit, osalt aga rahvusefa, koduta ja eneseväärtuse tundeta seltskonna põhikiht — „paradiisi-“otfijad. Neid ei kahetse 9. polk, vaid lööb käega järele — õnn kaabakatele kaasa!..

Dubrovka raioonis algas vaenlane pisut hiljem pommitamist. Kell 9 tulid frondi paremal ja pahemal tiival ahelikud nähtavale. Hästi tabav jalaväe tuli ei annud neile võimalust lagedal palju ümber vaadata, vaid sundis neid tulnud teed jälle meffa tagasi pugema, surnuid ja haavatuid maha jättes.

Suurtükituli muutus kõvemaks. Al.-leitnant Männi läädis oma roodud teisel liinil lahinguvalmis. Kell 11 tuli vaenlane tugevamate ahelikudEGA peale. Tormijooks kestis kuni kella 14. Suured kaotused suurtükitele läbi riisufid punaväelaste sõjakute. Surnuid ja haavatuid jäi tublisti võitluse väljale. Raudtee ja kivitee vahel oli hirmuist haavatute karjumist kuulda. Nagu pärast vangidelt kuuldi ja meie ise hiljem pealetungimisel jälgede järele otfustada võisime, olid seal terved vaenlase kolonnid maha niidetud, mets puruks ja mudaga segamini pekstud. Meil olid ka tuntavad kaotused — 3 surnut ja 8 haavatut. Kaevikud kivitee ümbruses olid suurtükikuulidest täiesti purustatud.

Meie vastas võitlesid järgmised vaenlase polgud: 162. kütipolk 400—500 tääki ja 12 kuulipildujat — Annenskaja vastu; 12. polk— 800 tääki ja 13 kuulipildujat — raudteel; 13.

polk — koosseis seefama — Dubrobka eel; 15. polk — 13. polgu seljataga varuks; 17. polk Dubrovkaff Sala külani; 18. p. Sveiska

Pilt 75.
4. rood.

külas; 7. p. Krikovos; 478. ja 479. p.—Solka jõe ja Pesta vesk juures; 630. ja 2. ühendatud polk Eutzkis varuks; 14., 16., 1. Moskva kommunistiline ja 1. raudtee-polk seisid Jamburis varuks.

Vaenlase jõudude rohkust ja pealetungimiste päevpäevalt kasvavat ägedust arvesse võttes, annab polguülem 26. novembril aeglasti Dubrovka liinilt lahkumise puhuks tarvilised korraldused salajasel ringkirjas teada. Kõige ägedamad tormijooksud olid kogu aeg Dubrovka liinil, mis arvamisele ja kartusele maad andis, et vaenlasele siin ehk kuidagi korda läheb meie fronti läbi murda ja pealetungimist jätkates, enne Narva liinile välja jõuda, kui Salas ja Pulkovos võitlevad meie väeosad seda jõuaktsid. Kõik oli järgmine:

„Väeosa, mis Dubrovka liini kaitseb, nimelt: 8. polgu I. pataljon ja meie I. pataljoni roodud, peab ennast tingimata koondama ja korraldama õhtupoolel Komarovka liinil, metsa veerel, et seal ahelikudes niikaua vaenlasele vastu panna, kui meie kerged patareid endid kaks versta idapool Narvat üles läbida jõuavad. Selle järele taganevad ahelikud läbi Komarovka metsa, peatavad umbes verst maad eelpool patareide uusi seisukohti ja hoiavad vaenlast suurtükitle toetusel sennikaua kinni, kunni pahe-
malt tiivalt II. ja III. pataljon täiesti välja jõuavad tulla. Peale selle asuvad patareid määratud seisukohtadele, teisele poole Narvat. Polk aga läheb Vestervalli kasarmutesse varusse (reservi). 8. polgu pataljon asub oma määratud seisukohale Narva kaitseliinile, 1. polgu osad kogunevad ka Vestervalli kasarmute juures, kus nad edespidiised korraldused saavad. Õpemeeskond asub oma endistes korteritesse. Rooduülemad ja kõik ohvitserid peavad elama roodude juures kasarmus.“

26. Ajutine vaikus.

Vaenlane oli jõudnud peale meie 22. novembri õnnetult juba oma võidujoovastusest tublisti jahtuda ja mõne päevaga enda pea veriseks peksta meie sõdurite kaljukindla rindmüüri vastu. Järgnes nädalapäevi kestev vaikus — haavatute lugemiseks, laiali pagenud punaväe korraldamiseks ja laskemoona tagavarade suurendamiseks.

Nähtavasti ei rehkendanud punased nii kindla vastupanekuga, et kahenädalise löömise järele juba laskemoona nappust ja reservide puudust tundus. Ainus raudtee ei suutnud sõjaväge tarvilisel määral varustada ei meeste täienduste ega ka laskemoonaga. Edespidi suuremate lahingute tarvis laskemoona kogumiseks kulus aega. Tormijookse valmistati põhjalikumalt ette.

Vaiksel nädalal kordusid elavad luuramiskäigud mõlemilt poolt ja vastastikkune vaheldava ägedusega suurtükiväli.

27. novembril oli tervel frondil luurajate tegevus, iseäranis elav aga III. pataljoni piirkonnas. Siin käis meie poolt salk mehi 11. roodu ülema leitnant Alliku juhatusel jõe kallast mööda kunni Sveiskani luuramas. Sahonjes ei olnud vaenlase vahiposte märgata. Sveiska kohal üle jõe seisid kaks seitsmehelist posti, kes meie peale tule avalid. Nähtavasti olid nad ka telefoniga varustatud, sest patareid avas ka kohe meie peale tule.

28. novembril harv vaenlase suurtükiväli. Meie patareid laskis Sahonje küla põlema.

29. novembril sai III. pataljoni ülem al.-kapten Koltskäfu õffel korraldada tõsisemat luuramiskäiku ühes Balti pataljoni osadega Krikovo sihis. Luuramiskäigust võtsid osa: 9. rood, 18 vabatahtlikku õperoodust lipnik Inthaliga, 4 pommipildurit lipnik Mäll'iga ja lipnik Vahter kolme automaatpüüga. Tervet salka juhatas leitnant Volt. Ülesandeks oli vaenlasele ootamata Krikovos peale tungida, teda laiali ajada, vange võtta ja tagasi tulla.

Krikovo asus rabade taga. Sinna pääsis ainult kitsalt soorada mööda, mis kandis Pikasilla nime. Pikasilla ofsa juures

lattuſid meie luurajad vaenlase vahiposti peale. Nägemata temast mööda hiilida oli võimatu. Tunnimees ſai ſurma. Tema juureſt leiti dokumente ja kaks püſſi. Veidi edaſi aſus valvetõke. See aeti püſſitulega laiali. Rabas, Mannovka-Krikovo teel, oli alaline raketide valgustus. Kolm verſta ſiin pool Krikovot, lagedal ſool, kõrge kingu otſas, aſus järgmine valvetõke. See aeti laiali. Edaſiliikumine arvati mõttetu olevat ja pöördi tagaſi. 9. rooduſt ſai üks lõdur haavata ja teine — jäi „teadmataſt kadunuks.“

Peale lõunat laſkſid rasked patareid Marienhofi ja Salat harva tulega. Koſchkino ja Dubroovka ees liikuliſid luurajad. Saime ühe vang. — 2. detſembri õõſel laſkis vaenlane püſſitulega meie eelpoſte Sala küla kohal. Kella 10 ajal märkaſid 10. roodu eelpoſtid vaenlase luurajate ſalka Sahonje poole liikuvat. Püſſitulega kihutati nad laiali. Kella 11—15 ajal laſkſid vaenlase patareid Koſchkinot, Salat, Marienhofi ja Plekkenhofi ſilda, laſtes välja 200 pommi, milleſt aga suurem oſa ei lõhkenud.

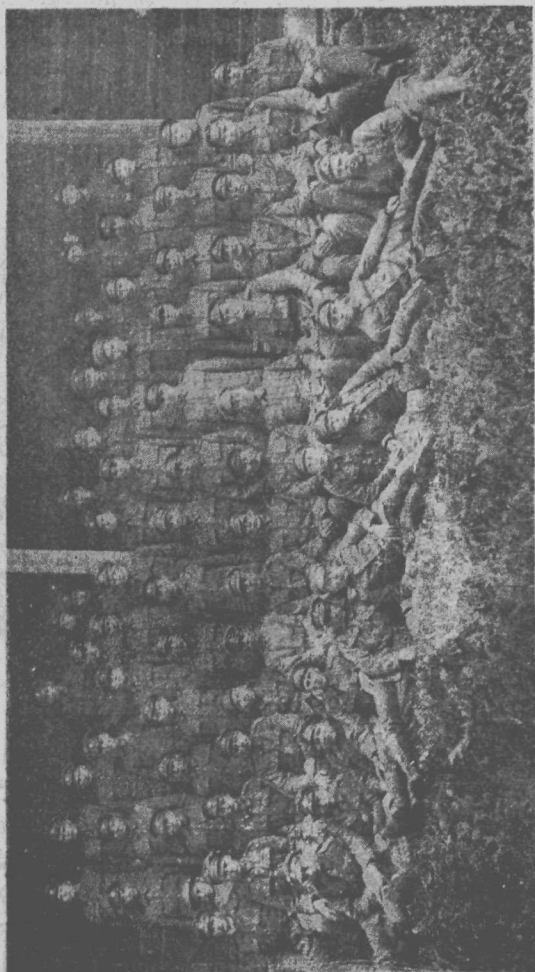

Pilt 76.

Alam-kapten Volt.

3. detſembril oli Dubrovka raioonis õõſel haru ſuurtükivahetus. Kella 2—4 paiku laſkis vaenlane Koſchkino peale 15 pommi. Kahju ja kaotusi meil ei olnud. Piſut varem märkaſid Koſchkino eelpoſtid vaenlase luurajate ſalka enda eel ja ajaſid ſelle püſſitulega laiali. Vaenlaſel jäi üks ſurnu maha. Kella 11—14 ajal pommitaſid vaenlase rasked ja kerged patareid Koſchkino ja Sala külaſid, Marienhofi ja Sala mõiſa. Üſkikud kuulid lendaſid Pulkovo kohale, „Jlveſe“ taluni. Tubliſti ſchrapnelle ſadas Sala parve juures meie kaevikute peale. Vaenlase kolmetolline patareid aſus rooduülemate arvamiſe järele Soeiska vaſtas üle jõe meſſa ſerval, ſeega Sala külaſt vaſt kõi-

gest poolteist versta eemal; $4\frac{1}{2}$ -tolline patarej Al.-Gorka piirkonnas. Suurtükitali oli trehvav. Koschkinos süttisid majad põlema. Mõned rasked granaadid langesid Sala mõisa elumajasle.

Pilt 77.
9. rood.

Õperood sai käsu mahutada end Sala külasse ja mõisa. Selgus aga, et siin terveid majasid peaaegu enam ei ole. Suurtükitali oli liiga hädaohtlik. Sellepärast asendus rood Plekkenhofi mõisa.

Diviisiülem oli teateid saanud, et Dubrovka kõrts ja endised meie patareid blindaashid Dubrovka eel on enamlaste käes. See oli vaenlasele ainuke peatuskoht meie eellinil. Peale selle oli neil kõige lähemateks asupaikadeks Veerino ja Al.-Gorka. Polguülem teeb I. pataljoni ülemale leitnant Maafikule ülesandeks õhtul blindaashid ära põletada ja kõrts oma alla võtta. Ülesannet täitma asusid kella 17 ajal 4. rood ja pool 3. roodu. Suurtükid valmistasid pealetungimise ägeda tulega ette. Meie ahelikke nähes jooksis vaenlase valvetõke kõrtsist ära. Ka blindaashide linil ei jõudnud vaenlane kaua vastu panna. Saadi kuus vangi. Selgus, et seal kaifse-feisukorras asus 1. Peterburi ühendatud polgu 1. rood. Blindaashid süüdati põlema. Vahepeal koondus vaenlane uuesti ja asus reservide toetusel vastu-pealetungimisele. Olid meie roodud oma ülesande täitnud, siis tulid nad tagasi oma kindlustatud linile. Dubrovka kõrtsi jäi valvetõke. Kell 22 jatkas vaenlane oma pealetungimist, avades suurtükiväe Dubrovka küla ja meie kaevikute peale. Valvetõke oli sunnitud kõrtsist lahkuma. Kõrts süüdati põlema. Meie kaotused — üks põrutatud.

4. detsembril kella 1 ja 2 vahel kutsusid vaenlase salgad Kofchikino peale tungida. Arvatavasti kavatsesid nad traati läbi lõigata. Löödi tagasi. Terve päeva lasksid vaenlase rasked patareid Dubrovka küla. Kell 17 langes 10-meheline vaenlase salk Sala eelposti peale. Püsis tulega aeti salk laiali. Maha jäi üks furnu ja kaks püssi. Leiti kihutuslehti. Neid oli kõigil vangel, furnutel ja haavatutel kaasas: Seda jagatavat välja enne lahingut suitsetamise paberiks! . . . Lendlehtede liisu on tuumakamaks ja kainemaks muutunud. Vähem aset on lööklõnadel. Rõhutatakse, et Nõukogude riik rajariikidega ei sõdi. Tema eesmärk olla valgetkaarti hävitada ja enesele hädaohutaks teha. Niisama tahetakse piirini, s. o Naroova jõeni välja tulla.

6. detsembril oli Dubrovka raioonis luurajate vahel tulevahetus. Kella 2—3 ilmusid luurajate salgad Sveiska ja Sahonje poolt Kofchikino vastu. Eelpostide tuli ajas nad laiali. Suurtükiväe Dubrovka ja Marienhofi peale kestis vahetpidamata edasi. Mõned granaadid kukkusid meie kaevikkuisse. Kaotusi meil ei

olnud. Kell 20.30 võtsid 10. roodu eelpostid ühe enamlaste ohvitseri vangiks, kes luurajate salgaga meie seisukohtadele püüdis läheneda.

7. detsembril keskpäeva ajal lasid vaenlase patareid Koschkinot ja Marienhofi ning 9. roodu valvetõket „Ilvese“ talu juures. Meie patareid vastasid, mille tagajärjel Sahonjes tulekahjud tekkisid. Oli kuulda padrunite lõhkemisi. Niisama pommitasid venelased Dubrovkat ja 8. polgu 6. roodu seisukohti Sala küla eel. Videvikus käisid 5. roogu luurajad $1\frac{1}{2}$ versta vaenlase poole Sala küla kohal. Seal polnud aga midagi märgata.

Pilt 78.
Polgu telegraf.

3. detsembril hommikul vahetas 8. polgu I. pataljon Sala karja mõisa liinil ära meie polgu II. pataljoni ja 1. polgu 11. roodu. Roodud viidi mõneks päevaks linna puhkusele, et meestel võimaldada saunas käia ja pesu pesta. Muusika oli traataia juures vastas. Linn võttis oma kaitsjaid lilledega vastu. Korter oli Vestervalli kafarmus. Kohe mindi sauna. Sama päeva õhtul oli „Sõdurite Kodu“ korraldud tantfluõhtu teelauga, ja 6. detsembril Eesti seltsis pidu. Korraldas peaaesjalikult „Ühistöö“.

Täiendustena Rakvere tagavara pataljonist on polku tulnud rohkesti venelasi, ingerlasi ja eestlasi — Venemaa alamaid, keda mobiliseeriti sel ajal, kui Peterburi ja Pihkva kubermangude osad meie käes olid. Nüüd olid need maa-alad Nõukogude vägede käes ja nimetatud sõdurite alus õitlemiseks meie vāes õõnistatud. Kordusid juhtumised, kus nad punaste poole üle hakkasid jooksma, sealjuures müüdi ka sõjalisi teateid meie üle vaenlasele edasi kandes. Kõike seda arvesse võttes, offustati sarnane element roodudest eraldada ja asutada nendest Komarovka komandandi juures töösalk. Esialgul töötasid nad seisukohtade kindlustamisel, vaherahu ajal aga raiusid polgule põletispuid.

27. Lahing 8. detsembril.

Luuramisekäigud, mis vaenlane viimaste päevade kestes tiin ja seal ette võttis, kandsid rohkem enesekaitse laadi ja sellepärast võis ka polk oma tähelepanu vähem pingul hoida. II. pataljon, kes Al.-Gorka all terve rea raskeid lahinguid läbi oli teinud, lubati Narva puhkusele. Liinitagustes külades oli pataljonile puhkeks liiga vähe ruumi ja teiseks oli tarvis sõduritele võimaldada saunas käia. Vaenlane valmistas aga salaja uut pealetungimist, ja algaski seda 8. detsembril kell 7 hommikul, avades ägeda suurtükitalu rasketest ja kergetest suurtükkidest tervel polgu frondil. Pealetungimise kavatsus vaenlase poolt sai kohe arusaadavaks ja sellepärast pidi II. pataljon enneaegu linnast lahkuma. Saatmine pidulik. Meeste meeleolu hea ja sõjakas. Orkestri helide sekka kofsid sagedasti suurtüki mürtitud ja kuulipildujate ragin. Mehed tähendasid naljatades:

„Punased kinnitavad rahulepingu allkirja.“

5. ja 6. rood läksid Sala karjamõisa; 7. ja 8. r. mahutati Komarovka barakkidesse. Kell 10 tungis vaenlane tihedais ahelikkudes lõuna ja põhja poolt Narva maanteed kahe soomusauto toetusel Dubrovka küla peale, kus I. pataljon asus. Lõõgi võffid vastu kõik pataljoni roodud. Jalaväe ja patareide tuli lõi vaenlase kaotustega tagasi. Kell 12 kordus pealetungimine tervel frondil. Katted purunesid meie tule all. Kell 15 ilmusid vaenlase ahelikud põhja poolt Dubrovka kiviõed 1. roodu vastu. Vaenlane taganes jälle metsa serva tagasi. Õhtul jäi vaikseks. Hommikul kukkusid meie raske patarei kuulid 2. roodu kaevikusse, mille läbi 3 sõdurit haavata said. Punaste tule läbi kaotusi ei olnud. Hommikul kell 7 avas vaenlane 8. polgu II. pataljoni seisukohtade, iseäranis Sala mõisa ja Sala küla kaevikute peale, ägeda suurtükitalu. Laskmine kestis kella 11-ni. Siis ilmusid 8. roodu vastu vaenlase ahelikud metsast välja. Pealetungimise katse varises kuulipildujate tule all kokku. Vaenlasel jäi furnuid maha. Patareid külvolid uuesti nimetatud raiooni granaatidega ja schrapnellidega üle. Kell 14 saatis vaenlane uued ahelikud tulde. Asjata. Rohkesti furnuid maha

jättes, jooksis jälle punavägi laiali. Kell 15 kordus pealetungimine Sala karjamõisa peale — 5. ja 7. roodu vastu. Ka siin vaenlase õnnetuste ja kaotustega. Suurtükitali pataljoni pahemal tiival vaikis alles õhtul. Meie kaotused siin olid: 6. roodust suurtükitalule läbi 5 haavatut ja surnut. — 10. roodul, leitnant Tassi juhatusel, mis Koschkinos külas asus, oli esimene suur tuleproov. Rood seisis siin 12 ööpäeva järgimööda ja neist olid ainult kaks päeva täiesti vaiksed. Teised 10 päeva seisis küla ühtesoodu suutrüki-, kuulipilduja- ja püslitule all. Kõige hirmsam suurtükitali oligi 8. detsembril, mis vahetpidamata kella 8—15-ni kestis. Koschkinosse ükli tuli 2000 kuuli. Ei olnud enam kohta, kuhu nad mitte poleks kukkunud. Põlesid ja purunesid majad, küünid ja rehed. Granaadid lõhkesid ümber majade, kus sõdurid sees olid. Sõdurid olid selle vastu täiesti külmaverelised — aknaklaaside klirifemine ja purunemine ei seganud sugugi nende rõõmust laulu. Sõduritel oli kindel usk, et punaste kuulid neid ei taba. Ka just kui ime läbi olid meie kaotused ägeda laskmise järele sel päeval ainult kaks kergesti haavatut. Kell 15 tuli vaenlase jalavägi peale. Sala külast avati nende peale nii vara püslituli, et meie vastas vaenlane püslitule piirkonda ei jõudnudki. Sõdurid olid pahased Sala garnisoni edevuse üle.

Vaenlase ahelik heitis maha Sala ette ja jäi sinna pimedas tulekuni. Sel päeval kaotasime veel ühe surnu ja ühe haavatu õpemeeskonnast.

Terve päeva pidasid vaenlase kaugelalaskjad patareid Komarovka küla tule all. Tuli oli nii hästi lihitud, et hulk kuulidest langesid operatiivstaabi ja telefoni keskjaama ümbrusse. Nähtavasti otis vaenlane meie raskete patareide seisukohti. Onneks ei lõhkenud Komarovkas ükski kuul. Need olid lõõgi peale säetud schrapnellid.

Vangidelt saadud teadete järele olla punastele ülesandeks tehtud Narvat ära võtta. Sellega oli seletatav äge pealetungimine tervel frondil. Suurtükitali oli, võrreldes tulega Gorka liinil, juhuslik ja närvilik.

28. Lahing 9. detsembril.

9. detsember möödunes jällegi õitluste tähe all. II pataljon vahetas Dubrovka liinil I. pataljoni. Roodud asendufid raudtee poolt alates järgmiselt: 7. rood raudtee ja kivitee vahel; 8. r. kivitee kohal, 5. r. põhjapool Dubrovkat ja 6. r. reservis. I. pataljoni 1. ja 4. rood jäid varuks Sala karjamõisa ja 2. ning 3. rood Komarovka barakkidesse — lenniks kui liinil vaikseks jääb.

Juba hommiku vara algas vaenlane Dubrovka pommitamist. Kella 9—14 katsus jalavägi soomusautode toetusel peale tungida. Tormijooks oli sihitud 7. roodu vastu raudtee ja kivitee vahel, kuid meie püstituli ajas vaenlase põgenema. Terve õhtu-pooliku tegi tema katseid peale tungida — tulid, tulid, aga jooksid jälle metsa veerule tagasi. Suurtükituli vigastas vaenlase soomusautot, millest haavatuid välja kanti. Meil kaotusi ei olnud. Ka 8. polgu II. pataljoni frondil hakkas vaenlane kella 6 ajal miimest raskest ja kergest patareist pataljoni pahema tiiva seisukohti, iseäranis ägedalt Sala küla ja mõisa eelseid kindlustusi pommitama. Kell 9 ilmus vaenlase jalavägi kaheksas ahelikus, igaüks umbes roodu suurune. Pealööök oli Sala küla peale, meie 6. roodu vastu, aga meie püssi-, kuulipilduja- ja suurtükituli ajas kõik ahelikud laiali. Kui pataljoniülemale kapten Tuglasele teatati kaheksa aheliku lähenemisest, vastas see külmavereliselt: „Las tuleb rohkem, saab rohkem niita“. Päeva kestes tungisvaenlane neli korda Sala karjamõisast kunni Sala mõisani seisvate 5., 7. ja 8. roodu peale, kuid igakord taganes ta nähtavate kaotustega. Vaenlase surnute juurest leitud dokumentidest oli näha, et meie vastu 40. Ostrolenski polk võitles. Senni sarnast polku registreeritud ei olnud. Punastel oli harilikult ikka viisiks, polkude numbrid tihti vahetada.

III. pataljoni piirkonnas oli 10. roodul palju tööd. Juba vara hommikul avas vaenlane marulise suurtükitule. Ei saanud see kaua kesta, kui ka punaste ahelikud nähtavale tulid, ja nii suurel hulgal, et ühest rühmast, mis oma pead suurtükitule all majast kaevikusse oli jooksnud, meeste arvamise järele ei jätku vastupanemiseks. Nõuti ühte roodu abiks. Rooduülem ei

uskunud hädaohu suurust ja sai abinõudmisi kuuldes ifegi pahaseks. Kuid kaevikusse minnes jahmatas ta ifegi, kui nägi oftatut punaste roodu Sahonjeft Sveiskasle ja sealt Koschkinosse metfa äärt mõõda liikuvat. Rooduülemal oli kaevikus kõigeft 12 meeft. Sarnaseid 12-mehelisi kaevikuid oli Koschkinno ümbruses seitse. Mehed meie väheftut punaste ahelikkudega võrreldes, löid kartma. Julgustades tähendas roodu ülem: „Las tulla neid rohkem, meie läheme kas või tikuvõitluseni ja paneme viimase võimaluseni vastu. Abi paluda on praegu vara ja argtule tundemärk, seft nad ei tungi veel pealegi. Hoidke aga oma külm veri alat ja lihtige hästi, et ükski kuul asjata ei lendaks. Siis pole nad meile kardetavad!“ See mõjus. Meeste meeelolu tõuis. Enamlasted jookfid edasi tagasi juba paar tundi, aga meile ligemale ei tulnud. Aeg läks kaevikus igavaks. Ajaviiteks laskfid sõdurid punaseid 1200 sammu pealt. Mõnigi kukkus lunde. Seda märgates paiskusfid punased ahelikku ja hakkasfid meie poole liikuma. Kuulipilduritele keelati tuld mitte üle 400 sammu avada. 4 kuulipildujast olid kaks rikki läinud, seda ei julgenud rooduülem kaevikutes olevatele sõduritele nimetadagi. Kui punaste ahelik 500 sammu peale oli jõudnud, siis palus kuulipildur Leesment tuld avada. Rooduülem andis kaugufe teada ja käskis lasta. Ahelik heitis kohe maha ja enam edasi ei liikunud. Kolmeft küljeft avati meie peale tuli püslidest ja kuulipildujateft. Meie aheliku kahju — kaks purustud püslitikku. Rooduülem võttis ühes kuulipilduriga seisukoha kaevikus, mis punastele kõige lähemal, ja külvas sealt kunni videvikuni surma punaste ridadesse. Järgmisel hommikul käisfid luurajad lahingu plattii vaatamas ja leidsfid sealt üle 100 punase surnukeha. Meil kaotusi ei olnud. See lahing tõstis tuntavalt meeste meeelolu. Punaseid ei kartnud enam keegi. Siin tungis peale punaste 478. polk. Sõjasaagiks saime 27 püslit ja kuus kasti kuulipilduja padruneid ühes lintidega.

Komarookat pommitati ägedamini, kui eelmistel päevil. Vaenlane oli viift pahaseks saanud meie raskete patareide peale, mis temale külades asu ei annud ei õõl ega päeval. Glubokoe küla kohal ilmus vaenlase vaatleja õhupallil.

peale tihedate ahelikkudena, mis ulatasid Luuga jõest Sahonjeni ja sealt metsa äärt mööda Krikovo teeni. Olid efimesed ahelikud suurtükitulega laiali pillatud, siis ilmusid nende asemele uued. See kordus viis kuni kuus korda päeva kestes. Efimene ahelik jõudis suure kraavini põllul ja peatas seal koondamise mõttes. Meie 2. kerge patareii avas nende peale hävitava tule ja nii tabavalt, et kraavi täis mehi täiesti ära sai hävitatud. Siin, seal liikusid veel päeva kestes väiksemad ahelikud ja kohati lamafid nad lumes, aga väljaspool tabavat püsiituld. Lumes lamajad seifid terve päeva paigal ega teinud katseid läheneda ehk ära minna. Märgata oli, et metsa veeres oma kuulipildujad neid ähvardasid. Meil kaotusi ei olnud, vaenlasel olid aga nähtavasti suured kaotused.

Pilt 79.

Alam-leitnant Otmann.

8. polgu II. pataljoni piirkonnas hakkasid vaenlase suurtükid kell 7 terve pataljoni seifukohti pommitama. Efimeest korda ja õige suurel arvul kukkusid kuulid Sala karjamõisa. Tuli oli nõnda tabav ja äge, et reservi osad sealt pidid lahkuma.

Erainimesi ja hobuseid sai surma. Kella 8—9 ajal kassus vaenlane Sala küla peale tungida. Peaasjalikult 2. kerge patareii tuli kihutas nad metsa tagasi. Abivägesid saades kordus pealetungimine kella 15 ajal. Jällegi asjata. Päeva kestes kassus ta 2 korda Sala karjamõisa ja Sala mõisa vahel seisvate kolme roodu peale tormi jooksta. Kumbki katse ei õnnestanud. Öhtu eel läksid välja meie luurajate salgad.

II. pataljoni frondil algas Dubrovka laskmine suurtükidelt kell $\frac{1}{2}$ 9. Kell 12 ilmusid siin kaks vaenlase soomusautot, mis meie patareide tulega minema kihutati. Kell 15 muutus suurtükituli maruliseks. Samal ajal vajusid tervel liinil tihedad

ahelikud meie seisukohtade peale, paiguti traatõketeni tulles. Meie patareide kiirtuli ja jalaväe tuli lämmatas nad. Üksikud pääselsid tagasi metsa peitu. Videviku ajaks rauges tuli, siis kuuldus metsas hirmus haavatute karjumine ja hoigamine. Meie mehed sõnufid: „Punased peavad miitingut.“

Pealetungimine Dubrovka liinil oli sennistest kõige formilisem. Peaasjalikult lõusis suurtükituli jälle selle kraadini, nagu Gorka-Kalmotka kaitsemise viimasel päeval. Kuulid langelsid otse kaevikusse. Osa 8. roodu kaevikutest hävines niivõrd, et õõsel ifegi nende endist kohta raske oli leida. Õnneks oli, et kuulid ikka teafavas korras reas langelsid, nii et sõdurid nende eest juba harjulid päästevõimalusi otlima. Nimelt, vabastati kaevikud, niivõrd, kuidas granaadid järele jõudsid. Lõpuks tarvitati kuulide lõhkeauke kaevikute asemel. 12 kraadiline külm piinas armutumat meie võrratult vahvaid sõdurid. Kaotused II pataljonis : — 2 suraut ja 9 haavatut ning põrutut.

Ülejooksikute teadete järele võitles Dubrovka vastas 500. endine 161. kätipolk; polgus — 700 tikku ja 12 kuulipildujat; Sala karjamõisa vastas 502. polk, endine 1. Petrogradi ühendatud polk, Sala külas 498. ja Kolchkinas 497. kätipolk. Polgud olid hiljuti tulnud Kurevitša poolt. Need võtsid täna lahingust osa.

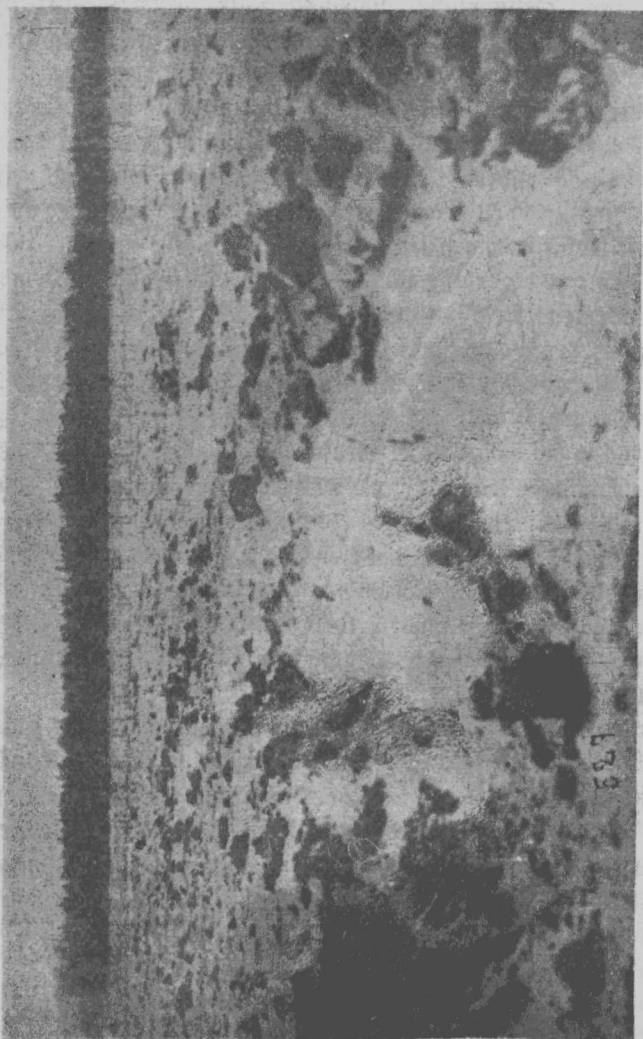
Narva frondil võitlesid 52 enamlaste polku — 35.000 tikku, 700 kuulipildujat ja 65 suurtükki.

Narva ühistöö korraldas I. pataljonile puhke puhuks piduõhtu. Aga parajasti pidu alguks ähvardas seisukord frondil kriitiliseks muutuda. Mehed olid parajasti piduvalmis, kui 2. ja 3. rood Komarovkasle varusle käsutati. Seisukorra tõidufest täiesti aru saades, läksid sõdurid täiesti ilma nurinata linnast ära liinile. Tundus ifegi ülendav meeoleu.

30. Lahing 14. detsembril.

Senni oli olnud pea-löögihiks vaenlasel Dubrovka. Jonnakalt pidas ta sellest kinni, ja veelgi ei kaotanud ta lootust sealt kõige otsemat teed Narva pääle. Ta ei hoolinud kokkuarisenud rohkeste polkude arvust, ei raisafud kuulidest, ei sur-

nute võinolt meie kaevikute ees, ei ka sellest, et Jamburi ei jõudnud haavatuid evakueerida. 13. detsembril valmistas tema

Pilt 80.
Dubrovka eelne lahinguväli.

uuesti pealefungimist. Terve päeva lasti suurtükkidest märki, liikulid luurajad, kes isegi traafaeda lõigata katsusid. Veeti laskekoona kohale nii palju, nagu seda veel senni polnud nähtud.

Lahingud algasid 14. detsemberi hommikul kell 8. 30 m. Patareid loopisid aruvalt kuule Dubrovka küla ja selle eelsete kaevikute peale. Kella 13 aegus tõulis tuli kõrgema kraadini. Kahe raske patarei tuli oli juhitud traattõkete peale, et neid hävitada. Kuna kerged patareid 6. ja 7. roodu kaevikuid maruliselt pommitasid. Tuli traataedade peale oli nõnda äge, et tulealune maa alaliselt tolmu- ja suitsupilve sees viibis. 6. roodu seisukohtade ümber sadas kergeid granaate rahena. Õnneks ei kukkunud ükski neist kaevikusse. Siis võffid patareid kivi- ja raudtee vahelise maariba Dubrovka kõrval tule alla; osa patareid algas eestpoolt peale, kuna teine osa mõnifada sammu tagant järele jälgis, ladudes kuule iga sammu maa peale. Tuli ligines mõlemilt poolt meie kaevikutele, hävitades teel kõike. Seal oli juba kadu käega katsuda. Õnneks aga vaikis tuli, kui veel 10 sammu eest ja tagant kaevikuni jäi. Telefoni side katkes kohe alguses. Ühendust parandada ja käskjalgel liikuda oli täiesti võimatu. Tule ägeduse ja suitsupilve järele õfustades arvas pataljoniülem, et 6. rood seal viimase meheni maha on tapetud. Haavatute ja surnute korjamiseks kälutati 20 kühthobust ja kõik sanitaarautod kohale. Imestus ja rõõm oli aga kõigil suur, kui õhtul videvikus, kus liikumine liinil jälle võimaldus, selgus, et seal ainukeseks kaotuseks terve päeva kohta oli lipnik Rea kerge põrutus.

Sarnane imetegu oli seletatav sellega, et mehed enda olemasolemiselt üklikutes väiksetes ja lumega kaetud kaevikutes mingisugust märku ei annud. Palju rohkem filmapaistvad olid mahajäetud kaevikud ja blindaashid küla keskel kõrgel kohal. Sinna oli juhitud suurem osa vaenlase kuulidest. Väli, kaevikud ja blindaashid olid nagu ümber künatud ja täiesti segamin peksetud. Ometi seisis terve päeva ka seal ühes blindaashis seiffe 6. roodu meest ühe kuulipildujaga. Blindaashi ümber olid iga sammu peal kuulid lõhkenud. See oli ainukene mõne ruutarsina suurune maalapp terves ümbruses, mis puu tumata jäänud. Suurtükitle korrekteerimiselt takistas märksa suitsu- ja tolmutu, mis terve päeva meie seisukohtade kohal hõljus.

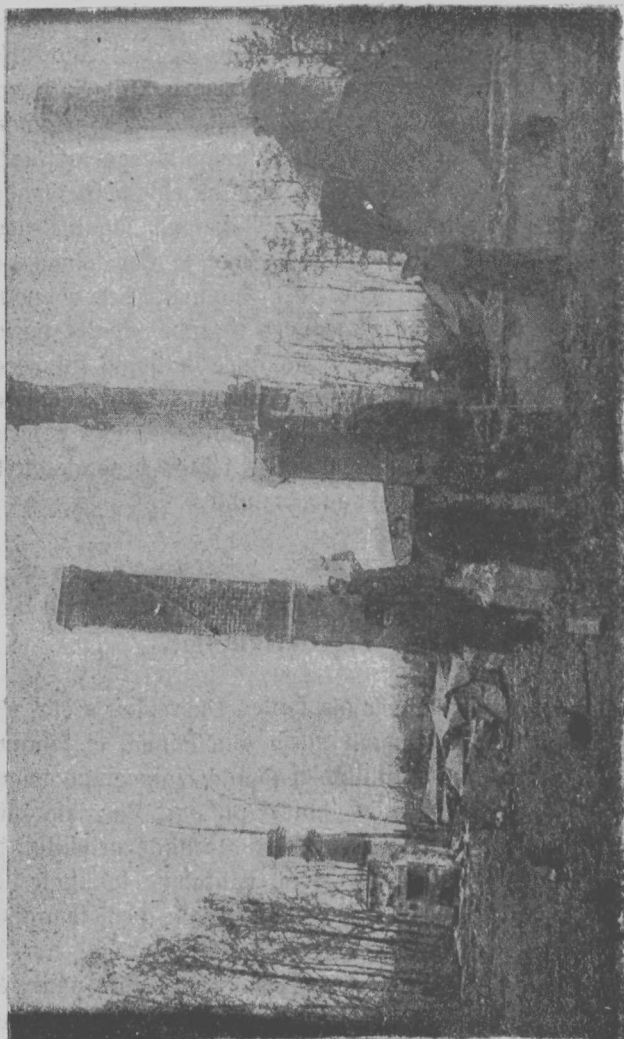
Kella 14 ajal arvas vaenlane, et meie traataiad on hävitatud ja kaevikud ning Dubrovka küla tähtjad meie sõduriteft, ja selle tõttu saatis ta jalaväe osad kolonnides raudtee ja kivitee vahel 6. ja 7. roodu peale. Ootamata püüsi-, kuulipildujate- ja pommipildujate tuli sundis nad maha heitma. Maaslamajate peale sadas shtapnelle ja granaate meie patareide koondatud tuleft. Üklükud pääsesid eluga ja põgenesid metsa. Kella 16 ajal katsufid ahelikud Dubrovkale põhja poolt läheneda 5. roodu vastu. Ka siin kihutati nad metsa. Jalaväe pealetungimise ajal sadas hulk gaasipomme lääne poole Dubrovka küla offa nurmele, kus vaenlane meie reservid arvas olevat.

Raskete patareide tuli oli hävitanud meie traataedu 6. ja 7. roodu vastas umbes 200 sammu. Seda parandama käsitatakse Jõhvi interneeritute laagrist polku tõõle tulnud 90 venelast ohvitseri juhatusel. Vaenlase valvepostid olid asetatud traataiale üsna ligidale ja nad takistasid meie tõid. Seepärast valmistatakse II. pataljoni ülema korraldusel Salas teekärbised ja õõsel toime-tatakse nad purustatud kohale.

8. polgu II. pataljoni raioonis hoidis vaenlane kell 9-ist alates Sala küla ägeda tule all. Kell 10 ilmusid esimesed jalaväe ahelikud, mis laiali aeti. Järgmised salgad tulid Sveiska sihilt; kuulipildujaid ühes tasvides. Nad lähenesid Sala seisukohtadeie 800—900 sammu peale, lamasiid seal ja aegajalt lasklid meie seisukohti. Alles kell 17 asufid nad pealetungimisele ja püüdid meie seisukohti Sala ja Koschkino vahel läbi murda. See ei õnnestanud. Kell 19 oli teine kaste Sala küla ja karjamõisa vahel. Tervel pataljoni liinil liiguvad veel vaenlase salgad. Meie kaotused: 1 furnu, 6 haavatut ja 6 põrutut.

III. pataljoni frondil pidasiid vaenlase patareid terve päeva ägeda tule all -- Marienhofi, Plekenhofi silda, Pulkovat ja „Ibese“ talu, iseäranis aga Koschkinof. Kolm rasket kuuli kukkus 9. roodu kaevikusse. Kell 10 ilmus Koschkino sihis ahelik. Suurtükituli paiskas selle laiali. Kell 15.30 hakkas vaenlane viie kuulipilduja toetusel Sahonje poolt Koschkino peale tungima. Ahelikkudes pealetungimine algas versta maa pealt. Paiguti lähenesid nad meile kunni 300 sammuni. Meie tule all vajufid

aga varsti tagasi. Kaks kuulipildujat lasklid neid kaugelt selja-
tagant. Pimedas tulekuga ulatas vaenlase ahelik Salast üle Luuga,

Pilt 81.
Kokkino varem.

Sahonje ja Krikovo teeni. Meie kaotused 9. roodust: — 2 surrut,
3 põrutut ja 1 haavatut.

Ülejookfikutelt saadud teadete järele on täna Dubrovka peale tunginud viis polku. 500. polk, mis kõige tugevam fikude arvu, varustuse rohkuse ja kommunifflise vaimu poolest, on kaotanud poole oma koosfeisuff. Kergeid suurtükke võtnud lahingufft ofa 16, mis kõik reas kiviftee ääres feisnud. Suurtükid farvifanud ärapuufumata tagavarafid laskemoonaff. Suurtükifuli oli keskendafud 6. roodu paremale fiivale, paarfada fammu raudtee pool kivifteed. Endifed kaevikud blindafshidega mõnifada fammu laial ning verftapikkufel vööil olid kirjeldamata kombel puruks pekifetud. Traataia afemele oli tekkinud sügav kraav.

Meie suurtükifuli olla niivõrd tabav ja äge olnud, et terved ahelikud ja kolonnid felles ära fulanud. See verefaun kohutanud ära punaväelafed. Roodudes tõusnud avalik nurin. Tekkinud arvamine, et fiin võib faata tulde miljonid inimesed, ago Dubrovka jääb ikka võtmata. Usk on täiefsti kadunud. Juhtide nõudmifel käinud keskvalifffufe efiftojana üks madrus feifukorda vaatamas. Tema keskvalifffufele tehtud aruande järele oodatakse uufi võtfeid Narva valdamifse fuhtes.

31. Lahing 17. defsembril.

Selleff hoolimata, et vaenlase katsed Dubrovkat, Sala või Marienhofi ära võtta, õnnetumalt nurja olid läinud, ei tahtnud ta oma plaanideff loobuda. Ühtlafi ei jõutud sealpool ka felgufele, mille peal põhjenes meie kindel püffivus. Vaenlafel olid igafugufed abinõud tarvifufefe võtetud. Kui marune suurtükifuli ja jalaväe masfid jõuetuks jäid, fiis mindi väffitamifse taktikale üle ja sellega valmistati fagedasti kaks kolm päeva pealetungimiff ette. Nii oli lugu enne 17. defsembrif. Päeval kestis harilik suurtükifuli hommikuff õhtuni, kuna õffel tähtsamate punktide peale iga 10 — 15 minuti tagant üks granaat lasti. Sealjuures käifid aga ka luurajate falgod kuulipildujatega fiit ja sealt laskmas. Iseenefeff mõifta, et see kõik tõesti väffitav oli. Punafed võifid igapäev uued polgud välja panna, kuna meil ühed ja

needlamad mehed nädalate kaupa ilma vahetuse kaevikutes pidid seisma.

17. detsembril kella 9 ajal algas vaenlane meie seisukohtade pommitamist tervel frondil. Kunni kella 12 kandis laskmine igapäevast laadi, olles närolikult siia-sinna laiali pillatud. Lõunaajal muutus tuli Dubrooka ja Sala-Kolchkino peale ennekuulmatult ägedaks. Samal ajal ilmusid Sala-Kolchkino vastu esimesed ahelikud, kelle liikumine suurtüki tulega seisma

pandi. Kella 13 ajal purustas maruline suurtükivägi telefoni ühenduse Sala ja Kolchkino roodudega. Kell 13.30 tormas vaenlane ühe polguga Sala ja teisega Kolchkino peale. Ühenduse puudusel polnud võimalik juhtida nende peale suurtükivägi. Kolchkino seisukohad olid mõeldud kaitseks Krikovo vastu ja seisid tiivadega Sahonje poole. Sahonje poolt pealetulev ahelik langes Kolchkinos asuvalle 1. roodule tiiva peale. Teiselt küljest tungis Kolchkino kiiluna kaugelt meie seisukohtade ette välja. Marutule ja kolmest küljest pealetungiva vaenlase surve all oli

Pilt 82.

Noorem al.-ohv. Eduard Jaago.

1. rood sunnitud Kolchkinost lahkuma. Kolchkinot vallates avas vaenlane ägeda tule 8. roodu ja polgu õpekomando kaitseta pahema tiiva peale ja ähvardas iga filmapilk ära lõigata nende roodude seljataguseid teid, Sala mõisa. Nimetatud roodud olid pommituse kestes palju mehi kaotanud, kuna ülejäänud mehed tublisti põrutada olid saanud. Sellepärast taandusid 8. rood ja õpemeeskond teisele liinile. Terve vaenlase polk võttis Sala küla oma alla ja vajus laavana Sala-Pulkovo teed mööda edasi, pörkas aga 8. roodu ja õpemeeskonna tule all, keda toetasid meie luurajad lipnik Ottmanni juhatusel, tagasi. I. pataljon

Marienhofi liinil ja 8. rood, õpemeeskond ja luurajad Sala teisel liinil panid senni vastu, kunni jõudis kohale III. pataljon al.-kapten Koltfi juhatusel.

Peaaegu samal ajal — kell 14 ilmusid ka Dubrovka ette vaenlase ahelikud. Kaks korda tormasid neli polku kolme soomusauto toetusel meie seisukohtade peale. Mõlemad tormijooksud pihunesid meie suurtüki-, kuulipilduja- ja püstitule ees. Maha jäid haavatute ja surnute kuhjad. 26. puhtkommunistiline

Pilt 83.

Flam-polkoonik **Kolt**.

polk hävines raudtee piirkonnas 7. roodu tule all täiesti. Suurtükke oli vaenlasele endine arv Dubrovka all — 16 kerget ja 6 rasket. Meie poolt — 8 Vene kerget, 3 kerge nelja suurtükiga, 3. ja 5. rasked ning Vene raske patareid, — kokku 18 suurtükki. Roodud asusid kaitseliinil järgmiselt: raudteest pahemale poole 7. rood, kivitee kohal 5. rood, pahemal pool 6. rood ja varuks 8. rood. 5. rood kaotas tublisti mehi. Kaevikud said suurtükitalu läbi rikutud. Sellepärast saatis pataljoniülema al.-kapten Laurits jalaväele tormijooksu alguks toetust. Lahing vaikus siin alles õhtul. Kaotused 10 haavatut ja põrutut.

Seisukokad endised. Seekord oli suurtükitalu tugevam kui kuuagi enne, aga lühikelt aega. Pataljoniülema läks korda juhtida osa tuld soomusrongi ja osa arvatava varuväe (reservi) asupaiga peale Dubrovka taga väljal. Jalaväe seisukohtadele sadas vähem tuld ja terast. Aga tuli oli tabavam, sest juba lahingu algul langes üks kuul 5. roodu kaevikusse, haavates ja põrutades mehi. Kaitsjate rida harvenes ja peaaegu — usk puutumatusle sai vääratud. Jalaväe tormijooks oli väga äge. Ahelikud ja

kolonnid vajulld nagu rohufirtuparv traataia peale ja 300-meheline salk, ühes soomusautoga, murdis sellest isegi läbi. Meie suurtükid vaikisid kuulide puudusel, kuna Vene patarei oma tule roodude toetuseks Annenskaja peale üle viis. Soomusauto sõitis meie kaevikute vahele ja võttis need pikutasa tule alla; eest lähenes jalaväe laava. Seisukord ähvardas kriitiliseks muutuda. Mehed aga hävitasid külmavereliselt püsi- ja kuulipildujate tulega jultunuid punakaartlasi. Suurt abi andis meile miinipilduja. Üks miin kukkus soomusauto külje alla ja peletas selle tagasi. Auto taganemine halvatas pealetormavaid kolonne. Pealetungimise hoog kadus, ja nad põgenesid kuulirahe all metsa. See oli 5. roodu kohal, keda juhatas lipnik Ventgel.

Raudtee piirkonnas tundus samal otstaval filmapilgul suurtükiväe toetuse puudus. Siin tormas peale 26. kommunistide polk või salk kolonnides, püslid laetud, kukes ja rihmaga õlal. 7. roodu sõdurid, al.-kapten Kafekampi juhatusel, ronisid rinnuni ulatava kaeviku kaldale välja ja lasksid nii, et püslid punaseks läksid. Siin lasksid kaks rühma lühikele aja jooksul 12.000 padrunit välja. Väga hästi tabasid meie pommipilduja pommid. Kui pomm jälle otse ridade sekka langes, siis hõiskas rühmaülema Lõhmus:

„Säh sulle, hammusta!“

Meie traataia eel lamasid punaste surnukehad virnus ja mets ning nurmed olid nendega üle külbatud. See surnute viir oli al.-kapten Laurisse lõnade järele meie kindlustuste esimene rida, sest vähedel jätkus julgust veel edasi liikumiseks, nähes seda hävitustööd. Kell 18 jõudis kohale II. pataljon. Polguülema andis käsu vastu-pealetungimisele asuda ja Sala küla tagasi võtta. Kava selle tarvis sääditi kokku pataljonide ülemad — kapten Tuglos, al.-kapten Kolts ja leitnant Maasik, ühes al.-polkoviinik Trõsiga. Roodud asetati väljamineku leivukohtele järgmiselt: 9. rood leitnant Volti juhatusel paremal tiival, 8. rood ja maakuulajate komando Pulkovo-Sala tee kohal, 10. rood leitnant Tassi juhatusel tee ja jõe vahel ning 11. rood leitnant Alliku juhatusel jõe peal; 1. polgu õpemeeskond jäi teeristidele varuks, ja meie õpemeeskond Pulkovo külas. I.

pataljoni 1. ja 2. rood toetasid pealetungimist ägeda tulega Marienhofi seisukohtadelt.

Selle lahingu kohta kirjutab sõdur Nikola King järgmisi : „Juba kaua aega liikusid jutud puhkusele saamisest. Oleks ju puhkult ka natuke tarvis olnud: väsitav oli päevade kaupa seista külmades kaevikutes, olles peaaegu igapäev marulise suurtükiväe all; harva sai veel terveks jäänud küünides ja rehtedes loojas käia. Ja ükskord ometi, 15. detsembril, ilmusid meie liinile I. pataljoni kvartirjeerid*) (meid pidi I. pataljon ära vahetama). Õõsel vastu 16. detsembrit sündis vahetus. Pulkovosse kogulid kõik meie pataljoni roodud kokku, et siit üheskoos Narva puhkusele liikuda. Pika musta reana liikus läbi lumiste lagendikkude meie pataljon Narva poole Talvise päeva hallil foonil hakkasid Narva tornid paistma. Jõuame traataia juure, kus meid polgu orkester ootab. Marfi helidel sammume linna. Narvas afusime Vestervalli kasarmutesse. Varsti valgusid mehed mööda linna laiali, ostes linna maiustusi ja oma tarbeasju. Õhtul ootas saun. Kohe teistflugune tunne kui nädalate kaupa liinil kogutud mustuse maha ajad ja puhta pesu selga paned. Oli ka pidu kavatsusel. Ei saanud aga III. pataljon kaua puhata. Järsku, kui väik selgest taevast, tuli käsk välja astuda, sest enamlasted olid jälle kõvasti peale tungima hakanud. See oli 17. detsembril. Ruttu koguti mehed kokku. Käsk oli Pulkovosse minna. Jutud käisid ringi, et Kofchkino olevat langenud. Jälle kõlasid marfi helid Narva uulitsatel. Lõbusalt sammusid meie mehed talveõhtu hämaruses hii- livale hädaohule vastu. Oli tundmus, kui läheks kusaagile pidule, aga mitte verisesse lahingusse. Ivani poolel vastutulevaid valgeid haarasid meie mehed kinni, et neid tõsiselt kaasa võtta. Kõstsid ähvardavad hääded nende kasuta logelemise kohta. Oleme traataiaist läbi. Liigume mööda lumiseid põlde kauguses mõirgavate suurtükkide määrina poole. Läbi talveõhtu vaikuse kostavad viimased jumalaga jätmise muusika helid. Edasi liini poole!

kvartirjeer = kohamuretteja; sõjaväeametnik, kes väeosiadele korterit muretteb.

Meist mööda kihutavad hämarufes vilkuvate tulede valgel koormad suurtüki laengutega, sanitaar-autod. Kaugel vārvib tulekahjuleek tumehalli talvist taevast purpurliseks. Jõuame Pulkovasse. Seal saame seisukorra üle lähemalt kuulda. Vaenlane oli marulise suurtükivõtte toetusel pealetungides Kofchikino ja Sala külad ära võtnud. III. pataljoni ülesandeks oli aidata Sala mõisa ja küla tagasi võtta. Enne kavatseti umbes veerand-tunniline maruline suurtükivõtte avada Sala küla ja mõisa peale. Selle järele pidi jalavägi ahelikus peale tungima, sealjuures kõvasti püüdes ja automaatidest tuld andes ja hurraa karjudes, et vaenlast kõlbliselt pörutada ja kergemalt taganema sundida. Peale suurtükivõttega ettevalmistust hakkasid meie ahelikud liikuma. Paremalt tiivalt liikus Sala mõisa kiviküüni peale 9. rood, kelle juures ka polguülema abi al.-polkoonnik Trosli viibis. II. rood liikus Luuga jõge mööda, 10 r. jõe kallalt mööda. Avati tugev püüde ja automaatide tuli, sealjuures ühtlasi edasi liikudes. Vaenlane vastas harva tulega; tema potareid peaaegu vaikusid. Vastane ei kannatanud meie tuld välja ja hakkas taganema. Visalt panid nad siiski vastu kiviküüni, kus neil kolm kuulipildujat oli. Meie sõdurid olid juba mõisas sees, siis alles lahkusid punased kiviküünist, kus juures meie 16 vangi saime. Veel mõned üksikud paugud taganevalt vaenlaselt, ja kell 9. 30 min. valdasime Sala küla ja mõisa. Vaenlaselt saadi kokku 43 vangi, nende hulgas 6 kommunisti. Peale selle jättis vaenlane hulga surnuid ja haavatuid maha. Meie kaotused: 9. roodust 3 surnut ja 1 haavatu, 10. roodust 1 surnu ja 1 haavatu.

Järgmise päeva hommikul tahtis vaenlane Salat tagasi võtta, saates meie vastu oma 501. polgu. Aga see ettevõtte läks täielikult nurja. Ahelikud olid mõne aja jooksul peale meie traataia ette maha heitnud ja mitte enam edasi tunginud. 11. rood avas tule, mis kaugemal olijaid põgenema ajas, ligemal lamajaid aga paigalt ei lasknud liikuda. Leitnant Allik saatis ühe rühma nende peale välja, kes tõi sealt 24 vangi. Sala küla liini võtsid oma kätte 10. ja 11. rood. Meeleolu oli meestel ülev. Ainult üks asi oli paha — puhkus rikuti ära! . .

Vaadati mõne aja eeft III. pataljoni meeste, kui kõige nooremate peale viltu. Viimased lahingud on aga selle arvamise täiesti ümber lükanud. Muidugi tõstsid viimased operatfioonid tuntuvalt meie meeste iseteadvust, neil oli võimalus oma võimeid näidata ja autoriteeti tõsta. Kiitvat offust III. pataljoni kohta kinnitasid järgnevad lahingud detsembri kuul veel paremini.

Vastupealetungimine oli kaunis kiire, aga fiiski oli vaenlanel aega jatkunud meie traattõkete hävitamiseks Sala küla eel. Varuks jääv 9. rood vedas Sala pool mõifas teekärbiseid (rogatkafi) parandas õõ kestes traataia ära ja kohendas kaevikuid. Maakuulajate komando peatas õõsel Sala karjamõifas. Hommikul läks ta ühes 1. polgu õpemeeskonnaga, kellel lahingus suured kaotused olid (muu seas sai surma komando ülem leitnant Tamm), Narva puhkusele ja sauna.

Õõsel põletati Koschokino küla maha, sest ta oli strateegiliselt tähtsufeta ja raskesti kaiffetav.

Meie kaotused: 13 surnut, 22 haavatut, 6 põrutut ja 2 teadmata kadunud.

32. Lahing 20. detsembril.

Äjutift vaikust 18. ja 19. detsembril kroonis uus lahing 20. detsembril. Polgu frondile tulid Inglife ja Ameerika esitajad. Neile andis polguülem põhjaliku seletuse frondi ja kaiffefeisukorra üle. Väljamaalastel näis olema tume ettekujutus enamlaste jõudude ja sõjaväe võimiste üle. Täieliseks uudiseks oli neile maruline ja väga osavasti juhitud suurtükituli. Ameerika esitajat huvitas iseäranis küsimus, mislugust taktikat tarvitavad enamlased lahingutes ja milles peifub see imejõud, millega meie väikeste jõududega ägedad formijooksud mängides tagasi löõme. Sooviti tingimata õõtluse tingimifi koha peal näha, aga et äge lahing käimas oli, siis jäi see edespõifeks.

Lahing algas juba kell 8.30. Vaenlane avas suurtükitule Sala küla, Marienhofi mõifa pihta, purustasid ifegi keldrid ja

sundisid sealt I. pataljoni staabi lahkuma. Meie suurtükid vastasid, lastes Kolchkinot ja patareidid Kalmotka juures. Vaenlase patareid jäid vait. Arvatavasti tabasid meie kuulid. Vangidelt saadud teadete järele olla Kalmotka juures juba varem kaks Vene suurtükki meie suurtükitulega puruks lastud. Osa meie kuulidest lõhkes liiga meie kaevikute ligidal, mis seletatav sellega, et mõned suurtükid alalise ja ägeda laskmise läbi rikki olid läinud. Teiseks — vaatleja Marienhofis sai haavata ning vaatlemise punkt purustud. Uut polnud võimalik vaenlase silma ja tule all korraldada. 11. roodu juures Sala eel langesid mõned kuulid nõnda ligidale, et isegi mehi kaevikutes põrutasid.

Kell 10 muutus suurtükitali maruliseks. Metfast tulid vaenlase ahelikud, esiti Sala küla vastu. Siin toetas neid soomusauto kuulipildujate ja kiirlaskja suurtüki tulega. Meie suurtükitali sundis autod põgenema. Ahelik aga heitis traattõkete taha maha ja avas meie roodu peale tule.

Kell 11.30. tuli ka põhja pool Marienhofi vaenlase ahelik nähtavale. Siin keffid tema kassid meie seisukohtadesse tungida kunni kella 15-ni, kuid asjata. Energiline 1. ja 4. roodude tuli kihutas nad metsa. Sala vastas ilmus varsti mitme kuulipildujaga uus ahelik — umbes poolteist versta pikk ja nii tihe, et mees mehes kinni. Vaenlane kassis mitu korda hurraahüüetega läheneda meie kaevikutele, aga 11. roodule appi rutanud 10. roodu külmavereline olek ja hävitav tuli külvas surma tema ridadesse, ning riisus kõigil julguse kasseid korrata. Kes pääsid, neid hirmutas metsa serval valvav auto ja nad jäid nõutalt väljale lunde lamama, kunni videvik nende peale halastas. Vaenlasel läks see päev kalliks maksma.

Seekordne pealetungimine kandis puhtkohalilt laadi. Hoog jäi senistest kaugele varju. Nagu õhtul vangidelt saadud seletustest selgus, tungisid Sala peale 630. ja 498. polk. Mõlemad olid juba varemalt oma pead siin veristanud. 498. polgu kaheft pataljoniist jäänud 17. detsembril lahingust järele 54 tükku. Suurem oli 630. polk, mis nähtavasti teises ahelikkus peale tungis.

10. roodu ülem leitnant Tals kirjutab päeva kohta järgmist: „Meie roodul oli kui needmine peal, — nii kui Pulkovosse varuse jõudlime, oli järgmisel päeval tingimata vaja Salasse teistele appi minna. Nii kolm korda järgimööda. Esimine appimine oli täna, kus enamlased loomusauto toetusel kolm korda Salale peale tungisid. Meil tuli marulise suurtüki-, kuulipilduja- ja püssitule all Pulkovo koolimajast kaevikuseni, umbes kaks versta, minna. Kuidas meie sellega igakord nii väikeste

Pilt 84.

Lipnik Lindmann.

kaotustega toime saime, see on mul enefelgi mõistatuseks. Täna jätsin roodu ahelikus teise liini kaevikutesse ja ise läksin seisukorda eellinile vaatama. Vaenlane oli veel kaugel, meil tuli Sala küla otse kaevikutesse liikuda. Samal ajal kuuldus punaste „hurraa“ kisedamine, ja nad vajusid loomusauto toetusel Sala peale. Ise eel ja rood järele, jookstime kaevikutesse. Seal seisis auto 400 sammu peal ja andis kuulipildujatest ja poolteisetollilistest suurtükkidest tuld. Julgustasin mehi, kellest mõned loomusautot nähes kokkuma läid. Ütlesin meestele, et karta pole liin midagi, ega ta kaevikusse ikkagi tulla saa. Oflime üles teraskuulid, mis 17. detsembril punastelt sõjalaagiks olime saanud ja andsime autole tuld. See mõjus. Auto taganes. Veel katkus ta kaks korda tagasi tulla. Ikka kordus see sama. Nüüd vaatasime omad mehed üle — nad olid kõik kaevikus. Haavatutena tee veere olid jäänud neli meest. Saatsin neid kohe suurtükivõllist hoolimata ambulantsi. Hobused lahkisid Sala mõisa juures asuvatelt elanikkudelt püssitikkudega välja tuua. Pimedas tulid kolme rühmaga Pulkovasse tagasi,

kuna üks al.-kapten Reiteliga üheks õöks ja päevaks 11. roodule abiks jäi. Vaenlasel olid suured kaotused.“

Videvikus väljasaadetud 11. roodu luurajad panid vaenlase aheliku joonel terve rea heinaküüne põlema. Nad tõid kaasa 9 püsi, traadilõikamise käärid, telefoni traati ja muud varustust.

Raudtee piirkonnas 9. roodu vastas oli luurajate falkadel tulevaheetus.

Meie kaotused: I. pataljonist — 1 surnu, 11 haavatut ja 7 põrutut; 11. roodus — 6 haavatut ja 1 põrutatud; 10. roodus — 1 haavatu ja 5 põrutatud. Käest haavatud 4. roodu vanem ohvister lipnik Lindmann ja põrutatud 11. roodu vanem ohvister lipnik Altmann.

33. Jõulud.

Vaheaeg 21. detsembrist kuni 28. detsembrini oli võrdlemisi vaikne, ja nii läksid ka jõulud vaikselt mööda. Väljas oli külm mõni päev kuni 23° R. Vaenlane võimaldas meie puhkust, kuid kange külm tegi sõdurite elu omakorda kibedaks. Puudusid soojad riided, sokid ja kindad. Kaevikud olid lahtised. Väga sagedasti tuli liikmete külmamisi ette. Mõnes roodus langes liikmete külmamise tagajärjel rohkem mehi reast välja, kui vaenlase kuulide läbi.

21. detsembril kelkõöl käisid peaminister Jaan Tõnisson ja diviisilülem 7. roodu seisukohti Dubrovka all vaatamas. Kui peaminister oli saanud õige pildi meie seisukorrast, siis küsis ta, kas me võime veel nädala või kaks vastu panna? Valitsusel olla kindel nõu rahu teha. Meie meeste meeleolu halvas vahetpidamata liinileismine. Siin on II. pataljon juba 2 nädalat vahetpidamata liinil viibinud ja selle aja kestes neli lahingut lõõnud. Ei võida meid vaenlane, küll aga pakane ja haigused. Kõrge temperatuur ja üleliigne füüsiline kurnatus harvendas iga päevaga meie ridasid. Meestel kippus vaade

tulevikku tumenema, oodati polgule vahetust. Aga seifukorra tõsidust filmas pidades kannatati ikkagi kangelaseliseft. 23.

Pilt 85.

110 foll. granaat.

detsembril asufid roodud frondil järgmiselt: õpemeeskond, Annenskajas; 9. rood ühel pool ja 5. rood teisel pool raudteed; 8.

polgu 9. rood Dubrovka eel, 6. rood Dubrovkast pahemal pool; 8. polgu 5., 6. ja 7. rood Sala karjamõisa liinil; 2. ja 11. rood Sala küla eel; 4. rood Marienhofis; 1. rood Plekkenhofis ja 3. rood Pulkovos. Varuks olid: 10. rood Pulkovo koolimajas, 8. polgu 8. ja 11. r. Sala karjamõisas, maaluurajad Komarovka barakkides ja 7. ning 8. rood Narvas Vestervalli kasarmutes. Pataljonide staabid — I. Plekkenhofis, II. Dubrovka koolimaja juures blindaafhis ja III. Pulkovo koolimajas.

Frondil õäl kui päeval täielik vaikus. Vene patareide hobusfel oli suur heinte puudus. See sundis neid heinu vedama Sala küla eelt vaenuliste leeride vahekohalt. Pataljoniülema al.-kapten Koltfi poolt sellel otstarbel läbi liini lubatud neli sõdurit, ühes ree ja hobusega, jäid ühel õhtul tagaäi tulemata. Viis kalutafid juhust üle piiri minemiseks.

24. detsembril oli frondil täielik vaikus. Narva ja Viru Nigula „Ühistõõ“ esitajad käisid liinil sõduritele pakke jagamas. Narvast tulnud hulk prouafid ja nad lõiffsid keskõõfel Annenskaja liinile kaevikutesse ja jagafid seal 300 pakki välja 9. roodule, ning õpe- ja sife-meeskondadele. Pakid sisaldasid sooja pesu, kindaid, sokke ja sille. Kingitused väga kõrge väärtuslised — igauks kõige vähemalt 100 kunni 300 marka. Peale selle roodu peale 3 kasukat ja 5 paari villlaapaid. Nende pühade kingitustega on Narva seltskond näidanud, et ta oma kaitsjate vaevast oskab lugu pidada. Viru-Nigula ja Milla pakke tõid neiud Jürgenson ja Volberg — 271 tükki, mis jagati välja 7. ja 8. roodudele Narvas kasarmutes; 4. roodule olid pühadekingitufi saafnud Kohtuministeeriumi teenijad. Ettevõtte eesõffas seisnud ja kohale toimetanud pakid sama roodu endine sõdur, kes haavamife järele lõjavõest täiesti vabastatud oli.

25. detsembril oli frondil haro suurtükituli. Agentuurifst ja vangidelt saadud teadete järele oli oodata vaenlase poolt energilifemat tegevust, et segada peaasjalikult meie pühi. Kartus õli asjata. Ainult Marienhofi vastas tuli nähtavale ahelikus üks rood, kes aga enne püslitule piirkonda jõudmifst ise tule avas ja varsti jälle meffa kadus. Tema siht õli nähtavasti tulega luuramine ehk demonstrafioon. Kell 21 ilmusid seal-

lamas umbes kaks roodu. Jalaväe tulega kihutati nad laiali. Sarnased nokkimised segasid pühade rahu väga vähe.

26. detsembril seifid I. pataljoni roodud järgmiselt: 4. rood Pulkovas; 2. — Plekkenhofis, 3. — Marienhofis — ja 1. — Sala eelseis kaevikutes; 8. polgu 2. pataljon vahetas sama polgu I. pataljoni.

Frontil harv suurtüki tuli. Pisut tuntavam Sala küla juures. Kell 10 kuni 13 laskis vaenlase luurajate salk püsidest meie õpemeeskonna eelposte Annenskaja vastas.

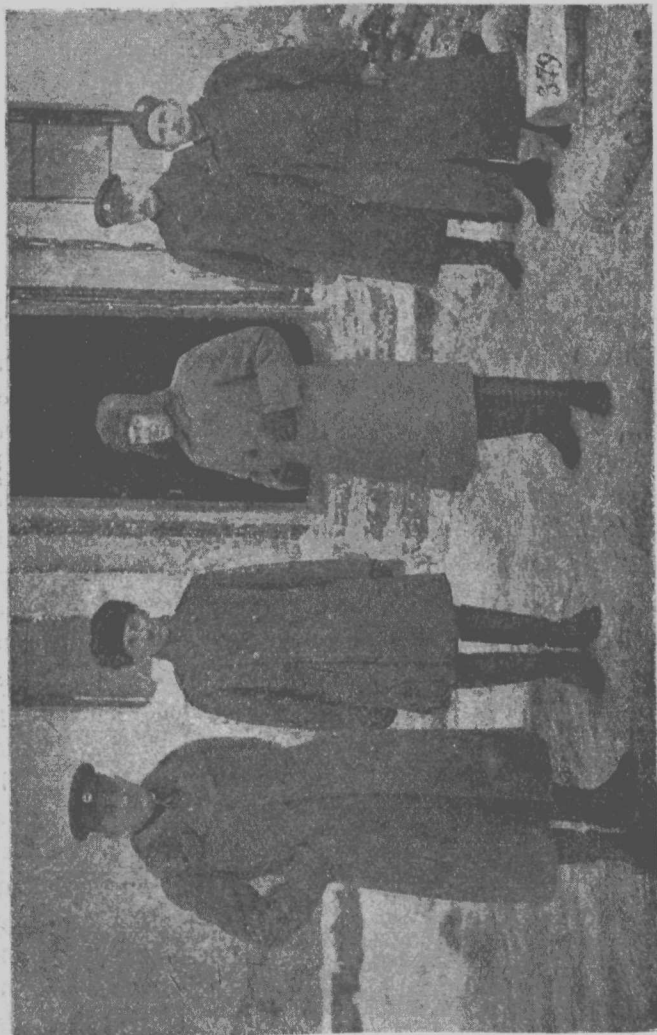
Pärnu ja tema kihelkondade „Ühistöö“-de esitajad jagasid sõduritele jõuluingituli. Pakikesed sisaldasid peaaesjalikult maiusaineid. Polgus oli suurem osa sõdureid Pärnu maalt pärit. Siis, nähes, et koduste kingitused kodukaitsjatele nii väheväärtuslised Narva omadega võrreldes, jäi meeste hingesle peffumuse ja rahulolematuse tunne. Pakikesi kraavis külmanud sõrmedega avades, loodeti leida sealt sooje kindaid või sokke, kuid — — midagi selletaolist!.. Sõdurite silme ette tõusid Väandra maaliidu mehed, kelle nägudel soojas, rahulises kodus, rasvast vorsti süües ja õlut peale juues, variseerlik rahu ja uhkuse ilme: — „meie pole teid unustanud, teie olete meid kohustatud nüüd kaitsma.“

Ja, muidugi, selle odrapiruka eest.

27. detsembril polgu frontil päeva kestes suurtükkituli, peaaesjalikult Marienhofi ja Sala küla ning selle eel, 10. roodu seifukohtade peale. Tuli oli kaunis äge, kella 10—15 paiku kõigist patareidest ja soomusautodest. Vaenlane oli väga närvilik. Iga meie suurtüki paugu peale vastas ta marutulega, lastes välja 300 kuuli, mis aga mingit kahju ei sünnitanud. Jalavägi aktiivset tegevust ei avaldanud.

Dubrovka all saime kolm ülejooksnikut poolakast — 500. polgust, kes nii mõndagi huvitavat teadsid kõnelda. 17. detsembril kaotanud vaenlase roodud läbistikku 50 meest. Palju kommissaare ja juhte saanud surma. Punaväelaste ületulemine olla kommissaaride ja ülemate peale väga halvasti mõjunud. 25. detsembril olla kavatsatud pealetungida, aga et õõsel neli meest üle tulnud, siis jäänud pealetungimine kohe katki. Nii

on alati olnud. Ülejooksmist kardetavat väga, õõseti kontrolleerinud pataljonide ja roodude ülemad iiklikult eelposte.

Pilt 86.
Vägede ülemjuhataja Narbas.

Vaenlase jalavägi kuivas kokku. Polgud on 17. detsembri lahingust saadik vahetamata. Osa polkudest viidud ära. Enele

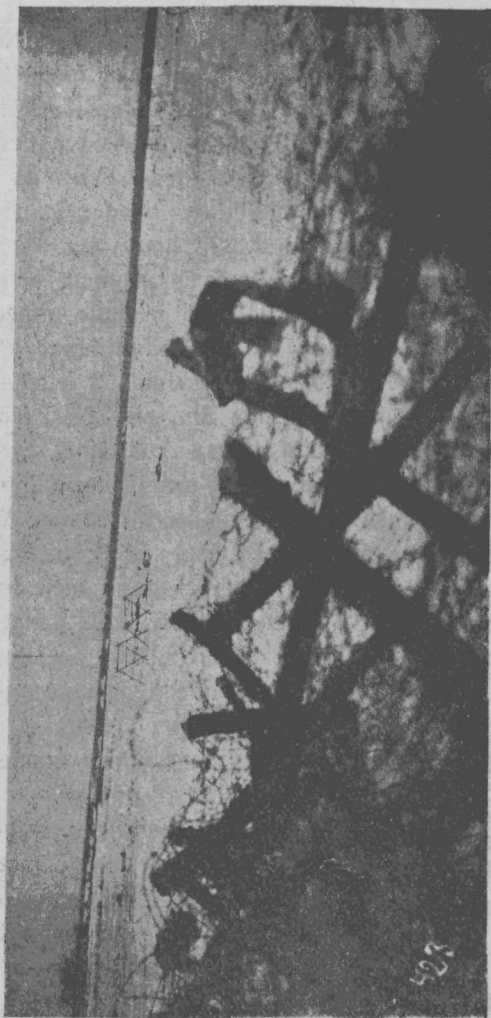
võimefule varjamiseks demonstreeriti ja arendati marulist suur-
tükitud igapäev. Eestlaste pealetulemist kardetud väga, iseära-
nis aga tormijooksu. Kui pealetungimine oleks ette võetud, siis
oleksid nende patareid kõik meie kätte jäänud. Hobused olid
neil väga viletsad. Nälgunud sõdurid sõid ise oma hobused ära.
Valgeft väest mahajäänud hobuste korjaste peale olla nälgjad
karjad offe tormi jooksnud.

34. Lahing 28. detsembril.

Hommikul kell 8.20 avas vaenlane formilise tule Sala
küla, Marienhofi ja nende eel seisvate kaevikute peale. Marien-
hofi peale rauges tuli kella 13 ajal, siis katus Koschkinoff
vaenlase jalavägi peale tulla. Sellel ei olnud suurt hoogu. Pea-
joontes oli see püüsi- ja kuulipilduja-tuli Koschkino külast ja
metsadest. Väikesed salgad jooksid kord siin, kord seal ka välja.

Samalugune nähtus tuli ilmsiks ka Sala küla vahel. Siin
aga kestis maruline suurükitud vahetpidamata kella 16-ni.
Parem pool Sala küla seisid meie 1. rood. Tema refervrühma-
asukohd oli Sala mõisas kiviküünis. Esimeste paukudega laskis
vaenlane siin ühe kuuli sisse. Rühmast jäi ainult kolm võitlus-
võimulist sõdurit järele, kuna teised kõik põrutada, haavata ja
surma said. Tugev suurükitud harvendas veel sõdurite ridasid.
Kell 13 ajal oli 1. roodus ainult 28 tikku järele jäänud. Mehi
valdas hirm. Vastupidavus lõppes. Nad jätsid kaeviku maha.
11. rood Luuga kaldal Sala küla ees püüsi kõigest hoolimata paigal.
Lahingu algul teisele kindlustatud liinile asetatud rood tõttas
1. roodule appi ja võttis jalaväe lahingu algul kaevikud oma alla.
Kell 14 tulid tervel Sala küla ja Marienhofi frondil tihedad
vaenlase ahelikud nähtavale. Marutuli Sala küla peale kestis
endise hooga edasi ja ulatas kella 14 — 16 Marienhofi peale.
Sala eel laskis 11. rood ahelikud meie traataedadeni välja tulla
ja avas siis 200 lammu pealt hävitava tule. Vaevalt kes
peafis siis hingega. Haavatud lamadid videvikuni paigal. Õhtul

käis 11. roodu ülem leitnant Allik luurajate salgaga lahingu-
plaffi üle vaatamas. Surnuid oli terved hunnikud. Dokumentideff

Pilt 87.
Sala lahinguväli.

telgus, et siin tungisid peale vaenlase 495. ja 497. polk. Meie
kaotused: 10. rood kaotas — 2 haavatut. 1. roodu ajutine
ülem lipnik Maafing sai raskesti haavata ja suri teel Narva

haavadesfe. Peale selle kaotas 1. rood : 10 surnut, 32 haavatut ja 5 teadmata kadunut; 2. rood — 3 haavatut ja 3. rood 15 haavatut.

I. pataljoniülem leitnant Masik kirjutab: „Kui P.-L. armee oktoobrikuu lõpul Petrograadi all oma võidu kõrgema tipuni oli jõudnud ja siis, äktselt taganevina hakates, üht seisukohta teise järele punaväe kätte jättis, tundis iga Eesti sõdur seda juba ette, et kokkupõrge Nõukogude Venemaa ja meie vägede vahel Narva ees paratamata on. Seda asja võttis iga sõdur tõsiselt, kuid ka jõudu ja tahtmist tundis iga sõdur eneses oodatavat lõõki vastu võtta. Ei mõeldud enam palju aega, kui P.-L. armee Jamburi maha jättis, ja punane armee Narva liisitungimiseks üle Luuga jõe tuli. Nüüd oli tund käes, kus vaenlase edalitungimine pidi seisma pandama, et sellega Narvat ja ühes sellega tervet Eestit päästa. Siin pidi Eesti sõdur oma mehifult näitama, siin pidi otsustatama, kas vabal Eestil olla, või mitte olla. Selles arusaamises löid meie sõdurid juba esimesed pealetungimised tagasi, mis võidulootust äratas. Vaenlane hakkas energilisemalt töötama. Ta pani hulga suurtükke meie vastu üles ja pommitas ägedalt tundide kaupa meie seisukohti, kusjuures jalavägi pealetungimise kasseid tegi. Kangelaslikult kannatati suurtükiväe välja ja mehifult löödi pealetungimised tagasi. Vaenlane aga ei tahtnud loobuda oma plaanidest. Ta tegi kõik mis võimalik. Ta vedas juure suurtükke ja korjas kokku kümned polgud jalaväge, et, maksku mis maksab, meie vastupanekut murda. Hommikust õhtuni müriselid rasked ja kerged suurtükid ja purskalid marutuld meie seisukohtadele; oli ilmapilk olemas, kus pommide lõhkemisest terve ümbrus sinist suitsu täis oli, nii et 100 sammu peale midagi näha ei olnud ja kõik nagu hävitatud näis olevat. Aga mida tugevamaks läks vaenlase tuli, seda kindlamaks muutus ka meie sõdurite vastupanek. Viimased lahingud enne vaherahu said kroonitud niisuguste kangelastegudega, mida ajalugu vaevalt tunneb. Nii, näituseks, oli juhtumine Sala küla all 28. detsembril 1919 a., kus vaenlasel täiesti korda läks kauakestva marulise tulega üht meie roodu kaevikutest välja lüüa. Terve roodu liinile

jäi ainult kolm meest ühe kuulipildujaga. Nende kolme hulgas oli ka 9. polgu 1. roodu vanem kuulipildur J o h a n n e s J u h a n i p.

Pilt 88.
12. rood.

J a k o b s o n. Vaenlase ahelik hakkas fraataiale lähenema. Jakobson saatis ühe omaist meestest seljatagant abi kutsuma, kuid viimane sai suurtükikuuli läbi surma. Vaheajal tuli vaenlase

ahelik veel lähemale ja ühtlasi ka teine ahelik nähtavale. Jakobson saatis veel teise mehe abi järele ja jäi kuulipildujaga üksi kaevikusse. Vaenlane jätkas pealetungimist ja tahtis tormi jookstes traataiaalt läbi murda, Jakobsonil ei jäänud muud üle, kui üklinda formijooksu vastu võtta. Ta avas kuulipildujast tule, mis vaenlast ehitaks maha heitma ja pärast koguni taganema sundis. Teine ahelik lähenes omakorda jällegi formijooksul. Ka selle oskas Jakobson kuulipilduja tulega laiali ajada. Siis vabati abi, kuid misugustel tingimistel: marutule all, lund mööda roomas 10. rood 400—500 sammuga kaevikusse, sealjuures käsi veriseks kiskudes. Kuid kõik pidi saama võidetud, et vaenlastele mitte võimalust anda meie seisukohti ära võtta. Misuguse vahvusega on siis sõdurid võidelnud, seda peab mõistma neist näitustest. Üklinda kaks formijooksu tagasi lüüa, see nõuab suurt julgust ja külma verd. See kõik oli tingitud tõsisest armastusest isamaa vastu. Jakobsoni ei kohutanud ei vaenlaste hulgas, ega tema marutuli. Ta on mees, kes tõlise kangelahe nime on ära teeninud. „Kasvatagu Eesti meile palju sarnaseid kangeid poegi, siis oleme kindlasti kaitstud kõikide väliste vaenlaste eest!“

Marienhofi all tuli üle endine Pärnu kaitsepataljoni sõdur Jaan Ollino, kes 7. mail Heinaste all vangi langes. Teda on offekohe punasesse vākke määratud Eesti polkude formeerimiseks. Peale Eesti polkude likvideerimist teeninud 7. armee ladus Peterburis. Narva frondile jõudnud 25. detsembril 200 mehe hulgas, keda Gatschino tagavarapolgust 49. ja 51. polgu täienduseks saadeti. Need polgud võidelnud täna Marienhofi vastas. Polkudes 150 tikku, 4—5 kuulipildujat. 8. rood ja luurajate komando, milles tema teeninud, olid vara hommikul Plekkenhofi ja Pulkovo vahekohta saadetud. Nende ülesandeks olnud, sel korral, kui meie väed Salast ja Marienhofist peaksid taganema, neile külje pealt tuld anda.

Sala karjamõisa kohal oli täiesti vaikne. Ainult 8. polgu 3. ja 4. rood ulatasid Sala-eelse lahingu piirkonda. Suurtükiväe polnud äge. Jalavägi kujutas ainult pealetungiva kolonni kaitsetiiva, mis kassetki ei teinud tule piirkonda tulla. 2. rood pai-

gutafi igaks juhtumifeks Pulkovo koolimajasie varusie al.-kap-
ten Koltfi käfutada.

Pilt 89.
1. rood.

Dubrovka raioonis ainult suurtükitali. Paremäl pool raud-
teed, jalamaakuulajate, kuulipildujate, kursuslaste liidetud roo-
dude ning õpemeeskonna joonel ja Annenskaja eel oli terve
päev äge suurtükitali, mis iseäranis tugev ja tabav oli raudtee

ääres. Jalaväe katted kandlid demonstriivõet laadi. Kaotused luurajatel — üks furnu ja kaks haavatut. Suurtüki kuul oli langenud muldmajasse sisse.

Kell 20 kunni 22 pommitasid vaenlase patareid Dubrovka seisukohti marutulega, mis selle järele, kui videviku algul üleüldse vaikleks jäi, ootamata ja suure ägedusega algas. Vangid teatasid pärast, et ka jalavägi sunnitud siis pealetungimisele, aga enne meie filmapiirile ilmumist jooksnud see laiali, ilma et meie poolt teda oleks märgatudki. Sellepärast oli sarnane äge suurtükiväli meile täielikuks mõistatuseks. Suurtükiväli kestis terve öö, iseläralise jõuga raudtee ümbruses.

29. detsembril raudtee piirkonnas suurtüki tule ajal, kell 1. ja 5. kassus ka jalavägi meie luurajaid ja õpemeeskonda atakeerida. Ainuke tagajärg oli, et meie sõdurid rohkem kui enne valvel pidid olema. Siin on vaenlane üleüldse närviline. Iga ükliku liikumise ja paugu peale avati tuli suurtükkidest ja kuulipildujatest. Seisukohtade vahe oli väike — kõigest 150 sammu. Vaenlane ehitas kindlustusi ja aktiivsusega kaitses oma tšõd. Tuli oli nõnda äge, et telefoni side järjeft katkes ja teda võimata oli parandada. Suurtükiväli ulatas terve öö ka Dubrovka peale. Salat lastsid korrapidajad suurtükid.

35. Lipnik Peeter Masing.

Lipnik Peeter Masing on sündinud 24. novembril 1897 a. Pärnu maakonnas, Vana-Kariste vallas. Hariduse saanud Pärnu ja Polangeni gümnaasiumides, mille ta märtsikuul 1918 a. lõpetas. 1. jaanuaril astus vabatahtlikuna Eesti sõjaväkke ja teenis kalevlaste Malevas kunni 15. aprillini, kus ta kogu aeg frondil viibides, väeosa sõjategevuseft osa võttis. 13. aprillil komandeeriti ta Vabariigi Sõjakooli ja selle lõpetamise järele päevakäsluga 3. VIII. 1919 a. Vabariigi Sõjavägedele ülendati ta lipnikuks ning määrati teenistusse 9. jalaväe polku. 1. roodu

noorema ohvitserina võttis lipnik Masing Narva väerinnal mitmest suuremast lahingust osa. Kui Vabariigi Sõjakooli esimehe lennu kasvandik, seisis ta täiesti oma ülesannete kõrgusel. Oli alati omale alluvate sõdurite vastu sõbralik, nagu seda demo-

Pilt 90.

Lipnik Masing. †

kraatlik kord nõuab ja oskas neid rahustada raskemal filmapiilkudel. Kodumaa vabastamine võõra võimu alt oli lipnik Masingi kõrgem aade ja selle saavutamiseks ohverdas ta oma elu, kui ta 1. roodu ülema kohusetäitjana 28. detsembril 1919 a. ägedas võitluses vaenlasega Sala küla juures granaadi killu läbi surmavalt haavata sai.

36. 11. rood.

9. oktoobril sai polk rohkesti mehi täiendusroodu näol Rakverest. Polguülem oflustas siis formeerida 11. roodu. Roodu formeerijaks ja ülemaks määrati 6. roodu vanem ohvitser leitnant Allik. Uue roodu koosseis oli väga kirju, alates kõige nooremast aastast ning lõpetades kõige vanematega. Ligi pooled meestest olid ilmaõja ajal Vene väes teeninud ning selle tõttu ristimise-tulest juba läbi käinud. Rakveres tagavara pataljonis oli rood omandanud võrdlemisi hea ettevalmistuse riigiteenistuses. Et punaste taganemine Petrogradi lihis samal ajal edasi kestis, võimaldas viimane asjaolu polgule ahelridama, rännakute ja väljakarauli teenistuse õppuse. Lühikesed sügispäevad kasutati praktiliseks õppuseks, et polgu traditsiooniline sõjakas meeleolu ei kahaneks.

Juba kuu lõpul erines hiljuti formeeritud 11. rood diviisi-ülema vaatusel tuntavalt teistest 3. pataljoni roodudest oma sõjaka meeleolu ja mehise väljanägemisega. Kindral-majoor Tõnison avaldas arvamist, et sarnased sõdurid ei saa kunagi kartma Luuga jõe taga asuvaid tundmatuid metsi ühes punastega ega ka musti, kollaseid ning rohelisti Eesti Vabariigi vaenlasi.

Neli nädalat elas rood rahulikult Luuga jõe taga Sveiska külas. Viimase paari nädala kestes kindlustati sapööride abil hoolega küla: — ehitati traataed Luuga jõelt Sahonje külani ja ehitati küla ümber iga rühma jaoks kõrged mullavallid, sest kaiflekraavid läksid vett täis. Roodu vahekorid kohalikkude elanikkudega oli kõige parem. Viimaste ainuke mure oli, et punased vahest võimsal pealetungimisel uuesti küla valdavad ning rahvalt kommuunaga vaevama hakkavad. Punastest veel rohkem vihati Vene valgeid — P.-L. armeelasi. Neile ei soovinud keegi edu.

Kui novembri keskel polk strateegilistel põhjustel asus uuele, talvisele kaifeliinile, saadeti 11. rood paariks päevaks Sala karjamõisa-eelsetesse kaevikutesse. Lahkumine Sveiskalt oli südamlik. Paljud Vene neiud nuttid.

Uus asukoht polnud pooltki nii kodune kui endine. Karjamõisas asus Jamburist taganev P.-L. armee ühe diviisi määratu suur voor. Kõik soojemad ruumid olid nemad ära võtnud. Õhtuks jõudis mõisa ka diviisi staap ja kindral Peremõikin. Et mujal enam ruumi polnud, siis võttis rooduülem kapten Allik viimase oma juure ulu alla. Samal õhtul sõitis meie 1. diviisi ülema abi polkovnik Hunt ka Sala karjamõisa venelastele Padoga-Al.-Gorka-Kalmotka-liini üle andma. Kindral Peremõikin jagas positsiooni oma diviisi polkude vahel ära ja tegi energiliselt korraldusi liini kindlustamiseks. Kahjuks jäi see päevakäik ainult paberile.

Aludes talvisele liinile, hakkas 11. rood suvel ehitatud kaevikuid ja blindaashe elamiseks korda läädma. Puudusid ahjud, ukсед ja aknad. Ahjud saadi viimaks sapööriroodust, kuna ukсед ja aknad roodul omal tuli teha. Vaevalt lõpetati töö, kui rood käsu sai minna Koschkino külasse — tagasi Sveiska küla naabrusesse, üle Luuga jõe.

Pilt 91.
Alam-kapten Allik.

Kunni punased ametis olid Al.-Gorka-Kalmotka liini võtmisel, polnud siin meie 3. pataljonil vaenlast karta. Selle vastu aga elas 2. pataljon hirmsaid päivi üle. Koschkinoff sealt lahingu mürinat kuulates ja tuhandete pommide lõhke-miist vaadates, võis juba eeldada, et inimlik jõud, vahvuseft hoolimata, kindlustamata jõe liini talvel kuidagi kaitsta ei jõua. Punaste patareide koondatud tuli tegi mõne päevaga kõik meie kaevikud ja nõrgad blindaasid Al.-Gorka taga maa-tala. Laua lume peal lamades, kus ainlaks soojendajaks oli tuline püsi, hoiti vaenlase lõpmatamad ahelikud liiski kaua teisel jõe kaldal kinni. Alles siis, kui kaitsjate viimased rühmad

olid purustatud, formasid vaenlase ahelikud Al.-Gorka ja Kalmotka külade vahel üle Luuga jõe.

Et kangelaferiit II. pataljoni mitte lõpulikult laialise liini tagasiõtmise katsetega hävitada lasta, koondati ta kiiresti Dubrovka-Sala karjamõisa liinile. Vene valged olid juba varemalt igaltpoolt taganenud. Viimaseft asjaolust oli ka osalt meie tagasitõmbamine tingitud.

Juba järgmisel päeval hakkas vaenlane meie uuele liinile kallale kippuma.

Polgu esimeste pataljoni talvistele positsioonidele asumine pani 3. pataljoni, eestkätt 11. roodu Koschkinos, imelikku seisukorda, asetades teda nüüd vaenlasega ühise traataia taha, mis hiljuti ehitati Koschkino, Sveiska ja Sahonje külade ette, sest punased võtsid oma alla ka kaks viimast küla. Koschkino külas asuvat roodu ähvardas vaenlane nüüd juba seljatagant, milline külg oli täiesti kindlustamata. Küla Sveiska pool offas seisis tubli hunnik palke. Need laoti poolringis riitadesse, kuna vaenlase poole külge veel pakult lund aeti — ning häda-kindlus oli valmis. Põhjas olid küla kaiffeks mullavallid, sest vesisele metsaservale polnud võimalik kaevikuid teha. Selle tõttu ei annud need varju suurükitule ja seljatagant tulevate kuulide eest. Nende ehitamisel oli jäätud arvele võtmatu vaenlase jõudude ülekaal, nagu see nüüd igas operatsioonis avaldus.

Nelja nädala kestes tungis vaenlane peaaegu igapäev Koschkinole kolmest küljest kallale. Löödi lugemata palju lahinguid. Kõik päevad alid küla kaitsjatele ühesugused palavad. Koschkino oli tõsiselt meie Malahovi kurgaan*), kuigi temal blindaalhid puudusid. Päevad ja ööd pidas vaenlane meie seisukohti ja küla suurükitule all. Külast jäid järele ainult rufuhunikud. Kaitsjad asusid küla serval rehtedes. Ka viimastest põlesid mõned pommitamise ajal maha.

*) „Malahovi kurgaan“ = Sevastopoli kindluse peakants, mis kuulfaks sai oma viia vastupidavuse poolest Krimmi sõjas (1853—1856). Malahovi kurgaanilangemine prantslaste kätte. 8. sept. 1855 offustas Sevastopoli saatuse.

Ootamata pööre tuli, kui 16. detsembril 3. pataljon Narva puhkusele saadeti: juba järgmisel päeval langesid Koščhino, Sala küla ja mõis vaenlase kätte. Abi oli tarvis. Silmapilk käsutati pataljon jälle õhtu eel Narvast välja ülesandega, edasi liikuda Pulkovo küla sihis, mis asub paar versta Narva pool Sala ja Marienhofi mõisaid. Roodud ei teadnud liini seisukorraft midagi. Arvati kõik olevat kadunud. Joani poolelt välja minnes kuuldi, kuidas seal asuvas raskes kindluse patareis kõik mehed viibimata 8. tolliste juure käsutati. See viist enam head ei kuulutanud.

Eginevas pimeduses rühiti mööda umbseid teid, loode ja meffade vahel, kiiresti edasi. Teel tuli vastu sanitaar-auto ja kihutas mööda ühes regi suurtüki laengutega Pulkovo patareile. Hingati kohe kergemini, teades, et siis seisukord veel nii hull polegi, kui patarei alles endisel kohal asub.

Nähtavasti valitses liinil täielik kaos: igalpool mürisesid patareid ning täristasid kuulipildujad alalõpmata. Oli mulje, nagu põleks praginal hiigla kadakapõõsas. Kas suudab naaberpolk vastu panna? . . . Kui seal läbimurtakse, mis saab siis kaugele vaenlase seifukohtadesse ulatavast 9. polgust? Luge-mata raketide valgusel lookles pataljon lagedal küla väljal edasi. Õudust suurendas veel määratu tulekahju Marienhofis — põlesid rehe ja suured karjalaudad. Seal poolt kostis harva püssi- ja kuulipildujate tuli.

Pulkovos oli kõik vaikne. Võis arvata, et liin punased õõsel Koščhinoist ja Sala mõisast enam edasi ei tungi. Viimaste langemine vaenlase kätte tegi küllitavaks 1. pataljoni roodude asumise Marienhofi ja Blekenhofi mõisates Luuga paremal kaldal. Sarnane seisukord ei võinud kaua kesta, sellepärast sai 3. pataljon kohe käsu asuda vastu-pealetungimisele ning Sala mõis ja küla tagasi võtta, mis 8. polk oli ära annud ning teega vaenlase meie teisele liinile liise tungida lasknud.

Pataljoni ülem alam-kapten Kõlts määras roodud järgmiselt ahelikku: paremale tiivale 9. mis pidi püüdma mõisale küljelt peale tungida; keskele 10. roodu ja vasakule tii-

vale 11. roodu, mille ülesanne oli Luuga jõe kalda varjul mõisale läheneda.

Pulkovost lahkudes läksid roodud oma ülesannete kohalt laiali. Vaenlase harva püstitule all liikudes, jõudsid roodud üle jõe mõisatesse viiva sillaeelsetele kindlustustele, kus traataiaalt läbi mindi. Samal ajal avas Pulkovo patarei Sala mõisa peale kiirtule, mis veerand tundi kestis. Selle vaikimise järele avas meie ahelik korraga ägeda püsi- ja kuulipildujate tule. Enne kui vaenlane asjalt arugi sai, formas ahelik, jooksul automatspüslidest tuld andes, hurraa hüüetel mõisa.

Kui ootamata see kõik vaenlasele tuli selgitavad järgmised halenaljakad juhused: mõisa nurga juures märkab 11. roodu ülem leitnant Allik, et puu taga kükitab keegi sõdur, püsi käes ning küsib temalt, püsi käest kiskudes:

„Kto takoi?“

„Svei!“ vastab sõdur rahulikult.

„Gde krasnõje?“ pärib leitnant Allik.

„Tam!“ vastab venelane ning näitab käega Narva poole.

Vangid seletasid, et neid saadetud kaks pataljoni Jamburist toetuseks Sala võtjatele. Just praegu jõudnud nad kohale. Sellele lisasid mõisa elanikud juure, et vaenlased tahtnud mõisa elumaja varjul vähe jalgu puhata ja suitsu teha, kui kuuldud meie hurraa-karjumist. Küsimise peale, kes seal hurraa karjub, vastanud punased hooletumalt, et need olla nende mehed, kes Narva lähevad!

Meie kaotus oli neli meest surnutena. Sarnalt kerget võitu polnud viif keegi lootnud.

Küla kaitsma jäeti 11. rood kuulipildujaga ja kolme automaadiga. Mõisa jäi 10. rood, kuna 9. Pulkovosse varuste saadeti. Viimane ei saanud siiski oma puhet ära kasutada, vaid saadeti Anneskajasle, raudteelt paremale poole Jamburi, valgetelt politliooni üle võtma.

Järgmiseks hommikuks — 18. detf. — olid punased saadud hoobilt niivõrd toibunud, et julgesid Sala külale pealetungima hakata. Koidu ajal märgati lagedal väljal, meie ja vaenlase küla vahel, tihedaid ahelikke. Üks falk oli pimedas roo-

manud meie traataeda läbilõikama. Vahil olev tunnimees võttis kohe veltveebli abil neist 24 meelt vangi. Vangid ütleid endid olevat endised Sala kaitsjad. Nad hulkunud terve õo metlas. Pärast kogunud Salast taganenud polk Sveiskasse kokku. Seal antud neile kindel käsk Sala uuesti tagasi võtta, vastasel korral mitte tagasi ilmuda.

Terve päev külmetasid õnnetuma punased meie trehvava tule all kõhuli lumes lamades. Kes terve nahaga pääsesid, ronisid pimedas minema.

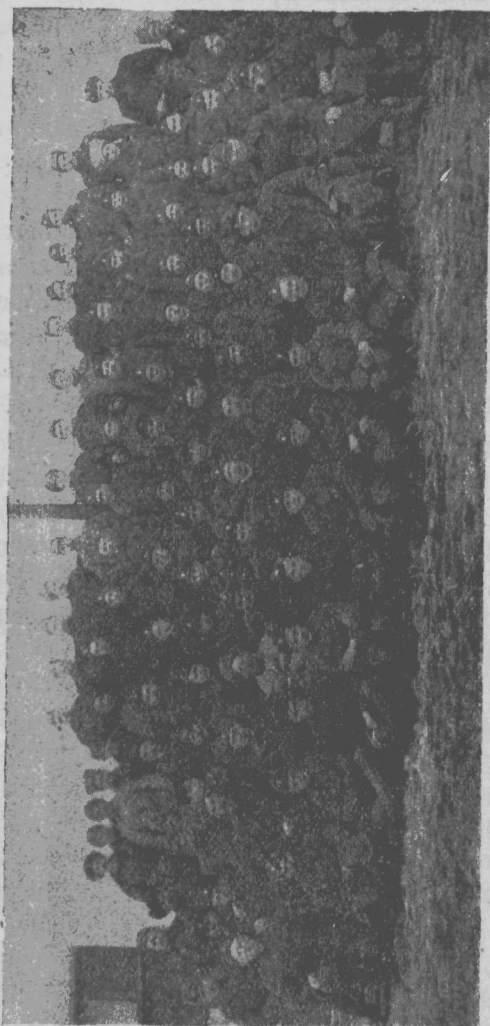
Päeva kestes pommitas vaenlane meie seisukohti tervel liinil. 19. detsember läks võrdlemisi vaikelt õhtule. Punased ei näidanud Sala ees nägugi. Sel päeval korraldas rood külas oma muldmajasid, kandis neist vee välja ning pani uued põrandad alla. Punaste poolt pooleni hävitatud traataiad parandati eelmisel õöl Sala karjamõisast toodud teekärbistega ära.

20. detsembril alustas vaenlane juba videvikus Sala küla pommitamist paljudest patareidest, välja- ja raskete suurtükkidega. Tuli oli hirmus. Maa põrus jalge all. Blindaashid aina õõsusid raskete pommide lõhkemisel. Kaevikute ja traataia ümbrus sai nagu üles küntud. Küla läks varsti mitmest kohalt põlema. Kõige halvem lugu oli telefoni ühendusega: ei jõutud küllalt parandada, mis pommid katki kiskusid.

Kella 10 ajal ilmusid Sveiska poolt metsadest vaenlase ahelikud poolringis nähtavale, kiiresti Sala seisukohtadele liginedes. Valmines jälle kibe päev. Korraga nähti Sveiskast offseede Sala poole soomusautot liikuvat. See oli päris üllatav uudis meie sõduritele. Vahete vahel tuisatud teel peatades ja kaht tema määratud ahelikku toetades, lähenes auto saja sammuni meie traatfõketele ning avas sealt ägeda kuulipildujate tule. Ühes sellega jätkasid vaenlase patareid meie seisukohtade tulega ülekülvamisi. Nähtavasti võttis vaenlane selle operatsiooni offustavalt. Lahing ähvardas saada 11. roodule saatuslikuks, oleks vaenlasel aga julgust olnud offekohe tormi jooksta! . .

Iga silmapilk oli kallid. Iga minut kõhklemist riisus vaenlase ridadest palju mehi. Ahelikud ei suutnud meie tule all edasi tungida kiiremalt kui roomates, sellest hoolimata, et

„ülemused“ ja kommunistid neid jalgega pekstes ja revolbritega ähvardades taga sundisid.

Pilt 92.
11 rood

Meie patarei peaaegu vaikis. Ainult harva saatis sinna-
 äna mõne kuuli. Auto vastu seisid ainult mõned sõdurid,
 varustatud Sala võtmisel saadud soomus-kuulidega. Neid ei

kannatanud vaenlane välja ning lõitis poole tunni pärast minema. Ilmus siiski varsti jälle uue ahelikuga, toetuseks esimestele. Et tal telefon kaafas oli, siis korrekteeris ta siit osavasti patareide tuld. Imelikult ei teinud see aga roodule vähematgi kahju, peale jooksfukraavide, kaevikute ja traataia purustamise. Ükski pomm ei kukkunud offekohe kaevikusse.

Veel mitu korda käis auto meie kaevikute ees, kuid nüüd ei suutnud ta meie sõdureid enam hirmutada. Varsti oli rood lahinguvälja peremees ja noppis tulega ära igauhe, kes vähegi pead tõstis.

Lahingu lõpuks jõudis ka 10. rood kohale, kuid nüüd polnud tema abi, peale rikkiläänud automaatide, tarviski.

Õhtu pimeduses jäi kõik jälle vaikseks, mille järele paljud lahinguplastiile läksid „soomust“ tegema. Igaüks tõi kaasa seljatäie püsfie.

Sala küla kaitsjate kaotused haavatutena: lipnik Altmann — pahemalt käelabast, ja kuus sõdurit.

See õnnetu pealetungimine võimaldas meile pühade rahu. 23. detf. õhtul tuli 10. rood Pulkovoft 11-dat vahetama, mille järele viimane sinna läks jõulufid pidama. Jõuluajal oli ainult Marienhofis korra ühel õhtul väike tulevahetus, mis ruttu likvideeriti.

27. detf. õhtul läks 11. rood jälle Sala külasse 10. vahetama. Juba järgmisel hommikul avas vaenlane kõigilt oma patareidelt küla peale hirmsa tule, mis õhtuni kestis. Kell 11 ilmus esimene akelik nähtavale. Lahing võltas jällegi harjunud viisil hilja õhtuni. Väli jäi mustama furnukehadelt. Sealtoodud vang ütles oma meeste kaotused suured olevat. 11. rood läi lahingu läbi ilma kaotusteta, kuna 1. rood Sala mõifas suur-tükitulega päris ära hävitati: jäi järele ainult 11 meest peale furnute, haavatute, põrutute ja haigete.

29. detf. oli vaikne.

30. detsember oli Sala külale kõige valusam päev. Hommikul pimedas keedeti ja joodi veel kohvi, sest päeva ajal muldmajades tuld ei tehtud, et mitte ülestõusva suitfu läbi saada vaenlase patareidele [mürgilauaks. Kui esimesed rasked

pommid hakkasid ümbruses kukkuma, siis teadis harjunud sõjamees kohe, et lahingupäev tuleb. Ainukesena ohvifferina roodus olles, tegi rooduülem leitnant Allik vaenlase vastuvõtmiseks korraldusi ja pani rühmaülematele südampeale vaenlase ilmutamise järele hoolega valvata. Vahetevahel käis rooduülem muldmaja harjal binokliga filmitsemas. Kõik sõdurid palusid teda ennast hoida ja mitte suurtükiväele all asjata eluga riskeerida.

1½ tunnilise alalise pommitamise järele nägi rooduülem korraga, kuidas tihe vaenlase parv 400 sammu kauguses jões orust üles kerkis ning lagedale tormas. Neid oli lõpmata palju. Terve roodueelse väelja ujutasid üle. Vaevalt jõudis rood enne kaevikutesse, kui vaenlane traataia kallale sai asuda. Jooksul avasid sõdurid tule. Rooduülem kargas ise lähedal oleva miinipilduja juure ja saatis punastele vastu 3 viimast miini. Elimine ei lõhkenud, kuna kaks viimast hästi trehvasid, mispeale ahelik maha heitis. Nüüd läks lahti vastastikune tulevahetus. Varsti hakkas vaenlane ka Kolchikino poolt küljest traataiata lahtisele vasakule tiivale jõekaldal peale tungima. Küla põles. Telefoni ühendus oli purustatud. Meie patareid vaikus või last mõne üksiku paugu oma kaevikute pihta. Seisukord oli äärmiselt hirmus. Rooduülem käis kaevikuist kaevikusse ja juhatas tuld, saates automaatpüsti hädaohtlikumatele kohtadele.

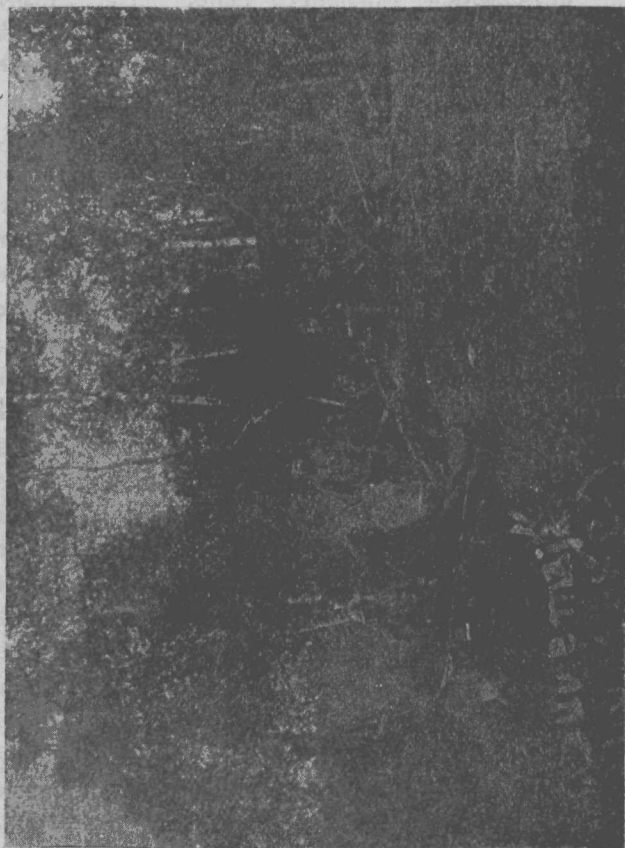
Keskpäeval sai rooduülem haavata, aga et vaenlase peale tungimine selleks ajaks oli juba raugenud, siis ei tekitanud see roodus mingit rahutust ega korratust. Veltveebel Ilves võttis roodu juhatusel oma kätte. Traatõkete taga lamased tihedad vaenlase ahelikud. Seal tuli kuule juba õige harva. Õhtu eel jäi tulevahetus soiku. Terveks jäänud vaenlased taganesid kiirelt. Appisaadetud 10. rood jõudis alles nüüd kohale, sest varem ei saanud ta suurtükiväele pärast külast läbi, ning vahetas 11. roodu kohe ära, mis suurte kaotuste tagajärjel nõrgaks oli jäänud. Kaotused olid: 3 surnud, haavatutena 13 ja põrutatud 8.

Vaherahu ajal on punased jutustanud, imestades meie meeste vastupidavust, et nemad annud Sala külale tuld ainuüksi Lutzki teelt viiekümnest neljast väljasuurtükist, rasked mujalt ligi arvamata.

37. Seifukohad.

Seifukohtade pärast, mis Narva kaitsmaks olid määratud, pidi polk palju kibedust tundma ja ka üleliigseid ohvreid kandma. Mis puutub offekohehesse seifukohtade väljavalikusse, siis oli see küllalt õnnelik, kuid kindlustamise peale oli liig vähe rõhku pandud. Traataed oli küll ette tõmmatud ja mõnda kohta ka madalad kaevikud valmistatud, kuid kõik see ei olnud sõjalises mõttes veel — kindlustatud positsioon. Blindaasid sõdurite elamiseks ja suurüksitule eest kaitsmaks puudusid täiesti. Kui meil ka polgu frondil neid neli-viis tükki oligi, siis ei maksa neid arvesse võtta. Neid võisid kasutada ainult mõnikümme meest ja see ei rahuldanud kaugeltki. Aega kindlustamiseks oli küllalt. Terve 1919. aasta suvi läks mööda ilma et oleks seda tarviliselt kasutatud. Vaenlast ähvardamas ei olnud, kuna aga sapöörid Narvas töötasid. Muidugi mõista, et siin ei lüüdis-tata igat üksikut sapööri, vaid rohkem sapööride juhatust, kellel nähtavasti organiseerimise ja kindlustuste plaani tegemises võime puudus. Kui septembrikuul P.-L. armee taganes, kuuldi ifegi räägitavat, et Sala-Dubrovka liin olla kõvasti kindlustatud, aga kui polk selle liini oma alla võttis, siis tuli ilmsiks, et traataed oli siin kõik, mis kindlustuse nime kandis. Misugune oli roodude seifukord, kui sügisel külma ja vihmaga velises mekkas või lagedal väljal vaenlasele vastu pidi asuma? Soojad riided puudusid iseenesest, ehk mis tähendab see riie vihma ajal? Roodud pidid nüüd iseenele kaitsmaks, aga rohkem veel Eesti Vabariigi julgeoleku kindlustuseks kõik tegema, mis füüsilise jõud iganes lubas, kuid seegi sündis ebanormaalses tingimustes. Ühest küljest segas vaenlase alaline suurüksituli, teiselt küljest aga vihm ning lumefadu. Sügise paha ilmaga midagi ehitada on offe võimatu töö! Sõduril liinil veel seda enam, et tal puudub koht, kus riideid kuivatada. Maa oli kõvasti jääs, sellepärast nõudsid kaevikute ehitamine ja maa-aluse blindaasid jaoks augu raiumine lõpmata vaeva. Tööriistad, mis sapööriroodust välja nõuti, olid võimata korras olekus. Kirved olid nürid ja ilma varfeta; niifama viletsad ja nürid olid ka saed ja labidad.

Roodude suurte jõu-pingutuste tõttu läks liiski korda paljusid kohtades kindlustusi luua, kus vaenlase marulifemad tormijooksud tagasi löödi, ja sellega oli muidugi jalaväelaste ülesanne täidetud.

Pilt 93.
Velbetõkke onn.

Sapõõride saamatuse ohvriks langes 28. detsembril Sala küla juures 1. rood peaaegu tervelt. Külma ilma pärast ei suutnud sõdurid tervet päeva lahtistes kaevikutes olla, ja kui nad lähemates majades sooja offisid, siis said nad tabava suur-tükitle läbi rühmade kaupa surnutena, haavatutena ja põrututena riviist välja löödud. Samal ajal aga nähti sapõõre

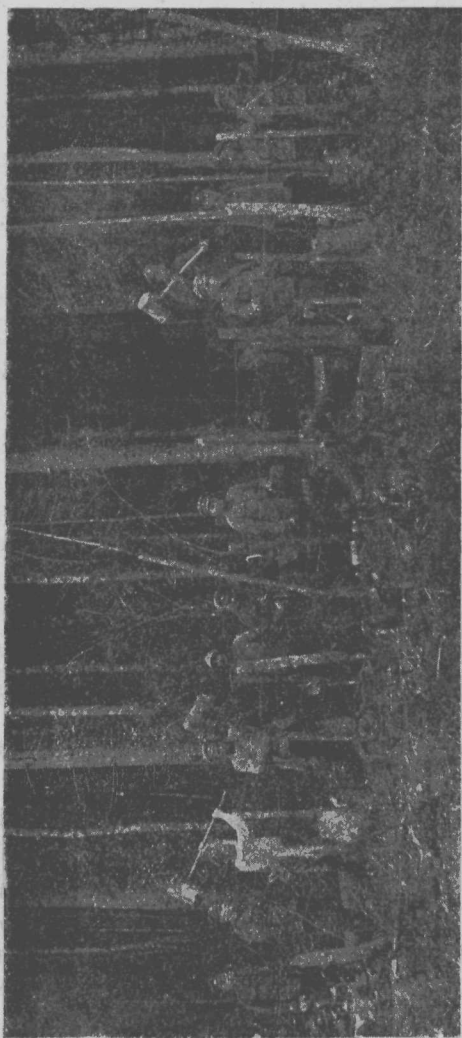
külas ilma tööta ja mureta ümber hulkuvat. Asjale anti seaduslik käik ja tagajärg oli see, et 6. jaanuaril Tallinnast komisjon, infeneri-pataljoni ülemaga eesotsas, liinile välja sõitis Narva-eelseid kindlustustöid revideerima. Sellest komisjonist võtsid väeosade esitajatena osa I. pataljoni ülem leitnant Maasik ja 8. polgu ülem kapten Sternbeck. Komisjoni otsus ehituse plaani kohta oli kõige halvem. Vaherahu oli küll juba maksmas, aga I. diviisi infenerile tehti kohuseks viga parandada. Sapööride ohvitseride juhatusel töötasid polgu sapöörid ja 8. polgu sapööri meeskond kunni rahutegemiseni. 7—8 blindaashi tehti külmaga valmis, aga vast liis, kui neid enam tarvis ei olnud. Rahulepingu põhjal pidid kõik blindaashid jälle ära lõhutama, ja see maksis vabariigile hulga pyrokliliini. . .

Peale sõja lõpu aga, kui kangelastele aumärke jagati, sai ka Viru väerinna inshtener 3. järgu Vabaduse risti — — — „lõjaliste teenuste“ eest. . .

Toon siin I. pataljoni ülema, leitnant Maasiku rapordi, mis kujutab kõikide ohvitseride ja sõdurite arvamisest:

„Olude sunnil pean harilikult teenistuse kohustest kaugele minema ja Teile asja ette kandma, millest, isamaa hädaohtu filmas pidades, ei või vaikides mõõda minna ning mille peale meie väerinna juhatuse tähelepanu ei või mitte pöõrmata jätta. Nende sõnade juures mõtlen ma nimelt meie seisukohtade kindlustuste peale meie väerinnal. Näituse võin tuua Dubrovka liinilt, kuid palju teisiti ei seisa asi ka teistes kohtades. Kindlustuse mõttes peale traataia ei ole midagi tehtud, mis vähegi nõuetele vastaks. Kõik blindaashid ja koopad või laskekraavid on asjatundmatult ja hooletumalt valmistatud. Niisuguses kindlustatud kohas võib vaevalt suvel soojaga elada, kuna külmal ajal tahab see raske mõeldav olla. Suur osa kaevikutest väga tähtsail kohtadel on liig väikeled tehtud ja elamise jaoks nende juure mitte midagi ehitatud. Madalal maal on laskekraavid maa sisse tehtud ja praegu vett täis, kuna blindaashidele, mis olemas, ei ole mingit hõlpsat sisekäiku valmistatud ega ka nende mahutavust tähele pandud. Sellest saab aru igaüks, kes praegu [piirikaitse] jaoks. Ja kes on selles süüdi? Minu arvamise

järele meie lapaõri asjandus. Suve jookiul, niipalju kui ma lapaõre tööil nägin, ei näinud ma ühtegi lapaõri ohvifseri,

Pilt 94.
Traat-tõkke tegemine.

kui mitte eriteadlast, liis ka mitte larnast, kes lapaõre juhata-
tama on pandud. Selle asjaga sain ka väga tuttavaks, et lapaõ-

rid pidasid kõvasti kinni 6 kunni 7 tunnilisest tööpäevast. Oli päevi, mil, ei tea mis põhjustel, tööle ei tulnudki. Kas meie hädaohtlik seisukord tõesti lubab seda, et mehed ilma tööta ümber hulguvad? Teiseks on sapöörideks niisugused mehed saanud, kes ainult sapööri nime kannavad ja ei oska ise midagi teha ega ka teisi õpetada, vaid on omale, nii või teisi, sooja koha muretsenud. Mul oli ka juhuse nõndanimetatud „sapööriroodust“ tööriistu liinile saada, kusjuures jälle suur hooletus ilmsiks tuli: laed on kõik jagamata ja viilimata ning pead otta tegemata kirved kõik nii nürid, et kõige parema tahtmise juures nendega puu küljest tükki ära ei saanud. Millega peab vaene reamees need riistad vahedaks tegema, kellel ei viili, ei käia ega luisku pole? Sapöör peab olema mees, kes oskab teha ja t a h a b teha, aga mitte sõjategevusest kõrvale hoidma, olgu see ohviter, või reamees. Kui sarnase hooletusega meil kindlustuse tööd tehakse, siis variseb meie vastupidavus kokku. Selles suhtes palun Teid energiliselt samme astuda. Vast siis saavutame selle, mille eest sõdime“.

38. Viimane lahing.

Jõuluaegne pikem vaikus laskis juba oletada, et punased arusaamisele on jõudnud asjata pealekippumise kohta Sala-Dubrooka liinil, ning et nad liig kalliks minevaid kassetest on loobunud. Pealegi jõudsid rahuläbirääkimised Tartus lõpupoole. Siiski üllatusena andsid nad meile 28. ja 30. detsembril viimased etendusid, tehes kõik, et veel viimasel filmipilgul võitjateks jääda. Sarnane jampsimine äritas meid ja täitis hinge. Hoolimata tüdimusest, väsimusest ja harvadest ridadest, koguti kokku viimane jõud ja kinnitati punaväelastele veel kord, et meie pool nalja ei mõisteta.

30. detsembril kell 3.30 püüdsid vaenlase luurajad valgeis rõivais Marienhofi vastas meie kaevikutele ligineda. Pildusid käsigranaate. Püsil tuli peletas nad minema. Dubrooka liinil haro suurtükiväe.

Punaste luurajate salgad hulkufid juba mõnda päeva paremal pool meist seisvate P.-L. armee venelaste liini eel ja tundisid meid oma eelposte valvetõkete liinile fogafi tõmbama. Karlovo küla jäeti paar korda maha. Venelaste harv valveliin

Pilt 95.
Müüripildujad.

oli õige ligidal raudteele ja Komarovkale. Õhus juba rippus ähvardus meie seljatagustele teedele ja operatiiv-ütaabile. Ettevaatuse abinõuna hoiti Komarovka barakkides alaliselt üks rood varuks ja moodustati maakuulajate komandoff ja kuulipilduja-

kursuslastest ühine rood, mis valvetõkked ja postid Komarovka eel välja pani. Kõvendatud luurajate salgad samast roodust kontroleerisid P.-L. armee venelaste valveteenistust ja võisid ette sügavamaid luuramiskäike. Nende ja 9. roodu luurajate toetusel viiakse põgenenud venelaste eelpost Kaske saarele tagasi. Õõseti lastakse siin Annenskaja - Komarovka teel liikujate peale. On olnud tulevahetusi eelpostide ja luurajate vahel. Viit aga enamil kordadel venelaste eneste vahel. Venelased on aga nõnda arad, et vaja neil meffas ainult inimese varju näha, siis pistetakse jookflu. Teisest küljest on luurajate ja valvepostide punaste poole üleminek õige sagedane nähtus. On juhtumisi, kus sõdurid ohvitfere vägise kaasa viivad. Vene juhtidel ei ole sugugi usaldust oma sõdurite vastu, seepärast paluvad nad luuramiskäikudele meie sõdureid omodega kaasa saata.

Kell 7.30 võisid vaenlase patareid Sala küla ja selle eel oleva 11. roodu kaevikud marulise tule alla. Kell 8 laienes tuli Marienhofi peale. Tunnilise ettevalmistuse järele tormas vaenlane, kes salaja suurtükitule katte all juure hiilinud, kaldast üles 11. roodule tiiva peale, seda ümber haarata püüdes. Eestküljest tormasid peale kolm ahelikku. Suurtükituli otse kaevikute peale kestis endise hooga. Sala küla ja Marienhof põlesid ja olid täiesti suitsu uppunud. Telefoni side katkes. 11. rood püüis kindlasti kaevikutes, sellest hoolimata, et vaenlane siinpool traataeda oli ja kuulipildujast tule avas. Püüsi- ja kuulipilduja-tulega suruti ümberhaarajad vastu traataeda ja niideti nad maha. Ahelikud aina harvenesid meie tule all. Kes elusse jäid, need heitsid lunde. Suurtükituli kestis täie hooga kella 15. Marienhofi vastas rauges ta kella 15 ajal pisut. Sel ajal ilmus jalavägi. See aga ei julenud meffa servalt ja Koschkino majade vahelt välja tulla, vaid laskis ainult eemalt püüsidest ja kuulipildujatest. Sala küla all rauges lahing alles videvikul. Vaenlane tarvitas pommipildujaid. Kaotused olid temal kahtlemata suured. Ka meil olid nad tuntavad. 11. roodu ülem al.-kaptän Allik sai haavata, kui lahing alles täies hoos oli. Rooduülema kaotus kippus kõigutama meeste vastupidavust. Siis parajal filmatilgul astus roodu etteotsa veltveebel Ilves, ja tõi oma

eeskuju- ning energiliste korraldustega roodu tagasi endisele meelekindlusele. Nõnda viis ta lahingu võidurikka lõpuni. Rood kaotas kolm surnut, 12 haavatut ja 9 põrutatut. 10. rood tõttas läbi kuulipritsi- ja suurtükitule appi, peaaesjalikult selleks, et kindlustada paremat tiiva, kus iga lahingu ajal ikka nõrgemad roodud välja löödi. Rood jõudis filmapilk kangelaselisel oma kohale. Tema kaotas ainult 2 haavatut.

Siin 10. roodu ülem leitnant Tasi kirjeldus lahingu kohta:

„Jälle üks suurematest põrgupäevadest. Meil tuli muidugi jälle Pulkovost Salaste appi minna. Suurtükituli oli hommikul hirmus, kuid lühikest aega, 3—4 fundi. Peale selle nii marulist tuld vaenlane enam ei avanud, vist jäi laskemoon vähepoolseks. Kui ütlen, et enam nii marulist tuld ei avanud, siis tähendab see, et temal ikkagi 10 suurtükki järjest töötasid. Seda hirmiam oli aga nüüd kuulipritsi- ja püssituli, mis kolmest küljest korraga töötasid: Kofchkinost, otse Sveiska poolt ja paremalt poolt Salat, meffa veerelt. Ja mine nüüd selle tule all Sala ette otse kaevikutesse! Esimese abipalumisega peale saatsin ühe rühma ilma ohvitserita, käskides mehi ettevaatlikud olla, et asjata kaotusi ei oleks. Rühm läks tervena kohale, ehk küll Sala mõisast kaevikuteni veerand versta maad roomata tuli ja mehed selle juures omad kindad purustasid ja põlved veristasid. Pärast tuli teade, et 11. rooduülem on haavatud ja rood ilma ohvitserita. Sain pataljoni ülemalt käsu sinna rutata ja 11. roodu juhatuse alamkapten Reiteli kätte anda. Ruttasime hirmsa riistule all. Suurtükituld sealjuures ei pannud enam tähelegi. Kuidas Sala mõisa pääsime, — oli ime. Tee alguses said 2 sõdurit püssikuulidest haavata. Need toimetasime kohe ambulantsi, kuna teised oma teekonda jätkasid. Sala mõisast aga kuidagi enam edasi ei saanud: kes oma nina välja pistis, selle peale Kofchkinost ja paremalt poolt kuulipilduja tuli avati. Seal kuulsin aga, et ees kaevikutes „Maksimil“ puuduvad linnid. Viivitada ei tohtinud. Saatsin oma neli meest linte viima ja tegin ühele ülesandeks tagasi tulla ja sõna tuua, kuidas on lood 11. roodus. Lintide viijad olid reamehed: Jaan Tis, Mihkel Hunt, Hermann Vihmann ja Elmar Suli. Mehed läksid müüri tagant välja ja kohe

avati tuli kuulipildujatest. Mehed aga läksid lõnalaufumata. Süda nutfis mul verd nende saatuse pärast. Pidasin neid juba surnuteks ja kartsin, et liig hoolimatalt nende eluga ümber olen käinud, neid nõnda hullu tulde saatdes. Seal ilmus korraka elusalt ja tervelt Vichmann. Nad olla roomanud mõõda lund majasle aknast sisse ja kuuliaugust välja, ning nõnda edasi kunni kaevikuni välja. Kõik olid tervisega kohale jõudnud. Pealegi teatas Vichmann 11. roodust kõige paremat: Veltveebel Ilves käia rahustades ja julgustades uhkelt kaevikus meeste hulgas. Meile saatnud ta sõna, et nemad enam abi ei tarvita, jätkub sellest. Kes võib efekujutada minu rõõmu, mis tundsin, kuuldes, et mehed surma suust on pääsnud, ning et 11. roodus kõik korras on. Alam-kapten Reitel jäi 11. roodu, kunni uus rooduülem kohale jõudis. Üks meie roodu rühm jäi jällegi 11. roodule õõks-päevaks abiks. See oli viimane suur lahing enne vaerahu. Sel päeval olid vaenlase kaotused suuremad kui kunagi enne.“

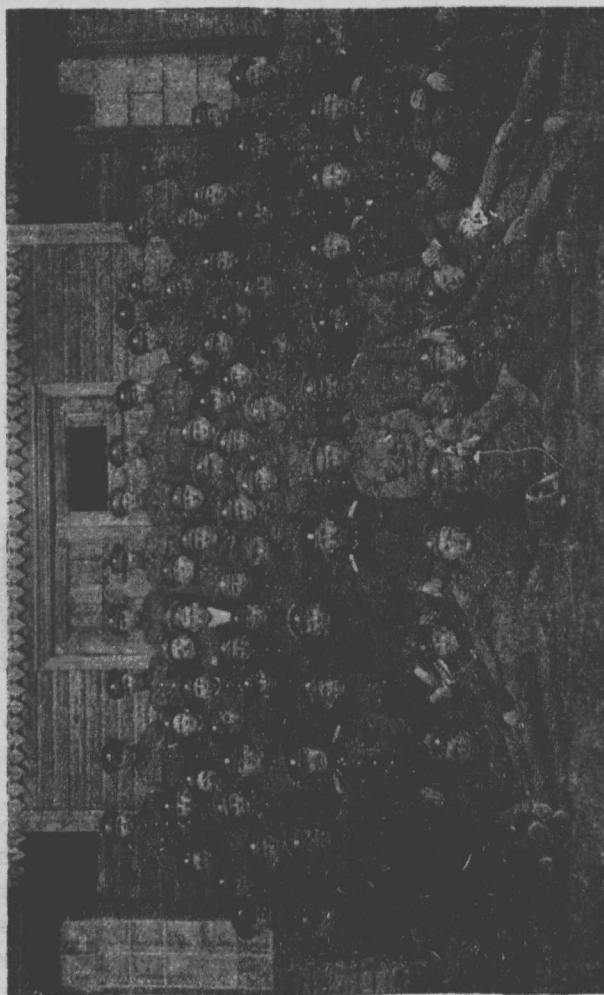

Pilt 96.
Leitnant Tafs.

Veltveebel Ilvese vägiteo üle andis III. pataljoni ülem al.-kapten Kolts polgu ülemale järgmise sisuga rapordi:

„Kannan ette, et 30. detsembril 1919 a. Sala lahingus 11. roodu velt. Ilves iseäraliist vahust üles näitas. Kui vaenlane marulise suurtüki tule järele, mis Sala küla mitmest kohast põlema süütas, telefoni ühenduse katkestas ja 11 roodu kaevikud Sala küla eel segamini pekkis; kui peale selle terve pataljoni punaste jalaväge Luuga kallaist mõõda roodu seisukohtatele peale tungis ja isegi kuulipilduja mõõda kalda alust roodu vasaku tiiva peale sissepoole meie traataeda tõi ja samal ajal ka

Košchokino küla poolt üle jõe roodu seisukohad kuulipilduja rist-
tule alla võttis; kui rooduülem al.-kapten Allik kibedamal
lahingu ajal haavata sai ja roodu vastupanek kõige selle tõttu

Pilt 97.
10. rood.

vankuma löi — kuna al.-kapten Alliku haavamise puhul ühtki
ohvitseri roodu ei jäänud, — võttis veltveebel lvoes kõige krii-
tilisemal filmapilgul roodu juhatuse kindlasti oma kätte. Teada

saades, et roodu vasak tiib vaenlase ülevõimu ees nõrkema hakkab, tõttas veltveebel Ilves vaenlase tule all roodu paremalt tiivalt jõe kaldale vasaku tiiva peale, kus ta mehi sõna ja teoga julgustas, nimelt: olles eeskujulik sihtija ja laskja, laskis ta isiklikult vaenlase kuulipilduri maha ja seletas roodule, et reservid appi tulevad, et 10. rood on juba ligidal, ja et ka paremal tiival 8. polgu 2. rood, kes juba osa mehi, esimeest liini maha jättes, teisele liinile saatnud, — et see rood ikka oma kohal püsib. Kõigest sellest sai rood uut julgust ja läi vaenlase ägeda pealetungimise mehifelt ja võidurikkalt tagasi, suuremat osa pealetungijatest hävitades.

Kõike seda ettekandes, palun veltveebel Ilvest, kui vahvamat ja kohusetruud sõdurit ohvitseri k. t. ülendada.“

Dubrovka liinil kestis edasi keskmine suurtükifüli. Luurajad ilmufid ja jäid peatama tervel frondil meha veerel ning avafid sealt tule.

See oli aga demonstratsioon. Sala karjamõisa liinil absoluutne vaikus. Nõnda kujuneski viimane lahing enne vaheahu.

Viimastes lahingutes võitlesid meie vastu — 49., 51., 495., 496., 497., 498., 500., 501., 502., 52. ja 504. polk. Igas ühes neist umbes 200 tääki. Suurtükke seilis meie vastas — 44.

**39. Lahingutes langenud,
Haigemajas haavadesse ja haiguste kätte furnud
kangelaste nimestik.**

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal langenud	Kus lahingus	Kuif pärit
1	Al.-ltn.	Tiis, Arnold Jaagu p.	30/6. 19	Zarnikau	Vändraft
2	Lipnik	Kogger, Johann Juhani "	22/6. 19	Koltfeni m.	Saugalt
3	"	Masing, Peeter Hansu "	28/12. 19	Sala	V. Kariste
4	"	Reinhold, Friedr. Krl. "	22/6. 19	Haavadesse	Pärnuft
5	"	Pärtels, Al-er Jüri "	11/8. 19	Luuga jõgi	"
6	Reamees	Samuel, Johann Andr. "	14/2. 19	Salatfi	Tori
7	"	Jaakson, Johann Jaani "	16/2. 19	"	Taali
8	"	Mals, Jaan Johani "	16/2. 19	"	"
9	"	Loorents, Jaak Jaani "	16/2. 19	"	"
10	"	Kukk, Mihkel Jaagu "	12/3. 19	Ikla	"
11	"	Joost, Johann Matfi "	12/3. 19	"	Orajõe
12	"	Pöder, Jakob Hendr. "	13/3. 19	"	Pärnuft
13	"	Seldmann, Jaan Aado "	13/3. 19	"	Koonga
14	"	Ruul, Daniel Jakobi "	13/3. 19	"	Orajõe
15	"	Dreimann, Mhk. Jüri "	13/3. 19	"	"
16	"	Manne, Martin "	13/3. 19	"	"
17	"	Kaints, Jakob "	17/3. 19	"	"
18	"	Neidlich, Anton Jaani "	17/3. 19	"	Käru
19	"	Milbeck, Johann Jüri "	17/3. 19	"	Kaisma
20	"	Jürgefon, Oskar Mhk. "	17/3. 19	"	"
21	"	Kiisk, Johannes Krl. "	17/3. 19	"	Võlla
22	"	Tomberg, Joh-es Jak. "	23/3. 19	Haavadesse	Lelle
23	"	Eberhard, Martin Krl. "	28/3. 19	"	Tammiste
24	"	Holm, Heinrich Heindr. "	28/3. 19	Heinaste	Sauga
25	"	Meyer, Johann Jüri "	28/3. 19	"	V. Vändra
26	"	Reisko, Hermann Joh. "	28/3. 19	"	"
27	"	Norenberg, Raim. Rud. "	28/3. 19	"	Rääma
28	"	Koodi, Jüri Jüri "	30/3. 19	"	Koonga
29	"	Tilk, Gustav Jaani "	30/3. 19	"	Tori
30	"	Peterfon, Juhan Jaani "	22/4. 19	P. K. P. lats.	Taali
31	"	Tomfon, Martin Jaani "	20/4. 19	Kodus haig.	V. Kariste
32	n. a. ohv.	Tiischler, Juhan Jüri "	30/4. 19	" "	Häädem.

Nõ	Aukraad	Perekonna-, ees- ja isanimi	Millal langenuid	Kus lahingus	Kuif pärit
33	Reamees	Reimann, Jüri Jaani p.	29/4. 19	Pärnu. I. hm.	Sauga
34	"	Saarmann, Martin Krl	" 16/4. 19	P. K. P. lafir.	"
35	Kapral	Valter, Jaan Andrese	" 23/4. 19	"	"
36	Reamees	Tamm, Georg Jüri	" 19/5. 19	Salatfi	Võlla
37	"	Tõnisson, August Liisu	" 19/5. 19	"	Vee
38	"	Putt, Anton Ado	" 19/5. 19	"	V. Väandra
39	"	Popp, Jaan Jaani	" 27/5. 19	Pärnu I. hm.	Audru
40	"	Leesment, Villem Andr.	" 26/5. 19	"	Talli
41	"	Adamson, Martin Mrd.	" 7/6. 19	"	V. Väandra
42	"	Pender, Karl Ado	" 15/6. 19	Polgu Itfirt.	"
43	"	Kirkmann, Otto Tõnise	" 20/6. 19	Nabbeni mfi.	"
44	Kapral	Lind, Jaan Gustavi	" 23/6. 19	Engelhards.	"
45	Reamees	Veckram, Georg Pauli	" 22/6. 19	Kolfsen	Suigu
46	"	Tõkke, Johann Aug.	" 23/6. 19	Engelhards.	V. Väandra
47	Kapral	Mitt, Peeter Ado	" 23/6. 19	"	Laiksaare
48	Reamees	Nanelson, Heinr. Hnr.	" 23/6. 19	"	Pornuse
49	"	Enn, Mihkel Tõnise	" 23/6. 19	"	Uulu
50	"	Juurikas, Harald Jaani	" 23/6. 19	"	Tori
51	"	Kullbock, Hans Krl.	" 23/6. 19	"	Pornuse
52	"	Karstna Johannes Joh.	" 23/6. 19	"	Rääma
53	"	Lilienthal, Al-ei Mhk.	" 23/6. 19	"	Koisma
54	"	Poot, Heinrich Tõnise	" 23/6. 19	"	Taali
55	"	Schwalbe, Al-er Vilh.	" 23/6. 19	"	Araveste
56	"	Tamm, Al-er Vilhelmi	" 23/6. 19	"	Uulu
57	"	Veber, Al-er Peedi	" 23/6. 19	"	Koisma
58	"	Verbak, August Joh.	" 23/6. 19	"	"
59	"	Pikkur, Johann Mrd.	" 23/6. 19	"	Pati
60	"	Kiling, Voldemar Aug.	" 23/6. 19	Zarnikau	Audru
61	"	Mafion, Tõnis Aug.	" 30/6. 19	"	Uulu
62	"	Kalk, Johannes Mrd.	" 30/6. 19	"	Tori
63	"	Nigusson, Martin Jaa.	" 30/6. 19	Koiva jõkke	Lelle
64	"	Saul, Al-er Jakobi	" 30/6. 19	Zarnikau	Laiksaare
65	"	Miil, Martin Martini	" 32/7. 19	Valga hgm.	Enge
66	N. a. ohv.	Tomingas, Martin Jüri	" 30/6. 19	Koiva jõkke	Tori
67	Reamees	Peterfon, August Peetri	" 24/7. 19	Merde upp.	Audru
68	Kapral	Popp, Martin Jaagup.	" 14/7. 19	Haavadesie	Sauga
69	Reamees	Leesment, Peet Peedip	" 30/7. 19	Engelhards.	Kilingi

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal langenud	Kus lahingus	Kuft pärit
70	Kapral	Tönnisson, Mart. Mrd. p.	15/2. 19		V. Väandra
71	Reamees	Jakobson, Ilmar Joh. "	23/7. 19	Pärnu I. hm.	Kilingi
72	"	Bergmann, Jaan Aado "	4/8. 19	Narva I. hm.	Lelle
73	"	Tiide, Johan Jakobi "	17/3. 19	I. diivisi lsk.	Tori
74	"	Mihkelson, Arnold J. "	13/9. 19		Rääma
75	"	Cleemen, Johann Gust. "	21/8. 19	"	Nõmmkl.
76	"	Sternfeldt, Johann Joh. "	9/8. 19	"	Lelle
77	"	Rabanik, Oskar Peetri "	12/8. 19	"	Kaubi
78	"	Referon, Jaan Peetri "	16/8. 19	"	Kilingi
79	"	Jannsen, Jaan Mardi "	10/8. 19	I. Tall. sv. h	Seli
80	"	Kontson, Al-der Tõnise "	25/8. 19	I. dv. lendfl.	V. Väandra
81	"	Afu, Andres Augusti "	30/7. 19	Haavadesse	Polli
82	"	Tokson, Johannes Hein. "	3/8. 19		Enge
83	"	Lemsment, Al-er Jaani "	11/7. 19	Haavadesse	Raeküla
84	"	Miil, Johannes Jaani "	16/8. 19	I. dv. lendfl.	Tori
85	"	Leebas, Juhan Aado "	29/8. 19	"	Tõstamaa
86	"	Kurviits, August Hend. "	29/8. 19	"	Karkli
87	"	Enn, Julius Jaani "	21/9. 19	"	Rääma
88	"	Jõgi, Vasil Mihkli "	23/9. 19	"	Tõstamaa
89	"	Laas, Mihkel Mihkli "	25/9. 19	"	Tori
90	"	Ruul Heinrich Jaani "	25/9. 19	Pärnu I. hm.	
91	"	Toirling, Kristjan Kriff. "	8/9. 19	I. dv. lendfl.	Suigu
92	"	Kodar, Teodor Juhani "	22/9. 19	"	
93	"	Puufikk, Johann Peetri "	11/11.19	Jamburg	Luuga
94	"	Partel, August Jaani "	18/11.19	"	Raela
95	"	Kapp, Karl Johanni "	10/11.19	Al. Gorka k.	V. Kariste
96	"	Preismann, Juhan Mhk "	10/11.19	"	"
97	V. a. ohv.	Einman, Jakob Jüri "	10/11.19	"	Varangu
98	Reamees	Kaar, Jaan Hendriku "	20/11.19	Kalmotka	Audru
99	"	Alle, Johannes Jaani "	19/11.19	Al. Gorka k.	Leisi
100	"	Kala, Oskar Madise "	17/11.19	Novopojatn.	Narva
101	"	Roosman, Jaan Juhani "	22/11.19	Kalmotka	Talli
102	"	Valliner, Al-er Gustavi "	22/11.19	"	Tapa alev
103	"	Salkovsky, Alex Ivani "	22/11.19	"	Narva
104	N. a. ohv.	Ekbaum, August Tõnise "	22/11.19	"	Voltveti
105	Reamees	Bormann, Al-er Jüri "	25/11.19	Koichkino	Vastsem.
106	N. a. ohv.	Soi, Kriffjan Triina "	10/11.19	Dubrovka	Vee

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal langenud	Kus lahingus	Kuif pärit
107	Velsker	Mitter, Oskar Hendr. p	22/11.19	Jamburg	
108	Reamees	Allikas, Nikolai Otto "	22/11.19	"	Orajõe
109	"	Sarapuu, Mihkel Maffi "	22/11.19	"	"
110	"	Naaris, Martin Mhk. "	22/11.19	Novo-Pjafn.	V. Väandra
111	"	Laas, Johannes Aado "	6/11.19	I. dv. lend.	Taali
112	"	Vichtelstein, Juhan M. "	10/10.19	"	V. Väandra
113	"	Paar, Alexander Emil. "	11/10.19	"	Orajõe
114	"	Arr, Jüri Kristjani "	14/10.19	"	Taevere
115	"	Muist, Juhan Mardi "	29/11.19	III. Tartu h.	Reju
116	Telefon.	Ild, Aleksander Andr. "	9/12.19	Enese kuul.	Pärnu
117	Reamees	Mats, Hans Hansu "	8/12.19	Sala küla	Lustivere
118	"	Liiv, Anton Mihkli "	23/11.19	I. Tal. sv. hm.	Hallinga
119	"	Oja, Jakob Maali "	2/12.19	"	"
120	"	Orav, Jakob Jakobi "	14/11.19	I. dv. lendfl.	Laiksaare
121	"	Jakobson, Jüri Hansu "	12/12.19	I. Tal. sv. hm.	Viljandi
122	"	Putkin Voldemar Mhk. "	14/12.19	"	"
123	"	Soosaar, August Jak. "	26/11.19	I. Tal. sv. hm.	Audru
124	"	Mats, Aleksander Jüri "	26/12.19	"	Häadem.
125	"	Adamsen, Tõnis Juh. "	12/12.19	"	U. Väandra
126	"	Neito, August Jaani "	11/12.19	Dubrovku	Rakvere
127	"	Vehlmann, Heinrich J. "	9/12.19	I. Tal. sv. hm.	"
128	"	Jürgenson, Kristj. Jüri "	8/12.19	I. dv. lendfl.	Hallinga
129	"	Pakk, Jaan Mardi "	12/12.19	Dubrovka	Talli
130	"	Pikkur Jaan Kadri "	12/12.19	"	Jäärja
131	"	Nurmborg, Hendrik T. "	12/12.19	"	"
132	"	Lamberg, Jakob Theod. "	11/12.19	Koichkino	Narva
133	Kapral	Joorits, Martin Hansu "	14/12.19	"	Võiliku
134	Reamees	Vidineev, Maksim Iv. "	14/12.19	"	Muistvee
135	"	Egeder, Johann Kaarli "	17/12.19	Sala	Kuimets
136	"	Parn, Karl Andrese "	17/12.19	"	S. Kõpu
137	"	Avet, Jakob Juhani "	17/12.19	"	Käru
138	"	Pekk, Kristjan Kristj. "	17/12.19	"	Võiliku
139	"	Rennit, Johann Peetri "	17/12.19	"	Loodi
140	Kapral	Keller, Hans Hansu "	17/12.19	"	Koonga.
141	Reamees	Tohv, Jaan Aado "	11/12.19	I. dv. lendfl.	Laiksaare
142	"	Saat, Jaan Jaani "	14/12.19	"	Pati
143	"	Truuberg, Karl Jaani "	17/12.19	Sala	Rakvere

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja isanimi	Millal langenud	Kus lahingus	Kuft pärit
144	Reamees	Bauer, Heinrich Jaani p.	27/11.19	I. Tall. sv. h.	
145	"	Siiberg, Aug. Peetri	" 23/12.19	"	
146	"	Ederberg, Ludvig Joh.	" 20/12.19	Marienhof	
147	"	Hanson, Hans Jaani	" 31/12.19	"	Sauga
148	"	Peters, Jüri Jüri	" 28/12.19	Sala	Audru
149	"	Soosaar, Juhan Jaani	" 28/12.19	"	Uulu
150	"	Veltmann, Johann Tõn.	" 28/12.19	"	Tõstamaa
151	"	Karu, Richard Mardi	" 23/12.19	"	Narva
152	"	Blumfeldt, Al-er Hendr.	" 28/12.19	"	Pärnu
153	"	Treimann, Johann Jak.	" 28/12.19	"	
154	"	Talts, Hendrik Andr.	" 15/12.19	Haavadesle	
155	"	Tõnisson, Theodor Jüri	" 9/12.19	Sala mõis	Peetli
156	"	Schein, Jüri Jaani	" 21/12.19	I. dv. sid. sk.	S. Kõpu
157	"	Tilk, Al-er Tõnise	" 29/12.19	Dubrovka k.	Tori
158	"	Lond, Karl Mardi	" 28/12.19	Marienhof	Abja
159	"	Mitt, Johann Mihkli	" 28/12.19	"	Tammiste
160	"	Moisaar, Leonid Hansu	" 28/12.19	"	Klooftri
161	"	Klaas, Al-er Jaani	" 29/12.19	I. dv. sid. sk.	Auvere
162	"	Alt, Johann Gustavi	" 28/12.19	"	Suislepa
163	"	Mikk, August Jaani	" 30/12.19	Sala küla	Uusna
164	"	Trumberg, Jüri Jüri	" 30/12.19	"	Klooftri
165	"	Schumil. Rudolf Jaani	" 30/12.19	"	Kurna
166	"	Mangusson, Arth. Pef.	" 30/12.19	I. dv. sid. sk.	
167	"	Kodar, Al-er Hendriku	" 3/1. 20	"	
168	"	Voll, Kristjan Mardi	" 28/12.19	Sala mõis	Laiksaare
169	"	Stern, Andres Jüri	" 5/1. 20	Tall. sv. hg.	Uulu
170	"	Rosenberg, Julius Mhk.	" 12/12.19	II. Trt. sv. h.	Rakvere
171	"	Bamberg. Jaan Eeva	" 8/1. 20	I. dv. sid. sk.	Käru
172	"	Hansberg. Anton Krl.	" 11/1. 20	III. Trt. sv. hg.	U. Väandra
173	"	Pajusson, Herm. Hanlu	" 1/1. 20	II. "	Harju m.
174	"	Pilapson, August Aado	" 13/1. 20	Kreenhol. h.	
175	"	Roosmann, Al-er Jaani	" 16/12.19	I. dv. sid. sk.	
176	"	Andreson, Vladimir T.	" 24/12.19	Haavadesle	Orajõe
177	"	Tõntson, August Jaagu	" 20/1. 20	III. Trt. sv. h.	
178	"	Tedder, August Jaagu	" 20/1. 20	"	
179	"	Narep, August Juhani	" 23/1. 20	Tall. sv. hg.	
180	"	Slintmann, Aug. Jüri	" 26/12.19	I. dv. sid. sk.	

N ^o .	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi.	Millal langenuid	Kus lahingus	Kuif pärit
181	Reamees	Siitan, Karl Hendr. p.	2/2. 20	I. dv. sid. sk.	
182	"	Nuut, Georg Juliuse "	3/7. 19	I. alga P. R. h.	Tori
183	V. Velsk.	Oberschneider, fr. Rein "	21/1. 20	V Tall. sv. h.	Pöogle
184	Reamees	Pinsel, Jaan Kusta "	30/1. 20	Pärnu I. hg.	Kilingi
185	"	Blumthal, Albert Nigl. "	2/1. 20	III. Trt. hg.	Järva m.
186	"	Künnapos, Vold. Kristj. "	2/1. 20	"	Tori "
187	Veltveeb.	Sinikas, Jakob Priid. "	8/2. 20	Tall. sv. hg.	Väätsia
188	Reamees	Sooper, Anton Mhk. "	3/2. 20	I. Trt. sv. h.	Võlla
189	"	Teflaus, Karl Otto "	8/2. 20	"	
190	"	Lenter, Hendrik Tiina "	8/2. 20	Tall. sv. hg.	
191	"	Parrol, Mart Jaani "	13/2. 20	III. Trt. hg.	
192	"	Pikner, Aado Aado "	17/2. 20	I. dv. sid. sk.	
193	"	Verkraud, Heinr. Jaani "	14/2. 20	I. Trt. sv. hg.	
194	"	Heldemeel, Ed. Priid. "	21/12. 19	I. dv. sid. sk.	
195	"	Pihlak, August Jaagu "	21/12. 19	"	
196	N. a. ohv.	Otting, Al-er Jaani "	19/2. 20	Pärnu I. hg.	
197	Reamees	Kumm, August Kaarli "	28/2. 20	"	
198	"	Saar, Johann Pärtli "	6/2. 20	II. Tartu hg.	
199	Kapral.	Rebane, Martin Hansu "	21/2. 20	I. "	
200	N. a. ohv.	Lain, Madis Madise "	25/2. 20	I. "	Sauga
201	Reamees	Hendrikson, Jaan Jüri "	5/1. 20	I. dv. sid. sk.	Enge
202	"	Ostrov, Jaak Jaagu "	23/1. 20	I. Tall. sv. h.	Tori
203	"	Oldermann, Mhk. Jn. "	23/2. 20	Viljandi hg.	Kilingi
204	"	Sapaauk, Mhk. Jüri "	11/3. 20	Pärnu I. hg.	Võlla
205	"	Schon, Boris Juhani "	17/2. 20	"	Värnu
206	"	Mihkelmann, Tõn. Tn. "	12/3. 20	I. dv. sid. sk.	Vastemõis.
207	"	Parn, Jaan Liisa "	21/11. 19	Kreenhol. h.	Vändra
208	"	Kull, Johann Hendr. "	22/2. 20	III. Trt. sv. h.	Voltoeti
209	"	Kirkmann, Arnold Jn. "	16/3. 20	"	Vändra
210	"	Paks, Al-er Kaarli "	14/3. 20	II. Trt. sv. h.	
211	"	Piiskop, Hans Jaani "	18/9. 19	I. dv. lendfk.	
212	"	Putkin, Voldem. Jaani "	25/12. 19	I. dv. sid. sk.	
213	"	Espock, Erich Madise "	9/3. 20	"	
214	"	Partson, Mhk. Hansu "	6/3. 20	"	
215	"	Jakobson, Aug. Joh. "	4/4. 20	I. Tartu sv. h.	
216	"	Mitt, August Leena "	22/2. 20	I. dv. lendfk.	
217	"	Tomson, Martin Krl. "	9/2. 20	I. Tal. sv. hg.	

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja isanimi.	Millal langenud	Kus lahingus	Kuif pärit
218	Reamees	Vunk, Arnold p.	23/4. 20	I. Trt. so hg.	Taali
219	"	Reinberg, Jüri Andrese "	23/2. 20	I. dv. lendsk.	
220	"	Pala, August Jaani "	16/2. 20	"	Audru
221	"	Leitsmann, Al-er Jos. "	2/4. 20	"	
222	"	Bergmanu, Aado Hansu "	27/2. 20	"	
223	"	Tau, Johann Jaani "	10/5. 20	Pärnu I. hg.	
224	Kapral	Leerimaa, Nikolai Mrd. "	10/2. 20	I. Tall. so h.	
225	fl. a. ohv.	Pool, Karl August "	18/5. 20	Pärnu I. hg.	
226	Reamees	Karlsbach, Johann J-ni "	15/1. 20	I. dv. lendsk.	
227	"	Blokmann, Jaan "	25/11. 19	Tall. so. hg.	
228	"	Gornoff, Arseni Nik. "	24/5. 20	Polgu lastar.	
229	fl. a. ohv.	Hendrikson, Jaan J-ni "	29/5. 20	Narva jõkke	
230	Reamees	Vinter, Johann Mihkli "	31/5. 20	Pärnu I. hg.	
231	"	Isakoff, Vafili "	6/2. 20	I. dv. lendsk.	
232	"	Sander, Gustav Jaani "	9/2. 20	"	
233	"	Meimer, Martin Mardi "	5/2. 20	"	
234	"	Koppel, August Peetri "	13/3. 20	"	Vändra
235	"	Andresepp Rudolf J. "	1/8. 20	I. so haigem.	
236	"	Põllu, Otto Jaani "	20/1. 20	Tall. so. hg.	
237	"	Kont, Ernst Aado "	10/2. 20	"	
238	"	Koot, Peeter Jaani "	28/6. 20	"	
239	"	Ollino, August Jaani "	27/2. 20	I. dv. sid. lk.	Tori
240	"	Kull, Jaan Jüri "	11/8. 20	Puhk. olles	Heinaste

Pilt 98
Kapral Joh. Tau. †

Pilt 99.
Reamees J. Käär. †

40. Haavatute ja põrutute nimestik.

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
1	Al.-polk.	Schmidt, Johann Hend. p.	{31/1. 19 11/3. 19	Pedeli Stakelni	
2	Al.-kapt.	Lilienblatt, Paul Hansu "	22/6. 19	Lemsalu	
3	"	Tomson, Johann Hend. "	{23/6. 19 23/9. 19	Engelhardts. Dubrovka	
4	"	Allik, Johannes Henu "	28/7. 19	Sala	
5	"	Leieur, Hendrik Hend. "	22/6. 19	Dubrovka	
6	Leitnant	Maasik, Karl	23/6. 19	Engelhardts.	
7	"	Kinger, Jaan Jaani "	30/6. 19	Zarnikau	
8	"	Ritt, Leonhardt Johani "	24/6. 19	Engelhardts.	
9	Lipnik	Sander, August Hansu "	{28/3. 19 23/9. 19	Heinaste Al. Gorka	
10	Al.-leitn.	Karjel, Lembit	18/1. 19	Ruhja	
11	"	Reimann, Mart Jaani "	25/11.19	Sala	
12	Lipnik	Altmann, Albrecht Vil. "	20/12.19	"	
13	"	Gutmann, Valfried T. "	28/12.19	"	
14	"	Toom, Adolf Aado "	19/11.19	Al. Gorka	põrutud
15	Junkur	Viikberg, Hans Hansu "	7/5. 19	Kodjak.	
16	Ohv. k. f.	Allikas, Aleks. Mihkli "	28/12.19	Dubrovka	
17	"	Holtsmann, Johann Vil. "	17/11.19	Novopjatn.	põrutud
18	Lipnik	Kuusik Ruuben Jakobi "	19/11.19	Al. Gorka	põrutud
19	Ohv. k. f.	Brandmann, Vlad. Tõn. "	25/11.19	Sala	põrutud
20	Leitnant	Ploom, August Kaarli "	10/12.19	Koschkino	
21	Al.-leitn.	Lindmann, Jakob Tom. "	20/12.20	Sala	
22	Reamees	Oja, Jaan Peetri "			
23	"	Tammann, Karl Joh. "			
24	"	Talts, Aleks. Kaarli "			
25	N. a. ohv.	Trei, Mats	12/3. 19	Ikla küla	
26	Reamees	Palu, Jaan Mardi "	12/3. 19	"	
27	"	Lepp, Aleks. Jaani "	12/3. 19	"	
28	"	Kask, Mart Jüri "	12/3. 19	"	
29	"	Teetsov, Theodor Han. "	12/3. 19	"	
30	"	Jensen, Jaan Hend. "	12/3. 19	"	
31	"	Kask, Karl Eduardi "	13/3. 19	"	

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja isanimi.	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
32	Reamees	Jürgens, Jüri	p. 13/3. 19	Ikla küla	
33	"	Abram, August Jüri	" 13/3. 19	"	
34	"	Birkenberg, Axel	" 17/3. 19	"	
35	"	Liimann, Jaan Jaani	" 17/3. 19	"	
36	"	Treimann, Alekl. Jaani	" 17/3. 19	"	
37	"	Bauermann, Jaan Gus.	" 27/3. 19	Venk.-Oraj.	
38	"	Bauer, Mihkel Jaani	" 28/3. 19	Ikla	
39	"	Tomson, Martinkaarli	" 28/3. 19	"	
40	"	Simson, Johann Jakobi	" 28/3. 19	Veneküla	
41	"	Mikmann, Jaan Mih.	" 28/3. 19	"	
42	"	Rikson, Jüri Mihkli	" 28/3. 19	"	
43	"	Leerimaa, Nikol. Mart.	" 30/3. 19	Heinaste	
44	"	Suth, Alekl. Mardi	" 29/3. 19	"	
45	"	Murru, Johann Henu	" 29/3. 19	"	
46	"	Muust, Kristjan Mardi	" 29/3. 19	"	
47	"	Link, Alekl. Jaani	" 30/3. 19	"	
48	"	Tiitus, Martin Mardi	" 30/3. 19	"	
49	"	Adamson, Johan. And.	" 29/3. 19	"	
50	"	Adamson, Johan. And.	" 29/3. 19	"	
51	"	Liiv, Abram Mihkli	" 29/3. 19	"	
52	"	Naudi, Jakob Hansu	" 30/3. 19	"	
53	"	Tomson, Johann Liisa	" 29/3. 19	"	
54	"	Rumm, Johann Joh.	" 29/3. 19	"	
55	"	Teinburg, Anton Jüri	" 29/3. 19	"	
56	n. a. ohv.	Kirkmann, August Jüri	" 30/3. 19	"	
57	Reamees	Jaakson, Karl Karli	" 30/3. 19	"	
58	"	Saat, Kristjan Peedi	" 30/3. 19	"	
59	"	Mats, Kristjan	" 29/3. 19	"	
60	"	Allik, Jaan Hansu	" 29/3. 19	"	
61	"	Kuik, Voldemar Jaani	" 29/3. 19	"	
62	"	Tõnison, Juhan Juh.	" 29/3. 19	"	
63	"	Vichterstein, Anton Tõn.	" 29/3. 19	"	
64	"	Vichterstein, Joh. Mar.	" 29/3. 19	"	
65	"	Kuuro, Alekl. Hendriku	" 29/3. 19	"	
66	"	Ruul, Hendrik Jaani	" 27/4. 19	"	lõe haav.
67	"	Oltter, Johann Johanni	" 7/5. 19	"	
68	"	Reimann, August Jüri	" 7/5. 19	"	

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
69	Reamees	Straume, Jakob Tõn. p.		Heinaste	
70	Velto.	Tampuu, Martin Jüri	19/5. 19	Kodjaki	
71	N. a. ohv.	Nugis, Johannes Jüri	19/5. 19	"	
72	Kapral	Talts, Mihkel Mihkli	19/5. 19	"	
73	Reamees	Moppel, Aleksand. M.	19/5. 19	"	
74	"	Mägi, August Leena	19/5. 19	"	
75	"	Adamson, Al-er Mihk.	19/5. 19	"	
76	"	Soop, Johannes Miina	19/5. 19	"	
77	"	Leesment, Villem Andr.	19/5. 19	"	
78	"	Fridolin, Johann Joh.	19/5. 19	"	
79	"	Oldermann, Mih. Jaan.	19/5. 19	"	
80	"	Saldan, Friedrich Han.	19/5. 19	Salafsi	
81	"	Luuberg, Johann Kaar.	19/5. 19	"	
82	"	Janni, Alfred Jaani	19/5. 19	"	
83	"	Valk Eduard Mihkli	19/5. 19	"	
84	"	Soop, Johannes Miina	19/5. 19	"	
85	"	Ruul, Karl Jaani	19/5. 19	"	
86	"	Tolmann, Eduard Rich.	19/5. 19	"	
87	"	Vill, Aleksander Juh.	19/5. 19	"	
88	"	Barul, Mart Juhani	19/5. 19	"	
89	"	Otter, Jüri Andrese	20/6. 19	Lemsalu	
90	"	Erg, Jaan Jaani	20/6. 19	"	
91	"	Laan, Aleksander Ado	20/6. 19	"	
92	"	Sild, Johannes Hansu	20/6. 19	"	
93	"	Adams, August Jüri	20/6. 19	"	
94	"	Bauer, Al-er Johanna	20/6. 19	"	
95	"	Achtmann, Jüri Andr.	20/6. 19	"	
96	"	Talts, Lohann Jaani	20/6. 19	"	
97	"	Tearu, Hendrik Jaani	20/6. 19	"	
98	"	Leppik, Karl Mihkli	20/6. 19	"	
99	"	Jakobson, Eduard Leen.	20/6. 19	"	
100	"	Riivits, Andrei Friedr.	20/6. 19	"	
101	"	Trei, Jakob Karli	20/6. 19	"	
102	"	Rattas, Al-er Juuli	20/6. 19	"	
103	"	Juru, Al-er Jaani	20/6. 19	"	
104	"	Afamägi, Mart. Hans.	20/6. 19	"	
105	"	Lilienblatt, Al-er	20/6. 19	"	

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
106	Reamees	Jakobson, Karl Gust. p.	20/6. 19	Lemfalu	
107	"	Kukk, Mihkel Mihk. "	22/6. 19	Vidriſchi	
108	"	Langholz, Karl Jüri "	22/6. 19	"	
109	"	Tamm, Al-er Jaani "	23/6. 19	Engelhards.	
110	"	Jürgens, Mihkel Andr. "	23/6. 19	"	
111	"	Kirſchbaum, Richard "	23/6. 19	"	
112	"	Virkus, Martin Mardi "	23/6. 19	"	
113	"	Grundorf, Jaan Jaani "	23/6. 19	"	
114	"	Koger, Hendrik Andr. "	23/6. 19	"	
115	"	Jaarats, August Abram. "	23/6. 19	"	
116	"	Laur, Magnus Madise "	23/6. 19	"	
117	"	Kukk, Gustav Peedi "	23/6. 19	"	
118	"	Blumenfeldt, Thr. Karl. "	23/6. 19	"	
119	N. a. ohv.	Petermann, John. Mih. "	23/6. 19	"	
120	Reamees	Pintſel, Al-er Aado "	23/6. 19	"	
121	"	Truus, Mihkel Peedi "	23/6. 19	"	
122	"	Kolk, Tõnis Tõnise "	23/6. 19	"	
123	"	Mangel, August Hans. "	23/6. 19	"	
124	"	Laretei, August Hansu "	30/6. 19	Zarnikau	
125	"	Lepp, August Marie "	30/6. 19	"	
126	V. a. ohv.	Larma, August Liisa "	23/6. 19	Engelhards.	Põrutud
127	N. a. ohv.	Palu, Johann Jaai "	23/6. 19	"	
128	Reamees	Maling, Johann Peetri "	23/6. 19	"	
129	"	Henſen, Johann, Jüri "	23/6. 19	"	
130	"	Soovik, Hendrik Hend. "	23/6. 19	"	
131	"	Vene, Aleksei Johann. "	23/6. 19	"	
132	"	Sõrmus, Voldem. Henr. "	23/6. 19	"	
133	"	Heil, Hans Peetri "	23/6. 19	Koltſeni	
134	"	Peterſon, Al-er Andr. "	23/6. 19	Engelhards.	
135	"	Luuberg, Voldem. Jaan. "	23/6. 19	"	
136	"	Saagim, Kristjan Karli "	30/6. 19	Zarnikau	
137	"	Kask, Al-er Maſſi "	30/6. 19	"	
138	"	Jürgens, Johann Hansu "	30/6. 19	"	
139	"	Nichtin, Al-er Kaarli "	20/6. 19	Lemfalu	Põrutud
140	"	Saamonn, Al-er Jaani "	20/6. 19	"	
141	"	Teetſov, Theodor Han. "	23/6. 19	Engelhards.	
142	V. a. ohv.	Õunapuu, Karl Jaani "	23/6. 19	"	

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Müüal haavatud	Kus kohal	Märkus
143	Kapral	Popp, Martin Jakobi p.	30/6. 19	Zarnikau	
144	Reamees	Saarmann, Jüri Jüri	25/6. 19	Neuhof	
145	"	Mägi, Gustav Jaani	23/9. 19	Engelhardts.	
146	"	Levandt, Jüri Juhani	30/6. 19	Zarnikau	
147	V. a. ohv.	Tõnisson, Jaan Johann	30/0. 19	"	
148	Reamees	Adams, August Jüri	30/6. 19	"	
149	"	Tamm, Johann Julius	30/6. 19	"	
150	"	Kell, Peeter Jüri	30/6. 19	"	
151	"	Raud, Jaan Mihkli	30/6. 19	"	
152	"	Kärstna, Johannes Joh.	23/6. 19	Engelhardts.	
153	"	Vidrik, Andrei Pärdi	30/6. 19	Zarnikau	
154	"	Pärnpuu, Andrei Tõnise	30/6. 19	"	
155	"	Ermann, Johann Joh.	23/6. 19	Engelbards.	
156	"	Gerberfon, Jaak Jaani	2/7. 19	Mühlgrab.	
157	"	Juhanfon, Anton Ado	12/8. 19	Narva-Jam.	
158	"	Pärner, Karl Jaani	12/8. 19	"	
159	"	Niimann, Anton Jak.	13/8. 19	"	
160	"	Konks, Johannes Gust.	13/8. 19	"	
161	"	Leesment, Karl Peedi	13/8. 15	"	
162	"	Ermann, August Jaani	13/8. 19	"	
163	"	Palberg, Johann Johan.	13/3. 19	"	
164	"	Lasn, Mihkel Jakobi	13/8. 19	"	
165	"	Oislar, Peeter Andrese	13/8. 19	"	
166	"	Juhanfon, Jaan Jakobi	13/8. 19	"	
167	"	Palu, Juhani Juhani	13/8. 19	"	
168	"	Kuri, Jaan Jaani	1/7. 19	Zarnikau	
169	"	Laagus, Mihkel Anne	23/7. 19	Engelhardts.	
170	"	Laas, Johannes Krist.	18/11.19	Al.-Gorka	
171	"	Ebrok, Johann Antoni	17/11.19	Novopjatni.	
172	"	Liba, Oskar Jaani	17/11.19	"	
173	"	Pääsuke, Prits Pritsu	17/11.19	"	
174	"	Eberg, Johannes Aug.	17/11.19	"	
175	"	Karu, Richardt Mardi	17/11.19	"	
176	"	Michailoff, Theodor	17/11.19	"	
177	"	Sutt, Aleks. Mardi	17/11.19	"	Põrutud
178	"	Kera, Jaan Jakobi	17/11.19	"	"
179	"	Lüdig, August Marie	17/11.19	"	"

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja isanimi.	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
180	Reamees	Thomberg, Jaan Jüri p.	17/11.19	Novopjatn.	Põrutud
181	"	Eiger, Jaan Hansu "	17/11.19	"	"
182	"	Eicher, Robert Jüri "	17/11.19	"	"
183	"	Pärn, Jaan Liisa "	17/11.19	"	"
184	"	Peters, Jüri Jüri "	17/11.19	"	Põrutud
185	"	Teinburg, Anton Jüri "	17/11.19	"	"
186	"	Õunapuu, Oskar Mardi "	17/11.19	"	"
187	"	Kukepall, Rudolf Alekf. "	17/11.19	"	"
188	"	Salamenoff, Peeter Ivan "	17/11.19	"	"
189	"	Ifer, Johann Johanni "	22/11.19	"	"
190	"	Sempelson, Ottomar J-i "	22/11.19	"	"
191	"	Adamson, Tõnis Juhani "	22/11.19	"	"
192	"	Brakmann, Oskar Karli "	22/11.19	"	"
193	"	Kalafchnikov, Ivan "	22/11.19	"	"
194	"	Johanfon, Johann Joh. "	22/11.19	"	"
195	"	Liiv, Anton Mihkli "	22/11.19	"	"
196	"	Ait, Arthur Jüri "	22/11.19	"	"
197	"	Veltmann, Johann Tõn. "	22/11.19	"	Põrutud
198	"	Kohv, Jaan Liisu "	22/11.19	"	"
199	"	Rõõmusaar, Oskar M. "	22/11.19	"	"
200	"	Karlsbach, Johann J-i "	22/11.19	"	"
201	"	Reifeldt, Hermann Jüri "	22/11.19	"	"
202	"	Suigusaar, Jakob "	19/11.19	Jamburg	"
203	"	Linkvitz, Gustav Mar. "	24/11.19	Dubrovka	"
204	"	Reinojaan, Frantz Mih. "	24/11.19	"	"
205	"	Sits, Eduard Alekf. "	24/11.19	"	"
206	"	Trei, Johann Liisa "	24/11.19	"	"
207	"	Mänd, Richard Alekf. "	24/11.19	"	"
208	"	Brakmann, Kristjan K-i "	24/11.19	"	Põrutud
209	"	Blande, Jaan Mardi "	24/11.19	"	"
210	"	Jalakon, Julius Aado "	24/11.19	"	"
211	"	Klaafen, Gustav Jüri "	24/11.19	"	"
212	"	Vahter, Alekf. Johanni "	24/11.19	"	"
213	"	Andreson, Vlad. Tõn. "	22/11.19	Rarva-Jam.	"
214	"	Almann, Johannes Jüri "	22/11.19	"	"
215	"	Klemmer, Karl Juliuse "	22/11.19	"	"
216	"	Mass, Alekf. Jüri "	22/11.19	"	"

№	Aukraad	Perekonna- ees- ja isanimi.	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
217	Reamees	Pinfel, Mihkel Gustav. p.	22/11.19	Narva-Jam.	
218	"	Allik, Jaan Hansu "	22/11.19	Veerino m.	
219	"	Blokmann, Jaan Jüri "	22/11.19	"	
220	"	Tiits, Mart Hansu "	17/11.19	"	
221	"	Sempling, Friedr. Priid. "	17/11.19	Novopjatn.	
222	"	Hermann, Jaan Johanni "	17/11.19	"	
223	"	Ild, August Gustavi "	17/11.19	"	
224	"	Õunapuu, Karl Jüri "	17/11.19	"	
225	"	Külaspea, Joh. Gus. "	18/11.19	"	
226	"	Akerberg, Mart Mard. "	18/11.19	"	
227	"	Laretei, August Hansu "	18/11.19	"	
228	"	Eberg, Theodor Jüri "	18/11.19	"	
229	"	Friedeberg, August Joos. "	18/11.19	"	
230	"	Purju, August Jaani "	18/11.19	"	
231	"	Fridolin, Eugen Mihkli "	18/11.19	"	
232	"	Dreilop, Al-er Mihkli "	18/11.19	"	
233	"	Uuefoa, Jakob "	18/11.19	"	
234	"	Uusi, Jüri Jüri "	18/11.19	"	
235	"	Eiiv, Arav Mihkli "	18/11.19	"	
236	"	Maffon, Johann Jaani "	18/11.19	"	
237	"	Piifang, Ernst Hansu "	21/11.19	"	
238	"	Kruus, Martin Kaarli "	21/11.19	"	
239	"	Saar, Johann Jaani "	21/11.19	"	
240	"	Kamdron, Andres Jak. "	17/11.19	Jamburi	
241	"	Fischer, Johannes "	22/11.19	Veerino	
242	"	Ollino, Johann Johani "	25/11.19	Kalmotka	
243	"	Mylaender, Karl Han. "	25/11.19	"	
244	"	Karu, August Jüri "	22/11.19	Veerino	Põrutud
245	"	Räheson, Arnold "	22/11.19	"	
246	"	Saat, Eduard Jaani "	22/11.19	"	
247	"	Pärn, Rudolf Andrese "	22/11.19	"	
248	"	Tomlon, Al-er Mihkli "	21/11.19	Al. Gorka	Põrutud
249	"	Tearu, Osvald Jüri "	22/11.19	"	
250	"	Jakobson, Karl Gustavi "	22/11.19	"	
251	"	Mägi, August Leena "	22/11.19	"	
252	"	Sangmann, Jaan "	22/11.19	"	
253	"	Toodo, Peeter Peetri "	22/11.19	"	

N ^o	Rukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
254	Reamees	Kurm, Jakob Peedi p.	22/11.19	Al.-Gorka	
255	"	Talts, Hendrik Andrese "	22/11.19	"	
256	"	Loik, Johannes Jaani "	22/11.19	"	
257	"	Leht, Jaan Jaani "	22/11.19	"	
258	"	Kell, Peeter Jüri "	22/11.19	"	Põrutud
259	"	Sifs, Joosep Joosepi "	22/11.19	"	"
260	"	Tamm, Georg Jüri "	19/11.19	Veerino	"
261	"	Muska, Al-er Aado "	19/11.19	"	
262	"	Kirkmann, Martin "	19/11.19	Al.-Gorka	
263	"	Maripuu Al-er Jaani "	19/11.19	"	
264	"	Hanson, Jaan Hansu "	19/11.19	"	
265	"	Müller, Johannes Mih. "	19/11.19	"	
266	"	Saru, Al-er "	22/11.19	Veerino	Põrutud
267	"	Veneline, Hendr. Hen. "	19/11.19	Al.-Gorka	"
268	"	Raudmees, Hans "	19/11.19	"	"
269	"	Kaffago, Eduard Peetri "	25/11.19	Koischkino	
270	"	Trautmann, Jaan Jüri "	25/11.19	"	
271	"	Treimann, Jaan Anne "	25/11.19	"	
272	"	Jaanholt, Jüri Hendr. "	25/11.19	"	
273	"	Palk, Aado Aado "	23/11.19	"	
274	"	Sedejeff, Andrei Mironi "	24/11.19	"	
275	"	Nuut, Andrei "	25/11.19	"	Põrutud
276	"	Kuum, Karl Liisu "	24/11.19	"	
277	"	Metsamart, Joh. Jaani "	24/11.19	"	
278	"	Sadoff, August "	22/11.19	Veerino	
279	"	Madrus, Robert Al-ri "	22/11.19	"	
280	"	Tensberg, Al-er "	19/11.19	Shabino	
281	"	Karik, Romulus "	19/11.19	"	
282	"	Tammer, Kristjan "	19/11.19	Kalmotka	
283	"	Puufild, Johann. Jaani "	22/11.19	Al.-Gorka	
284	"	Peters, Johannes Joh. "	18/11.19	"	
285	"	Noor, Hans Jüri "	25/11.19	Dubrooka	
286	"	Busch, Jüri Peedi "	8/12.19	"	Põrutud
287	"	Mägi, Ernst Juhani "	8/12.19	"	
288	"	Rätsep, Johann Joh. "	8/12.19	"	
289	"	Roosmann, Al-er Jaan. "	12/12.19	"	
290	"	Grenz, Paul "	12/12.19	"	

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja isanimi	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
291	Reamees	Talts, Johann Johanni p.	12/12.19	Dubroovka	Põrutud
292	"	Kuningas, Johann Aado "	12/12.19	"	"
293	"	Päärmann, Elmar Peet. "	12/12.19	"	"
294	"	Rebane, Otto Gustavi "	11/12.19	"	"
295	"	Sikk, Villem Gustavi "	8/12.19	"	"
296	"	Kivistik, Martin Jaani "	8/12.19	Košchkino	"
297	Velto.	Puuder, Friedrich Peet. "	10/12.19	"	"
298	Reamees	Kukk, Johann Andrei "	20/11.19	Krikovo	"
299	"	Nurk, Jaan Peetri "	10/12.19	Košchkino	"
300	"	Jorro, Ilja	10/12.19	"	"
301	"	Priidik, Arnold	8/12.19	Sala m.	"
302	"	Raid, Johann Seodori "	12/12.19	Dubroovka	"
303	"	Puu, August	12/12.19	"	"
304	"	Maalt, Rudolf Antoni "	14/12.19	Košchkina	"
305	"	Liidemann, Johannes "	18/11.19	Al. Gorka	"
306	"	Laas, Johannes	19/11.19	"	"
307	"	Kuningas, Voldemar	19/11.19	"	"
308	"	Schmidt, Ottomar	19/11.19	"	Põrutud
309	"	Stein, Aleksander	19/11.19	"	"
310	"	Ilbi, Martin	19/11.19	"	"
311	"	Teidemann, Karl	19/11.19	"	"
312	"	Sekk, Ernst	8/12.19	"	"
313	V. a. ohv.	Jürgenfon, Oskar	17/12.19	Košchkino	"
314	Reamees	Nuut, Ernst	17/12.19	"	"
315	"	Karelfon, Karl	17/12.19	"	"
316	"	Juhkam, Johann	17/12.19	"	"
317	"	Elias, Martin	17/12.19	"	"
318	"	Baeider, Martin	17/12.19	"	Põrutud
319	"	Jegoroff, Michail	17/12.19	"	"
320	"	Heldemeel, Eduard	20/12.19	"	"
321	"	Lessep, Eduard	20/12.19	"	"
322	"	Raudsepp, Jaan	20/12.19	"	"
323	V. a. ohv.	Treikeller, Johann	20/12.19	Sala küla	"
324	Reamees	Jalakfon, Julius	20/12.19	"	"
325	"	Tamm, Jaan	20/12.19	"	"
326	"	Voolberg, Ruudolf	20/12.19	"	"
327	Kapral	Kuusk, Johann	14/12.19	Dubroovka	"

№	Aukraad	Perekonna-, ees- ja ifanimi	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
328	Reamees	Veiserik, Eduard	15/12.19	Dubrooka	
329	"	Paal, Alfred	17/12.19	Sala küla	
330	"	Lihlak, August	20/12.19	"	
331	"	Vaas, Karl	20/12.19	"	
332	"	Blumenthal, Albert	20/12.19	"	
333	"	Allikas, Karl	10/12.19	"	
334	"	Kuiv, August	27/12.19	"	
335	"	Kask, Jüri	28/12.19	"	
336	"	Lind, Aleksander	28/12.19	"	
337	"	Baršnikoff, Jevdoky	28/12.19	"	
338	"	Elden, Jakob	28/12.19	"	
339	"	Tõntson, August	28/12.19	"	
340	"	Jegoroff, Mihail	28/12.19	"	
341	"	Kaartson, Anton	28/12.19	"	
342	"	Rõõmusaar, Oskar	28/12.19	"	
343	"	Keres, Anton	28/12.19	Sala mõis	
344	"	Spiegelberg, Karl	28/12.19	"	
345	"	Põlde, Jüri	28/12.19	"	
346	"	Jensen, August	28/12.19	"	
347	"	Järvetson, Tõnis	28/12.19	"	
348	"	Teinburg, Anton	28/12.19	"	
349	"	Kreuzberg, Al-er	28/12.19	"	
350	"	Tomson, Anton	28/12.19	"	
351	"	Kirichbaum, Eduard	28/12.19	"	
352	"	Vaime, Gustav	28/12.19	"	
353	"	Hendrikson, Jaan	28/12.19	"	
354	"	Tamm, Johannes	28/12.19	"	Põrutud
355	"	Bachoff, Dimitri	28/12.19	"	"
356	"	Orloff, Stepan	28/12.19	"	"
357	"	Oders, Johann	28/12.19	"	"
358	"	Krugloff, Samuel	28/12.19	"	"
359	"	Kuusik, August	28/12.19	"	"
360	"	Rea, Johann	28/12.19	"	"
361	"	Keres, Johannes	28/12.19	"	"
362	"	Ennik, Karl	28/12.19	"	"
363	"	Derkin, Nikolai	28/12.19	"	"
364	"	Sutt, Kristjan	28/12.19	"	"

N ^o	Aukraad	Perekonna-, ees- ja isanimi	Millal haavatud	Kus kohal	Märkus
365	Reamees	Tugetamm, Arseny	28/12.19	Sala mõis	Põrutud
366	"	Sarv, Villem	28/12.19	"	"
367	"	Teuter, Johannes	38/12.19	"	"
368	"	Tõnismann, Konstantin	28/12.19	"	"
369	Kapral	Lasn, Hans	28/12.19	"	"
370	Reamees	Reimann, Jaan	28/12.19	Marienhoff	"
371	"	Kalama, Aleksander	28/12.19	"	"
372	"	Veksmann, Johann	28/12.19	"	"
373	N. a. ohv.	Klaas, Aleksander	28/12.19	"	"
374	Reamees	Peterkopp, August	28/12.19	"	"
375	"	Stern, Andres	28/12.19	"	"
376	"	Kelk, Jaan	28/12.19	"	"
377	"	Rebane, Richardt	28/12.19	"	"
378	"	Maling, Johann	28/12.19	"	"
379	"	Rõngas, Johann	28/12.19	"	"
380	N. a. ohv.	Luik, Aleksander	30/12.19	"	Põrutud
381	Reamees	Friedenthal, Karl	30/12.19	"	"
382	"	Blumenfeldt, Theodor	30/12.19	"	"
383	"	Akerberg, Mart	30/12.19	"	"
384	Lipnik	Riimann, Karl		"	Haavat.

41. Arvud sõja lõpul.

Haigete võrdlev arv detsembrikuu kestes:

1/12.	oli haigeid	8	ohvitseri	ja	202	sõdurit.
14/12.	"	8	"	"	214	"
25/12.	"	11	"	"	262	"
31/12.	"	14	"	"	322	"

Tikkude võrdlus:

16/11. oli 1262 tikku ja 31/12. — 870.

Kaotused aasta kestes:

1) Surma saanud:

Heinaste frondil	29
Landesveehri vastu	28
Narva frondil	57
Haigustesfe	42
Õnnetuste läbi	12
Kokku	168

2) Haavatud:

Heinaste frondil	65
Landesveehri vastu	82
Narva frondil	170
Kokku	317

3) Põrutatud:

Heinaste frondil	5
Landesveehri vastu	3
Narva frondil	56
Kokku	64

4) Vangi langenud ja teadmata kadunud:

Heinaste frondil	24
Landesveehri vastu	9
Narva frondil	21
Kokku	54

5) Jookfikuid:

Heinaste frondil	13
Landesveehri vastu	30
Narva frondil	115
Kokku	158

6) Haigeid:

Heinaste frondil	193
Landesveehri vastu	221
Narva frondil	1098
Kokku	1512

7) Kaotused ohvitseride seas:

Surma saanud	5
Haavatud	16
Põrutatud	6
Kokku	27

Polgust läbi käinud.

Sõdureid	5215
Ohvitseri	82
Arste	8
Ametnikke	11
Kokku	5316 meeft.

42. Vabaduse rüüst.

Oli sõda Venemaaga ja langesvehriga lõppenud, rahuleping alla kirjutatud ning Eesti üldiselt päästetud, kerkis ka 9.

Pilt 100.

Leitnant Taalder.

polgus päevakorradele au-
märkide annetamine va-
baduslojas vahvamatele
kangelastele. Kangelasi oli
palju, ja teifiti see ei
võinudki olla. Kui tähele
panna neid võite, mis polk
oma olemasolu ajal saavu-
tanud, siis oli see ainuüksi
suure hulga, aga mitte
mõne üksiku teenus. Teifelt
küljest ei võinud aga ka
iga viimane mees kange-
lane olla. Ühed olid isikli-
kult vahvad, igalpool ees ja
südamega asja külles, kuna
teifed ainult sõjaväe diffl-
pliini mõjul olid sunnitud
kaasa tegema. Polguülema

poolt pandi Vabaduse Risti aumärgi saamiseks eite 25 ohvifleri ja 135 sõdurit, kuna aga Vabaduse Risti komisjoni poolt aumärgi vääriksusteks tunnustati 5 ohvifleri ja 49 sõdurit. Nagu pärast selgus, polnud kirjalikkudes ettepanekutes küllalt paragrafide ja punktide järele talitatud. Polk võitles ennatfalgavalt ja tuli võitjana välja kõige raskematest lahingutest, mis vabadusõjas üleüldse löödi. Kui Tartu rahuläbirääkimiste ajal Vene enamlaste maslid marulise suur-tükitule toetusel kuus nädalat laaoana Dubrovka ja Sala külade peale voolasid, kus 9-as polk vastas feisis, siis oli sõjaväe ülemjuhatusel kui ka Vabariigi Valitsuse tähelepanu aina sinna poole pöördud. Vaenlane sai jõuetumaks tehtud ja rahudelegatsioonile trump kätte mängitud. On väga arusaadav, et siin võitlejate keskel kangelasi mitte vähe ei olnud. Samal ajal said aga V. R. paljud neist, kes seljataga teenisid ja elu eest kordagi väljas ei olnud. Ohvifleride kogu, kui mõjuvam jõud polgus, ei võinud sarnase nähtusega leppida ja tõstis valju protesti. Ühtlasi valis ka ohvifleride kogu kolmeliikmelise komisjoni, kes ettepanekud uuesti läbi vaatatas, neid paragrafide järele täiendas ja polguülemat vastavasse kohta edasi saata palus. Komisjoni kuulusid: al.-kapten Liliensbladt, al.-kapten Tomson ja al.-leitnant Karjel. Ettevõttel ei puudunud tagajärjed: aumärgid annetati veel 28 sõdurile ja 6 ohviflerile.

Pilt 101.

Veltheibel H. Käige.

Nii siis Vabaduse Risti II. liigi 3. järgu aumärgid on 9. polgus vahvuse eest saanud:

1. Al.-polkoonnik Schmidt, Johann, polgu ülem.
2. Al.-polkoonnik Trossi, Verner, polgu ülema abi.
3. Al.-kapten Masik, Christoph, 1. pataljoni ülem.
4. Kapten Laurits, Karl, 2. patalj. ülem.

5. Al.-kaptän	Tomson, Johann,	3. roodu ülem.
6. Leitnant	Ventsel, Tõnis,	5. " "
7. Al.-kaptän	Lilienbladt, Paul,	6. " "
8. Al.-leitnant	Karjel, Lembit,	8. " "
9. Al.-kaptän	Allik, Johannes,	11. " "
10. Leitnant	Mühlbach, Josef,	Õpemeesk. ülem.
11. Ohvitseri af.	Holsmann, Joh.,	1. roodu noor. o.
12. Leitnant	Taalder, Richardt,	7. roodu n. o.

Pilt 102.

Reamees Andres Sauga.

13.	Veltneebel	Ilves, August.
14.	"	Vares, Julius.
15.	"	Koik, Mihkel.
16.	" k. t.	Larm, August.
17.	" "	Abram, Hans.
18.	V. a. o.	Tiit, August
19.	"	Lipmann, Johannes.
20.	"	Ausmann, Rudolf.
21.	"	Tampuu, Martin.
22.	"	Scheffer, Hans.

23. V. a. o. Summatavet, August.
 24. Noor. al. o. Luik, Aleksander.
 25. " Porgand, Anton.
 26. " Laaffarus, Karl.
 27. " Klein, Jaan.
 28. " Kùppar, Modest.
 29. " Erstein, Arnold.
 30. " Kaupmann, Andrei.

Pilt 103.

Velto. Hermann Klaasfer-(2. rood).

31. " Eckbaum, August.
 32. " Jakobson, Karl.
 33. " Lõhmus, Karl.
 34. " Kose, Anton.
 35. " Pärtels, Aleksi.
 36. " Klaasen, Hermann.
 37. " Mats, Mihkel.
 38. " Jakobson, Johann.
 39. " Männik, Otto.
 40. " Aren, Jakob.

41.	Noor. a. o.	Turri, Nikolai.
42.	"	Valge, Aleki.
43.	"	Repnau, Rudolf.
44.	"	Tearu, Oswald.
45.	Veltveebel	Käige, Herbert.
46.	П. a. o.	Malken, Jaan.
47.	V. a. o.	Stromberg, Hans.
48.	Velsker.	Albock, Eduard.

Pilt 104.

Ohv. a. t. Abram.

49.	Kapral	Eskusion, Johannes.
50.	"	Oinas, Mart.
51.	"	Jooks, Hans.
52.	"	Kaar, Jaan.
53.	"	Tulimann, Mihkel.
54.	"	Achtmann, Jüri.
55.	"	Vaher, Jaan.
56.	"	Hansen, Jaan.
57.	"	Kapsi, Anton.
58.	"	Penter, Jüri.

59.	Kapral	Vardja, Johannes.
60.	"	Piltmann, Johannes.
61.	"	Bachmann, Rudolf.
62.	"	Trumm, Aleksei.
63.	"	Kask, August.
64.	"	Laurits, Paul.
65.	"	Tamm, Johannes
66.	"	Melfsas, Peeter.

Pilt 105.

Ohv. k. t. Larm.

67.	Reamees	Kirschbaum, Richard.
68.	"	Bauer, Mihkel.
69.	"	Türk, Jakob.
70.	П. а. о.	Näripaa, Aleki.
71.	Reamees	Kurm, Jakob.
72.	"	Sauga, Aleki.
73.	"	Tomson, Jaak.
74.	"	Avikson, Andrei.
75.	"	Tuit, Jaan.
76.	"	Martinson, Mihkel.

77.	Reamees	Moorits, Paul.
78.	"	Liivamägi, Kaarel.
79.	"	Otsmann, Johannes.
80.	"	Praosk, Jaan.
81.	"	Leesment, Peeter.
82.	"	Ruusmann, Peeter.
83.	"	Jensen, August.
84.	"	Hermann, Andres.
85.	"	Tschernoff, Gavriil.
86.	"	Raku, Jaan.
87.	"	Uudikas, Oskar.
88.	Leitnant	Zimmermann, Georg.
89.	"	Mägi, August.
90.	n. a. o.	Jakobi, Jakob.
91.	v. a. o.	Tomson, Aleksi.

Peale selle on polguülemale al.-polkownik Schmidtile Vabariigi Valitsus annetanud sõjaliste teenuste eest V. R. I. liigi 2. järgu aumärgi.

43. Rahu.

Kõlased veel viimased vastamisi paugud uueaasta õnne-foovideks ja 31. detsemberi kelkõöl kandis telefon teate kauaoodatud vaherahu maksmahakkamise üle roodudesse laiali. Vahe-
rahu hakkas maksuma 3. jaanuaril 1920, tegelikult aga juba teadaande silmapilgust. Siin-seal kuuldusid veel üklikud pääsi-paugud, nagu oleks häbenetud kauaageid sõjafeltilisi järsku nurka roostetama visata. Suurtükid vaikusid. Algas kibe jõudude ümberpaigutamine, mis vaherahu ajaks ära keeldus. Suur-
tüki-vägi lahkus täiesti positsioonidelt — meie oma Narva ja punaste oma parandusele või teistele frontidele. Kaevikute kangelasid hingasid kergemalt ja offisid julgemalt pakasid eest majades varju.

3. jaanuaril, vaherahu maksuma hakates, vahetus terve 9. polk frondilt ja asus neljakuulise kaevikutes viibimise järele

Vaevalt aga saadi pisut riideid ja jalanõusid kohendada, juukseid ja habemeid maha ajada, kui roode juba töö ootas. Sõja kestes oli Narva sõjaväega üle kuhjatud. Elati päevast päeva, üks väeosa teise järele kafarmuid ja erakortereid tarvitas. Puhtule eest hoolitseda kafarmutes, majades ja hoovides polnud kellelgi aega. Eluruumid olid pikapeale võimatult määratud ja pakkusid väga häid peidupaiku igasugustele pifielukatele. Hoovid ja õued olid sõnnikut ja pühkmõid täis. Tekkis tõeline hirm taudide eest, mis kevade tulles, kus mustus sulama ja mädanema hakkab ning taudide bafillustele offe taimelavaks saab, lahti võisid pääseda. Palavikulise kiirufega, tarvilikult ja õigustatud puhkusest hoolimata, aluti ruume puhastama. Roodud ja meeskonnad panid üksteise võidu eluruumides piinliku puhtule maksma. Raskem oli hoovidega, sest Narva oli täiesti uppunud sõnnikusse. Energiliselt aluti ka siin tööle. Roodud puhastasid kordamisi, ohvifere juhatusel, kindla kava järele hoove, ja kõik vabad hobused vedasid mustust välja. Töö kestis vahetpidamata kunni maikuuni. Siis võidi ka uhkustada, et Narva oli tõe s t i puhas.

6. veebruaril 1920 vahetas polk oma endistel seisukohtadel jälle 8. polgu ära ja seisis seal kunni lõpuliku rahu maksmahakkamiseni 12. märtsil 1920. Peale selle lahkus polk jäädavalt frondilt, jättes piirivalvaks oma raiooni ainult ühe roodu.

Algas järkjärguline rahujalale üleminek. Uutest polgu ülesannetest kerkis päevakorraks garnisoni vahiteenistus. Lahinguplatstil ja kaevikutes kasvanud sõduritelt ei saanud nõuda täpipealsust, mida nõudis garnisoni teenistus, sõjaväe liise- ja rivi-määrustikud. Korraldati õppust, mille peaülesandeks oli — anda sõduritele rivimäärustikule vastavat sõjamehelikku väljanägemist ja õpetada neid teadlikkudeks garnisoni teenistuse ja seisukorra määruste täitjateks. Iseäralist rõhku pandi aga sõdurite vaimlise ja füüsilise arenemise peale. Põhjalikum kirjeldus selle üle leidub ühes teises peatükis. Peab ainult niipalju täiendama, et selleks, et sõdurite teadlikkust ja arusaamist poliitiliste, riikliste, sõjaväeliste j.n.e. küsimuste kohta arendada ja kasvatada, juhiti

rohkesti ajakirjandust kalarmutesse, kuna ohvitserid kohustati aegajalt esinema sõduritele referatidega.

Kevadepandi iseäranis suurt rõhku sõdurite tervise parandamise peale: Õpeplatsil viibiti kogu aeg võimalikult kergelt riides: — palja jalu, vöödeta ja pluusedeta, tihtipeale — isegi särkideta, ainult aluspükstes. Igapäev käifid roodud suplemas. Õpekavasle võeti üles vabad võimlemisharjutused ja mängud. Lõõdi jalgpalli.

24. ja 25. juulil olid polgu spordi-pidustused, kusjuures roodude koguülesastumised võimlemises vabade harjutustega ülihea mulje järele jätkid.

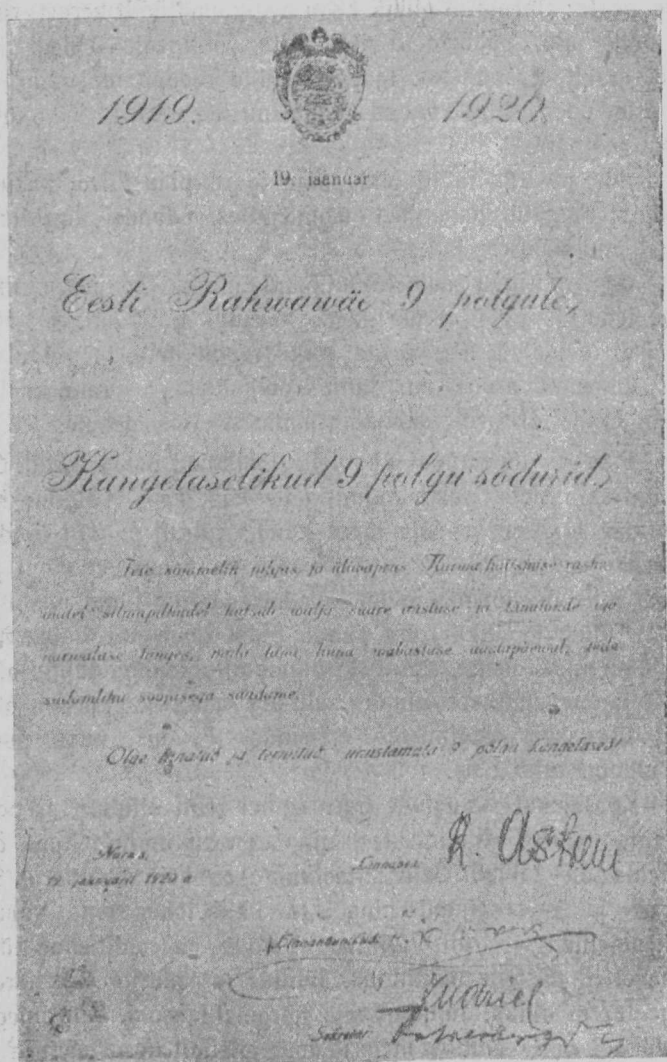
Septembrikuu demobilisatsiooni järele jäi polku niivõrd vähe sõdurid järele, et üle päeva karaulis tuli käia.

Et võidetud sõja peale pilku tagasi heita ja polgu tegevust lähemalt arvustada, kutsus polguülem 4. jaanuaril 1920 polgu ohitserid õpemeeskonna ruumidesse koosolekule.

Polk oli lõpetanud juba teise sõjakäigu võidurikkalt. Ohvitserid olid poole aasta tagant jälle kõik koos. Selmine koosviibimine landesvehri sõja lõpul kandis täiesti pidulist laadi — meeoleolu oli kõigil ülev, oli nagu ununenud, et mõni päev hiljem jälle vaenlasega ja sõjakoledustega film-filma vastu tuli seista. Nüüd, lõpuliku rahu puhul, pidid rõõm ja rahuldustunne seda suuremad olema, ent liiski filmapaistvaid avaldusi ei olnud, sest viimane võitluste ajajärk oli liig pikk ja kurnav olnud, ning üliraskeis tingimistes arenenud. Tundus, nagu puudus usk algava rahu sisse.

Koosolekul asjuolude harutamisel jõuti otsusele, et polgul võimata raskeis tingimustes, ning ennekuulmatalt kaua aega võidelda on tulnud. Sellest hoolimata on kõik ohvitserid, kõik roodud ja meeskonnad ning iga üksik sõdur oma kohuseid kangelaseliselt — truult täitnud. Polgus on valitfenud täielik üksmeel ja üksitse mõistmine. Juhtide ja sõdurite vahetkord on kõige parem olnud. Juhid on aja kõrgusel seisnud. Kibedusega ei võidud aga mitte vaikida meie sõjaväe viletsast varustusest ja tehnilistest abinõudest. Ohtides neid põhihelisid ja algelemente, mis tervest polgu olemisest punase joonena löbi ulatafid ja polgu

ühiks kompaktsks koguks olid sulatanud, ning mis tingimid polgu murdmatule sifemiste ja väliste tormide käes, — leiti, et polgus olid ohvitserid enamasti õpetajad — intelligent in-

Pilt 107.

Narva linnavalitsuse tänu-adress 9. polgule.

mehed, kes oskafid tabada tegelikult õiget vahekorda õigel demokraatlisel alusel. Sõdurid, enamuses Pärnumaa noored mehed, kes imbunud läbi palava isamaa-armastusega ja kohusetundega, vonkumatumad ja vahvad, ilma erandita kangelased, keda ei kohutanud ei vaenlase rohkus ega lahinguelu raskused, — olid sulanud polgus oftekui üheks kaljuks kokku.

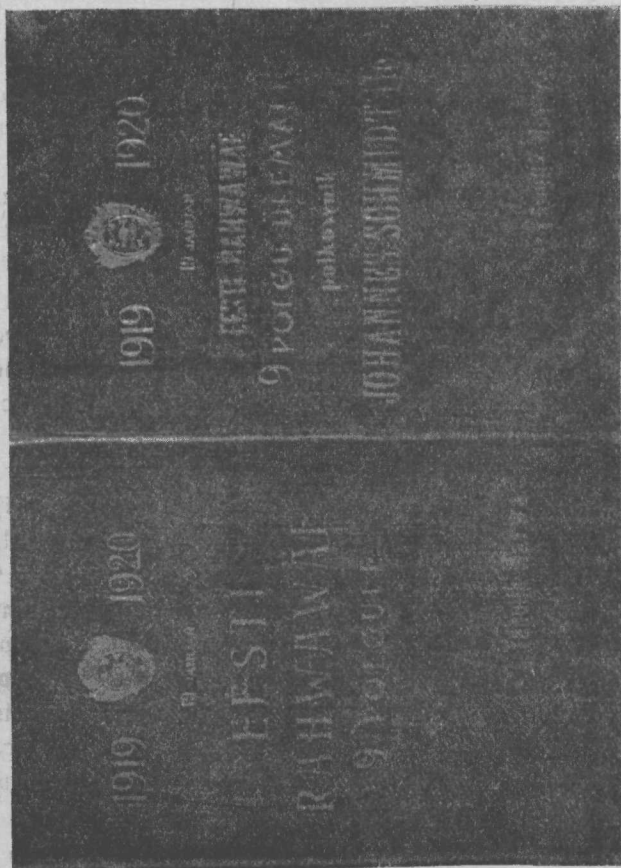
Sihte tulevikku ajades, leiti, et meie sõjaväge tuleb edaspidi polgus proovitud alusel edasi korraldada, ja nimelt püüda, et ohvitserid oleksid tarvilise haridusega ning et sõdurite haridusliit tasapinda kassutaks igal viisil tõsta. Tõsiselt kardeti aga, et rahuaeg juba iseeneselt vähehaaval sõjaväe demokraatliisi aluseid kipub õõnistama ja bürokraatliisi elemente asemele istutama. Kartust õigustas see asjaolu veel rohkem, et selleaegsed ohvitserid ajutiselt mõõka kandidid ja esimesel võimalusel mõttlesid pöörduda koolituppa tagasi. Oli kindel, et asemele tulevad mehed, kellel pole võimalusi olnud lahingu tingimustes Eesti sõduri hinge salaurgastesse tungida, ning et nad sellepärast kõike olemas-olevat murdma ja hävitama hakkavad. Selles palju ei eksitud, nagu hilisemad sündmused tõendavad.

Koosolejate soov oli, et polgus proovitud ideed meie sõjaväes kindlana õiguse omakliid. Seepärast ofustati neid seltskonna ette kanda — arvustuseks ja juhtnõõriks tulevase Eesti sõjaväe organiseerimisel. Selle ülesande teostajaks valiti komisjon — kapten Laurits, kapten Kolts, al.-kapten Tuisk ja leitnant Taas. Komisjon ofustas korraldada Pärnu kaitse-pataljoni piduliku aastapäeva ja selleks ajaks paluda polku külastama Valitsuse, Alutava Kogu seltskonna ja ajakirjanduse esitajad, keda siis tutvustada polgu ajaloo, liisemise korra ja võitluse tingimustega. Saadeti laiali järgmised üleskutsed:

„Eesti rahvavägi, võideldes mitmel frondil ja mitu korda tugevamate vastastega, on oma õlgadel viinud Vabariigi ausa vaerahuni.

Kõige ägedamad lahingud lõõdi rahu konverentli istumiste ajal. Vastane oli kindel, et ta, saates välja ennekuulmata suurel arvul oma kõige paremad jõud, sunnib meid oma vahe-

rahu tingimisi vastu võtma. Kõik tormijoõksid, üks ägedam kui teine, varisefid kokku meie rahvaõde ees. Ja kui 13. Tartus meile kafulikud vaherahu tingimised alla kirjutati,

Pilt 108.
Adresside kaaned.

siis on neid välja tinginud rahvaõde võidud Narva frondil.

Meie rahvaõdegi on imetegusid teinud. Mõned polgud seifid neli kuud vahetamata tuleliinil; kaks kuud ühtejärgi püsisid nad isegi ilma-

lõijas kuulmata marulise tule all ja lõid luge-
mata hulga arvuliselt kümme korda suurema
vastase tormijookse mehiliselt tagasi. Polk kait-
ses endkuuekunni üheksavaenlase polgu vastu
korraga. Meie kangelased ei murdunud ja tegid
seda teadmises, et nad endid ohverdavad kalli
kodumaa ja kodurahva eest. Nad olid kindlas
usus, et kodusviibijad piinlikult valvavad ja
hoolitsevad sõduri saatuse eest ja omakorda
on valmis kõiki ohverdama ka selle sõduri eest,
kes võimaldanud neile kodus soojas toas rahu-
lise töö sel ajal, kui tema lumeväljal julgelt
külmale ja surmale vastu vaatas.

Sõdur on oma töö teinud! Nüüd on tema
pilk pöördud seljataha — seltskonna poole.

Meie kangelase sõduri teenused on nõnda
suured, et vaevalt leidub neile väärilist tasi.
Seda ei nõuagi tema. Küll aga näeks iga sõdur,
et seltskond tuleks ja jagaks sooja, sõbraliku
lõnaga tema mure ja rõõme. Ja neid on sõduril.

Seltskond — tule ja loo side oma kaits-
jaga, kangelase sõduriga!

Tugev rahvavägi on iga riigi tähtsamaks
aluskiiviks. Meie rahvavägi on aga näidanud,
et tema on võimas olema riigi rajakiiviks ja
ja väärt kandma demokraatlise vabariigi rah-
vaväe nime. On aga tarvis leida teid, et meie
rahvavägi püsiks nii tublina, nagu ta seda
praegu on.

Meie kodu ja vabariigi rajajatel peab
muude ülesannete kõrval tähtsamaks tööks
olema võimsa ja ajale vastava rahvaväe loomine.

Praegune rahvavägi sündis võitlusväljal.
Tema loomiseks puudusid üldised juhtnõõrid.
Igas väeosas käidi ise teed. Tagajärgi saa-
vutati ka lahkuminevaid. Viimastes olfus-

tavates võitlustes ei jõudnud kõik väeosad lõpuni ühevõrra kindlalt oma kohtadel seista.

Need, kes on kutsutud organiseerima vabariigi demokraatiliselt rahvaväge, peaksid nüüd üksikutes väeosades maksva korraga endid tutvustama. Peaksid püüdma tabada tähtsamaid momente väeosade arenemisloos ja leida nende olemuse põhijoontest elemente tulevase vabariigi rahvaväe organiseerimise alusjoonteks.

Välja minnes eelkirjeldatust, paneb 9. jalaväe polgu ohvitseride kogu Teile ette, sõita 12. ja 13. jaanuariks f. a. kohale, — tõstma sõdurite meeleolu, looma sidet sõduri ja seltskonna vahel ning tutvunema 9. polgu maksva sõjaväelise korraga.

Neil päivil korraldab 9. polk:

12. jaanuaril — ohvitseride koosoleku eeskavaga:

- a) Ajalooline ülevaade polgu tegevusest — al.-kapten Tuisk.
- b) Polgu sisetse korra põhijooned — kapten Laurits.
- c) Tuleviku sõjavägi — al.-polkoonik Schmidt.

13. jaanuaril —

- a) Väljasõidud võitlusliinile ohvitseride ja sõdurite saatel.
- b) Polgu pidu.

M ä r k u s: Vaheaegadel viibimine sõdurite keskel.

9. Polgu ohvitseride kogu.“

Kohale sõitsid 12 Asutava Kogu liiget esimehe A. Reiga eesotsas ja mõned ajakirjanikud.

Kavatus oli meeldinud I. diviisi ülemale ja tema poolt laiali laotatud tervele Viru väerinnale, mille tagajärjel polgul tuli leppida vähema arvu külalistega ja loobuda mõnedest kavattustest.

Narva vabastamise aastapäeval annetas Narva linnavalitsus tänu-adressid polgu ülemale ja polgule.

44. Vabariigi piiril.

Vaherahu ajal jäi polk paigale eelpoliitioonidele Kulgu-Dolgaja Niva-Annenskaja-Dubrovka-Sala-Marienhof-Pulkovo kindlustatud liinile. Pataljonid seisid järjekorras — II. I. III. Puna-vaed asulid ka oma lahinguteaegsetel eelpostidel. Valveteenistuse nõudmisi täideti nii ühelt kui teiselt poolt sõja inertsi mõjul väga hoolega ja kõigi väljakorra nõuete järele.

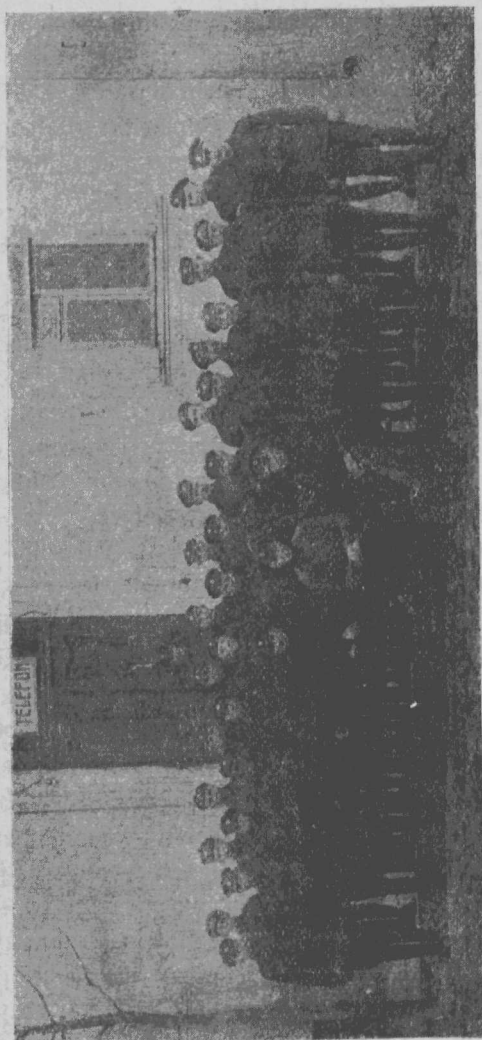
Poliitioonide vaheline maariba oli erapooletu, millel liikuda võis igakordse vastastikuse kokkuleppe põhjal.

Kokkusaamiseks oli polgu frondil määratud kaks kohta — Marienhofis ja Dubrovkas. Marienhofi kaudu saadeti juba lahingute ajal läbi liini Nõukogude maale sadasid küüdimehi hobuste ja vankritega, keda P.-L. armee enesega kaasa oli toonud ja lõpuks saatuse hooleks jätnud. Vaherahu elimestel päevadel kestis Marienhofi kaudu saatmine edasi. Ühtlasi läkklid sealtsialgu kodumaale tagasi P.-L. armeelased. Veebruarikuu algul koondatakse kõik Nõukogude- ja Eesti Vabariigi vaheline läbikäimine Narva-Jamburi kivitetele Dubrovkasse.

Elimeseks piirist läbisõitjaks oli vaherahu ajal piiril tekkinud arusaamatuste lahendamise segakommisjon, milles meie sõjaväelasi esitasid — 8. polgu ülem kapten Sternbeck, 6. polguft kapten Jaakson ja 9. polguft al.-kapten Malik. Kommisjon pidas istanguid kordamisi Jamburis ja Dubrovkas. Tema töötas peenusteni välja vaherahu tingimused läbikäimise suhtes.

Läbikäimisel tarvitati järgmist korda: sooviti meie poolt punastega kokku saada, siis mindi signalist traataia juure ja puhuti seal sarve. Selle peale ilmusid punaste esitajad — pataljoniülem, kommissar ja signalist valge lipuga erapooletu maariba keskkohale, kuhu neile meie ohvifler ühe sõduri ja signalisti saatel vastu läks. Sõjariistus oli keelatud erapooletule maaribale ilmuda. Läbirääkimisi toimetasid meie poolt alati ohviflerid isiklikult. Punastele anti teatavatel päevadel luba oma surnuid, kes kevade tulekul lume alt välja sulasid, erapooletumalt maaribalt ära korjata. Meie seisukohtadelt ja nende

ligidalt kanti furnud tähendatud maariba keskkohtale; kuit punased neid edasi viigid.

Pilt 109.
Sidemeeskond — Narvas.

Tähtsamaks toimetuseks oli piiril Dubrovkas igasuguste komisjonide, delegatsioonide, esitajate, kurjeeride ajakirjannikkude üle piiri laskmine Venemaale ja sealt tagasi. Oli ju

Dubrookas ainuke uks Nõukogude Venemaalt Euroopasse. Esimehena peale vaherahu allakirjutamisest, nagu ülemal tähendatud, sõitis läbi piiri vahejuhtumiste lahendamise komisjon; teiseks piiri kindlaksmääramise komisjon, mille eesistujaks meie poolt oli al.-polkovnik Bach, liikmeteks kapten Tõnison ja leitnant Martin. See komisjon pidas ka oma istanguid eelalgu Dubrookas 1. roodu kantseleis. Punastel ei olnud piiri ääres ainultki ulualust, väljaarvatud porised ja suitsused muldmajad. Seepärast tihti, kui Venemaalt sõitvaid isikutel piiri taga mingilugustel põhjustel peatada tuli, palus punaste ülem neid meie poole ulu alla võtta. Sadade viisi saadeti igapäev Dubrookas P.-L. armeelasi üle piiri.

Peale rahu lõpuliku allakirjutamise veebruari keskpäevadel sõitsid läbi piiri Gukovski ja Krasin oma kaastöolistega, kokku 50 inimest. Neid kui Nõukogude riigi kõrgemaid esitajaid oli vastuvõtnud polguülema abi al.-polkovnik Trosfi.

Varsti sõitsid Venemaale meie majandusline- ja ülikooli komisjonid insener Raudi ja professor Maimi juhatusel, Leedu punase-risti esitajad, Inglise, Rootsi, Ameerika, Prantsuse j. t. ajakirjanikud.

Narva ja Jamburi vaheline raudtee oli korda säädimata. Sõideti hobustel. Enamasti tarvitati küüdimehi, keda piiril vahetati. Tihti aga sõitsid hobused otse Jamburisse ehk Narva, tihemini Jamburisse, sest punastel polnud hobuseid kunagi käepärast. Võõra riigi küüdimeestele anti piiril harilikult sõdurid saatjateks kaasa. Komisjonide, kurjeeride ja ajakirjanikkude piirile sõidu üle teatati piirivalve roodu ülemale ette. Roodu ülem andis teate edasi üle piiri, et seal aeglasti võidakse nõutada hobuseid, peasjalikult aga järele küsida, kas sõitjail isikutel on Nõukogude või meie valitsuse vastavad load üle piiri sõitmiseks. Lube tuli harilikult õige kaua oodata. Mõned komisjonid ja ajakirjanikud olid sunnitud piirilt lubade puudusel veel tagasi pöörama, et Narvas ehk Jamburis neid ära oodata. Teised ootasid vahelt paar päeva kohal, Vene kurjeerid isegi kunni seitse päeva. Aega, mis üle piiri sõitjad piiril oodates viitsid, kasutasid meie piirivalburid selleks, et väljamaalasi, kui ka oma riigi seljataguseid inimesi tutvustada polgu võitluse ja elutingi-

afuti alles Dubrovka-Sala liinil tõisele kindlustuse tööle. Selle töttu oli palju ehitusmaterjali nurmedele veetud ja veel rohkem metsas maha raiutud. Selle ja ka muldmajade materjali äravedamiseks käfutas diviisi ülem Narvaft kaheks päevaks 300 hobust tööle. Nii koguti hulk puud piiri taha, kust hiljem 12. vooaufod nad linna vedasid.

11. märtsi õhtul teatas Dubrovkas asuva 1. roodu ülem al.-kapten Tuisk punastele, et meie väed õõ jooksul riigi piirile lähuvad, kus ametlik läbikäimine Kobõljaki juures kivitheel 12. märtsil kell 7 jälle võib alata.

Dubrovka elanikkudel, kes eestlased ja ingerlased, oli üpris kahju jääda Nõukogude valitsuse alla ja lahkuda oma alalistest keskkohast — Narvaft. Kobõljaki elanikud, venelased, aga liitusid heameelega Nõukogude Venemaa külge, ehk neil küll võimalus oli jääda Eesti kodakondsseteks. Pärast kahetsesid nad oma sammu kibedasti.

Piirile jäi peaasjalikult 1-ne rood alam-kapten Tuisk'i ja ohvitseri aset. Holmanni juhatusel, 6. ja 9. roodul seisid kumalgi üks rühm tiibadel. Valvepostid pandi välja ainult raud- ja kivitheel ning Pulkovo küla vastu. Poolroodu asus patarei blinddaashides ja Vaheri majas Kobõljaki juures. Teine poolroodu seisis reservis Komarovka metsasblindaashides ja käis puud raiumas.

Piirivalvamiseks ja Nõukogude võimudega läbikäimiseks riigi piiril puudusid juhtnõõrid. Neid töötasid ohvitserid punaste juhtidega üheskoos päevakogemuste najal välja ja tunnustasid vastamisi maksvateks.

Narvaft Venemaale sõitjad sõitsid nüüd Komarovka küalani rongiga, aga sealt edasi endiselt kuuühobustel. Kevadel poriga oli sõit viletsail kuuühobustel väga vaevaline. Sõduritele ja küüdi-meestele iseäranis mäletada annab rohkeliikmeline ratifikatfioon-kommisjon oma raskete hiiglakastidega.

14. märtsil toodi üle piiri 8. miljoni kulda, mis rahulepingu põhjal Eestile määratud. Et punastel transport väga viletsal järjel seisis, siis pidid rasketele kullakoormatele meie hobused Jamburise järele sõitma. Voori komandandiks oli kapten Laurits. Temaga kaasa Jamburise sõitsid rahaministri abi Vares,

teised ametnikud ja sõbrooduülem leitnant Kibbar. Rong ootas Komarovkas. Piiril vastas oli diviisiülem kindral Tõnisson, staabi ülema ja adjutantiga. Punaste saatelalg andis kastide arvu meie saatelalgale üle. Saatjaks oli määratud õperood leitn. Mühlbachi, Terepõni ja al.-leitnant Lindmanni juhatusel. Olid kõik koormad vastu võetud, siis liiguti Komarovka külasse rongi juure, kus sõdurid kullakastid vagunitesse kandsid. Rong sõitis Tallinna. Kulla saatetus oli tunnistuseks, et punased meiega mõtlevad rahus elada. Sõdurite peale mõjus see meelt ülendavalt.

Märtsi lõpuks saab Luugale sild peale ja suurtükikuulidest purustatud raudtee kohendatud. Suurel neljapäeval sõitis esimene punaste rong muusika saatel lippudega ehitult piirile ja sealt tagasi. Sama päeva õhtul sõidab esimene Nõukogude riigi rong Narva. Koormaks on temal paar miljoni kulda, mida asetatakse Tallinna pankadesse kaupade ostmiseks.

Edaspidi koondub peategevus raudtee ääre, sest kõik ülesõitmisel sünnivad nüüd raudteel. Piiril pole siin meie pool ainukestki maja. Rooduülema käsul korjatakse sõdurid ümberkaudu muldmajadest lauaotlakeli ja löid kokku ajaloolise vahiputka. See vildak putka püüdis hilja sügiseni ainsana ehitusena piiril. Ta on ifegi väärt olnud, et Alutava Kogu liige A. Oinas „Sotsialdemokraadi“ juhtkirjas ta suremataks tegi.

Suve lähenedes kasvab tegevus raudteel. Algab kaupade ja sõjavangide vahetus, ühelt poolt Nõukogude riigi ja teiselt poolt Eesti-, Saksa-, Austria- ja teiste Lääne-Euroopa riikide vahel. Päevas käib kunni 7 rongi edasi tagasi. Piiril peatavad rongid ühel kui teisel pool, kus valvetoõkke ülem loeb üle vangid, neid vagunite kaupa raudtee äärde ritta lüües, ja määrgib üles kurjeeride, saatkondade jne. nimed. Piirikontrolli ametnik kontrollib dokumente rongide brigaadi ning sanitaarpersonaali. On kõik järele vaadatud, astub vahi-meeskond (konvoiidid,) rongile ja sõit läheb kas Narva poole või üle piiri, siis muidugi ilma saatjateta. Sõduritel on kohuseks valvata, et saatjad Narvas linna ei läheks, omale midagi ei ostaks ega kellegagi läbi ei käiks.

Huvitav on piiril võrrelda Saksa ja Vene sõjavange. Venemaalt tulejad, enamuses intelligent Saksa ja Austria sõdurid, on rübalalt riides ja koristamata, kuna Austria ja Saksa maalt tulejad Vene mehed kõik puhtalt riides ja viifaka väljanägemisega on. Venemaalt tulejad raputavad jalgelt kommuna põrmu maha. Sinnaminejad laulavad aga vaimustatult „internatsionaali“, rinnad punaste lintidega ja vagunid lippudega kaunistatud. Traataialt läbi sõites lastakse lipud lehvima ja karjutakse hurraa. Igal vangide salgal (escheloonil) on oma komitee juba Narvas valitud. Üle piiri jõudes korraldatakse kohe miiting...

Venemaalt sõidavad samase üleva meeleoluga kodumaale Eesti optandid. Kommunalt on neile küllalt saanud. Eesti kohta on kõigil roosilised ettekujutused, mis hiljem realeluga kokkupuutudes enamasti purunevad ja aset annavad kibedustundele. Piiril tunnistavad neile Eesti sinine-must-valge lipp ning lihvakad, korralikult riides ja viifakad sõdurid. Optandid sattuvad siin järsku nagu uude ilma. Rõõm suur. Piiri valourid teevad kõik, et mitte kuidagi nende püha tundmustumestada.

Pilt 110.

Ohv. a. t. Holsmann.

Palju peavalu sünnitafid piirivalouritele iikud, keda sieministri otsuse põhjal Eestiist välja saadeti. Need ei tahtnud ise minna, ega võtnud neid ka Nõukogude võimud vastu. Oldi sunnitud neid tihti surma hirmu all metsade kaudu üle piiri saatma. Paljud tulid aga siiski tagasi ja hulkusid erapooletul maaribal.

fennikaua ringi, kunni mingisugusel viiil jälle Eestise tagafi pääfeliid. Sarnaste ifikute päraft, kui neid jälle Eestis tabati, tuli nii mõnelgi Komarovka komandandil nädala päevad peavahi trellide taga istuda.

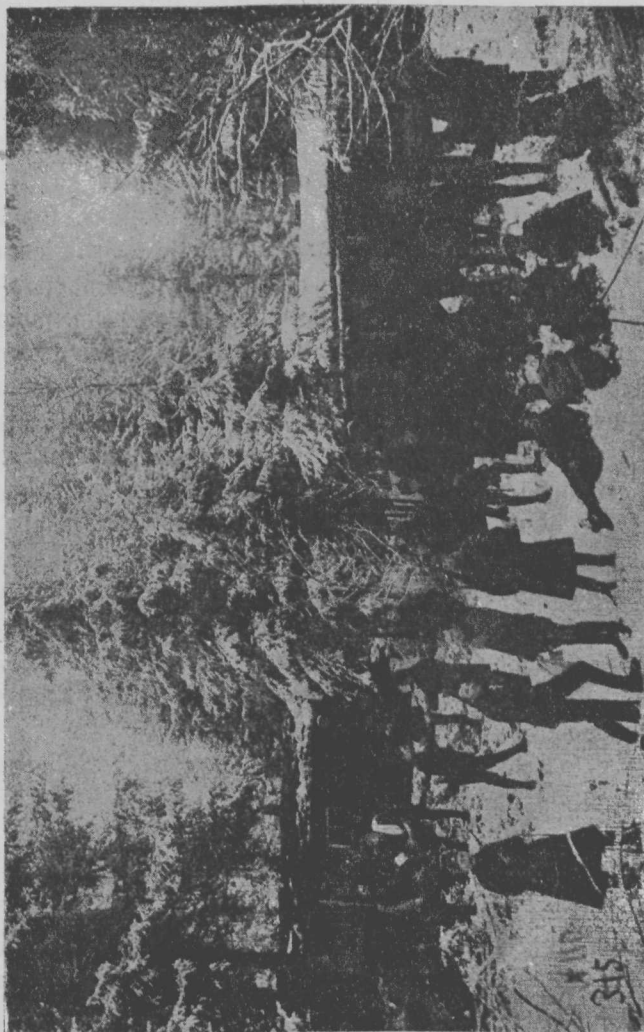
Suvel laiendati polgu valvapiirkonda kunni Keikino külani. Piiri valvas üks rood. Ühtlasi kuivasid meffad. Tuli poste tihedamalt välja panna. Augustikuul seifid 8 posti: nr. 1 lõunapool raudteed meffas, nr. 2 raudteel, nr. 3 kiviteel Kobõljaki vastas, nr. 4 Risu külas, nr. 5 Pulkovo teel, nr. 6 Isooosi vastas, nr. 7 Keikino teel ja nr. 8 Keikino küla vastas. Postidele tarvines 51 sõdurit.

Piirivalvuritel puudusid korterid. Septembrikuul, kui oli piirivalve roodu ülema poolt korterite puuduse peale tähelepanu juhitud, kohustati I. diviisi infeneri neid kahe nädala jookkul ehitama. Kuid jõudsid kätte oktoober vihmadega ja november külmaga, aga sõdurid külmetasid ikka veel kuuseokstest onnikest. Roodu reserv ja komandandi kantselei afusid endiselt Komarovka külas kiffastes talumajades, mis nii kui nii juba elanikkude ja sõjapõgenejatega täis olid tuubitud.

Valvepostid seifid teedel ja külade kohal. Nende vahel harilikult oli soo, kust läbi peafis suvel kuivaga ja talvel külmaga, kuna vihmase ajaga ainult Narvas teid kaudu sinna pääfisi. Raskendatud oli neis tingimustes toitlusküsimus.

Nõukogude poolt seifid sama maa peal 15 valveposti ja augustikuul, kui kardeti meie poolt pealetungimist Poolaga ühenduses, siis ifegi 23 posti. Meie roodu vastas seifis terve kolmerooduline pataljon. Punastel oli salakuulamine piiril väga peenelt organiseeritud. Igal tähtsamal postil seifis selle tarvis eri-ametnik. Valus ja häbistav oli näha punaste „šhresõitšhaika“ agentidena piiril liikumas meie polgult ärajooksnud kolme sõdurit — Narvast pärit olevaid eestlasi. Iga meie sõdur tundis nende alatumate ifamaa äraandjate vastu kõige sügavamat põlgust. Sõdurid ei lasknud endid kordagi võrgutada. Väga hoolega varustati meid punase ajakirjandusega, mis juba ilmumise päeval meie kätte toimetati. Punaste juhid püüdsid igal viiil meile ligi tükkiida.

Vabariigi raja piirati traatvahiaga. Töö kestis hilja sügiseni, sest ehitajate saamatuse pärast tuli teda mitu korda ümber pai-

Pilt 111.
Komarova blindadahtid.

gutada. Tõkke puudusel polnud mingisugust võimalust takistada piirist läbipääsmist neile, kes seda tõesti tahtsid. Sellega oligi seletatav, et palju inimesi ja isegi salakaupa nägemata

üle piiri pääsis. Salakaubavedajatele kaasaaitamist piirivalvurite poolt ette ei tulnud, küll aga oli juhtumisi üle piiri kippujaid püsisitulega minema kihutati ja tihti kinni võeti.

Piiril seisva roodu ülem oli ühtlasi Komarovka küla komandandiks, kelle alla kuulusid kõik ümberkaudsed külad. Komandant oli küla elanikkude üle täielikuks isevalitsejaks. Tema andis oma äranägemise järele luba Narva sõiduks ja tarviliste ainete ning asjade ostmiseks. Valvas ka selle järele, et midagi lubamata aineid üle piiri ei sattuks. Nõudis õige sagedasti küüdikordi, käsutas kroonu tööle ja mõistis kohut. Elanikud, kes juba mitu aastat sõjapiirkonnas seisnud, olid tublisti vintsfutatud. Sahnõje ja Saretschje külad olid maani maha põletatud. Neid oli sõjaseisukorra ajal armuta taga aetud. Nad olid sellega harjunud. Pealegi, kui võõrast rahvusest, ei julenud nad palju vastu rääkida ega nõudlikud olla. Kui siis komandant neile lubas linnast naela suhkrut ehk mõne naela muud toiduainet osta, siis teenis ta elanikkude filmis tööise tänu. Olles küll võõra valitsuse all, siiski ei kahtlenud nad seda mitte. Üle piiri elanikkudega läbikäimist ja salakaubitsemist ei tulnud Komarovka piirkonnas ette.

Harilikult seisid piiril terve rood, millest siis vabad sõdurid Komarovkas afusid ja polgule küttepuuid valmistasid. Raiuti 1200 sülda. Korteriks oli suvel koolimaja, kuna sügisel koolitöö algul küla majadesse ümber koliti.

Piiri valvates näitasid sõdurid samasugust hoolt ja kohusetunnet üles, kui varem teda lahingutes kaitstes.

45. Polgu aastapäev.

17. mail 1920 a. pühitses polk oma esimest aastapäeva. Sel puhul pööris polguülem sõdurite ja ohvitseride poole järgmise päevakäituga:

„Kangelased ohvitserid ja sõdurid! Rasta on sellest päevast mööda, kui Pärnu kaitsepataljon ümber nimetati 9. jalaväe polguks. Uut nimetust saades algas õieti raske ja vastutusrikas töö -- isamaa kaitsetöö vihaste vaenlaste,

Vene enamlaste ja Saksa landesvehri vastu, kes Latviat oma alla võttes, Eestise tungida tahtsid, et ka teda hävitada, võerast võimu meie üle jälle maksma panna, uuesti orjastada meie vabanenud kodumaad. Eesti, kes 700 aastat orjuses olnud ja võõra valitsuse iket tunnud, tahtis nüüd vaba olla, vabaks jääda, et ise oma peremees olla ja oma tahtmisli ning paremaid soovet maal maksma panna — rahva paremat tulevikku kindlustada. Selleks oli vaja sõjaväge, kindla korraga tugevat sõjaväge, kes isamaad välise vaenlase vastu kaitsleks ja sellega liisemist ehitustööd ja riigi olemasolu kindlustaks. See oli ülesanne, mille põhjal 9. jaanuaril polgu asutamise käik anti 17. mail 1919, kelle formeerijaks mind määrati. Alaliselt vaenlase vastu tegevuses olles, kasvas polk, kõvenes ja täienes; kuulide saju all koludes kindlustas polk oma olemasolu. Aasta täis raskusi, pingutusi, kurbusi, rõõmu on seljataga ja nüüd võime meie oma aastapäeva rahulikult pühitseda.

Polk on oma ülesande hiilgavalt täitnud. Lahinguteft alati võitjana välja tulles, püüis ta nii mitmeski ohtustavas võitluses, kus Eesti tulevik ja olemasolu kaalu peal seisid. Terve aasta pidi polk mitu ja mitu korda suuremaarvulise vaenlasega võitlema, kusjuures ta ainult neli-viis versta taganes, et paremale positsioonile asuda. Kuid võitjana läks edasi 150 versta, mislugune vägitegu Teid, polgu ohvitserid ja sõdureid, kangelasteks tegi.

Kangelased ohvitserid ja sõdurid! Teie olete oma ülesande isamaa vastu täitnud. Teie olite valmis ohverdama kõike, ka kõige kallimat, mis inimesel on — elu, kui vaenlase ülekaalu peale vaatamata Narva väravatel müürina seisite, kus vaenlase katted, Eestile häbistavat rahu peale sundida, viimaseeni kokku varisefid. Paljud Teist on terveise ja isegi oma elu pidanud ohverdama, teega andes isamaale kõike, mis kodanik anda võib. Veel kord ütlen — Teie olete oma ülesande isamaa vastu täitnud ja Teid ei pea unustama kodumaa, kelle pojad olete.

Täna, polgu aastapäeva pühitsedes ütlen ma: Müts maha kangelaste haua! ja sügava kurbtulega mälestame oma langenud kaastõitlejaid — kangelasi. Olgu kerge neile Eesti muld, kelle kaitsjatena nad langesid. Puhake rahus, — Teie olete võitnud!

Teile aga ohvitserid ja sõdurid, soovim aastapäeva puhul õnne, edu, paremat tulevikku, jääda alati eestlasteks ja meie väikeste kodumaa truideks poegadeks.

Olge tervitatud!

Al.-polkownik Schmidt.“

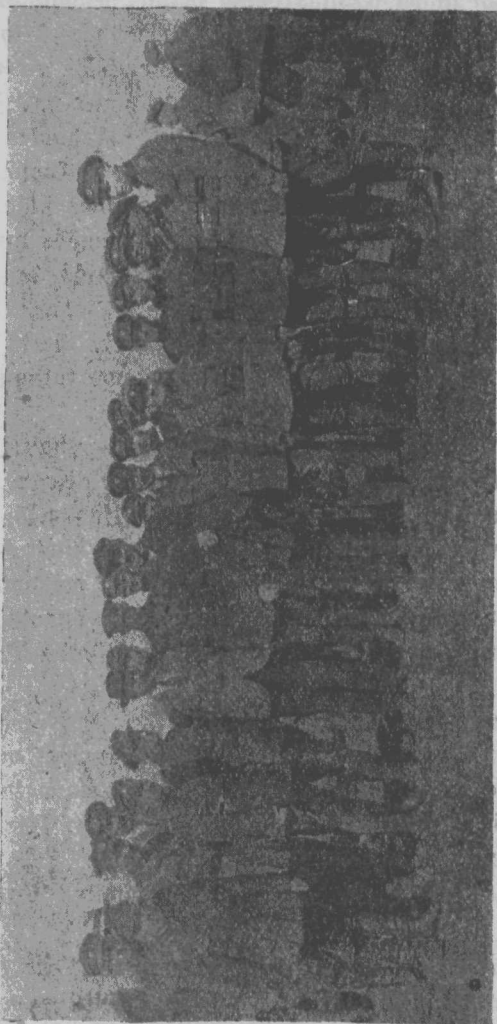
Aastapäev algas sõjaväelise paraadiga õpeplatstil. Sirgeis ridades seisis polk platstil paraadi ootel, mida I. diviisi ülem kindral-major Tõnison vastu võttis. Kindral Tõnisoni laatsid tema abid kindral-major Heinze, polkownik Kurvitz, diviisi staabi ülem polkownik Liivak j. t. Kälalistest viibisid paraadil Vabariigi Politsei Peavalitsuse ülem kapten Laurits, Narva linna- pea härra Astrem ning rohkesti teisi pealtvaatava rahvahulga seas. Kindral Tõnison tervitas polku kõige soojemate sõnadega:

„Minu südamlik tervitus vaprale polgule aastapäeva puhul! Kõige noorem teiste polkude hulgas ja viimane numbri poolest — 9-as, kuid oma tegude poolest esimene. Kummardan sügavalt polguülema al.-polkownik Schmidt'i, kõigi ohvitseride ja sõdurite ees. Elagu Viru väerinna au ja uhkus 9. jalaväe polk!“

Muu seas tuletas kindral Tõnison meele raskemaid ja hiilgavamaid momente polgu tegevusest vabadusõjas ning rõhutas, et linn, kus praegu pidustatakse, just 9. polgu teenuste läbi punaste käest on päästetud. Langenute mälestuseks mängis orkester leinamarsli, mida katmata peadega kuulati. Selle peale marslis polk paraadi vastuvõtjate eest läbi ja roodud asusid kaskedega rikkalikult ehitatud kasarmutesse.

Kell 17 algas „Sõdurite Kodu“ ruumides pidusõök kutsufutud võõrastele, ohvitseride ja sõdurite esitajatele. Lõbus koosviibimine maiflerikka pidulaua taga kestis mitu tundi. Näis, nagu

poleks lauakõnedel lõppu. Kõik külalised rõhutasid polgu äraarvamata kangela felikku tegevust. Rohkete kiituste olalifeks sai

Pilt 112.

Grupe aastapäeva paraadi pealibaatajaid.

ka polgu ülem, al.-polkoonik Schmidt. Esimesena võttis sõna I. diviisi ülem kindral-major Tõnison, polgule tähtsal päeval veel kord õnne loovides ning loofult avaldades, et 9. polk ka

rahuajal elimefeks jääb. Narva linnapea Aftrem tervitas polku linna nimel ja avaldas palavamat tänu Narva pääftmise eeft. Sifeminifteeriumi nimel tervitas polku poliifsei peavaliffufe ülem, kapten Laurits, Narva ajalehe „Põhja Kodu“ nimel toimetaja Treufeldt, Narva „Ühifstöõ“ nimel õpetaja Steinfeldt, raske diviifjoni nimel al.-kapten Kerfon, Narva neidude nimel prl. Ilves j. t. Lauakõnedega efinelid veel al.-kapten Tuifk, al.-kapten Malik, al.-leitnant Vahter, sõdurid Sonin, Andreson j. t. Lõpuks võttis lõna polgu ülem al.-polkoonnik Schmidt. Ta tänas külaliffi lahkefe tervitufte ja õnneloovide eeft ning tähendas muu feas, et kõik, mis polgu arvele kirjutatakle, on tehtud armastufelt ifamaa vastu.

Peale piduföögi algafid pidufufed „Eesti Selffis“ ja „Sõdurite Kodus“, kuhu iga sõdur oma tuffavaid võis kutfuda.

Tervituftelegrammi polgu aastapäeva puhuks laaftlid paljud tähtlamad ifikud ja afufufed: Afufava Kogu efinees A. Rei, peaminifter J. Tõnnifson, sõjaminifter Hanko, sõjaminifftri abi kindral-majoor Larka, vägede ülemjuhatafaja kindral-leitnant Laidoner, fifeminifter Hellaf, polkoonnik Kann, polkoonnik Pulk, Pärnu maakonna valiffus, Pärnu linnapea J. Timufk, Narva linnapea Aftrem, Pärnu „Ühifstöõ“, ajaleht „Vaba Maa“ jne., jne.

Siin telegrammid laadud kujul:

„Tänades lahke kuffe eeft ja kahetfedes, et mul mitte võimalik ei ole polgu aastapäeva pühiffemiffelt ofa võtta, palun Teid minu fudamlikumaid tervitufi vastu võtta ja Teie mehife juhatafufe all feisvale vahvale polgule edafi anda.

Afufava Kogu efinees Rei.“

*

„Eesti ifefeifvufe võitlufes lõuna väerinnal Vene enamlufe ülevõimu tagaiffõrjumiffelt kunni fakia landesvehri purufamiffeni ja ida väerinnal hirmfale ülevõimule Alekfandrovfakaja Gorka ja Sala-Dubrovka all võidukalt vastu afufudes, on 9. polk hiilgavaid vahvuftegulifd korda laaftnud, mis polgu, tema meefte ja juhtide nimed färavate tähtedega Eesti vabadufvõitlufe loofe

helkima) jätab. Elagu polgus edasi see vahvuse vaim põlvett põlveni, traditsiooni luues, mis kannaks mehi kui peaks edaspidigi tarvis tulema Eesti iseseisvust ja vabadust võitluses kaitsta.

Tõnisson.

*

„Tervitan vahvat 9. polku aastapäeva puhul ja soovin ohvitseride ja meeskondadele palju õnne ja edu.

Sõjaminister Hanko.“

*

„Tervitan südamest 9. jalaväe polku. Jäägu püsima polku temas valitsev kangelase vaim.

Larka.“

*

„Tervitan 9. polku tema aastapäeva puhul. Näüd, kus võitlus möödab, soovin polgule edu ja õnne saadud haavade parandamiseks ja kindlustamiseks.

Kindral-leitnant Laidoner.“

*

„Õpetaja kõrged aated on 9. polgu juhtivad jõud polgu elule aluseks oskanud panna ja sellega näidanud, et liht kodanikud, kui seda tarvis on, ka esimese järgu sõdurid oskavad olla. Elagu jäädavalt praegused 9. polgu traditsioonid.

Sifeminister Hellat.“

*

„Tervitan Teid ja Teie vahvat polku aastapäeva puhul.

Polkoonnik Kanna.“

*

Tervitan aastapäeva puhul vapramat kodumaa vabadusvõitluse kangelast 9. polku. Oma vahva hiilgavate tegude läbi vihastes võitlustes rõhuva ülevõimu vastu on polk Teie võimsa juhatuse all omale kustumata kuulsuse suutnud luua. Soovin õnne ja edu Teile ja Teie polgule ka rahu ajal.

I. polgu ül. al.-polkoonnik Pulk.“

„Kindluse raske suurtükiväe divisjon ei unusta kunagi vapramat kaasõitlejat, 9. polku, ja soovib aastapäeva puhul palju õnne ja pikka iga.

Kapten Kangru.“

*

„Tervitades polku kui vana sõpra aastapäeval, soovin õnne.

Leitnant Õunapu.“

*

„Kangelast Pärnu polku, kelle teenused isamaa kaitsmises võrdlematud, tervitab aastapäeva puhul ja soovib, et leelama Lembitu vaim temas edasi elaks.

Pärnu Maakonna Valitsus.“

*

„Polgu aastapäevaks soovib „Ühistöö“ juhatus, mäletades polgu vastupidavust, teenuseid ja vahvust vabaduse sõjas kõikide Pärnu leelside ja organisatsioonide nimel tervele polgule ülemast kunni reameheni õnnelikku tulevikku lootuses, et terve polk ka edaspidi niisamuti hiilgavalt temale pealepandud ülesandeid täidab, nagu senni, sellepärast hüüame: „Elagu 9. polk terves koosfeelus kui võitjad — kangelased.“

Pärnu ühistööde juhatusel nimel: esimees J. Karu,

sekretäär Kõning.

*

„Pärnu linna valitsus tervitab 9. polku tema aastapäeva puhul ja soovib, et ka edaspidi tema tegevust juhiks see kangelase vaim, mida polk oma esimesel eluaastal isamaa päästmise töös ilmutas.

Linnapea Timusk.“

*

„Tänasel polgu aastapäeva pühitsemise puhul, Narva linnavalitsus tervitab sügavas tänutundes vaprast 9. rahvaväe polku, kes ennastalgavalt kangelasena Eesti iseseisvust, eriti aga Narva linna, vihasel vaenlase liisletungimise eest on kaitsnud ja

kellega linnavalitsus kõige ajo sõbralises läbikäimises on leis-
nud. Elagu vahvad sõdurid ja nende osavad ja hoollad ülemad!

Linnapea A l t r e m. “

*

„Aastapäeva puhul soovin Teile ja polgule paremat õnnet
Elagu 9. polk.

R u n g i. “

*

Tervitame Teid, sõbrad kaasvõitlejad polgu aastapäeva
puhul, ja soovime, et meie ühine au ja uhkus — 9. polk —
Eesti rahvaväe tublima ja vahvama polgu nime ikka kustumata
amal lipul kannaks. Jäägu alale see vaim, mis tervet polku
raskemal päivil ühendas ja võitmataks tegi.

K o l t s, M ü h l b a c h, K a f k. “

*

Oma kangelase polgule tema esimese aasta hällipäeva
puhul soovin sügavas südames kõigeparemat õnnet ja edu. Kofugu,
kasvagu ja idanegu polgus alati see üksmeel, see vaim, mis
valitses viimastes lahingutes meie hulgas, mis meid tugevaks
tegi! Eestis viimne on saanud esimeseks. Jäägu ta selleks, pidagu
seda au kalliks, ohvitserid ja sõdurid! Au ja kumardus langenu-
tele! Olen uhke, et mul au on olla 9. polgu ohvitser, elan
hingeliselt polguga kaasa.

Leitnant T a i s. “

*

„Palju õnnet polgule ja Teile aastapäeva puhul. Elagu edasi
endine seltsimehelik vahekord polgus, millest tingitud ülesnäi-
datud jõud!

Alam-leitnant R o s e n b l a d t. “

*

„Soovin kõige paremat õnnet ja head tulevikku polgule
tema aastapäeva puhul. Elagu 9. jalaväe polk!

Õpetaja K i b b a r. “

*

„Sa Kalev, jõudsid õnne tooma, Eesti põlve uueks loomaks
H o l t s m a n n.“

*

„Tervitan ja soovin hiilgavat tulevikku.

Leitnant K i n g e r.“

*

„Mäletan seda hiilgavat aega, millal 9. polgu ridades
võitlefin ja soovin südamest õnne aastapäeva puhul. Elagu rahu
tema vahva kaitsja.

Leitnant R i t t.“

*

„Kummardan kõige noorema polgu kangelasetegude ees
läinud aastal. Soovin 9. polgule tema esimeheks aastapäevaks
südamest õnne.

Doktor K u k k.“

*

„Soovin polgule aastapäevaks niisama hiilgavat tulevikku
nagu minevik.

Doktor V a r e s.

*

„Soovin õnne vahvale polgule aastapäeva puhul.

Foto T a m m.

*

„Jõudu ja õnne meie armsale polgule sünnipäevaks! Olgu
ta ka tulevikus nii raudne ja tugev nagu esimesel aastal.

Reservis tööroodulased R a v e n, T u g e d a m, E g l o n.“

*

„Isamaa kaitsmisel vapralt võideldes avaldatud kangela-
selikke üleinimlikke väärtusi meeldetuletades soovime polgule
ja tema juhatajatele aastapäevaks südamest õnne.

„Pärnu Postimehe“ nimel K a r u.“

*

„Ühes „Vaba Maa'ga“ teroitán kangelaselikku 9. polku, kes Dubrovka all tule ja terafega rahulepingusle ilufamad leheküljed kirjutas. Elagu, kofugu, noor, kuid Kalevi vääreline 9. polk, olgu ta ikka Eesti ifefeisvufe tugedeft kodumaa ilu ja uhkus ja meie võitmata armee ilufam pärli!

J u h t u n d.

*

Järgmifel päeval korraldas Narva linna valifsus polgule Eesti Selffis näitemängu õhtu, mis teroituskõnega algas.

Uleüldse jättis aastapäev kõige parema mulje ja näitas veel kord, et selfskond polgu teeneid oskab hinnata.

46. Demobilifafioon.

Rahutegemifega Eesti Vabariigi ja Venemaa vahel lõppes tarvidus pidada nii suurt sõjaväge, nagu seda sõjaaeg nõudis. Riigil oli tarvis kergendada seda rufuvat maksukoormat, mis iga päev sõjaväe peale välja läks. Toitmine, riietega ja jalatõudega varustamine ning palgad tulid kõik riigi kassast. Teifeft küljeft oli sõda ka mehed koduse majapidamife juureft ära kiskunud ja selle läbi jäi terve riigi majandus lonkama. Põllud kippusid harimata jääma, seft kodune tööjõud oli liig väike. Paljuift kohtadeft olid viimased mehed väljas, ja kes pidi siis seal töid tegema või asju korraldama? Et juft maklucoormat riigil kergendada ja suuremale hulgaie sõjameestefst võimaluft anda koduse loova töö juure tagafi pöörda, ofustas Vabariigi Valifsus läbi viia demobilifafiooni ja jättis teenistuse mehi ainult nii palju, kui seda riigi ifemife korra alalhoidmifeks tarvis läheb. Täielik demobilifafioon ei võinud fündida ühe korraga, vaid nõudis aega terveft pool aastat. Kõige pealt oli see tehnilifelt võimata, ning teifeks — pidi ka ära ootama, kas rahulepingut täitma hakatakse ja kas rahu tõesti rahuks jääb?

Eesti oli ju eifimene, kes kommunistlike Venemaaga rahu tegi ja kommunistlike valifsfuse kohta oli üldine arvamine, et ta oma lubaduft ei täida. Pealegi oli ka teistes naabrusriikides

poliitiliselt segaseid voole, mille vastu meil oma kindel seisukoht pidi olema. Kõike seda fähele pannes oli ju loomulik, et sõja-väe vähendamine ettevaatlikult võis sündida. Demobilisatsiooni algus oli pöördepunktiks polgu elus. Jõudis kord kätte aeg, kus mehed, kes palju aega ilma sõjaga seotud olnud ja lõpuks oma kodumaad umbes poolteist aastat kaitsnud, viimaks sõjariistad maha võilid panna ja kodukoldele tagasi minna. Pikk

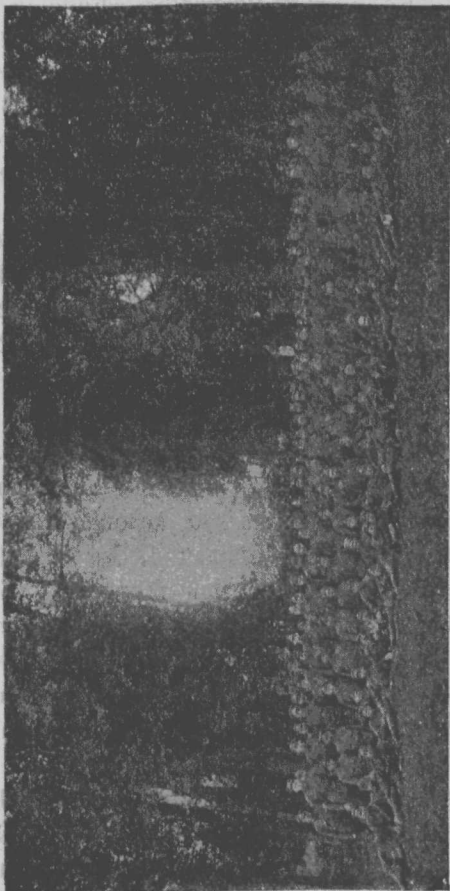

Pilt 113.
Leiniant Tolbaff.

sõda oli mulje järele jätnud, nagu ei lõpeks ta kunagi ja nagu peakid kõik mehed terve eluaja sõja külge jääma. Rahutegemine ei suutnud sõjameeste keskel iseäraliselt meeolu luua, sest et automaatlikult ei võidud uskuda verevõõ lõppu. Küll aga mõjus elimene demobilisatsiooni käik, mille järele kõik mehed, kes 1882 ja 1883 aastal sündinud, 26. veebruaril 1920 lahti said. Rõõmust särasid meeste silmad, kui nad 26. veebruaril kell 4 hommikul viimast korda kasarmu maha jätsid, et polgu staabi juures va-

bastuse tunnistusi kätte saada ja selle järele koju reisi-miist hakata, kus igatühte omaksed igatiusega ootasid. Peale tarviliste paberite väljajagamise meeste, ilmus polguüle, tule-tas meele veel kord seda tähtsat tšõd, mis ilamaa kasuks ära tehtud, tänas teenistuse eest ja soovis kõigile head teed. Polgu orkester kapellmeister Kaski juhatusel saatis koduminejaid marši helidel Narva vakkali, kus rong ootas. Linnaelanikud olid oma kaitsjaid tänufundega saatma tulnud. Kell 7.15 vilis-tas rong ja võttis enefega kaasa need mehed, kes Narva pääst-

hid ja Eestile ausa rahu võimaldasid. Umbes kahe nädala pärast said lahti kahe järgmise nooremate aastate mehed j. n. e. Uhes sõdurite vabastamisega algas ka ohvitseride demobilisatsioon, sest paljud ohvitserid ruttasid niisamuti oma rahuaegsete

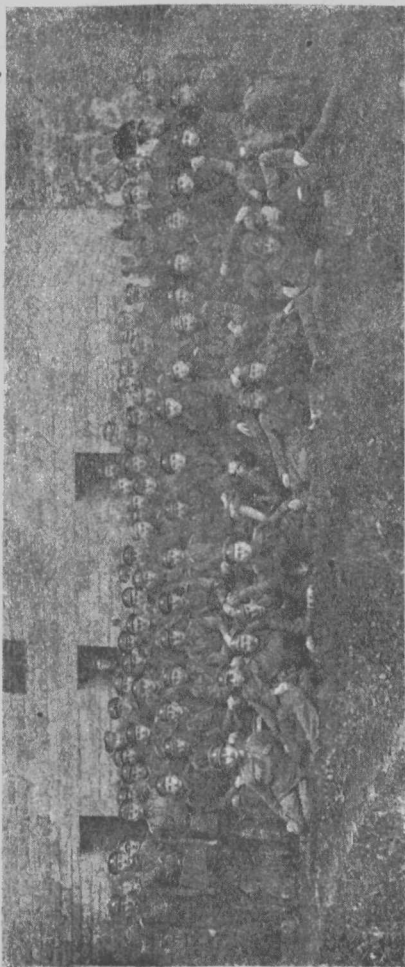
Pilt 114.
2. rood (rahu ajal).

ametite juure tagasi. Esimeste vabaksaanute ohvitseride hulgast oli ka põlgu adjutant al.-kapten Rungi, kellel õpetaja amet elukutseks oli ja kes selle ameti juure tagasi pööras. Tema asemele määrati adjutandiks leitnant Schmidt, kes senni adjutandi abina teenis. Üks tähelepandavamaid päeviit polgus

oli 21. aprill, mil terve rida vanemaid ja nooremaid ohvitseri korruga lahkus. Vanematest olid: II. pataljoni ülem kapten Laurits, III. pataljoni ülem al.-polkownik Kolts, 10. roodu ülem leitnant Tafs, õpemeeskonna ülem leitnant Mühlbach, ja noorematest: ohvitseri asetäitjad — Holmann, Wichmann ja Bröndmann. Teiste seas kutsuti kapten Laurits Vabariigi politsei peavalitsuse ülemaks. Ohvitseride kogu korraldas lahkujatele „Sõdurite Kodu“ jumalagajätmiseks lõunasöögi, mis igaühele kõige sügavama mulje sõjasektõiliste lahkumisest järele jättis. Lahkujad ju kõige vanemad ja paremad ohvitserid, kes kriitilistel filmapilkudel nooremaile eeskujuks olles, oskasid hädaohtu kõrvaldada ja seiskorda päästa. Veel suuremal määral tuli avalikuks, kuidas ohvitserid olid südametega üksteise külge kasvunud, kuidas nad üksteisest lugu pidasid, kuidas nad üksteist armastasid. Kõikide isekeskine vahekord oli kõige sõbralikum, kõige vennalikum. Kõrge eesmärk — ifamaa vabastamine vaenlastest — oli raskeis võitlustes polgu ohvitseride südamed ühte sulatanud, mis võitmatuks jõuks välja paisus.

Mehed, kes enne üksteist ei tunnud, ega teadnud ja vast vabadussõjas esimest korda kokku said, kasvasid sedavõrd üheks perekaks, et lahkudes pisarad filmi tikkusid. See oli tõeline demokraatlik meel; mis omane vabariigi rahvaväes. Selle korra olid rajanud rahvavalgustajad — õpetajad, kel kogemusi kasvatusalal, ja tegelik sõjapidamine näitas, et see kord võib võistelda vaadefega, mis põhjenevad igasuguste äraiganenud Vene sõjaväelt päritud traditsioonidel. Juuniku algul lahkusid polgust leitnandid — Ventzel, Schmidt, Rikkas, Talts ja al.-leitnant Lindmann. Natukene hiljem lahkus ka polgu ülem abi al.-polkownik Trosli, kellele ohvitseride kogu piduliku laate korraldas. Al.-polkownik Trosli nimetati Tallinna vahipataljoni ülemaks. Sõjakooli juure komandeeriti al.-kapten Kasekamp ja al.-leitnant Rosenblatt. Sinna hiljem ka al.-kapten Volt. Et ohvitseride arv kokku kuivas, määrati polku täienduseks I. diviisi tagav. pataljonist al.-kapten Koolmeister, al.-kapten Tiedemann ja al.-leitnant Freiberg; 4. polgust tulid juure leitnandid — Treilmann, Värnik ja Paavel ning al.-leitnandid

Rätsepp ja Laks. Vabariigi sõjakooli teiselt lennust määrati täienduseks lipnikud — Tomson, Valdmann, Elend, Pärdi, Tilling, Rosenbergi ja Suudla.

Pilt 115.
3 rood (rahu ajal).

Et polgust palju mehi ära läks ja roodud väikseteks jäid, tõmmati polgu koosseis kokku. Iga endine pataljon muutus üheks rooduks ja iga endine rood—üheks rühmaks. Kokkutõmme

sündis 22. aprillil 1920 a., kusjuures 12 roodu asemele sai 3 roodu. Kuulipildurite roodud, arvu poolest kolm, muutusid üheks. Õpe-, side-, maaluurajate-, ratša- ja töömeeskonnad jäid alles. 22. aprillil määrati ohvitseridest ametisse:

1. roodu ülemaks.	al.-kapten Maasik.
2. roodu ülemaks.	al.-kapten Tuisk.
3. roodu ülemaks.	al.-kapten Volt.
Õpemeeskonna ülemaks. . . .	al.-kapten Männi
Sidemeeskonna ülemaks. . . .	al.-kapten Tomson.
Ratšameesk. ülemaks.	al.-kapten Korkmann.
Maaluurajatekom-do ülemaks .	leitnant Koik.
Töömeeskonna ülemaks. . . .	leitnant Schiffer.
Kuulipildurite roodu ülemaks .	kapten Trass.
Adjutandiks	al.-kapten Tang.

Kuu aega hiljem vabaks saanud õpemeeskonna ülem, al.-kapten Männi asemele määrati 3. roodu ülem al.-kapten Volt, kes õpemeeskonna kursuse 18. augustiks lõpule viis, kuna viimase asemele 3. roodu ülemaks — endise 6. roodu ülem, al.-kapten Lilienbladt sai. 16. septembril lõppes demobilisatsioon, mil 1898 a. sündinud mehed vabaks said. Samal ajal teenistusest lahkus ka polgus lugupeetud ohvitser al.-kapten Lilienbladt, kelle saatmiseks ohvitseride kogu jällegi „Sõdurite kodus“ õhtuõogi korraldas. Mõni päev hiljem lahkusid polgust: al.-kapten Allik, al.-leitnant Karjel ja polgu laekahoidja lv. ametniku af. Lahn. Rahuaegseste teenistuse jäid 1899 ja 1900 aastatel sündinud mehed.

Hiljem lahkusid veel: jalamaakuulajate komando ülem leitnant Koik, kes asus diviisi staapi, ja 1 roodu ülem al.-kapten Maasik — õpetajaks. Jalamaakuulajate komando ülemaks määrati al.-leitnant Ajev, 3. roodu ülemaks leitnant Tolbalt ja 1. roodu al.-kapten Korkmann.

1. jaanuaril 1921 a. likviideeritakse polk ja ta liitub 6. pataljoni nime all 1. polguga. Polgu ülem alam-polkoonnik Schmidt määratakse 3. polgu ülemaks. Majanduse ülem f. ametnik Lüdigi, adjutant al.-kapten Tang, laekahoidja f. ametnik

Sossi ja asjaajaja Jansen lahkuvad teenistusest. Alam-polkovnik R. Raudvere, kes lühikest aega polgu ülema abiks oli, viiakse üle Tallinnasse teenima. Pataljoni ülemaks määratakse alamkapten Tuisik.

1 roodu ülemaks al.-kapten Korkmann.

2 „ „ al.-leitnant Laks.

3 „ „ leitnant Tolbaff.

Kuulipildurite roodu ülemaks kapten Trafs.

Polgu side ülemaks al.-kapten Tomson.

Pommi ja miinipildujate meeskonna ülemaks al.-leitn. Rea.

Polgu kohtuasjaajajaks al.-leitnant Vahter.

Diviisi voori ülemaks leitnant Schiffer.

47. Polgu Ohvitseride Kogu.

Polgu Ohvitseride Kogu asutati 19. märtsil 1920. ohvitseride koosolekul, mille kokku kutsus polgu ülem Narva „Harmonie“ ruumides. Koosolekult võttid osa 32 ohvitseri. Koosoleku juhatajaks valiti kapten Laurits ja protokoll kirjutajaks leitnant Schmidt.

Päevakorda võeti üles küsimused: 1) Ohvitseride Kogu põhikirja ettelugemine ja sellega tutvunemine, 2) Ohvitseride Kogu polgu osakonna avamine, juhatuse, vanemate nõukogu ja revisjoni komisjoni valimine, 3) polgu ohvitseride kofino avamine, ja 4) läbirääkimised.

Läbi lugedes üleriiklilt Ohvitseride Kogu põhikirja, otsustati alata oma tegevust „9. polgu Ohvitseride Kogu osakonna“ nime all.

Valiti juhatus: esimees kapten Laurits, tema abi leitnant Mühlbach, sekretär leitnant Schmidt, tema abi leitn. Koik ja laekahoidja al.-polkovnik Kolts.

Vanemate Nõukogu liikmeteks: al.-polkovnik Schmidt, al.-kapten Tuisik, al.-kapten Malik, al.-kapten Kasekamp, al.-kapt. Lilienbladt, al.-kapten Allik ja leitnant Tafs; kandidaati-

deks: al.-polk. Trosfi, kapten Trafts, al.-kapten Rungi ja al.-leitnant Tomfon.

Revisjoni komisjoni liikmeteks: al.-kapten Tang, leitnant Ventfel ja al.-leitnant Rosenblatt.

Tegevliikmeteks registreeriti 48 ohvitseri.

Elimele elulise küsimusena kerkib päevakorrale ja annab palju ainet arutamiseks — kasino avamine. Kasino järele tundub tungiv tarve, sest ohvitseridel ei ole paika, kus kokku võiks tulla enese haridusliste ja vaimliste küsimuste lahendamiseks. Kõige tugevamaks tõekeks oli aga toitmise küsimus. Paljud ohvitserid sõid endiselt roodude katlaist, kuna teised vaevasel viisil korterites süüa valmistafid.

20. märtsil võeti küsimus tõsiselt üles. Läbi harutades üldiseid põhimõtteid, anti asja üklikasjaline väljatöötamine komisjoni kätte, kes 48 tunni jooksul pidi efinema ettepanekuga.

23. märtsil kandis al.-kapten Mafik andmed kasino avamise võimaluse üle ette. Korteri saaks Genti majasse, mis aga enne umbes 10000 mk. ümber parandust nõuab. Sõõginõude ostmiseks kuluks 10000 marka. Mõõbli küsimus jäi esialgul lahtiseks. Rahja kulude katmiseks ofustati liikmete keskel liisimise laenu nõul kokku panna. Nii arvati kokku saavat 20.000 marka. Maja isaks valiti leitnant Tafs. 16. aprillil, aga kui nähti ette ohvitseripere kokkukuivamisest demobilisatsioonil läbi, siis jõuti otsusele, et kasino ülevalpidamine üklikele üle jõu käiks, ning et sellepärast terve küsimus ajutiselt lahtiseks tuleks jätta.

Tarvidus kasino järele muutus ikka tungivamaks, kunni 10. juunil küsimus uuesti päevakorrale kerkis. Seekord oli võimalus saada sõja fondist 25.000 marka laenu. Valiti uuesti eelfõõde korraldamiseks komisjon. 19. juunil esines al.-kapten Korkmann kavaga. Selle järele oli Narva „Ühistõõ“ nõus „Sõdurite Kodus“ eraldama polgu ohvitseridele ühe toa ja võtma enese peale sõõgivalmistamise. Ohvitserid tooksid oma kroonu produktid sinna ja maksafid igapäev 10 marka ligi. Hiljem kerkis ligimaks 15 margani. Ettepanek võeti vastu. Maja isaks valiti al.-kapten Allik. 23. juunil oli seal esimene lõunafõõk.

Samal ajal ei loobunud veelgi mõtteft — oma kafinot avada. Selgus, et oli võimalus kafino tarvis omandada endise Pefschorski polgu kafino ruumid. Ses suhtes astuti viibimata samme. Maja saadi juulikuul kätte. Remont kestis oktoobri keskpäevadeni. Et polku liiga vähe ohvitseri järele oli jäänud, kellel kafino ülevalpidamine üle jõu käis, siis ühineti teiste väeosadega. Moodustati esialgul, kunni garnisoni ohvitseride-kogu afutamiseni, korraldab komisjon al.-kaptan Masikuga eesotfas ja anti laialdased volitused majaisa al.-kaptan Korkmannile. 24. oktoobril algas kafino oma tegevult.

Demobilisatsiooni tagajärjel oli tuttav pereheitmine ohvitseride koosseisus. Ohvitseride Kogu juhatus lahkus tervelt. 23. aprillil võeti uus valimine ette. Selle tagajärjed kujunesid järgmiselt: 1) Juhatus: esimees al.-kaptan Tuisk, tema abi al.-kaptan Masik, sekretär leitnant Koik, tema abi leitnant Tomson ja laekahoidja al.-kaptan Tang. Hiljem lahkus veel leitnant

Koik, kuna tema asemele valiti al.-leitnant Vaher; 2) revisjoni komisjon: kaptan Trafs, al.-kaptan Volt ja leitnant Männi. Sellest lahkufid hiljem veel kaks viimast ja nende asemele valiti leitnant R. Taalder ja leitnant Treilmann. Vanemate nõukogu otustati osakonna liikmete vähede arvu tõttu valimata jätta.

Polgu Ohvitseride Kogu pidas 24 üldist liikmete koosolekut.

Juba alguseft peale oli paljudel koosolekutel harutufe aineks kogu põhikirja parandus, kunni 3. juulil, keskkogu vanemate nõukogu otfufe põhjal, täiesti uue põhikirja kokkufäädmise

Pilt 116.
Alamo-kapten Tuisk.

sellekohase komisjoni hoolde anti. Komisjon, koos seis kapten Trafs, al.-kapten Tuišk ja al.-leitnant Vahter, kohustati kavaga esineda 10. juulil. Põhikiri võeti Kogu poolt lõpulikult väljatöötatult vastu 12. ja 14. juulil peetud koosolekul.

Ohvitseride Kogust läks välja mõte sõdurite haridusliit tasapinda tõsta. Moodustati polgu haridusekomisjon ja läeti female ülesanneteks: — korraldada roodudes olevad raamatukogud üheks eeskujulikuks polgu raamatukoguks; panna ametisse vilunud raamatute väljaandjad, edendada kirjaoskust ja sporti sõdurite keskel. Oli hariduskomisjon tähendatud ülesannete teostamisele atunud, siis andis Ohvitseride Kogu female alati ainelist abi, kas krediiti või osakalude näol pidude sisetulekuteft.

Asutati sõdurite laulukoor. Eelnevi polguülemale sõdurite õpekavaga, mille järele õpeaja kestvust lühendati, töö produktiivsust aga tõsteti, leades õppuse põhinõudeks sõdurite vaimlise distsipliini kindlustamise.

10. juuni koosolekul otsustati võtta polgu ülema ettepanekul Kogu hoolde alla polgu orkester, mis sõjaministri korralduse järele peremeheta jäi. Mõindi välja muusika üliisuureft tähtsuseft sõjaväes. Kogu murettes noote ja maksis oma kasast liisatatu vabatahtlikule orkestrijuhile ja orkestrantidele.

Kogu on korraldanud pidusid: 2 teatri-õhtut, 3 kontserti, neli spordi pidu, 24. ja 25. juulil spordi päevad ja 17. mail polgu aastapäeva. Pidades on esinenud — orkester, sõdurite ja ohvitseride meeskoor, spordi grupp ja roodud võimlemise ettekannetega.

Kogu kasast on antud ohvitseridele krediiti majapidamise siseselädmiseks.

On seisukoht võetud võerast rahvuseft ohvitseride polku teenistusse võtmise ja polgu asukoha valimise asjus.

Avaldati protesti Vabaduse Risti tegevuse üle polgu kohta. Moodustati kaks komisjoni, keda kohustati polgu sõdurite ja ohvitseride Vabaduse Ristile ettepanekuid uuesti läbitöötama ja kinnitusele saatma.

6. augustil afutati rammatukogu, millesse mureffeti kõige uuemad kirjanduslikud tooted. Et polgus juba kaunis fäielik

Pilt 117.

Polgu ohvitserid juuni kuul 1920.

raamatukogu olemas, siis jäi Ohvitseride Kogu raamatukogu eri-ülesandeks, võimaldada ohvitseridele uue kirjanduse kättesaamist kohe pärast ilmumist. Kogu korraldajaks valiti al.-leitnant Vahter.

20. märtsil, teisel kogu koosolekul, vahetati palju mõtteid ohvitseride üld- ja eri-hariduslise talapinna tõstmise üle. Kohustati juhatust selle teostamiseks kuulama lektorili ja leidma hallikaid kulude katmiseks. Et aga ohvitserid alalõpmata teenistuse kohustustega üleliiga koormatud on olnud, siis pole selles lihis tagajärgi saavutatud. Pealegi avati sügisel Narvas „Rahva-ülikool“, mis rahaldas osalt nõudeid üldhariduse suhtes.

Jaanuari kuul 1921 a. likvideeris Ohvitseride Kogu oma tegevuse, andes üle varanduse — 1. polgu Ohvitseride Kogule, Narva garnisoni Ohvitseride Kogule, Kindral Laidoneri nimelise fondile ja Narva langenud sõduritele aulamba ehitamise komiteele.

Kogu rahaline läbikäik oli umbes 100.000 Eesti marka.

48. Haridustöö.

Kui sõja kestes hariduslised püüded polgus ainult juhuslikult laadi kandlid, siis omalid nad rahu ajal juba kindla kuju. Juba teisel vaherahu päeval, 4. jaanuaril 1920 a., moodustati Ohvitseride Kogu koosolekul nõndanim. hariduskommisjon, mille ülesandeks jäi sõdurite vaimlise arenemise talapinna tõstmine ja mõistlikude lõbustuste eest hoolitsemine. Nimetatud komisjoni valiti igalt roodust ja komandost üks esitaja. Elimehe kohuseid al.-kapten Rungi ja sekretäri kohuseid al.-leitn. Rosenbladi peale pannes, ajas komisjon oma tegevust. Eeskätt kerkis päevakorraale roodude ja komandode raamatukogude korralduse ja täienduse küsimus. Veel lahingute ajal olid sõdurid ja ohvitserid-eneste vahel kirjanduse ostmiseks raha kokku pannud ja nii tärkasid igas polgu osas raamatukogud. Et nende kogude koosseis juhuslik sai, on arusaadav: raamatuid oli vaja ja ostjad pidid sellega rehkendama, mis kirjanduse turg sel puhul võis pakkuda. Ülikaal oli uuemal ilukirjandusel; teaduslikke raamatuid oli vähe. Hariduskommisjon, tehes palgamaksmise päevil uusi rahakorjandusi, asus kavakindlalt raamatukogude täiendamisele. Säeti väärtuslikumate raamatute nimekiri kokku ja esi-

tajad sõitsid pealinna ning Tartu kirjandus-turgudele. Nüüd ilmus kogudesse kõik müügilolev parem kirjandus. Raamatud leidsid rohkesti lugejaid. Isegi need sõdurid, kelle kirjaoskus kaugele ei ulatanud, olid asjast huvitatud ja kuulafid heameelega, kui ohvitserid ehk haridust saanud sõdurid neile ette lugesid. Nii oli kultuuriläte — raamat — tee kasarmuise leidnud.

Teatri- ja kino-etendustest ning kõnekoosolekuteft pidi polk sõjaoludes eemale jääma. Kuude kaupa lahinguis olnud sõdurid vajafid aga meealahufuseks mõitlikke lõbustusi. Nende võimalduseks astus hariduskommisjon Narva Eesti Seltsi näitlejate ja kino „Ilo“ omanikuga ühendusse. Ehk küll mõllava taudi tõttu igasugused etendused linnas keelatud olid, tegi diviisi ülem sõduritele siiski erandi. Vähe-malt kaks kolm korda nädalas korraldati teatri- ja kino-õhtuid, kuhu roodud täies koosfeifus viidi. Kulude katmiseks makfid sõdurid iga etenduse eest ainult 1 marga. Ka kõnekoosolekuid ei unustatud korraldada. Kõnedega

Pilt 118.

Leitnant Kolk.

esinesid polgu ohvitserid ja ajakirjanikud; viimastest olgu nimetatud A. Schulbach, A. Bachmann ja K. Virro.

Aprillikuu lõpul lahkusid demobilisatsioonit tagajärjel paljud hariduskommisjoni liikmed. Moodustati uus h.-kommisjon, mille esimeheks sai al.-kapten Tomson ja sekretäriks al.-leitnant Vahter. Jatkati endiselt teatri- ja kino-õhtute korraldamist, kuid tegevus laienes ka feistel aladel — spordi edendamisel, sõdurite kooli loomisel j. n. e.

Sport kütkestas h.-kommisjoni tegevust juba vara kevadel. Pikkade sõjaaastate kurnav mõju sõdurite kehalise tervise peale ei

võinud tähelepanematuks jääda. Ei leitud sõdurite füüsiliseks tervendamiseks teift teed, kui kehaline kasvatus — mängud, võimlemine, j.t. ühe sõnaga sport kõigis tema harudes. Puudulid aga spordi vahendid. Viimaste murestemise võttis hariduskomisjon oma peale. I. diviisi sõdurite haridus-meelelahutusekomisjonilt saadud summadeft osteti jalgpallid, odad, kettad. Juhtideks astulid asja etteotsa vilunud spordimehed n. a. o. Karl Huubel, leitnant Koik ja al.-leitnant Alev. Alati võis nüüd vabal ajal sõdureid õpeplatsil turnimas, jalgpalli mängimas ja võimlemas näha. Polguüleva korraldusel ilmus linna vahetevahel ka orkester, kes rohkesti pealtvaatajaid kokku meelitas. Mai kuul koondas polguüleva kõik paremad spordimehed leit. Koiki juhatusel jalamaakuulajate komandosie kokku. Nii tekkis umbes 30-meheline spordi grupe, millele võimaldati täiesti spordile anduda. Suure huviga tehti tööd hommikult õhtuni peaaegu alasti looduses viibides. Tagajärjed olid head, nagu seda spordi pidud, millest allpool jutt, näitafid. Spordi grupi eeskuj hakkas kogu polgule külge ja andis uut hoogu, nii et „Spordipäevadel“ 24. ja 25. juulil terve polk Narvale elineda võis.

„Spordipäivi“ kavafles polk suurejooneliselt pidada. Tehti rohkesti eelfõid ja lõeti rikkalik eeskava kokku. Eeskava punktideft oleks nimetada: 200 meetri jooks, odavisked, ketta-heited, 1500 meetri jooks, kõrgushüpped, kaugushüpped, kogu polgu võimlemine, õpemeeskonna vabad harjutused, spordigrupi võimlemine, piramiidid, ilumarsimimine ja rohkesti naljanumbreid. Garnisoni õpeplats (Narvas) oli maitserikkalt kaskede ja lipukestega ehitud. Kuid vihmahood takistasid pidu head kordaminekut. Laupäeval 24. juulil õnnestas siiski eeskava lõpule viia; pühapäeval pidi aga pool pidu vihma pärast ära jääma. Sifuiselt hinnates võis aga spordipäeva kordalainuks nimetada, seda enam, et peaaegu kõik elinejad spordi alal senni võhikud olid ning spordi-päevade tagajärjed üsna lühikefe ajaga saavutati.

Olavõftjaid oli viievõistluses 20. Neist saavutasid üksikuis viievõistluse numbrites paremaid tagajärgi:

200 meetri jooks:

1) Al.-leitnant Alev	25,9	sek.
2) Sõdur Hubel	26	"
3) " Soovik	27,7	"
4) " Veiderpals	28,2	"
5) Leitnant Koik	28,8	"

Kettaheited:

1) Sõdur Arft	31,64	meet. (†)
2) " Veiderpals	29,17	"
3) " Hubel	26,40	"
4) " Kaltmann	25,20	"
5) Al.-leitnant Alev	24,01	"

Kaugushüpped:

1) Al.-leitnant Alev	5,65	"
2) Sõdur Hubel	4,80	"
3) " Arft	4,74	"
4) " Soovik	4,76	"
5) " Veiderpals	4,62	"

Odaheited:

1) Al.-leitnant Alev	35,19	"
2) Sõdur Soovik	34,47	"
3) " Arft	34,16	"
4) " Pohla	34,04	"
5) " Veiderpals	31,65	"

1500 meetri jooks:

1) Al.-leitnant Alev	5 m.	1,2	sek.
2) Sõdur Sõrm	5 "	17,1	"
3) " Adams	5 "	21,2	"

Viiendõistluses võitis al.-leitnant Alev 10 punktiga; teisele kohale jäi sõdur Veiderpals 21 punktiga; kolmandale — sõdur

Soovik 25 punktiga, neljandale — sõdur Arst 25 punktiga ja viiendale Adams 45 punktiga.

2. augustil kordas polk sealsamas pidu, mis 25. juulil halva ilma pärast pooleli jäi, kuid ka seekord ei olnud õnne,— jällegi takistas vihm pidu eeskava lõpuleviimist. Veel kord — 5. augustil korraldi teda, seekord rahva rohkel osavõtmisel ja täiesti hinnata. Sportlaste esinemiselt võiks veel nimetada Jaani-õõd ja 8. juuli pidustusi Narva pimeaias. Rahva tormilised kiitused saatsid eeskava ilunumbreid, piramiide, bengalil valgusel.

Heaks ergutuseks spordimeestele oli Tallinna sõjaväe spordi-kursuslaste ülesaste Narvas 9. augustil, kus iseäralist tähelepanu äratasid võimlemine riistadel, harjutused nuiade ja keppidega, boks ning maadlemine. Teistel aladel võis polk Tallinnlastega täiesti võistelda.

25. ja 26. septembril oli Kreenholmi plaffil suurte spordipidude finaali „Narva spordi esivõistluste“ nime all, kus polgu spordimehed esimesele kohale jäid. Tagajärjed on järgmised:

100 meetri jooks:

1) al.-leitnant Alev	12 sek.	(9. jalaväe polk)
2) leitnant Koik	12,9	„ (I. diviisi staap)
3) sõdur Soovik	13	„ (9. jalaväe polk)

Kõrgushüpped:

1) h-ra Kekki	1,45 meet.	(„Võitleja“)
2) sõdur Bolton	1,35	„ (9. jalaväe polk)
3) „ Pohla	1,30	„ (9. „ „)

Kuul:

1) sõdur Arst	10,90	„ (9. jalaväe polk)
2) „ Lepp	10,11	„ (9. „ „)
3) h-ra Hiinof	9,58	„ (9. „ „)

Kaugushüpped:

1) al.-leitnant Ælev	5,50	”	(9. jalaväe polk)
2) h-ra Kekki	5,—	”	(„Võitleja“)
3) sõdur Soovik	4,92	”	(9. jalaväe polk)

400 meetri jooks:

1) al. leitnant Ælev	1,02 min.	(9. jalaväe polk)
2) sõdur Soovik	1,05	” (9. ” ”)
3) ” Sõrm	1,08	” (9. ” ”)

Kolmikhüpe:

1) h-ra Kekki	11,65 meet.	(„Võitleja“)
2) al.-leitnant Ælev	11,64	” (9. jalaväe polk)
3) sõdur Soovik	10,22	” (9. ” ”)

Teivashüpe:

1) h-ra Kilter	2,10 meet.	(„Võitleja“)
2) sõdur Soovik	2,10	” (9. jalaväe polk)
3) ” Blumøfeldt	2,—	” (9. ” ”)

Odiviske:

1) sõdur Soovik	41,48	” (9. jalaväe polk)
2) ” Ærft	37,—	” (9. ” ”)
3) ” Kaltmann	35,48	” (9. ” ”)

Ketas:

1) sõdur Ærft	31,23	” (9. jalaväe polk)
2) h-ra Kilter	27,60	” („Võitleja“)
3) ” Reimann	25,12	” (” ”)

1500 meetri jooks:

1) al.-leitnant Ælev	5 m. 4 sek.	(9. jalaväe polk)
2) sõdur Sõrm	5 ” 9 ”	(9. ” ”)
3) leitnant Koik	5 ” 12 ”	(I. diviisi staap)

Punkte said üleüldse: 9. jalaväe polk — 43, „Võitleja“ — 14, I. div. staap — 3; Üksikult said punkte: al.-leitnant Alev 14, sõdur Soovik — 10, sõdur Arst 8 ja Kekki — 8.

*
*
*

Ka väljaspool Narvat ei jätnud spordimehed polgu nime häbisise: Tallinna sõjaväelistel laskevõistlustel jäi polk III. kohale ja sõjaväe ning kaitseliidu spordiringide spordivõistlustelt Tartus 28. ja 29. augustil tõid spordimehed kolm auhinda ära—

odaviskes II. auhinna (sõdur Soovik, 40.37 m.) ja 1500 meetri jooksus ning kolmikhüppes III. auhinna (al.-leitnant Alev). Paa-rikuuliff harjutuse aega arvele võttes on need tagajärjed kõigiti rahuloldavad.

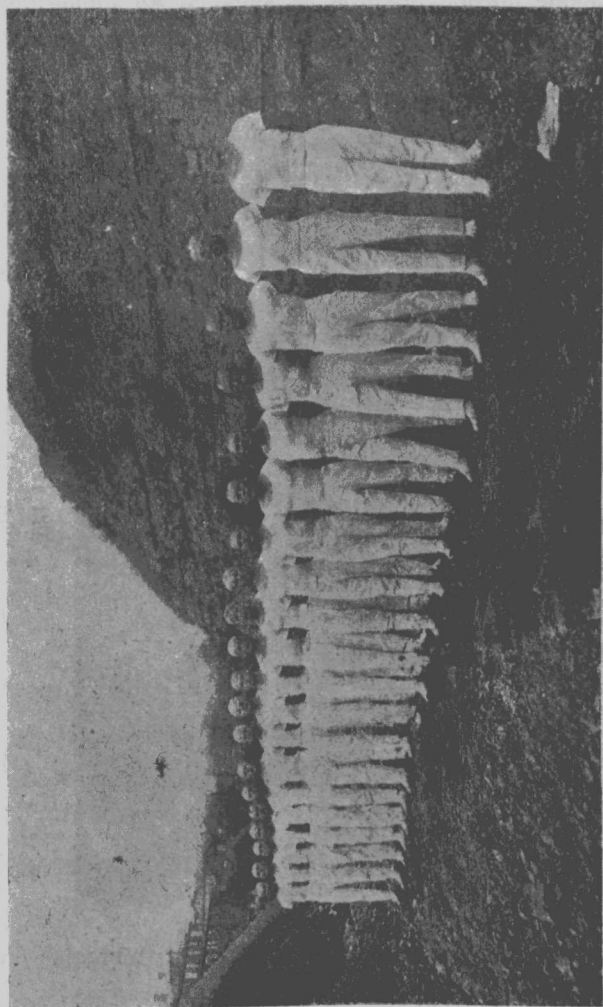

Pilt 119.
Alam-leitnant Alev.

Täie rahuldusega võidi sügisel tehtud töö peale tagasi vaadata, pruuniks põlenud sõdurite näod ja lihaksed nõretasid tervitelt. Korra ehk dissipliini tunde kasvatamiseks ja alalhoidmiseks aitas sport paljugi kaasa, sest seal õpiti vabatahtlikult seadustele alistuma, mis loomulikult igasuguse ulakuse ning kohusetunde puuduse võõrandab.

Kehalise kasvatuse kõrval ei unustanud haridus-komisjon ka sõdurite vaimlist kasvatust. Ühel koosolekul, kuhu ka polgu ülem paluti, harutades sõdurite vaimlise arenemise tafapinna tõstmise võimalusi, tuli veel kord konstateerida, et paljud sõdurid kas hoopis kirjaoskamatud on ehk äärmiselt viletsasti loevad ja kirjutavad. Tunnustati tarvilikuks sõduritele puhtsõjaliku õppuse kõrval kirjaoskust õpetama hakata ja selleks „Sõdurite kool“ avada. Eeltööd kooli käimapanemiseks anti al.-kapten Tomsoni hooleks ja juba nädala pärast — 2. augustil — võidi

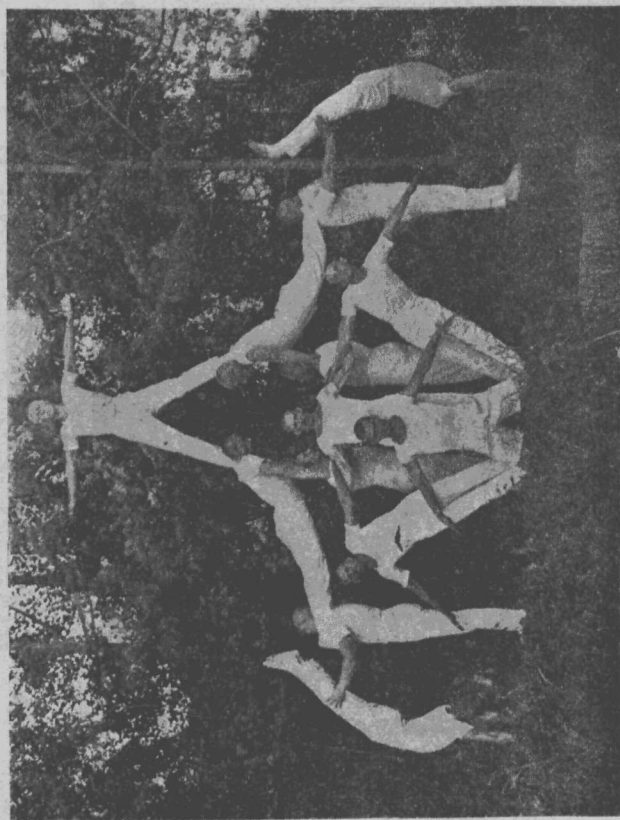
kool avatuks kuulutada. Ruumid andis Narva linna valitsus Peetri algkoolis; õperaamatute ja abinõude muretsemiseks lae-

Pilt 120.
Spordi grupp.

nas Ohvitseride Kogu 5000 marka. Õpejõudude küsimus raskuli ei sünnitanud: olid ju ohvitserid suures enamuses endised õpetajad. Kooliskäimist võimaldas polguülem sõduritele 2 tundi päevas.

Oma eelhariduse järele jagunesid sõdurid roodudes kolme gruppi. Esimesele plaanile jäi kõikides gruppides lugemise, kirjutamise ja rehkendamise õpetus; pärastpoole kavatseti ka üldharidusliku tunde pidama hakata, kuid Narva rahvaülikooli avamisega

Pilt 121.
Püramiid.

kadus tarvidus selle järele. Õpehimulisele anti võimalus õhtuti rahvaülikooli loengutel käia.

Kooliga käsilikäs käisid raamatukogu korraldustööd. Päev-päevalt kasvavaid roodude ja meeskondade raamatukogusid ei suudetud koha peal tarvilikus korras hoida, sellepärast koondas haridus komisjon nad septembrikuul üheks üldiseks raamatukoguks.

kokku, alalift raamatukogu hoidjat ametisse pannes. Raamatuid oli kokku üle 4000 eksemplari. Sisemine korraldus pandi ka Einbundi broschüri „Raamatukogud korraldamine“ järele maksma, kõiki köiteid 10 osakonda asetades. Suuremaks osakonnaks kujunes ilukirjanduse oma — 584 eksemplari. Sellele järgnesid looduse-, arvu- ja arstiteaduse, ajaloo, kultuuri-ajaloo ja reifikirjelduste, ühiskonnateaduse ja teised osakonnad. Köidete arvu poolest jäi viimasele kohale usu- ja mõtteteaduse osakond — 20 eksemplari.

Rohke tarvituse tõttu olid paljud raamatud lagunemisel. Ka sellest hädalt saadi üle: hariduskomisjon murettes kahed köitmise riistad. Vilunud köitjad leiti roodudest ja juba augustikuu algul ilmusid esimesed raamatud köidetutena lugejate kätte.

Sellega võiks lõpetada lühikest kokkuvõtet haridustöö üle polgus 1. jaanuarist 1920 kuni 1. jaanuarini 1921.

Pilt 122.
Reamees **Madis Laan.** †

S i f u k o r d.

	Chk.
Eesõna.	5
Alam-Polkownik Schmidt 9. jalaväe polguülem (lühikene elulugu).	11

I. Pärnu Kaitsepataljon.

1. Üleüldised jooned.	17
2. Esimene Heinaste valdamine	22
3. Selgamaa lahingud	31
4. Teine Heinaste valdamine	35
5. Pataljoni tegevus aprilli ja mai kuudel	42

II. 9. jalaväe polk.

1. Polgu formeerimine	49
2. Lõpulik võit punaste üle	53
3. Landesvehri ootel	61
4. Lemsalu lahing	71
5. Junkur Friedrich Reinhold	78
6. Koltfeni lahing	80
7. Lipnik Johannes Koger	83
8. Engelhardshofi lahing	84
9. Koiva kallastel	88
10. Zarnikau lahing	92
11. Alam-leitnant Arnold Tiis	97
12. Mühlgrabenis	98
13. Tagajärel Eesti piirile	107
14. Pärnu pidupäev	111
15. Pärnuff Narva	115
16. Esimene lahing Viru väerinnal	119
17. Ohvitseri asetäitja Al. Pärtels	123
18. Polk Narvas	125
19. Polk Narva kaitseliinil	132
20. Jamburi langemine	141

	Lhk.
21. Luuga kallastel	146
22. Põhja-Lääne armee taganemine	150
23. Lahingud Aleksandrovskaia-Gorka juures ja punane armee	154
24. 22. november	168
25. Õhimehed võitlused Dubrovka-Sala liinil	176
26. Ajutine vaikus	186
27. Lahing 8. detsembril	191
28. Lahing 9. detsembril	193
29. Lahing 12. detsembril	195
30. Lahing 14. detsembril	197
31. Lahing 17. detsembril	202
32. Lahing 20. detsembril	208
33. Jõulud	211
34. Lahing 28. detsembril	216
35. Lipnik Peeter Masing	222
36. 11. rood	224
37. Seifukohad.	233
38. Viimane lahing	237
39. Langenute nimekiri	244
40. Haavatute nimekiri	252
41. Arvud sõja lõpul	262
42. Vabaduse Rist	264
43. Rahu	270
44. Vabariigi piiril	279
45. Polgu aastapäev	288
46. Demobilisatsioon	297
47. Polgu Ohvitseride Kogu	303
48. Hariduse töö	308

Pildid.

	Lhk.
1. Vägede ülemjuhataja kindral-leitnant Laidoner	7
2. Alam-polkownik Schmidt	9
3. Pärnu K. pat. ohviferrid	18
4. Majanduse ülem Lüdig	19
5. Kapten Tomingas	20
6. A. Veide	24
7. Dr. J. Kukk	30
8. Kindral-Major Põdder	33
9. Leitnant Kinger	35
10. Meeri Meier	41
11. Leitnant Laurits	43
12. Dr. J. Vares	51
13. Alam-leitnant Rosenblatt	52
14. Leitnant Kibbar	60
15. Jalamaakuulajate meeskond	65
16. Veltveebel M. Kosk	69
17. Leitnant Schiffer	70
18. Alam-kapten Lilienblatt	72
19. 6. rood	74
20. Operatiiv-üstaap Lemsalus	76
21. V. al.-ohv. J. Jakovi	77
22. Junkur Reinhold	79
23. Operatiiv-üstaap Koltfeni mõisas	82
24. Lipnik J. Kogger	84
25. Alam-kapten Tomson	86
26. Leitnant Mühlbach	90
27. Kapral M. Popp	93
28. 5. rood	94
29. Alam-kapten Maafik	95
30. Leitnant Ventfel	96
31. Rm. M. Tomingas	96
32. Alam-leitnant Arnold Tifs	97
33. Alam-polkownik Trosfi	101

	Lhk.
34. Polgu orkester	103
35. Polgu keeljaam	106
36. Raffa meeskond	108
37. Alam-kapten Rungi	109
38. Orkestri juhataja J. Kask	110
39. Polgu ohvitserid Pärnus	112
40. Polgu väljalõit Pärnust	114
41. I. diviisi ülem kindral-major Tõnisson	117
42. Alam-kapten Kasekamp	120
43. 7. rood	121
44. Kapral A. Mägi	122
45. Ohv. asetäitja Aleksander Pärtels †	123
46. A. Pärtels'i saafmine	124
47. Kuulipildurite rood	127
48. Alam-leitnant Karjel	128
49. Rm. A. Kurviits	130
50. Polgu staap	131
51. Alam-leitnant Vahter	133
52. Töörood	134
53. Soeiska kaevik	138
54. Leitnant Schmidt	140
55. V. al.-ohv. J. Lipmann	142
56. Laekahoidja R. Laasn	143
57. Õperood	144
58. Leitnant Rikas	145
59. Vaiksel tunnil	147
60. V. al.-ohv. A. Kose	148
61. Leitnant Talts	149
62. Sidemeeskond Komarovkas	152
63. Kapten Laurits	155
64. N. al.-ohv. J. Muft †	156
65. Punaväelased lõjavangis	163
66. 8. rood	165
67. Alam-kapten Korkman	168
68. Alam-kapten Leitur	172
69. 2. rood	174
70. Muldmaja Aleksandrovskaja-Gorka juures	175
71. Dubrooka	177
72. Raske suurfükk	178
73. 3. rood	180
74. Kapten Trafs	182
75. 4. rood	184

	Lhk.
76. Alam-kapten Volt	187
77. 9. rood	188
78. Polgu telegraf	190
79. Alam-leitnant Otman	196
80. Dubrovka-eele lahinguväli	198
81. Kofchkino varemend	201
82. N. al.-ohv. E. Jaago	203
83. Alam-polkovnik Kolts	204
84. Lipnik Lindmann	210
85. 10 f. Granaat	212
86. Vägede ülemjuhataja Narvas	215
87. Sala lahinguväli	217
88. 12. rood	219
89. 1. rood	221
90. Lipnik Peeter Maling †	223
91. Alam-kapten Allik	225
92. 11. rood	230
93. Valvetõkke onn	234
94. Traatõkke tegemine	236
95. Miinipildujad	238
96. Leitnant Tafs	241
97. 10. rood	242
98. Kapral Joh. Tau †	251
99. Rm. Käär †	251
100. Leitnant R. Taalder	264
101. Veltveebel H. Käige	265
102. Rm. A. Sauga	266
103. Veltveebel H. Klaasfer	267
104. Ohv. asetäitja Abram	268
105. Ohv. asetäitja Larm	269
106. Adrefs polguülemale	271
107. Adrefs polgule	274
108. Adreside kaaned	276
109. Sidemeeskond Narvas	280
110. Ohv. asetäitja Holsmann	285
111. Komarovka muldmaja	287
112. Grupp aastapäeva paraadi pealvaatajaid	291
113. Leitnant Tolbaff	298
114. 2. rood rahuajal	299
115. 3. rood rahuajal	301
116. Alam-kapten Tuisk	305
117. Polgu ohvitserid juuni kuul 1920 a.	307

	Lhk.
118. Leitnant Koik	309
119. Alam-leitnant Aleu	314
120. Spordi grupp	315
121. Piramiid	316
122. Madis Lahn †	317

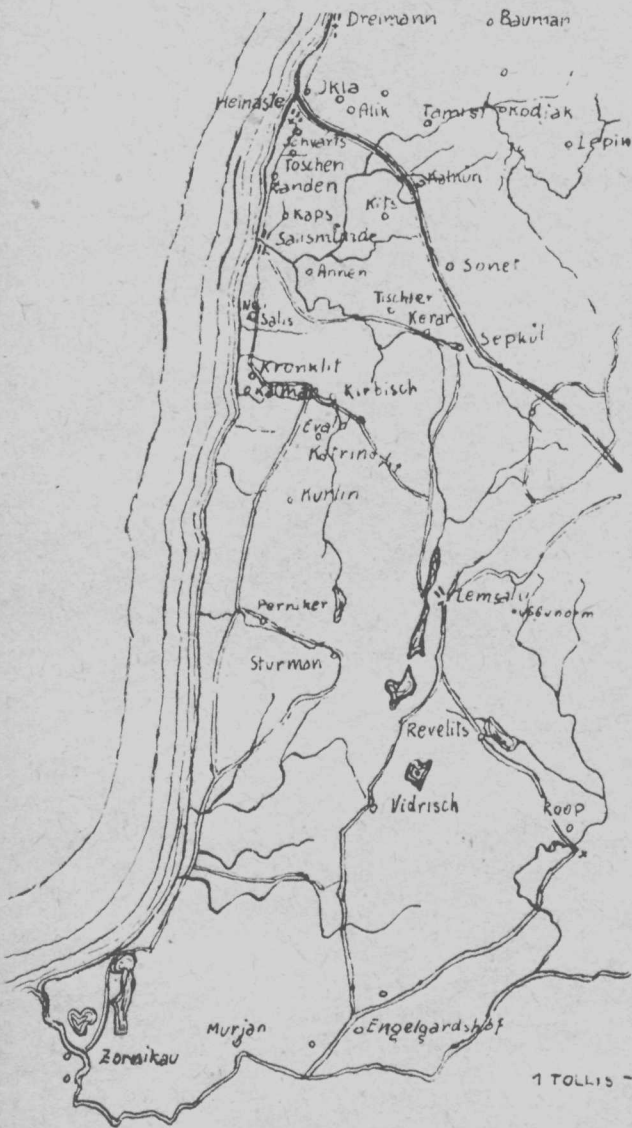
Kaardid.

1. Heinaste-Lemfalu politsoonid.
2. Koiva raioon (Mühlgraabeni liin).
3. 9. polgu seisukohad Viru vöerinnal

Kaardid.

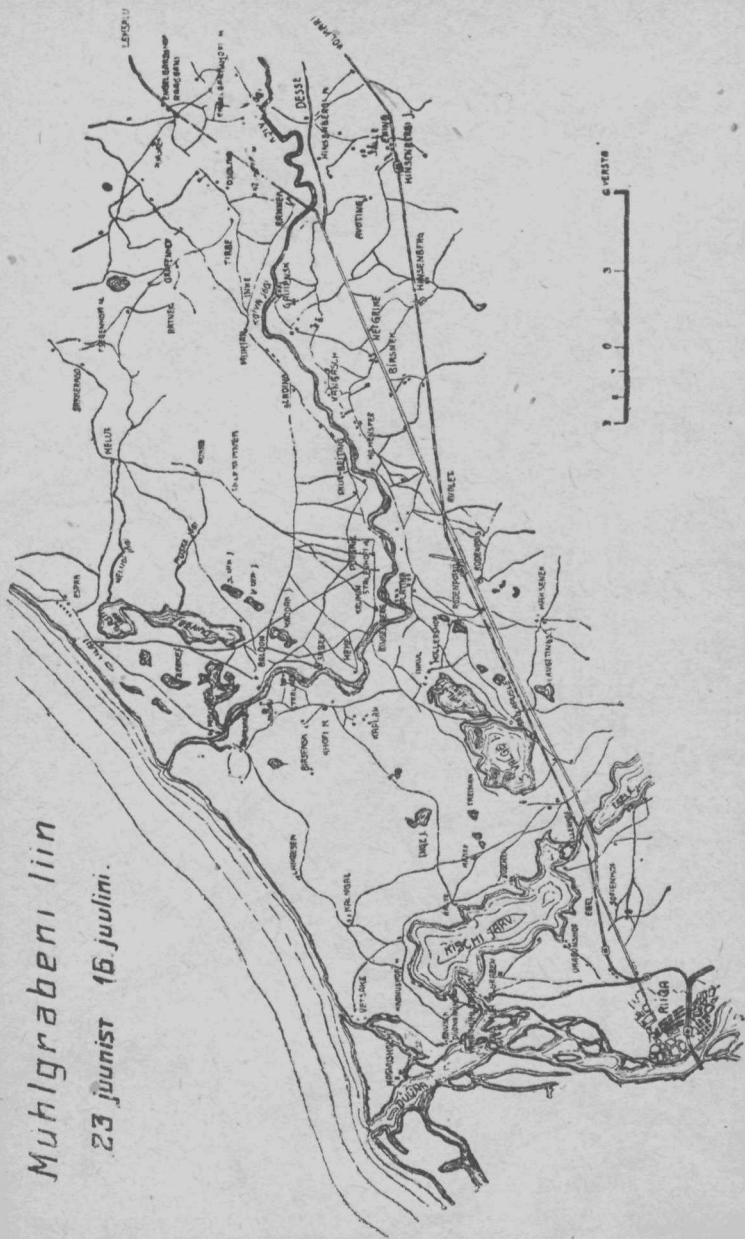
Heinäste - Lemsalu
positsioonid

1 TOLLIS - 15 versta

Muhlgraben liin

23 juunist 16 juulini.

0 3 6 KIOMEETRI

Tähtsamad trüklivad :

17	lhk.	17	rida	ülalt	—	on	Jänefel ja	peab	olema	Jänefelja
38	"	8	"	"	"	"	rooda	"	"	rood
38	"	4	"	alt	"	"	kolonnid	"	"	algad
42	"	16	"	"	"	"	Salatski	"	"	Salatfi
42	"	13	"	"	"	"	Narva	"	"	Narva
43	"	5	"	ülalt	"	"	kiifa	"	"	Kiifa
50	"	8	"	alt	"	"	Õis	"	"	Üts
51	"	2	"	ülalt	"	"	Sikk	"	"	Sikk
55	"	8	"	alt	"	"	väikfelt	"	"	vaikfelt
58	"	6	"	ülalt	"	"	1. roodu	"	"	7. roodu
66	"	6	"	ülalt	"	"	ülemale	"	"	ülematele
66	"	6	"	alt	"	"	Meie ülesanded	"	"	Nende ülesanded
68	"	3	"	ülalt	"	"	Balladi	"	"	Ballodi
68	"	11	"	alt	"	"	Hinzenburgi	"	"	Hinzenbergi
70	"	2	"	ülalt	"	"	Stvaste	"	"	Straste
71	"	11	"	"	"	"	laiendamise	"	"	lahendamise
73	"	10	"	"	"	"	Li ienblodt	"	"	Lilienblatt
77	"	7	"	alt	"	"	Reck'ilt	"	"	Reek'ilt
81	"	viimane	"	"	"	"	õnnetus	"	"	õnnestus
83	"	6	"	alt	"	"	Järvamaal	"	"	Pärnumoal
85	"	4	"	ülolt	"	"	Holstile	"	"	Koltfile
91	"	7	"	"	"	"	Kaltfi	"	"	Koltfi
92	"	12	"	alt	"	"	Dunge	"	"	Dunne
90	"	7	"	ülalt	"	"	Magnushofi	"	"	Magnusholmi
100	"	13	"	"	"	"	laklastega	"	"	lakadega
102	"	8	"	alt	"	"	aitama	"	"	teatama
106	"	viimane	"	"	"	"	ratastest	"	"	jalgratastest
109	"	16	"	alt	"	"	ei jäänud	"	"	jäi
152	"	pilt	"	"	"	"	№ 28	"	"	№ 62
154	"	20	"	"	"	"	Paduga	"	"	Padoga
156	"	12	"	ülalt	"	"	tulel	"	"	lumel
158	"	5	"	"	"	"	Sveiskat	"	"	Sveiskas
174	"	viimane	"	"	"	"	võr	"	"	võrreldes
194	"	3	"	"	"	"	roodu	"	"	rodu
195	"	11	"	alt	"	"	Jafs	"	"	Tafs
197	"	21	"	ülalt	"	"	Kurevitfa	"	"	Kurovitfa
205	"	12	"	"	"	"	Ventgel	"	"	Ventfel
206	"	3	"	"	"	"	Nikola	"	"	Nikolai
213	"	13	"	alt	"	"	Miila	"	"	Miila
224	"	9	"	ülalt	"	"	riigi	"	"	rivi
224	"	7	"	alt	"	"	kommunga	"	"	kommunaga

225	lhk. 5	rida	ülalt	on	kapten	peab	olema	alam	kapten
225	"	7	"	"	Hunt	"	"	Unt	
228	"	16	"	"	Suei	"	"	Sooi	

244. Lahingus langenute nimekiri:

38	Putt	peab	olema	Pütt
51	Kullbock	"	"	Kuulbock
82	Tokson	"	"	Tomson
83	Lemsment	"	"	Lensment
87	Rääma	"	"	Tori
91	Toirfing	"	"	Tõnling
92	Kodar	"	"	Kõdar
95	Kapp	"	"	Käpp
94	Partel	"	"	Pärtel
136	Parn	"	"	Pärn
164	Trumberg	"	"	Truuberg
165	Schumil	"	"	Schmidt
186	Künnapos	"	"	Künnapas
207	Parn	"	"	Pärn

40. Haavatute ja põrutute nimestik:

44	Suth	peab	olema	Sutt					
115	Jaarats	"	"	Jäärats					
126	Larma	"	"	Larm					
129	Henfen	"	"	Jenfen					
188	Salamenoff	"	"	Solomonoff					
225	Külaspea	"	"	Kiilaspea					
235	Arav	"	"	Arneld					
347	Järvetfon	"	"	Jürvetfon					
266	lhk. 16	rida	alt	—	on	k. f.	peab	olema	ohv. k. f.
266	"	17	"	"	"	k. f.	"	"	ohv. k. f.
269	"	70	"	"	"	Näripaa	"	"	Näripää
270	"	89	"	"	"	Leitnant	"	"	kapral
275	"	12	"	"	"	Taas	"	"	Tafs
276	"	3	ülevalt	"	"	13	"	"	viimaks
283	"	18	"	"	"	Holmann	"	"	Holtmann
302	"	3	alt	"	"	6	"	"	9
305	"	15	ülevalt	"	"	tuffav	"	"	tunftav
805	"	9	alt	"	"	Vaher	"	"	Vahter
309	"	Pilt 118	"	"	"	Kolk	"	"	Koik

www.books2ebooks.eu